KOLONIALE STUDIËN

KOLONIALE STUDIËN

TIJDSCHRIFT VAN DE VEREENIGING VOOR STUDIE VAN KOLONIAAL-MAATSCHAPPELIJKE VRAAGSTUKKEN

1934

REDACTIE :
Dr. W.M.F. MANSVELT, H.J. VAN MOOK, Dr. R. E. SMITS, Dr. J.W. DE STOPPELAAR en Dr. L. ADAM.

Achttiende Jaargang

EERSTE DEEL

KONINKLIJK INSTITUUT VOOR TAAL-, LAND- EN VOLKENKUNDE

G. Kolff & Co. Batavia-(C.).
1934

INHOUD

van den 18den Jaargang (Eerste halfjaar).

Blz.

De strijd om de persvrijheid en de oudste Inlandsche couranten, door Dr. G. W. J. DREWES 1

Het volksonderwijs en de volkstelling, door Dr. I. J. BRUGMANS 37

Het bankgeheim tegenover den fiscus, door Mr. L. LANCEE ... 55

Waardebepaling bij invoer, door Mr. J. H. HOOGESTEGER ... 77

Volksinkomen en belastingdruk, door G. E. ROTGANS 104

Boekbespreking.

De ordonnantiën betreffende de inkomstenbelasting, vennootschapsbelasting en het beroep in belastingzaken, door Mr. J. L. H. VOSSENAAR 131

Advies van de Commissie voor de Inlandsche Hypotheek, door Prof. Mr. R. D. KOLLEWIJN 135

Zekerheidstelling en credietverband, door Prof. Mr. B. TER HAAR BZN. 216

Het werk van Melchior Treub na 25 jaren, door Dr. V. J. KONINGSBERGER 249

Economische ontwikkeling in de Vereenigde Staten gedurende 1922 — 1929 als achtergrond van de thans gevolgde experimenteele politiek, door Dr. R. E. SMITS 259

Het Amerikaansche Negervraagstuk als rassen- en cultuurvraagstuk, door D. M. G. KOCH 293

Boekbespreking.

F. A. Zeilinger. Kapitaal en kapitaalvorming in de Inheemsche maatschappij van Nederlandsch-Indië 326

De strijd om de persvrijheid en de oudste Inlandsche couranten

door

Dr. G. W. J. DREWES.

Het standpunt tegenover de drukpersvrijheid in Indië is omstreeks het midden van de vorige eeuw het sjibboleth der koloniale politiek. Zelfs ten aanzien van een zoo bij uitstek gewichtige aangelegenheid als het cultuurstelsel waren de meeningen *niet* verdeeld volgens de scheidslijn tusschen vooruitstrevend en conservatief. Aan de houding inzake de drukpersvrijheid werd de gezindheid het meest zuiver openbaar.

Van deze vooraanstaande plaats in de belangstelling der koloniale wereld is de drukpers sinds jaar en dag verdrongen, al mag zij incidenteel nog wel eens onderwerp van discussie zijn. Minder elementaire eischen van emancipeerend koloniaal beleid kwamen sindsdien aan de orde.

Dermate is zelfs de belangstelling verslapt, dat de geschiedenis van den strijd om de drukpersvrijheid nooit werd geschreven, evenmin als de Indische journalistiek, die daaraan haar ontstaan dankt, ternauwernood ooit tijd vond om over zichzelf te gaan na denken [1]).

Zij is daarin bij vele andere landen ten achter. In Amerika zoowel als in Europa bestaat thans een levendige belangstelling voor deze belangrijke aangelegenheid van het moderne leven. Men vraagt naar den aard en de ontwikkeling van journalistiek en dag-

1) In 1863 verscheen er een Leidsche juridische dissertatie: *Over de drukpers in Ned. Indië*, geschreven door J. J. A. SCHILL. Daarin vindt men wel het een en ander, doch in hoofdzaak bekeken uit het oogpunt van de opeenvolgende bepalingen terzake.
In het nieuwste boekje over de Indische journalistiek: *A short history of journalism in the D. E. I.*, door G. H. VON FABER, Kolff en Co, Soerabaja, z.j., wordt deze geheele strijd in nog geen bladzijde afgehandeld.

bladwezen en onderzoekt het waarom van den grooten invloed, dien zij in de samenleving oefenen.

Nederland bleef daarin niet achter. Toen ik in den winter van 1931 — 1932 in Holland was, bleek de belangstelling voor deze zaken ook aan de Leidsche Universiteit te leven. Een lectoraat in deze vakken — het eerste van dien aard in Holland — was juist ingesteld, en tal van vooraanstaande buitenlandsche journalisten waren uitgenoodigd tot het houden van voordrachten over de pers van hun land.

Verder heeft het International Committee of Historical Sciences, de in 1926 gestichte internationale organisatie van de beoefenaren der historische wetenschappen, zich de geschiedschrijving van het dagbladwezen aangetrokken. Op Amerikaansch initiatief kwam een commissie voor de bibliografie van de pers tot stand. Voorzitter daarvan is de Parijsche historicus SEIGNOBOS, terwijl de Leidsche hoogleeraar COLENBRANDER ondervoorzitter is, en Prof. MOMMSEN van Marburg secretaris. Het internationale congres van bibliothecarissen, gehouden te Rome in 1929, heeft zijn goedkeuring gehecht aan den opzet van het werk, en de werkzaamheden zijn, zij het ook niet overal even krachtig, toch reeds in verscheidene landen aangepakt.

De allereerste taak bestaat in het samenstellen van een bibliografie van de bibliografie der pers, een soort „catalogus catalogorum" derhalve. Te dien einde zal in elk medewerkend land een overzicht van de nationale pers worden opgesteld, dat zoowel een opgave van couranten tot 1914 dient te omvatten als ook zooveel mogelijk titels van werken, die van bijzonder belang zijn te achten voor de studie van de geschiedenis der pers, als monografieën over bepaalde bladen e.d. De bestaande samenvattingen als b.v. de „Annuaire de la presse française et étrangère" bieden niet voldoende gegevens, daar zij gewoonlijk slechts als gidsen voor adverteerders bedoeld zijn. De historicus, die de rol van de pers bij eenigerlei gebeuren wil nagaan — om het even of dit nu een *history of knowledge* dan wel een *history of ignorance* zal opleveren —, of ook cultuurhistorische bijzonderheden tracht te vergaren, die de geijkte documenten niet bieden, *die* onderzoeker vraagt andere voorlichting dan de adverteerder.

Hier in Indië is met betrekking tot dit soort voorlichting nog

alles te doen. Wij zijn in zooverre in een gunstige positie dat de pers hier te lande nog geen eeuw oud is. Daardoor is het terrein nog te overzien en is de kans op betrekkelijke volledigheid grooter. Aan den anderen kant ontbraken hier tot voor kort die instellingen, waar men oude jaargangen van couranten pleegt te zoeken: plaatselijke bibliotheken, leeszalen e.d. Dit is een ernstig gemis, want welk blad is in Indië niet in hoofdzaak locaal of op zijn best regionaal geweest, en dientengevolge buiten de plaats van verschijning nog veel minder vergaard en bewaard. De bibliotheek van het Kon. Bataviaasch Genootschap bezit wel het een en ander op dit gebied, doch zoo er al een gedetailleerde opgave van bestaat, dan is die toch nimmer in druk verschenen. Het zou een nuttig werk zijn, een overzicht van de in het Museum beschikbare oude couranten samen te stellen.

Feitelijke bijzonderheden omtrent bladen, uitgevers en redacteuren vindt men reeds bijeengebracht in het zooeven aangehaalde boekje van VON FABER. Maar dit is overigens al te zeer een verzameling van uiteraard nogal droge mededeelingen, opgevroolijkt door tal van journalistieke beroepsanecdoten, en, naast de kritiek, die men er óók vindt, toch te zeer doordrongen van bewondering voor brillant reportagewerk, dan dat de afstand kon worden gevonden, die noodig is om de pers als sociologische factor in beschouwing te kunnen nemen. Dat b.v. de strijd om de drukpersvrijheid er zoo uiterst summier in behandeld wordt, valt wel daaruit te verklaren; evenzoo ook het volkomen ontbreken van mededeelingen omtrent groei en beteekenis van de Inheemsche pers. Ik geef dadelijk toe, dat deze uit zuiver vakkundig oogpunt beschouwd misschien weinig aantrekkelijks biedt. Maar hare sociologische beteekenis is des te grooter. En hoe kort een geschiedenis van de Indische journalistiek ook moge uitvallen, de Inheemsche pers mag er niet in worden verwaarloosd in een mate als hier geschiedde [1]).

En juist hier was zaakkundige voorlichting dringend geboden. Want men kan over de Inlandsche Pers èn in Holland èn in Indië in allerlei toonaarden hooren spreken. Er zijn er die alles prach-

1) Evenmin van beteekenis is het hoofdstukje: Geschiedenis van de Maleische Pers (Tambonja Pers Melajoe), in het boekje *Journalistiek (Pers- en spreekdelictenboek)* oléh PARADA HARAHAP. Weltevreden, 1924.

tig vinden — waarvoor volstrekt geen reden is —, en er zijn er die al dat geschrijf 't liefst maar zoo spoedig mogelijk zouden willen uitbannen. De enthousiasten zien voor de straks den kinderschoenen ontwassen Inheemsche pers een schoone taak bij de volksopvoeding weggelegd [1]), de kankeraars meenen, dat zij alleen maar de openbare meening vergiftigt, het „Gezag" ondermijnt, en er op uit is, communisten te kweeken. Nogmaals, hier ware een historische studie aangaande de ontwikkeling van de Inheemsche pers zeer gewenscht, en dan liefst in vergelijking met die van de Europeesche van eenige decenniën vroeger. Dat zou merkwaardige resultaten kunnen opleveren.

Voor een dusdanige bestudeering van de Inheemsche pers is men ook alweer aangewezen op de bibliotheek van het Kon. Bataviaasch Genootschap. Ik zou althans geen andere plaats weten te noemen, waar reeds zoo lang en zoo zorgvuldig als met het oog op de beperkte ruimte mogelijk was, alle Inlandsche couranten die men in handen kon krijgen, bewaard zijn. Deze verzameling is uniek, en men kan gerust zeggen, dat het onmogelijk zal zijn, daarnaast ooit nog eens een bevredigende collectie aan te leggen. Bij de redacties der bladen zelf is van behoorlijk archief aanhouden veelal geen sprake geweest, en als de bladen ophielden te bestaan, verdwenen meestal ook de bureau-exemplaren die er nog waren. Bovendien zijn ook papier en drukinkt, vooral in de oorlogsjaren, nooit van de beste geweest, zoodat het tropische klimaat spoedig zijn vernietigende werking zal hebben doen gevoelen. Wie dus studie wil maken van de oudere Inlandsche bladen, is op de bibliotheek van het Genootschap aangewezen.

Verder zijn er de persoverzichten, die in vroeger jaren in tijdschrijften als Tropisch Nederland e.d. verschenen. Daarbij zal men echter altijd op zijn hoede moeten zijn voor eenzijdigheid van waarneming. En dan kan men, voor de periode na 1916, terecht bij het officieele weekoverzicht van de Inlandsche en de Maleisch-Chineesche pers, uitgegeven door het Kantoor voor de Volkslectuur. Daarin zijn ook de mutaties in de leiding en de verdere lotgevallen der bladen zoo goed als mogelijk bijgehouden.

Het is dus volstrekt niet onmogelijk de Inlandsche Pers, zij het

1) Zie b.v. DE KAT ANGELINO, *Staatkundig Beleid en Bestuurszorg in N. I.*, I, 2 blz. 1153 en passim.

op eenigen afstand, te volgen. Een beroep op hare ontoegankelijkheid moet vóór en na worden afgewezen. Ook thans nog kan, wie tot *intelligere*, tot kennen en verstaan, wil komen, den weg daartoe vinden, mits hij, naar Spinoza's woord, het *ridēre* zoowel als het *lugēre* achterwege laat.

Zonder dan ook het oog te sluiten voor de tekortkomingen, zou men toch aan de ach-en-wee-roepers op grond van de ervaring der laatste 75 jaar eenige meerdere wijsheid willen toewenschen dan die van BUSKEN HUET, waar hij schrijft, dat de vrijheid van drukpers als een waringin tusschen de voegen van Hindoemonumenten dreigt het hechte staatsgebouw uiteen te wringen. Toegegeven, dat dit in de allereerste plaats slaat op de Europeesche pers van het Indië dier dagen; doch voor de Javanen heeft hij de uitspraak klaar, dat zij, worden zij eenmaal gewaar, dat de koelies van de pen aan den gouden pajong de wet mogen stellen, ons dan in naam van den Profeet den hals zullen afsnijden [1]). Maar HUET, de voormalige Waalsche predikant, was, naar GERARD BROM vlijmscherp karakteriseert, door het liberalisme heen zooals hij door zijn toga heen was, en de strijd om het drukpers-artikel in het Regeeringsreglement van 1854 gaf mannen van waarlijk liberale opvatting als THORBECKE en VAN HOEVELL wel geheel andere uitspraken in.

Dit Regeeringsreglement was het eerste, dat een speciale bepaling omtrent het zoo belangrijke onderwerp van de drukpers bevatte. Het vigeerende reglement (van 1836) liet de bevoegdheid van den Gouverneur-Generaal om de drukpers aan banden te leggen en den invoer van elders gedrukte geschriften te belemmeren, volkomen vrij. Hij kon, krachtens de algemeene bevoegdheid, hem geschonken bij art. 16 van dat Reglement, daaromtrent zoodanige verordeningen voorstellen als hij nuttig oordeelde. Was in Ne-

1) *Nationale Vertoogen*, 2e bundel blz. 30, 55; zie ook blz. 48. Op HUET'sche wijze gezegd, is dit laatste precies hetzelfde wat MALCOLM in zijn toespraak tot de General Court of Proprietors of East-India Stock in 1824 (na de uitwijzing van den redacteur BUCKINGHAM uit India) aan dezen had voorgehouden om hunne afschuw van eene „free press" te wekken: „Shew them (= the inhabitants of India) the person, who exercises an authority they deem supreme, braved and defeated by those under him, and the impression which creates the charm will be broken". Zie verder VAN HOEVELL, *Reis over Java, Madura en Bali in 1847*, blz. 108 en volgg., en vgl. DE KAT ANGELINO, *Staatkundig Beleid en Bestuurszorg in N. I.*, I, 2 blz. 1155 en volgg.

derland door de grondwet van 1815 (art. 227), evenals trouwens reeds in de Staatsregeling van 1798, gewaarborgd, dat niemand voorafgaand verlof noodig had om door de drukpers gedachten of gevoelens te openbaren, in Indië leefde men nog als onder het regiem van de Compagnie [1]), en het is pas de gewijzigde koloniale politiek geweest, die, ingezet met het Regeeringsreglement van 1854, in dezen toestand langzamerhand verandering heeft gebracht.

***

Bekend is, hoe weinig de Heeren XVII gesticht waren over de „Bataviasche Nouvelles", waarvoor VAN IMHOFF in 1744 aan den onderkoopman en adjunct-eerstgezworen klerk der Generale Secretarie JORDENS vergunning schonk, en een half jaar daarna zelfs voor drie jaren Octrooi verleende. In weerwil daarvan werd de uitgave het volgend jaar reeds door Bewindhebberen verboden, „dewijl men van het drukken en uitgeven van de couranten te Batavia... .....al nadeelige gevolgen hier te lande heeft bespeurd". Exemplaren van dit krantje waren nl. ook naar het moederland gezonden en daar nagedrukt in boekvorm. Eén boekje bevatte het Indisch nieuws van Januari — 8 Maart 1745, en verscheen bij Olofsen in de Gravestraat te Amsterdam; een ander, gedrukt bij Tjeerd Bliek op de Leliegracht aldaar, loopt van 5 Juli — 19 October. Als men weet, dat een zekere Kees Bliek toentertijd doodgraver was van de Portugeesche binnenkerk te Batavia, is het verband gemakkelijk te leggen [2]).

De Compagnie sprak haar machtwoord en de courant verdween; terwijl de Patriottentijd in het moederland een opgewekt journalistiek bedrijf oplevert, vergenoegt de Indische Nederlander zich met zijn ... Vendunieuws, de *Soerat lèlang*, ook thans nog op binnenplaatsen een belangrijk drukwerk. Van oudsher had de Compagnie er op gestaan, aleenig berichtgeefster te zijn, zoowel binnen als buiten Indië. Zij wilde dat blijven.

---

1) Art. 9 van de Keuren op ambagten, neeringen en handteeringen (in VAN DER PARRA's Statuten van Batavia) luidde b.v.: Ter voorkoming van alle onbehoorlijkheden omtrent de drukkerij zal over deselve gelijk reeds zeedert eenige jaren in gebruik is geweest, althoos een Lid uijt den Agtbaeren Raad van Justitie deses kasteels of ander gequalificeerd Minister door de Regeering aangesteld werden tot Censor. Zie verder SCHILL, o.c. Hoofdstuk II, en DE HAAN, *Oud Batavia* II blz. 286, 287.

2) VAN DER CHIJS in T. B. G. deel XI (1861) blz. 159-161; WIJNMALEN in Tijdschrift v. N.I. 1874; DE HAAN, *Oud Batavia* II blz. 288-289, alwaar ook de voorpagina van een nummer is afgebeeld. Stukjes eruit overgenome in G. H. VON FABER, *Short history of Journalism in the D.E.I.* blz. 15-18.

In de eerste decenniën van de 19de eeuw was de vrijheid niet grooter. Nu en dan, zegt MARGADANT, werd na het jaar 1838 wel eens vergunning verleend tot het oprichten van een tijdschrift [1]), ook wel een enkele maal van een dagblad, maar dan geschiedde dat onder zulke stremmende voorwaarden, dat van een eigenlijk gezegde dagbladpers geen sprake kon zijn.

In het algemeen gesproken is dit zeker juist. De courant als particuliere onderneming heeft in die jaren slechts weinig kansen gehad. Dit geldt echter bovenal voor Batavia. Een „Nederlandsch Indisch Handelsblad" was daar van 16 Dec. 1828 — 1 Juli 1833 verschenen, maar vond geen voortzetting. In 1837 verscheen te Soerabaja de Soerabajasche Courant [2]), die meer succes had. De voorlooper van de tegenwoordige „Locomotief" (1863) kwam in 1845 uit als het „Samarangsch advertentieblad". In 1846 kwam de „Samarangsche Courant". Pas in de vijftiger jaren ging het beter. Het „Bataviaasch Advertentie-blad" (de latere Java Bode) dateert van 1851.

Daargelaten nu nog dat de nieuwsvoorziening uiterst schamel was, vanwege de slechte verbindingen en de groote afstanden. Maar een andere, zeer belemmerende factor was het bestaan van een officieel nieuwsblad, dat aanvankelijk de allereerste behoeften op dit gebied bevredigde. Pas het verval van dit officieele nieuwsblad in de periode van het cultuurstelsel wekte andere verlangens, en de strijd, die zich dan gaat ontwikkelen tegen de dompende macht van de zich kwetsbaar wetende bureaucratie, vindt steun bij het baanbrekende liberaler inzicht in het koloniale vraagstuk,

1) 1838 is het jaar van oprichting van het Tijdschrift voor Neêrland's Indië, later, bij de uitgave in Nederland (sedert 1849) geheeten: T. v. Nederlandsch Indië. De andere tijdschriften, hier bedoeld, zijn „De Kopiïst", in 1842 geëntameerd door E. DE WAAL, destijds ambtenaar ter Secretarie, en het in 1844 daaruit voortgekomen „Indisch Magazijn, een Tijdschrift ter verzameling van opstellen en berigten over, en van belang voor de Natuur-, Volken- en Staatkunde van Nederlandsch Oost-Indië". Over de vergunning om de staatkunde te mogen behandelen, wat aan VAN HOEVELL geweigerd was, ontstond een hevige pennestrijd tusschen dezen en de Regeering. Verder verschenen vóór 1850 de vaktijdschriften: het „Natuur- en geneeskundig Archief" (1844-1847), en „Het Regt in N. I." (1849). VAN HOEVELLS vroegere medewerker BUDDINGH redigeerde korten tijd een eigen tijdschrift „Het Indisch Archief" (1849-1851).

2) „Te Soerabaja zult gij, als gij goed zoekt, een drukkerijtje zien, dat eens in de week het „advertentieblad van Soerabaja" produceert" schreef VAN HOEVELL in zijn *Reis over Java, Madura en Bali in 1847* (1849) blz. 103, 104.

en bereikt haar hoogtepunt in het zoo hoogst belangrijke duel over het Regeeringsreglement van 1854.

Men krijgt sterk den indruk, dat in de eerste decenniën van de 19de eeuw de regeerende machten dikwijls een royaler houding aannamen dan later wel het geval was. Het is zeker waar, dat ten slotte alles afhing van de persoonlijke opvattingen der hoogste ambtenaren; de omstandigheden nu hebben het in de hand gewerkt, dat de periode van DAENDELS' optreden tot 1856 — juist omdat iedere bepaling ontbrak — veel wisselend inzicht heeft moeten aanschouwen. In het ondervolgende daarvan een vluchtig beeld.

*

DAENDELS richtte de „Bataviasche Coloniale Courant" op, die 5 Januari 1810 voor het eerst verscheen. Hij zelf liet in dat nummer de uitgave aankondigen, op een wijze en in bewoordingen waaronder — zooals VAN HOEVELL zegt — eene alledaagsche bescheidenheid zou bezweken zijn. Deze courant werd onder het Engelsch tusschenbestuur voortgezet als Java Government Gazette, een, zij het niet enghartig, gouvernementeel blad, evenals Daendel's schepping.

VAN DER CAPELLEN's bewind ademde een ietwat anderen geest. „Terwijl eigenlijk de kwestie van vrijheid van drukpers nog nimmer was voorgekomen en de Regeering zich daarover nog niet bepaald had verklaard, wist zij het gevoel van behoefte daaraan bij het publiek in slaap te wiegen, door de openbaarmaking van alle belangrijke gebeurtenissen, en door haar blad zelfs nu en dan voor mededeelingen en beoordeelingen van de zijde van partikulieren open te zetten" [1]. Zelfs ging er van den Algemeenen Secretaris — destijds JEAN CHRETIEN BAUD — een circulaire uit om de medewerking van een ieder, die iets van belang had mede te deelen, in te roepen. Voor een door particulieren uitgegeven courant was naast deze officieele, waaraan, zooals VAN DER KEMP oordeelt, „betrekkelijk veel zorg besteed werd", geen plaats. En toen er wèl plaats geweest zou zijn, werd geen vergunning verleend. Het jonge Singapore zou met zijn veertiendaagsche Chronicle (opgericht in 1822) de onzen hierin spoedig

1) VAN HOEVELL in *Tijdschrift voor Ned. Indië* 1849 dl. I blz. 180.

vooruit zijn en dat blad „zou de Argus worden, die, ons koloniaal beleid bespiedende, openbaarde, wat in Nederlandsch-Indië niet voor gedachtenwisseling vatbaar scheen" [1]).

Aanvankelijk lag hierin een prikkel tot openbaarheid. VAN DER CAPELLEN schreef aan Minister ELOUT: „De verzwijging van ongunstige tijdingen zou bovendien niet baten, daar wij dezelve zeker spoedig in de Engelsche papieren, welke in onze nabijheid worden uitgegeven, opgenomen zouden zien" [2]). Zoo kwam het, dat zelfs berichten omtrent tegenslagen van expedities e.d. niet uit de kolommen der courant werden geweerd, al dient men daarbij wel te bedenken, wat BAUD in 1819 schreef aan VAN DE GRAAFF, na de expeditie naar Palembang: „Wij hebben ..... een verhaal van het gebeurde voor de courant opgemaakt, waarbij de zaken zoodanig worden voorgesteld als publiek wordend beschouwd, en waarbij zooveel doenlijk *bonne mine à mauvais jeu* wordt gemaakt" [3]).

Ook onder VAN DER CAPELLEN'S opvolger bleef deze opportune vrijzinnigheid voortleven, zoodat VAN HOEVELL kon schrijven: „Onder den Kommissaris DU BUS DE GISIGNIES was er facto persvrijheid op Java, in den uitgebreidsten zin des woords ..... Het ..... is alzoo een merkwaardig tijdvak, bij de beoordeeling der kwestie van de drukpers; want het heeft facto bewezen, dat al de vreeselijke tafereelen, die men schildert om hare vrije werking te verhinderen, bij velen niet alleen uit de lucht zijn gegrepen, maar ook hunnen oorsprong te danken hebben aan vrees voor persoonlijke schade" [4]).

Toen VAN HOEVELL in Indië kwam, was het getij echter al verloopen. VAN DEN BOSCH had blijkbaar niet veel met publiciteit op, en ook bij BAUD in zijn tweede Indische periode bleek de neiging daartoe niet bestendigd. Het cultuurstelsel was een te kwetsbare plek, en de geschiedenis van de twee „Kamper schotschriften" zal tot het onderdrukken van publieke meeningsuiting het hare hebben bijgedragen. De Javasche Courant, onder DU BUS zelfs openstaande voor critische beschouwingen, werd voor polemiek gesloten,

1) VAN DER KEMP, *Brieven Mr. H. J. v. d. Graaff* I blz. 189.
2) B. K. I. 6e Volgreeks dl. II blz. 557.
3) B. K. I. 6e Volgreeks dl. VII blz. 649.
4) T. N. I. 1849, dl. I blz. 236, 237.

en behelsde zelden iets over Indische aangelegenheden. „Dit droevig orgaan verzwijgt stelselmatig alle stadsnieuws" klaagt DE HAAN [1]).

In 1834 werd in het Bataviaasch Genootschap het plan geopperd, een *wetenschappelijk* maandschrift uit te geven, onder redactie van 's Genootschaps Directie en buiten den invloed der Regeering, maar een meerderheid was zelfs daarvoor niet te vinden. De oprichting van 's Genootschaps Tijdschrift zou pas voortgang hebben in de vijftiger jaren.

G. G. DE EERENS (1836-1840) en de Algemeene Secretaris J. P. CORNETS DE GROOT daarentegen moedigden op hun manier de schrijverij weer aan, en zoo kon VAN HOEVELL in 1838 het zoo bekend geworden Tijdschrift voor Neêrland's Indië in het licht geven. De „behandeling der staatkunde" was echter uit den booze. Der Redactie wordt door G. G. MERKUS d.d. 4 April 1844 omstandig ingescherpt, dat „geene aankondiging kan worden geduld van staatkundige stukken, geschreven naar nader bekend te maken beginselen en kleur, welke woorden, in derzelver aangenomen zin, de strekking aanduiden ter begunstiging van politieke partijen, die, dank zij het Opperwezen, in Nederlandsch Indië niet bestaan", en dat „niet mag worden toegelaten zich te begeven in het veld van bespiegelingen, die met den inwendigen staat eener kolonie in verband kunnen staan".

Men is geneigd, bij deze verboden bespiegelingen aangaande den „inwendigen staat eener kolonie" onmiddellijk aan kritiek op het Cultuurstelsel te denken. Al was VAN HOEVELL daarvan geen principieel tegenstander, wèl keerde hij zich tegen wat hij verkeerde toepassing ervan noemde [2]), en ook daarbuiten was nog genoeg aanleiding tot gisping van den bestaanden staat van zaken voorhanden. De publieke opinie — en dit typeert de Indische lauwheid — was het nieuwe tijdschrift in den aanvang allerminst welgezind. Men verwachtte dat het wel spoedig tot verdwijning gedoemd zou zijn, en duidde het in den omgang eenigen tijd aan als „de zieltogende kakkerlak", naar een uitdrukking, voorkomende in een der eerste nummers.

De waarnemende G. G. REIJNST weigerde tot tweemaal toe ver-

1) *Oud Batavia* I blz. 288 noot 1.
2) Zie zijn *Reis over Java* etc. (1849), Hoofdstuk IV.

gunning tot de uitgave van een tijdschrift ter bevordering van Christelijken zin, waarvoor naderhand van ROCHUSSEN wel bewilliging werd verkregen (1845). En JUNGHUHN, de bekende natuuronderzoeker, haalde zich het ernstig ongenoegen der Regeering op den hals door in het Tijdschrift voor N. I. eenige al te vrijmoedige passages neer te schrijven, waarin een regel uit Goethe's *Jahrmarkt zu Plundersweilen* werd aangehaald in verband met het Solosche hof [1]).

Onder ROCHUSSEN ging het aanvankelijk iets beter. Het „Natuur- en Geneeskundig Archief", in 1844 opgericht, kwam tot eenigen bloei, voornamelijk door de toewijding van Dr. P. BLEEKER, den bekenden ichthyoloog. Maar alras ook hier weer tegenwerking van regeeringszijde, vooral, naar het schijnt, van Mr. C. VISSCHER, den Algemeenen Secretaris. BLEEKER kropte zijn woede zoolang op, dat ze hem de baas werd, en ging zijn hart luchten in het te Singapore verschijnende Journal of the Indian Archipelago and Eastern Asia (Sept. 1848); „de ten allen tijde gebreidelde, maar nu geheel werkeloos gemaakte drukpers (had) elk beroep op de publieke opinie, anders dan langs den gewonen omweg, onmogelijk gemaakt".

In 1849 schreef J. MUNNICH, na zijn medewerking aan het letterkundig jaarboekje Warnasarie te hebben opgezegd: „De natie verwerpe de censuur op de drukpers in Indië, die regtbank van kortzigtige staatkunde, partijdige uitlegging en persoonlijken druk .....". Niets is dan ook minder juist, dan wat VAN DER KEMP meende, dat n.l. de afwezigheid van persorganen te wijten was aan de inwoners zelven, aangezien er immers geen bepalingen tegen bestonden [2]). VAN HOEVELL's voortdurende strijd ging juist daartegen, *dat* er geen bepalingen bestonden [3]), m.a.w. dat men dus aan de reinste willekeur was overgeleverd, en MUNNICH ken-

1) Deze redactioneele flater is in 1857 door BAUD nogmaals tegen VAN HOEVELL uitgespeeld in de Tweede Kamer, toen V. H. het reglement op de drukwerken in zijn onbevredigende werking had bestreden. Ten onrechte werd toen het auteurschap van het geincrimineerde artikel aan V. H. zelf toegeschreven. „Ik weet, dat zelfs in vorstelijke paleizen als men elkander wil versterken in het orthodoxe geloof aan het gevaar van de vrijheid van drukpers op Java, juist dan altoos dit ééne verhaal eene groote rol heeft gespeeld", besloot V. H. zijn repliek. De Indische „kabar angin" had er dan ook wat wondermoois van gemaakt.

2) *Brieven Mr. H. J. v. d. Graaff I 186.*

3) Zie b.v. *Reis over Java* etc. blz. 106.

schetst de in het Moederland soms gehoorde bewering, dat men in Indië alles zou mogen drukken wat men wilde, als „eene uitgezochte drogrede van willekeur en bandeloosheid, welke altijd natuurlijk dáár heerschen, waar geene wetten bestaan".

Het is noodig, dit steeds voor oogen te houden, wanneer men den kort daarop in het moederland gevoerden strijd over de regeling van drukpersaangelegenheden in Indië goed wil verstaan. Nagenoeg alle belangrijke figuren uit de onmiddellijk voorafgaande periode van het Indisch staatsbestel zijn daarbij betrokken. Zij hebben allen den ouden, bepalingloozen tijd goed gekend, en — voor zoover zij op het kussen gezeten hadden — blijkbaar ook gewaardeerd. Thans, in het moederland terug, hebben zij geen reden, plots te besluiten, dat het onder hen in eenigerlei opzicht niet goed geweest zou kunnen zijn. Maar de tijdgeest dwong, en de willekeur van tal van beschikkingen mocht dan al worden vergoelijkt, te loochenen viel zij niet.

*

Nog in 1847 had G. G. ROCHUSSEN de Directie van het Bataviaasch Genootschap gekapitteld, dat „het in Nederlandsch-Indië niet aan elk geoorloofd (was), om zijne gedachten en gevoelens, door de drukpers als een doelmatig middel tot uitbreiding van kennis en voortgang van verlichting te openbaren, zonder eenig voorafgaand verlof daartoe noodig te hebben". Geen wonder dan ook,dat hij, in Nederland teruggekeerd, mèt zijn voorganger BAUD een der krachtigste medestanders was van Minister PAHUD, die in de Memorie van Toelichting bij het eerste ontwerp van het R. R. (dat van 1851) weliswaar verklaarde, dat aan den G. G. een uitdrukkelijk voorschrift omtrent de drukpers moest worden gegeven, geschikt om alle onzekerheid weg te nemen en om het verspreiden van kennis en wetenschap te bevorderen, edoch — en men lette op deze *cauda* — „zonder den bijzonderen toestand der N. Indische maatschappij uit het oog te verliezen".

Beide heeren maakten deel uit van de Commissie van Rapporteurs, welker Voorloopig Verslag, vastgesteld op 12 Maart 1853, zooveel invloed heeft gehad op de nieuwe redactie van het ontwerp-R.R., dat 15 December daaropvolgende aan de Kamer werd aangeboden.

Ook VAN HOEVELL, jarenlang kampioen voor de wettelijke vastlegging van de drukpersbevoegdheden, en vooral ook bekend geworden door de Bataviasche gebeurtenissen van 1848, behoorde tot de rapporteurs. Hij was in den winter van 1849, na volledig eerherstel erlangd te hebben, tot lid van de Tweede Kamer gekozen, want, „in weerwil van de meest volhardende pogingen zijner tegenstanders om de natie van hem afkeerig te maken, was zijne populariteit gedurig toegenomen" [1]). Zoo iemand tot oordeelen bevoegd was, dan was hij het. Hij kende de „vrijheid" der Indische pers als geen ander, daar hij de geleidelijke versteviging van den greep, die haar omkneld hield, als Redacteur van het Tijdschrift voor Neêrland's Indië aan den lijve had gevoeld. Langzamerhand immers had de vrijheid, hem gelaten door DE EERENS, en die moreele gebondenheid beteekende, plaats gemaakt voor argwanende oplettendheid, ja zelfs tegenwerking van de zijde der autoriteiten. Gevoelde VAN HOEVELL, naar zijn eigen woorden, eerst door de zachte vormen en de gemakkelijke geleden het enge keurslijf niet, waarin hij gekneld lag, later was dat wel anders geworden, toen Mr. C. VISSCHER, VAN HOEVELL's bête noire, Algemeen Secretaris was. En dan werd VAN HOEVELL, volgens zijn eigen getuigenis, vanwege zijn positie nog zacht behandeld [2]).

Waar zulk een verscheidenheid van meeningen vertegenwoordigd was, kan men verwachten dat aan het drukpersartikel alle aandacht besteed werd. Niet alleen volgens den Minister was het een der gewichtigste, dat een der belangrijkste regeeringsbeginselen bevatte. In de uitgave van het verslag der rapporteurs, zooals die te vinden is in het bekende werk van KEUCHENIUS, beslaat het niet minder dan 6 blz. van de 130 die aan de 117 art. van het geheele R. R. gewijd zijn, terwijl het ook in de Memorie van Antwoord en bij de openbare gedachtenwisseling ter kamerzitting breedvoerig werd besproken.

Ik zal mij hier beperken tot het aanhalen van datgene wat over de drukpersreglementeering is gezegd in verband met de Inheemsche bevolking. Het betrekkelijke artikel had vele andere aspecten; deze zijn bij de besprekingen veelal in de eerste plaats be-

1) P. J. VETH, *Ontdekkers en Onderzoekers. Zevental levensschetsen.* 2e uitgave, Leiden 1884, blz. 269.
2) *Reis over Java* etc. blz. 106.

handeld, omdat het doorwerken van liberaler opvattingen ten dezen voor alles verlangd werd ten bate van de Europeesche bevolkingsgroep, die gelijke rechten opeischte als in het moederland waren verworven. De groote omzwaai in de koloniale politiek werd pas voorbereid.

In plaats dus van gelijk toezicht over de geheele linie, zooals in Britsch-Indië bestond, begeerden verscheidene leden een bijzonder streng preventief toezicht op geschriften in de Oostersche talen, en de Minister dikte dit in zijn nieuwe (2de) Memorie van Toelichting nog wat aan door nogmaals met nadruk te verklaren, dat aan de Inlandsche bevolking geen vrijheid van drukpers kon worden toegestaan zonder „eene roekelooze miskenning der stelling, waarin wij ons in N. Indië geplaatst zien". „Die vrijheid toch sluit de bevoegdheid in zich, om de Regeering en hare daden te gispen, om op wezenlijke of denkbeeldige grieven te wijzen, om de middelen tot opheffing dier grieven te bespreken, en om de gebreken en misslagen der ambtenaren ten toon te stellen"..... „Om slechts van één punt te gewagen, de overheersching zelve (zou) eene onuitputtelijke bron van gevaarlijke vertoogen zijn".

Opmerkelijk is, hoe men, waar alle eigen ervaring met eene Indische pers, hetzij deze nu Europeesch dan wel Inheemsch was, ontbrak, uit koloniale tribulatiën elders leering zocht te trekken en zich aan anderen trachtte te spiegelen. De litteratuur over de toestanden in de Engelsche koloniën deed opgeld: vrijwel alle in het vuur gebrachte argumenten vindt men dáár terug. In Britsch-Indië immers had het bestuur reeds met persdelicten te worstelen gehad, toen de rustige burger van Java nog volledige bevrediging scheen te vinden in zijn Vendunieuws. Er waren zelfs dagbladschrijvers uit Indië uitgewezen moeten worden, en de namen van de Bengal Gazette en de Bengal Journal, mèt die van hunne redacteuren, worden door MALCOLM b.v. met klaarblijkelijken tegenzin alleen maar in een noot vermeld, terwijl geen uitdrukking hem te kras is om de minderwaardigheid van hun geschrijf te kenschetsen [1]). Op geringer schaal was het in Madras en in Bombay evenzoo gesteld als te Calcutta, en allerlei maatregelen ter

1) Voor een der terzake van drukpers-delict uit Indië uitgewezenen, den hiervoor (blz. 5 noot) reeds genoemden J. S. BUCKINGHAM, redacteur van de *Calcutta Journal* (1818-1823), is later in Calcutta een standbeeld opgericht.

beteugeling waren dan ook in den loop der jaren door onderscheidene regeerders getroffen: censuur, licentiesysteem, verplichte vermelding van drukker e.t.q. Geheel onverwachts echter had men het preventief systeem van toezicht opgegeven en was tot het vrijlaten van meeningsuiting overgegaan. Sir CHARLES METCALFE, die tijdelijk met het hoogste gezag bekleed was in de periode van het interregnum tusschen BENTINCK en AUCKLAND, had dit waagstuk aangedurfd, tègen den uitdrukkelijken wensch van bestuurderen der E. I. Company in het moederland, en zelfs zonder tegelijkertijd eenige voorziening te treffen tegen schotschriften, oproerige stukken, of eenig ander ontoelaatbaar geschrijf. Daarin kwam natuurlijk verandering, maar het preventief toezicht was voorgoed verlaten. De maatregelen van Sir CHARLES waren veel te populair om ze geheel en al in te trekken [1]).

Bij de debatten over het R. R. van 1854 nu zien wij *beide* partijen, zoowel liberalen als conservatieven, zich beroepen op deze door METCALFE eigener gezag ingevoerde vrijheid van drukpers in Engelsch-Indië, welker resultaten men toen zoowat twintig jaren had kunnen gadeslaan. Ook tevoren was door VAN HOEVELL in het Tijdschrift v. N. I. herhaaldelijk gewag gemaakt van de ontwikkeling der drukpers in Britsch-Indië en lovend gememoreerd, welk aandeel de Inheemschen daarin hadden, „eene ontwikkeling welke zoo gunstig afsteekt bij den intellectuelen stilstand, die in Nederlandsch-Indië, althans onder de inlandsche bevolking, heerscht". THORBECKE, bij de Kamerdebatten als eerste spreker het woord voerende, wees erop, hoe in MALCOLM's *Political History of India*, dat in 1826 uitkwam, een voorbeeldig betoog te vinden was ten bewijze, dat het onmogelijk zou zijn, mèt vrijheid van drukpers Indië verder te regeeren [2]). Desalniettemin was zeven of acht jaar later die vrijheid verleend [3]), en niemand zou wel de taak willen aanvaarden — aldus THORBECKE — te bewijzen dat het Engelsch bestuur sindsdien zedelijk of materieel zou zijn

1) Het besluit is in vertaling meegedeeld in de brochure: *De drukpers in Ned.-Indië*, verschenen te Zalt Bommel bij Noman en Zoon in 1857, blz. 47-52. Ook METCALFE's motiveering v.h. besluit wordt aldaar, blz. 33, aangehaald.

2) Zie o. c. Vol. II p. 292-324. Een Nederlandsche vertaling van dit werk, bezorgd door Joh. OLIVIER, verscheen te Arnhem in 1829-1831, in twee deelen.

3) Ten rechte 9 jaar later, den 3den Augustus 1835.

verzwakt. Van de tegenpartij had men zich beroepen op PRINSEP's *The India question in 1853* [1]) en de geschriften van CAMPBELL [2]), ja zelfs brachten de heeren BAUD en ROCHUSSEN in de Kamerzitting voortbrengselen van die „valsche en libelleuze" [3]) Indische pers ter tafel om het tegengestelde te bewijzen. BAUD voegde er, in navolging van Lord HARDINGE, aan toe, dat het niet zoozeer nog de thans verschijnende couranten waren, waarvan men het ergste moest vreezen, als wel die, welke de Indiërs in de toekomst zouden gaan lezen, speciaal wanneer het spoorwegverkeer, dat alsdan zou bestaan, de verspreiding begunstigd zou hebben! En ten slotte verklaarde ROCHUSSEN onomwonden: „Aangezien wij nu niet op den voorgrond stellen het beginsel, dat in Engeland aangekondigd wordt... dat Engeland namelijk Britsch-Indië slechts in het uitsluitend belang van Britsch-Indië bestuurt met het oog op eene toekomstige politieke emancipatie, — zoo lang geloof ik niet, dat wij ten deze dezelfde beginselen omtrent de drukpers kunnen aannemen".

Wat ROCHUSSEN negatief had uitgedrukt, had BAUD, met de rondborstigheid van den uit een zeeman gegroeiden pennist, duidelijk uitgesproken: „Wij moeten ons dat niet verbloemen; wij zijn daar vreemdelingen; het land, en de bevolking, het is hier gezegd en met veel waarheid, worden eenigermate ten onzen behoeve geexploiteerd". Inderdaad, wanneer onze bezittingen als „eene groote koffij- en suikerplantaadje van het Rijk" konden worden beschouwd, gelijk in het tweede Voorloopig Verslag als de opinie van sommige leden vermeld staat, dan moest reeds de vraag, of „aan de Europeesche ingezetenen drukpersvrijheid en dergelijke regten kunnen worden ingewilligd, geheel onderge-

1) Zie Chapter IX: The free press and education in India.

2) *Modern India:* A sketch of the system of Civil Government. To which is prefixed, some account of the Natives and native institutions. London, 1852. (Zie p. 193. — Een Nederlandsch excerpt uit dit werk, met den titel: *Het Engelsch bestuur in Oost-Indië, vergeleken met het Nederlandsche*, verscheen te 's Gravenhage in 1853. Op blz. 4 van dit boekje (het telt slechts 42 blz.) staat het vernietigend oordeel van CAMPBELL over de pers.) *India as it may be;* an outline of a proposed Government and policy. London, 1853. Zie p. 411 en volgg.

3) Deze in de Kamerdebatten gebezigde woorden zijn rechtstreeks aan CAMPBELL ontleend. „It is certain that the Indian press has become unscrupulous beyond all precedent, and extremely *false and libellous...*" (*Modern India* p. 193).

schikt blijven aan de zorg voor het behoud dier plantaadje". Het Engelsche stelsel paste niet voor Nederland, zoolang men de directe en indirecte voordeelen die uit Indië werden getrokken, niet wenschte te missen [1]).

De afgevaardigd STOLTE ging zelfs zoover, bij de koloniale oppositie bijoogmerken te veronderstellen. „Men wil den eenen landsdienaar tegen den anderen in het harnas jagen en de millioenen inlanders onder ons gebied tegen het bestuur opruijen; die tweedragt eens daargesteld zijnde, dan is de kiem gezaaid tot ons verderf...". Gelukkig kenden de inlandsche hoofden nog niet voldoende „Nederduitsch" om zelf te lezen hoe een minder- of zelfs een hoofdambtenaar aan de kaak gesteld zou worden. En bleef het daar nog maar bij. „Neen, de drukpers zal het op een gevaarlijker veld brengen. Zij zal zich niet onthouden om bestendig te prediken, dat de mensch zijne eigendommelijke regten en vrijheden heeft, die ieder individu eigen zijn, onverschillig of hij in een hoogen of lagen stand in de maatschappij is geplaatst, dan wel of de natuur hem met eene blanke of zwarte huid heeft bekleed, dat onderdanigheid aan meerderen niet moet ontaarden in slaafsche onderwerping, waardoor de gemeene Javaan, in het oog der vrije drukpers, zich zoo vernederend aanstelt... dat heerendiensten beneden de waardigheid zijn van den vrijen mensch, over wiens arbeid niet naar willekeur mag worden beschikt; dat het hem vrij en onverlet moet zijn te doen wat hij wil, wanneer hij zijne belasting betaalt; eene belasting, welke de Souverein *tot instandhouding van de maatschappij, waarvan hij lid is, niet HOOGER mag stellen dan daarvoor noodig is;* dat hij de vrije beschikking moet hebben over de vruchten van zijnen arbeid; dat niemand hem mag dwingen iets te cultiveren, waartoe hij geen zin of lust heeft, dat,... maar waar zou ik eindigen, indien ik alles wilde aanvoeren, wat thans bestaat en noodig is, zoolang

1) De oud-raadsheer in het Hooggerechtshof Mr. J. R. COUPERUS stelde dit vast als resultaat der gevoerde discussiën, en wees erop, dat het *politiek belang*, dat aan die overwinning van het *materieele* ten nauwste verbonden was, grootelijks geschokt was door den invloed van het *moreel belang*, hetwelk weliswaar ter eere van de Hollandsche natie, doch juist hier naar veler oordeel ten nadeele van ons koloniaal bestaan, zijn werking had doen gelden. *(De geest van artikel 110 van het N. I. Reg. Regl. beschouwd als wettelijke grondslag voor de aanstaande Indische drukpers-wet*, 's Gravenhage, 1862, blz. 84).

de Indische bevolking nog beschouwd moet worden als onmondigen, die zelven niet kunnen beseffen, wat tot hun wezenlijk nut dienstig is" [1]).

Waarlijk, hier was de Havelaar noodig, hier moest „een rilling door het land gaan" [2]), anders zou de afgevaardigde beseft hebben, dat de opsomming van al deze grieven tegelijk de veroordeeling inhield van het stelsel, dat ze liet ontstaan.

Nu kan men, om billijk te blijven, deze conservatieve meeningen plaatsen in het kader van hun tijd, en ter explicatie nader nog aanvoeren dat de regeeringspartij wel speciaal gekant was tegen drukpersvrijheid voor Indië — vanwege de bijzondere belangen —, doch ook feitelijk overal ter wereld in de drukpers een gevaar zag, aangezien zij nergens een nietverdorven pers vermocht te ontdekken. Geen wonder, want het gezag geldt voor het conservatieve denken als een laatste, niet meer voor ontleding vatbare waarde, en niet voor niet heet het beginsel der openbaarheid, de contrôle op de overheid als draagster van het gezag, een dogma der democratie. Frankrijk, Engeland, Noord-Amerika, Britsch-Indië, Ceylon, overal wordt de dagbladpers gewogen en te licht bevonden. En waarschijnlijk zullen ook de zgn. *lilliputters*, de volksblaadjes die met hun klein formaat het dagbladzegel ontdoken, den heeren hebben voorgezweefd als een bedenkelijk voorbeeld van hetgeen een in beweging gebrachte volksmassa vermag voort te brengen. Het midden van de vorige eeuw was in Nederland immers een tijd van politieken, socialen en economischen overgang, met al zijn eigenaardige beroeringen, welke trots den druk van het zegelrecht, dat de courant tot een kaste-orgaan maakte, tot uiting wisten te geraken. Het is begrijpelijk, dat zij, die minachtend spraken van „de libellen eener kanaille-pers", voor drukpersvrijheid in Indië nog veel meer beducht waren. En wanneer wij lezen wat het conservatieve oordeel is over die vaderlandsche

1) Zitting van 5 Augustus 1854. „Al deze beschouwingen van den heer STOLTE zullen een iegelijk, die zich lange jaren in onze Oost-Indische koloniën heeft opgehouden, en onbevooroordeeld deze materie zou willen doorgronden, als niet al te overdreven voorkomen; en voorzeker zouden dezelve oneindig grooteren invloed op de meerderheid hebben uitgeoefend, bij aldien zij waren opengelegd door een minder geprononceerden *ultrabehoudsman*, als de heer STOLTE zich reeds had doen kennen" (COUPERUS, o.c. blz. 75).

2). VAN HOEVELL op 25 Sept. 1860 in de Tweede Kamer.

volksblaadjes in het *constitutioneel* geregeerde Nederland, dan verstaan wij des te beter den toon van de debatten over het drukpersartikel, waaruit de regeling van die aangelegenheid voor het *autocratisch* bestuurde Indië moest voortvloeien.

Wij nemen hieronder over wat een criticus in 1845 schreef, n.l. dat de gemeene man uit deze blaadjes „bekend wordt met het ineengedrongen nieuws uit andere hoeken der wereld, met de grieven van zijn eigen gemoed en met de politiek van zijn vaderland, die hij echter op de ongunstigste wijze leert kennen. Het zijn kleine wespjes, die op den adem der hekelzucht het land doorvliegen, en menigeen bitter steken... zij beginnen doorgaans met een vreeselijke moordgeschiedenis; daarop volgen gewoonlijk eenige gemengde berigten, die meestal *would be* geestig zijn; daarna komt het een of ander ingezonden stuk, een uitvloeisel van persoonlijken haat of een miniatuurvertoog over de belasting, de herziening der grondwet, de ongenoegzaamheid der regeering, gebreken in den Koning, zijne zonen en dochteren, enz. Soms kan men er ook kleine epigrammen in lezen, die over het algemeen den geest der oppositie ademen. Het valt niet te ontkennen, dat deze voortbrengselen der periodieke drukpers niet gunstig werken op de ontwikkeling, den smaak en de rust en de vredelievendheid van het volk... Indien zulk een blaadje in handen wordt gesteld van een geestig redacteur, die der oppositie is toegedaan, dan kunnen zij zeer gevaarlijk worden voor het bestuur des lands." Aldus een criticus van de zgn. lilliputter-pers in 1845 [1]). Is het niet of wij — mutatis mutandis — gangbare meeningen over de Inlandsche pers vernemen?

Hoe geheel anders is de toon, die weerklinkt in het betoog van VAN HOEVELL. „Meent gij, dat, wanneer gij verbiedt, dat in Indië gedachten zullen worden geopenbaard, daarom gevaarlijke gedachten al het gevaarlijke zullen verliezen, omdat zij niet gedrukt mogen worden? Maar dit wint gij, als gij vrijheid van drukpers geeft, dat gij weet, welke gedachten gekoesterd worden en tegenover die gedachten betere inlichtingen kunt plaatsen; dat gij de gedachten kunt leiden; dat gij leert kennen, welke de toestand en de

1) Geciteerd door Mr. W. P. SAUTIJN KLUIT, *Belasting op de nieuwspapieren 1674-1869*, in: Bijdragen tot de Geschiedenis van den Ned. Boekhandel, 5e deel, blz. 414, 415.

gemoedsgesteldheid der bevolking is. Nu, onder Uw stelsel zal het vuur in 't geheim smeulen en branden, tot het eindelijk onverhoeds uitbarst". En THORBECKE, in den bondigen en klaren trant, die hem eigen is, betoogt: „Daar, waar andere waarborgen ontbreken, daar behoeft inzonderheid de regeering die openbaarheid, het is een middel van toezigt en contrôle, krachtiger, werkzamer dan het toezicht, door ambtenaren gevoerd, ooit kan wezen... Wat ik verlang... is, dat door openbaarheid, door vrije mededeeling ons Indië in gemeenschap worde gebragt en blijve met de beschaafde wereld. Ik verlang, dat men niet, uit vrees voor onrust, het licht uitdoove. Ik verlang de kracht der publiciteit zoowel in het belang van de Indische regeering, als van die in het moederland... Ik stel niet eene eerlijke, trouwe drukpers tot voorwaarde; ik voorzie misbruiken, uitspattingen; maar ik vrees ze niet".

*

Dit zelfbewuste standpunt bleek echter niet het standpunt van de Indische Regeering, toen zij het desbetreffende artikel van het R. R. (110), zooals dit tenslotte na de aanneming van het amendement MACKAY-VAN BOSSE was geredigeerd, in eene algemeene verordening ging uitwerken. Zij vreesde wel degelijk, en die vrees komt tot uiting in de preventieve bepalingen, welke in dit drukpersreglement zijn opgenomen, alhoewel het R. R. geenerlei eisch stelde aan de wijze van toezicht. THORBECKE schreef het gevleugelde woord: „een gewrocht der duisternis" [1]), maar het vaderschap bleek niet aan de Indische Regeering, doch aan den Minister Mr. P. MIJER toegekend te moeten worden, wiens nota van toelichting, waaruit volgens MARGADANT een kille adem U tegenwaait, als leidraad aan de Indische Regeering was toegezonden. Dat was de „lichtschuwe oudgast", aan wiens brein volgens THORBECKE dit ontwerp alleen ontsproten kon zijn.

Dezelfde Mr. P. MIJER was in 1839 opgetreden als medewerker van VAN HOEVELL aan de redactie van het Tijdschrift v. N. I., maar had zich alras teruggetrokken, afgeschrikt door de onaangenaamheden, waaraan men als zoodanig was blootgesteld. Toen hij in 1848 zijn veelgeprezen *Verzameling van Instructiën* bij de landsdrukkerij ter perse mocht leggen, schreef VAN HOEVELL: „Dat de heer MIJER nog lust heeft, om in Indië te publiceeren, verheugt mij,

1) In een brief aan den uitgever NIJGH, d.d. 12 Jan. 1857.

want wij hebben daaraan een allerbelangrijkst werk te danken; ook verwondert het mij niet, want hij heeft zulk eene gelukkige buigzaamheid, dat hij zich even goed onder den scepter van het geweld weet te onderwerpen, als hij zich in de dagen, die den 22 Mei (den datum van de bekende „vergadering van eenige ingezetenen van Batavia" in 1848) voorafgingen, een warm voorstander van de wettelijke regeling van de drukpers in Indië verklaarde".

De drukpers *was* thans dan geregeld...

De discussie in de Tweede Kamer was verre van vriendelijk. VAN HOEVELL vergeleek het reglement met ALVA's plakkaat tegen de verboden boeken en zeide o.m. het volgende: „Ik weet niet, of de Minister van Koloniën het geraadpleegd heeft bij het maken van dit reglement; maar heeft hij dit niet gedaan, dan kan men inderdaad van den steller van het plakkaat en van den steller van het reglement getuigen: *les beaux esprits se rencontrent*".

O. m. werd bepaald, dat elke drukker een borgtocht, varieerende tusschen *f* 200.— en *f* 5000.—, had te storten, naar gelang van de winstgevendheid van zijn bedrijf en den te verwachten invloed van zijn uitgaven. Van elk drukwerk moesten vóór de uitgifte exemplaren aan een drietal autoriteiten ter inzage worden gezonden; van periodieken twee uren tevoren een exemplaar aan het Hoofd van Plaatselijk Bestuur worden afgegeven [1]).

Ook hier dus weer ruime gelegenheid voor eigengereide toepassing der bepalingen. Klachten bleven niet uit. Te Batavia b.v. werd van groote zaken slechts *f* 400.— geeischt, te Semarang van veel kleinere *f* 1000.—, te Soerabaja zelfs wel *f* 2000.—. Deze laatste drukker gaf „De Oostpost" uit, en het hooge bedrag werd natuurlijk in verband gebracht met het mindere welgevallen, dat de Resident aan eenige artikelen daarin had gevonden.

Deze censuur — want anders kan men dit toch niet noemen — was dan ook wat Indië van oudsher gekend had. De Edele Compagnie revideerde zelfs de doodbriefjes, „ten ontwaaring of daarin

1) Art. 13 en 15 van het Reglement. In 1869 moest er in alle instanties over geprocedeerd worden om deze interpretatie als juist erkend te zien. De Soerabaja Courant had nl. geweigerd een onderteekend ex. aan den Officier van Justitie te zenden, daar de uitgever terecht meende te kunnen volstaan met te voldoen aan het bepaalde in art. 15. (Koloniaal Verslag 1870 blz. 39.).

iets onbetamelijks werd gevonden" *(de mortuis nil nisi bene!)*, en artikel 9 van DAENDELS' Reglement aangaande de Landsdrukkerij schreef eveneens reeds voor, dat de courant altijd daags tevoren ter goedkeuring moest worden aangeboden.

Een dergelijke maatregel zou fnuikend geweest zijn voor het drukkersbedrijf, zoo er de hand aan gehouden was. Misschien mag worden aangenomen, dat zulks van den aanvang af *niet* in de bedoeling heeft gelegen — wellicht vanwege het unaniem verzet —, en dat de autoriteiten alleen bij uiterste noodzaak dit „zeer scherpe zwaard" uit de scheede zouden halen. Bij geruchte verhaalde men immers, dat de Procureur-Generaal de ambtenaren van het Openbaar Ministerie in dezen geest had aangeschreven. Hoe dit ook zij, de authentieke interpretatie van het Reglement, bij kroonordonnantie twee jaar later afgekondigd, bracht reeds op eenige punten verzachting aan. En al zijn er drukpersprocessen geweest, het is, zooals KLEINTJES opmerkt, aan de uiterst zwakke toepassing in de practijk toe te schrijven, dat de pogingen om verandering zich niet luider en dringender hebben uitgesproken [1]).

De practijk viel dus nog al mee. Door middel van preventieve maatregelen de Indische dagbladschrijvers te beperken in de keuze hunner onderwerpen, bleek te eenenmale onuitvoerbaar; aan de mogelijkheid daarvan te gelooven, een hersenschim [2]). BUSKEN HUET, die wel eenige ervaring had van Indische perstoestanden, schreef in 1875 zelfs: „Het amendement van THORBECKE, hetwelk iedere beperking heette op te heffen en alleen voorziening tegen mogelijke misdrijven bedoelde, werd verworpen met 41 tegen 14 stemmen. In één woord, men verbeeldde zich te goeder trouw, in de Indische grondwet eene bepaling te hebben doen opnemen, waardoor de Regering daar te lande meesteres van de drukpers bleef. De uitkomst daarentegen is geweest, dat het toezigt der Regering *nooit anders dan op het papier heeft bestaan*, en niet het aangenomen artikel door de gewoonte kracht van wet heeft gekregen, maar het verworpen amendement" [3]).

De bepalingen van het Reglement kunnen wij verder laten rusten. Alleen op één ding moge nog even worden geattendeerd.

---

1) *Staatsinstellingen van N. I.*, I[3] blz. 137.
2) C. BUSKEN HUET, *Nationale Vertoogen* II blz. 54.
3) o.c. blz. 39.

Vrijzinnig aandoende, doch in feite alleen te verklaren uit het ambtenaarlijke karakter van de koloniale maatschappij is het *droit de réponse*, dat toen in het moederland nog niet bestond, en ook nu nog niet bestaat [1]). Bij den zeer persoonlijken trant van oppositie en polemiek, die in de Indische pers te verwachten viel — en die zelfs thans nog allerminst is overwonnen —, had de aangevallene daardoor althans het recht van verdediging in dezelfde courant, die hem tevoren had „uitgekleed".

Het preventief toezicht is pas in 1906 uit de wet verwijderd, terwijl het repressieve gedeelte nu te vinden is de artt. 154-157 W.v.S. Thans moet de drukker of uitgever van elk in Indië gedrukt, alsmede van elk buiten Indië, doch niet in Nederland gedrukt, en in Indië uitgegeven drukwerk uiterlijk binnen 24 uur na de verschijning een door hem onderteekend exemplaar zenden aan het hoofd van plaatselijk bestuur, binnen wiens ressort het drukwerk verschijnt. Maar met recht mag betwijfeld worden, of ook dit thans nog meer is dan een doode letter.

Voor een gedeelte mag zulks geweten worden aan de — zeker niet onopzettelijke — laksheid van de autoriteiten, die met de bewaking van de pers belast zijn. Deze laksheid ter eene zijde gaat evenwel gepaard met de zelfopgelegde beperking van publiciteit, die zich van lieverlede in wijde kringen van de journalistieke wereld is gaan openbaren. Dr. P. H. RITTER meent, dat deze publiciteitsbeperking hand in hand gaat met het stijgend maatschappelijk aanzien van den journalist, en ten slotte hierop moet uitloopen, dat de pers zelve ontaardt in een orgaan van praeventieve censuur. De journalist zou dus, om dezen term eens te gebruiken, zwaar aan het „verburgerlijken" zijn, en men wordt onwillekeurig herinnerd aan Piet Paaltjens' vers van de drie aanvankelijk zoo moedige studentjes:

Eén kocht er een stel witte dassen
en de wereld die riep ervan
hoe hij zich van zondaar bekeerd had
tot een braaf en fatsoendelijk man.

Bij deze gewijzigde opvatting past, dat geleidelijk aan de eigen reportage wordt vervangen door de persconferentie, zoodat de

1) Zie over de geschiedenis en de waardeering van dit recht SAMKALDEN, *Publieke meening, Pers en Staat* (Leidsche dissertatie 1932) blz. 175 en vollg.

journalist niet meer tersluiks aan de achterdeur behoeft te neuzen, doch als een geziene gast en welkome medewerker deftig de voordeur binnengeleid wordt. Naar SAMKALDEN in zijn hiervoor reeds aangehaalde dissertatie opmerkt, maakt dit „verfijnd systeem", dat ook en vooral daar bestaat waar van censuur reeds lang werd afgezien, de „anti-collectivistische" grondgedachte eener „vrije pers" grootendeels illusoir. Immers de dagbladschrijver maakt niet meer openbaar ten koste van de verantwoordelijke autoriteit, doch deze publiceert, wat haar goeddunkt, door middel, maar tegelijkertijd ten koste van den journalist. Het vrije onderzoek komt op deze wijze in het gedrang en zoo ontstaat een invloed op de publieke meening, die grooter is en tevens het voordeel heeft minder tastbaar te zijn dan censuur [1]).

Het is — bij alle redenen welke ten gunste van den maatregel zijn aan te voeren — een teeken van nog onvoltooide ontwikkeling in deze richting, dat hier te lande — en dit is de meest recente Regeeringsbemoeienis met de pers — de persbreidelordonnantie noodig werd geacht als waarschuwingsbord op den weg naar zelfinperking, dien de journalistiek thans bezig is te gaan. Schreef CHESTERTON al niet vele jaren geleden, dat de Fransche monarchen, die in open paleizen leefden, in bepaalde opzichten democratischer van allure waren dan onze moderne democratie? Het Fransche koningschap „was founded on the excellent principle that a cat may look at a king. But nowadays a cat may not look at a king; unless it is a very tame cat".

***

De heer DE KEMPENAER, bevreesd voor de gevolgen der drukpersvrijheid, werd door VAN HOEVELL terecht gewezen met de volgende woorden: „De afgevaardigde uit Tiel heeft ons eene schets gegeven van de werking der vrije drukpers in Indië, met dit aandoenlijk einde, dat de Regeering te Batavia eenmaal 's avonds gerust naar bed zou gaan — en er 's morgens niet meer zou wezen.

1) Nog een schrede verder en men is aan het nieuwe Duitsche Pressegesetz toe: Niemand behalve de gelicentieerde journalist mag in een krant schrijven, en dezen wordt door strenge voorschriften ingescherpt, dat hij — o ja — de waarheid heeft te dienen, maar tegelijkertijd wordt hem verteld wat die waarheid is. „Da soll einmal ein Schriftleiter den Versuch machen, die Gegenstände, die er behandelt, wahrhaft dar zu stellen und nach seinem besten Wissen zu beurteilen", zegt GEORG BERNHARD, de bekende oud-redacteur van de Vossische Zeitung, in de *Freie Presse* No. 14 (14 October 1933), met zinspeling op paragraaf 13 van de nieuwe wet.

Uit de bijzonderheden, welke de spreker ons heeft medegedeeld, hoe men in de dessa's die geschriften zal lezen, hoe die dessa- en districtshoofden zullen azen op die voortbrengselen van de pers, hoe de gemeenten zich zullen vereenigen — uit die geheele beschrijving hebt ge gezien, dat de spreker met de inlandsche huishouding op Java al zeer goed bekend meent te wezen".

Strookte dit tafereel dus al heel weinig met de werkelijkheid, even ongemotiveerd was de verzekering, waartoe de Zwolsche afgevaardigde SLOET TOT OLDHUIS zich in het vuur van zijn rede liet verleiden. Dit kamerlid hield een pathetisch pleidooi voor de vrijheid, waarin hij den energie doovenden, tot stilstand doemenden invloed van ons koloniaal bestuur vergeleek met de bedwelmende uitwasemingen van den upas-boom; over de lectuur der Javanen sprekende, zeide hij: „De bevolking kan in den regel niet lezen of schrijven; men treft alleen enkele familien aan, waarin de kunst van lezen en schrijven van vader tot zoon wordt overgeplant; hunne eenige lectuur bestaat echter in oude mythologische volkspoëzij. Ik kan gerust stellen, dat het nog wel honderd jaren zal duren, alvorens er eene courant in het Javaansch voor de Javaansche bevolking in het licht verschijnt".

Dit gaf een gangbare meening weer: BAUD had in 1823 ongeveer hetzelfde reeds opgemerkt, in zijne beschouwingen over het nut en de mogelijkheid van bijbelvertaling in het Javaansch, welk onderwerp aan de orde was gesteld op een algemeene vergadering van afgevaardigden van het Nederlandsch Bijbelgenootschap te Amsterdam. „De Javaan leest bijna nimmer... eenige weinigen van de voornamen des lands (scheppen) vermaak om de overblijfselen der aloude letterkunde te doorbladeren" [1]). Ook VAN HOEVELL, in zijn bekende *Reis over Java ..... in 1847*, had zich in gelijken geest uitgelaten: de Javanen lezen niet, en als ze lezen, dan nog het liefst excentrische, phantastische poëzij, hoe wonderbaarlijker hoe liever!

De werkelijkheid heeft SLOET al heel spoedig in het ongelijk gesteld, want reeds vóór 1860 waren er, blijkens het Koloniaal Verslag over dat jaar, Inlandsche bladen opgericht en weer ter ziele gegaan. Toch is het volstrekt niet zoo geweest, dat na het slaken

1) MIJER, *Jean Chrétien Baud*, blz. 203.

van de allerknellendste banden plots over heel Java Inlandsche couranten zijn opgericht. De vrees, die men in Holland dienomtrent koesterde, was belachelijk, en is dan ook door oudgasten herhaaldelijk gehekeld [1]). De regenten — *„radja's"*, zeiden enkele brave zielen — zaten er waarlijk niet naar te hunkeren om eigen kranten op te richten en deze vol te stoppen met oppositioneele artikelen, ontleend aan de Europeesche pers [2]). Men vraagt zich af, of soms vage voorstellingen van de in de Engelsche koloniale litteratuur wel genoemde Akhbar's, nieuwsbladen van de hoven der Indische vorsten, hier doorheen spelen. De *Proeve eener N. I. bibliographie* van VAN DER CHIJS, die tot 1870 loopt, noemt slechts de namen van *tien* Inheemsche couranten, die tusschen 1854 en 1870 werden opgericht.

Voor zoover ik heb kunnen nagaan is de voorlooper van de zelfstandige Inheemsche bladen geweest een gelithografeeerd bijblad van het Samarangsch Advertentieblad, uitgegeven door P. J. de Groot in 1852. Dit bijvoegsel was gevuld met aankondigingen en advertenties „in het schrift van alle natiën", nl. Chineesch, Javaansch en Maleisch met Arabisch karakter. Voor 1853 wordt het schrift van alle natiën al niet meer opgegeven; alleen het Chineesch is overgebleven. Zulk een Chineesch bijvoegsel wordt voor Semarang nog vermeld in het Koloniaal Verslag van 1860.

Duidelijk blijkt dus, dat het bedrijf alleen voor den Chineeschen handelsstand de moeite loonde, en zoo verbaast het ons dan ook niet, wanneer de eerste zelfstandige bladen in eene Inheemsche taal Chineesch-Maleische bladen zijn. Het oudste is de *Soerat kabar bahasa Melajoe*, uitgegeven door Fuhri te Soerabaja in 1856, een weekblad van klein folio-formaat, kostende tien gulden per jaar. Het bracht het niet tot een tweeden jaargang. In hetzelfde

1) Er waren er natuurlijk ook, die angstaanjagende verhalen en dito profetieën ten beste gaven. Zie b.v. het verhaal van den regent, die zich door een onder-opziener der cultures een Hollandsche krant laat vertalen, het daarop volgende relaas van den mislukten overval op Padang in 1844/45, en den aldaar in beslag genomen Sjair Mekah, bij COUPERUS, o. c. blz. 74 en volgg.

2) Want deze maakte zich de bewegingsvrijheid zéér spoedig ten nutte! In een brief van BUSKEN HUET aan POTGIETER, d.d. 24 Juni 1869, leest men: *„vrij* is de drukpers hier alleen, wanneer het er op aankomt het gouvernement uit te schelden; aan banden ligt zij, wanneer men de *ware* kankers der Indische maatschappij zou willen blootleggen....." Maar dit lezende, mag men toch niet vergeten, dat HUET naar Indië gekomen was om de Indische maatschappij wederom tot conservatisme te bekeeren.

jaar verscheen ook een *Bintang Oetara* (De Noordster), maar die werd niet in Indië uitgegeven, doch te Rotterdam gedrukt, en geredigeerd door P. P. ROORDA VAN EYSINGA. De bepaling, dat de invoer van drukwerken uit Nederland vrij was, maakte zulks mogelijk.

De bekende drukkerij van Lange en Co te Batavia, die zooveel werk heeft afgeleverd, ook in de Inheemsche talen, probeerde het in 1858 met een Maleisch blad, dat gedeeltelijk in Latijnsch en gedeeltelijk in Arabisch karakter gedrukt was, blijkbaar om zoowel onder de Chineezen als onder de Inheemschen lezers te winnen. Slechts dertien nummers zagen het licht. Aanmerkelijk meer succes had de „Maleische trompet", *Selomprèt Malajoe,* in 1860 door Van Dorp te Semarang geëntameerd. Dit blad heeft tot 1911 bestaan en is lange jaren het voornaamste nieuws- en advertentieblad voor Midden- en Oost-Java geweest. De ondertitel luidde: „Soerat kabar bahasa Malajoe rendah", dat wil dus zeggen dat het blad geschreven was in Chineezen- en pasar-Maleisch. Het kostte *f* 4.— per half jaar.

In Soerabaja kreeg men in 1862 de *Bientang Timoor* (Ster van het Oosten), uitgegeven door Gebr. Gimberg en Co, die na een 25-jarig bestaan werd opgeheven. Daaraan heeft het tegenwoordige Bataviasche blad van dien naam zijn naam ontleend.

Batavia bleef vrij lang zonder krant. Pas in 1869 verschenen daar de *Mata Hari* van Bruining en Wijt, welke zon echter al spoedig weer onderging, en de *Bintang Barat* (Ster van het Westen), blijkbaar bedoeld als de Westjavaansche tegenhanger van de zooevengenoemde *Bientang Timoor*. Dit blad, uitgegeven door Ogilvie en Co, had meer succes dan de concurreerende uitgave, en bleef tot 1899 bestaan.

Klaarblijkelijk heeft zich dus bij de Chineesche bevolkingsgroep eer de behoefte aan periodieke nieuwsvoorziening doen gevoelen dan bij de inheemsche. Tot zelfstandige exploitatie kwam men echter nog niet. Al de genoemde bladen zijn blaadjes van Europeesche drukkers, het best te vergelijken met de in Holland in sommige groote steden bestaande buurtbladen, en de locale krantjes op kleine plaatsen, die wat (oud) nieuws van elders knippen en verder gevuld zijn met advertenties, aankondigingen en familieberichten. Zij waren bestemd voor de *peranakan*-Chineezen; de

singkèh's hadden blijkbaar reeds heel vroeg hunne in Chineesch karakter gedrukte bladen, die wel niet altijd even rustig van toon geweest zullen zijn als het bovenvermelde Chineesche bijvoegsel van het Samarangsch advertentieblad.

Het waren vooral deze Chineesche couranten, welker geheimzinnige onverstaanbaarheid den Kamerleden van de vijftiger jaren — en heusch niet alleen den conservatieven — schrik inboezemde. Zelfs eenige voorstanders van algeheele vrijheid van drukpers verklaarden, voor zoover dit mogelijk was op die vrijheid voor geschriften in de Chineesche taal een uitzondering te willen toelaten, en de vraag werd gesteld of er inderdaad op Java een Chineesche courant circuleerde, die daar gedrukt en in een voor Nederland vijandigen geest werd geschreven. De Regeering gaf te kennen, dat haar het bestaan van Chineesche geschriften van eenigszins bedenkelijken inhoud niet bekend was; maar deze leden meenden zeker te weten, dat zulks wel degelijk het geval was en dat zulke geschriften niet enkel in China maar ook op Java zelf werden gedrukt [1]). Zij vroegen zich verder af, op welke wijze de Regeering op deze schrifturen toezicht wilde uitoefenen, aangezien geen Europeesch ambtenaar het Chineesch voldoende machtig was. In haar Memorie van Beantwoording zegt de Regeering, maatregelen te hebben genomen om die leemte aan te vullen. Tengevolge van den strijd om de drukpersvrijheid is dus het instituut van ambtenaren voor Chineesche zaken ontstaan; de eerste tolken werden in 1860 in dienst gesteld.

Niet geheel juist is dus wat in de Encyclopaedie van N. I. [2]) dienomtrent wordt medegedeeld, dat nl. hunne indienststelling aanleiding vond in den wensch der Indische Regeering om te beschikken over vertrouwde Europeesche translateurs voor het Chineesch, wijl meermalen de ervaring was opgedaan, dat niet onder alle omstandigheden staat viel te maken op de door de tot dusver gebezigde tolken van Chineeschen landaard geleverde vertalingen. De in de Kamer aan den dag getreden vrees voor de Chineesche pers was de onmiddellijke aanleiding tot de toezegging van het in dienst stellen van Europeesche tolken voor de Chineesche taal.

---

1) KEUCHENIUS, o.c. II blz. 158, 453.
2) dl. I blz. 477 s.v. Chineesche Zaken (Ambtenaren voor...).

Naast de Maleisch-Chineesche bladen, die hierboven werden besproken, zijn er onder de oudste Inheemsche couranten nog twee groepen te onderscheiden. De eerste wordt gevormd door de Javaansche periodieken, de andere bestaat uit de van Zendingswege uitgegeven lectuur.

De Javaansche bladen van de vorige eeuw zijn weinig talrijk geweest, gelijk ook thans nog hun aantal verre in de minderheid is bij dat der Maleische couranten. Toch is het alleroudste inheemsche blad een Javaansch geweest, nl. de *Bromartani,* in 1855 voor het eerst uitgegeven door Harteveldt en Co te Solo. In tegenstelling tot de Maleisch-Chineesche bladen, waarvoor advertenties en aankondigingen hoofdzaak waren, vindt men hier alleen berichten. Elk land wordt op de rij af behandeld. Het doel was dus alleen de bevrediging van een zekere nieuwsgierigheid naar het wereldgebeuren elders; van politieke of staatsburgerlijke opvoeding kon nog geen sprake zijn.

Ik weet niet zeker, of deze *Bromartani* onafgebroken is doorgeloopen tot het gelijknamige blad, dat verleden jaar werd opgeheven. Waarschijnlijk was dit het tweede blad van dien naam.

In 1864 kwam er een tweede blad te Solo uit, ditmaal bij De Groot, Kolff en Co. Het heette *Djoeroemartani.* Zooals men ziet, is de naam voor een deel gelijkluidend met dien van het vroegere blad, maar toch liggen beide namen in een geheel verschillende sfeer. *Bromartani* is een gemaakt litteratenwoord en beteekent zooveel als: alom berichtgevend, dus zooiets als een Hollandsch blaadje, dat „De Aanzegger" heet. *Djoeroemartani* beteekent eveneens berichtgever, doch deze naam is allerminst willekeurig gekozen. In de Javaansche geschiedenis immers is Ki Djoeroe Martani, ook Patih Mandaraka geheeten, de beschermende raadgever van de oudste vorsten van Mataram, van Sénapati's vader tot Soenan Ageng. Ook kennen wij hem in deze functie uit het bekende verhaal van Baron Sakèndèr, waar hij Panembahan Sénapati, die op den witten steen te Lipoera al zijn zielekrachten concentreert om voor zich en zijn nakomelingen de heerschappij over Java te erlangen, waarschuwt voor de toezegging van den schitterenden ster, die boven zijn hoofd is komen afdalen [1]).

1) Zie de editie van COHEN STUART (Batavia, 1850), Zang XIV; en vgl. PIGEAUD, *Alexander, Sakèndèr en Sénapati* in DJAWA VII (1927) blz. 325, 359, 360.

Hier dus een welbewust aanknoopen bij traditie en litteratuur, een verschijnsel, dat men ook in latere jaren nog veelvuldig kan waarnemen bij de naamgeving van couranten. Alleen is er dan meest een *politieke* tendenz in terug te vinden, een appèl aan de herinnering van vroegere grootheid.

Nog vanwege een andere merkwaardigheid verdient de *Djoeroe Martani* hier vermelding. Hoogstwaarschijnlijk is zij nl. de eerste Inlandsche courant, waaraan een persdelict ten laste werd gelegd. In October 1869 verzocht de resident van Soerakarta den Officier van Justitie te Semarang een vervolging in te stellen tegen den schrijver van een in de *Djoeroe Martani* opgenomen artikel, waarbij een panèwoe van politie van verscheidene strafbare handelingen werd beticht. De Raad van Justitie moest zich echter onbevoegd verklaren, omdat de schrijver van het artikel Soenansonderdaan was. Daarop requireerde de Officier rechtsingang tegen den drukker en uitgever, maar de raad verklaarde hem niet ontvankelijk omdat niet bleek dat de vervolging op klacht van de beleedigde partij was ingesteld. Verzet daartegen werd door het Hoogge-rechtshof op formeele gronden afgewezen. Toen werd door de beleedigde partij een klacht ingediend bij den Officier van Justitie, met gevolg dat de tegen den drukker-uitgever ingestelde vervolging eindigde met een geldboete [1]).

Van de oudere Javaansche bladen kan verder genoemd worden de *Darmowarsito* (= deugdzaam onderricht, 1879), en vooral „Het schitterend juweel", de *Retno Dhoemilah* (1895-1909), aanvankelijk geredigeerd door F. L. WINTER, een lid van de bekende familie, waartoe ook CAREL FREDERIK WINTER, de auteur van de beroemd geworden Javaansche Zamenspraken, behoorde. Later stond het onder leiding van WAHIDIN SOEDIRO OESODO, den bekenden dokter djawa, die zooveel voor de opkomst van Boedi Oetomo heeft gedaan. Dit blad was gedeeltelijk in het Javaansch, gedeeltelijk in het Maleisch geschreven; ook thans nog kan geen enkel Javaansch blad zonder zulk een Maleisch gedeelte bestaan, naar het schijnt. Jarenlang heeeft het zich in de gunst van de Vorstenlandsche prijaji's mogen verheugen.

De *Darmokondo,* thans het voornaamste Midden-Javaansche

1) Koloniaal Verslag 1871 blz. 53.

blad, begon in 1903 onder leiding van TJOA TJOE KWAN, met twee Chineesche mederedacteuren. Ook de beide Djawi's, *Djawi Kondo* en *Djawi Hisworo,* dienen als typische — hoewel weinig beteekennende — vertegenwoordigers van het Vorstenlandsche type vermeld. Wij zijn dan echter al een eind in de twintigste eeuw, en het karakter van de pers heeft zich dan al gewijzigd.

De *derde* groep van alleroudste couranten zijn ten slotte die, welke door of op instigatie van Zendingsgenootschappen werden uitgegeven. Het is hier niet de plaats om dieper in te gaan op de activiteit, die van enkele centra der zending in de eerste helft van de vorige eeuw op het gebied der publiciteit is uitgegaan. Genoeg zij het, op te merken dat deze zeer groot is geweest, en nadere kennisneming alleszins verdient. De aantallen en de verscheidenheid der geschriften, afgeleverd b.v. door de Parapattan Mission Press, waaraan de naam MEDHURST onlosmakelijk verbonden is, is voor dien tijd zeer aanzienlijk te noemen. Bij deze zelfde Parapattan Mission Press verscheen in 1867 het eerste Inheemsche Bataviasche tijdschrift, de *Biang Lala* (Regenboog), niet te verwarren — zooals wel geschiedt — met het gelijknamige „Indische Leeskabinet", in 1852 voor het eerst uitgegeven door RITTER en TOLLENS [1]).

Redacteuren waren STEFANOES SANDIMAN en MAAS MARKUS GARITO, onderwijzers aan de Zendingsschool op Parapattan nabij de Engelsche kerk; de hoofdleiding berustte bij JOHN MUHLEISEN ARNOLD. Dit blaadje, met allerprimitiefste illustraties verlucht, stond nog beneden het peil van een kinderkrantje. Nadat het aan Ogilvie was overgegaan, veranderde het geheel van karakter, en werd een nieuws- en advertentieblad, zooals de andere toenmalige drukkerscouranten. In 1873 kwam het aan het Genootschap voor In- en Uitwendige Zending, dat het onder den naam van *Bintang Djohar* (Morgenster) verder exploiteerde als een stichtelijk weekblad [2]).

Omstreeks denzelfden tijd ligt het begin van het eerste op de

1) B.v. in *Journalistiek (Pers- en Spreekdelictenboek)* olèh PARADA HARAHAP. Weltevreden, 1924 blz. 114, 115.

2) De naam berust op Bijbelteksten als Job 38 : 7, 32; Jes. 14 : 12 e.d. meer.

Buitengewesten uitgegeven blad, nl. de *Tjahaja Siang,* die nog tot 1927 te Menado is blijven bestaan. Dit blad werd in 1869 door het Ned. Zend. Genootschap te Tondano als godsdienstig getint maandblad geëntameerd. De subtitel luidde: Kartas chabar Minahassa; verantwoordelijk redacteur was de bekende zendeling GRAAFLAND.

Hiermee zijn de alleroudste Inlandsche bladen afgehandeld. Eene noemenswaardige pers heeft dus de vorige eeuw *niet* bestaan, en in wat er bestond hebben Europeanen als drukkers en uitgevers en Chineezen als redacteuren een overgroot aandeel gehad. Buiten hunne medewerking heeft het Inheemsche krantenbedrijf het lange jaren niet kunnen stellen.

Hoezeer dit alles veranderd is, moge blijken uit het feit dat onlangs met eenigen ophef van een journalistiek unicum kon worden gewaagd, toen men bemerkte dat het Sumatraansche blad *Pelita Andalas* uitgegeven werd door een Chineesche kongsi, onder hoofdredactie stond van een Europeaan, en Indonesische redacteuren bezat. Behalve de bladen van Zending en Missie zijn er thans nog slechts drie bladen, die door Europeesche drukkerijen worden uitgegeven, de *Kaoem Moeda,* de *Sinar Sumatra* en de *Pemberita Makassar.* Op Java dus alleen nog maar de *Kaoem Moeda,* een blaadje dat na een ietwat rumoerige jeugd als plaatselijk S. I.-orgaan in Europeesche handen overging, eenige malen van eigenaar verwisselde, en thans naast het Algemeen Indisch Dagblad bij Vorkink wordt gedrukt. 't Kan verkeeren. Overigens is de exploitatie van de Maleisch-Chineesche bladen geheel gekomen aan de Chineesche drukkerijen, en worden de Inlandsche bladen eveneens op eigen drukkerijen gedrukt.

***

Deze veranderingen gaan gepaard met algeheele wijziging van het karakter der pers. Was namelijk de geest van de oudere bladen even dommelig geweest als de algemeene Indische atmosfeer van die dagen, van lieverlede begonnen de „kwaadaardige verschijnselen", waarvoor de heeren van 1854 reeds zoo beducht waren geweest, zich te vertoonen, als een gevolg van den gewijzigden geest van den tijd, die ook met andere drukpersbepalingen dan 1906 tenslotte bracht, niet te onderdrukken geweest zou zijn.

Bij de oude bladen was de nieuwsvoorziening zeer gebrekkig, en de resteerende ruimte werd gevuld met feuilletons en vertalingen. Zij zijn dan ook van veel meer belang uit litterair en cultuurhistorisch oogpunt dan uit een oogpunt van journalistiek, gelijk de orienteerende Inhoudsopgave van de oude Javaansche couranten in de Bibliotheek van het Batav. Genootschap (1915) ons kan doen zien. Trots de poëtische benamingen van ster, zon, glans van het Oosten etc. straalden deze oude couranten maar weinig licht uit, en waren zij veeleer ouderwetsch didactisch dan modern-instructief.

Wanneer wij gaan zoeken naar de oorzaken van deze gesteldheid, dan kan ik niet beter doen dan alweer VAN HOEVELL citeeren, want hij heeft een verbazend juisten en onbevangen kijk op de ontwikkeling dier dingen gehad. VAN HOEVELL dan schreef in 1849: „Denkt gij, dat hij (d.w.z. de Javaan) zich met staatkundige bespiegelingen zal ophouden? dat er eenige de minste *public spirit* in hem zit? Neen! Zal de vrijheid van drukpers eenigen invloed op zijne politieke denkbeelden kunnen uitoefenen, dan moet er eerst eene hervorming, een nieuwe geest in het volk geboren worden. Die hervorming komt eenmaal zeker...". In hedendaagsche terminologie uitgedrukt, zouden wij kunnen zeggen: Aan de courant als nieuwsblad bestond nog geen behoefte, omdat het *actualiteitsbesef* nog niet was gewekt.

Onder dezen, van den Franschen psycholoog GABRIEL TARDE afkomstigen term moet men, naar de omschrijving, gegeven door SAMKALDEN in zijn dissertatie over *Publieke meening, pers en staat* (Leiden, 1932), verstaan: „niet de zucht naar nieuws, doch de zucht om bewust deel te nemen in een belangstelling, die men door anderen gedeeld weet". Dit „gelijktijdigheidsbewustzijn" doet publieksgroepen ontstaan: personen, die alhoewel ruimtelijk bijeen, door overeenstemming van beschouwingen en opvattingen, door dezelfde psychische reactie op bepaalde voorstellingscomplexen een geestelijke eenheid vormen, ook doordat zij zich van die overeenstemming bewust zijn. De rol van de courant is hier zonder meer duidelijk: zij demonstreert èn wekt het actualiteitsbesef, en was dus in Indië het noodwendig complement van het bloeiende vereenigingsleven, waarin zich de „Inlandsche beweging" heeft gemanifesteerd. Zooals Dr. HOESEIN DJAJADININGRAT

het heeft uitgedrukt: „Voortgekomen uit de Inlandsche opleving werken de bladen natuurlijk weer alimenteerend op de ontwikkeling dier opleving" [1]).

Zoo men een dateering wenscht van dezen nieuwen koers in de pers, dan valt die te zoeken in het begin van deze eeuw, omstreeks 1906-1908. In 1906 werd het preventief toezicht op de drukpers uit de wet verwijderd; in 1908 werd Boedi Oetomo opgericht: het eerste naar buiten waarneembare teeken van veranderende mentaliteit. Maar natuurlijk voltrok de overgang van nieuwtjesblad tot een min of meer politiek getint algemeen nieuwsblad (in hoe beperkten zin dikwijls ook) zich niet onmiddellijk. Geheel in den trant van de Europeesche pers in het Indië dier dagen, waarin eveneens virtuositeit in het schelden door de lezers het meest werd geapprecieerd, droeg de oppositiepers, ook waar zij reëele mistanden signaleerde, geheel het schandaaltjes jagende karakter, dat ons ook van elders, bovenal van de Amerikaansche *yellow press* zoo goed bekend is.

Op de grens van den ouden en den nieuwen tijd staat een blad als de *Médan Prijaji,* welks redacteur R. M. Tirto Adisoerjo een typeerende vertegenwoordiger van het oude geslacht der Inheemsche journalisten is geweest. Wanneer de Sarekat Islam in 1912 een eigen orgaan sticht, is zijn tijd al voorbij; het zijn reeds zijne leerlingen, die dan eenigen tijd de leiding hebben van dat nieuwe orgaan, de *Saroetomo.* Met de stichting van de partij-organen is andermaal een nieuwe periode ingezet.

*

Beter dan een lange verhandeling kan een beschouwing van de *namen* der couranten ons het verschil tusschen den ouden en den nieuwen tijd opklaren. Het geheele crescendo van de Inlandsche pers, tot 1926, vindt men nergens beter weerspiegeld dan in de benamingen, die achtereenvolgens in zwang waren.

De oudste bladen heetten bij voorkeur ster *(bintang)* of zon *(matahari)* en hadden dus klaarblijkelijk ten doel het aardrijk te verlichten. In latere jaren komen veelvuldig namen voor met licht

1) In het nummer van De Locomotief, gewijd aan het zilveren regeeringsjubileum van H. M. Koningin Wilhelmina, in 1923.

of glans erin *(tjahaja, sinar,* e.d.). Ook fakkels *(soeloeh)* en lampen *(pelita)* komen in de mode, tot op den huidigen dag.

Daarnaast zijn een groot aantal namen te vinden, die blijkbaar alleen de pretentie van nieuwsblad moeten uitdrukken, en min of meer als vertalingen van Hollandsche dito moeten gelden: dus vindt men vele *Pewarta's, Warta's, Pemberita's* e.d.

Vak- en groepbladen heeten vaak kompas *(pedoman)* of leidsman *(penoentoen).*

Een andere toon was reeds tot uiting gekomen in de *Médan Prijaji,* het „strijdperk der prijaji's", en actie weerklinkt in den titel van MARCO's eerste eigen orgaan *Doenia bergerak,* de „wereld in beweging". Deze beide namen verdienen de aandacht, want zij hebben een geweldige progenituur gehad, en dus blijkbaar diepen indruk gemaakt. Zoo vindt men het „strijdperk der Moslims", het „strijdperk der verstandigen", e.d., en ten slotte het „strijdperk der beweging", *Médan bergerak,* op goed-Indonesische wijze een gedeelte van den naam aan elk der ouders ontleenend.

In deze periode is het dus niet meer de verlichting, die wordt nagestreefd, doch het in beweging brengen van de inerte massa, die in uitzichtlooze verstarring is bevangen en een gemakkelijke prooi vormt voor haar belagers. Wanneer nu de Insulinde-partij in actie komt en Inheemsche bladen gaat oprichten, appelleert zij, de partij der „Indiërs", die hier hun vaderland hebben, aan het grootsche verleden. Het door haar gestichte Soendaneesche blad heet dus *Padjadjaran,* een ander *Modjopahit.* De bekende Hadji FACHRODIN, later voorman van Moehammadijah, maar in zijn jeugd een heftig strijder in de politiek-Islamitische beweging, had in Jogja eenigen tijd een orgaan *Sri Diponegoro,* waarnaast ook een *Sri Mataram* (luister van Mataram) bestaan heeft. Beide dus zeer duidelijke beroepen op het verleden.

De communistische beweging zette met geheel ander namen in, en verloochende ook hier haar buitenlandschen oorsprong niet. BAARS redigeerde te Soerabaja de *Soeara merdéka,* het vrije woord, later geheeten „Stem des volks" *(Soeara ra'jat).* Beide namen zijn aan oude strijdbladen der opkomende volksbeweging in Europa ontleend.

De radicale vakcentrale van 1920 windt er geen doekjes om: *Soeara bekelai,* „stem van den strijd". En als dit gevecht heviger

wordt, hebben de wonderwapens en de toovervoorwerpen uit de Javaansche helden- en godenwereld, waarmede men zich tien jaar terug nog de overwinning dacht te kunnen verzekeren, geheel afgedaan *(Pasopati, Saroetomo, Tjoenda Mani, Pantjadjania* e.t.q.). Want dan worden de elementen te hulp geroepen: de bliksem *(Halilintar)* zal „de koppen der kapitalisten wegslingeren", of wel het vuur *(Api)* of ook de lavastroom *(Lahar)* van de volksbeweging zal ze vernietigen.

Zoo pathetisch zijn na 1926 de benamingen der couranten nog niet weer geweest.

Het Volksonderwijs en de Volkstelling

door

Dr. I. J. Brugmans.

Het inlandsche volksonderwijs, dat in zijn huidigen opzet een kwarteeuw oud is, doch in zijn functie van driejarig instituut voor elementair onderwijs op inheemsche basis reeds door oudere vormen werd voorafgegaan, heeft nog steeds niet een zoodanige plaats in de maatschappij veroverd, dat het als een noodzakelijk en vanzelfsprekend element door allen wordt aanvaard, die zich van de behoeften der samenleving in al haar geledingen rekenschap geven. Dit onderwijs, zoo luidt het requisitoir [1]), wordt door de groote massa gevraagd noch gewenscht; het blijft daardoor, westersch-intellectualistisch als het is opgezet, een vreemd element in de inheemsche gemeenschap, en is daarmede nimmer tot een organisch geheel kunnen samengroeien. De verzuimcijfers zijn hoog; vele leerlingen verlaten de volksschool zonder het driejarig curriculum te hebben doorloopen. Een driejarige opleiding, zoo heet het voorts, is onvoldoende om de leerlingen het vereischte minimum van lees-, schrijf- en rekenkunst behoorlijk bij te brengen; een minstens vierjarige vorming is noodig om terugval tot analphabetisme te voorkomen [2]).

De jongste publicatie van het volkstellingskantoor, waarin de resultaten van de in 1930 gehouden telling zijn neergelegd voor zoover de inheemsche bevolking van West-Java betreft [3]), biedt

1) Laatstelijk dat van P. Post, Het volksonderwijs in Ned.-Indië (Meded. van het nutsseminarium voor paedagogiek Amsterdam No. 21, 1932). Vgl. ook de Volksraadsrede van den heer Kasimo bij de onderwijsbegrooting 1934 (Hand. 1933-34 blz. 310-311).

2) Deze opvatting is welhaast, zooals Dr. B. Schrieke in een vorige aflevering opmerkte (17e jrg. blz. 155) tot een mode geworden, sinds het bekende Hartog-rapport voor Britsch-Indië vier jaren als noodzakelijk minimum aangaf.

3) Volkstelling 1930, deel 1, Inheemsche bevolking van West-Java (1933). In het vervolg aangehaald als: Volkstelling I.

een ongezochte gelegenheid, de resultaten en den invloed van het volksonderwijs aan de hand van nuchtere cijfers te wegen; men heeft namelijk gegevens verzameld omtrent de kennis van de schrijfkunst en omtrent de genoten schoolopleiding. Als alphabeten zijn beschouwd zij, die aan een kennis een briefje konden schrijven over een alledaagsch onderwerp, in welke taal en letterschrift dan ook. Schoolgaande kinderen werden als alphabeten geteld, wanneer zij in de derde of een hoogere klasse eener lagere school zaten [1]).

Op de praealabele vraag, of het aldus verzamelde materiaal betrouwbaar moet worden geacht, behoeft hier niet in den breede te worden ingegaan. In het algemeen kan worden opgemerkt, dat in hoofdzaak althans ten plattenlande is gewerkt met tellers, die van de levensomstandigheden der getelden nauwkeurig op de hoogte waren en dus de opgaven betreffende de schrijfkunst tamelijk wel konden verifieeren. Alleen in de groote steden, op de particuliere landerijen en in sommige gedeelten van Bantam zijn tellers gebezigd, die aan de bevolking vreemd waren; in die gevallen is het denkbaar, dat sommigen als alphabeet zijn genoteerd die het vereischte briefje niet zouden hebben kunnen schrijven. Daar staat echter tegenover, dat de tellers de kolom van het alphabetisme wel eens bij vergissing oningevuld hebben gelaten, terwijl uit andere gegevens kon worden opgemaakt dat de getelde persoon alphabeet moet zijn geweest [2]). Men kan dan ook zonder bezwaar zeggen dat de cijfers, hoewel in details wellicht niet volkomen nauwkeurig, in groote trekken een beeld van den toestand kunnen geven.

Een tweede opmerking dient vooraf te gaan. Het is duidelijk, dat de kennis van de lees- en schrijfkunst ook buiten de school kan worden opgedaan, en dat voorts niet alleen de inlandsche scholen, maar ook andere onderwijsinrichtingen die kennis verbreiden. Mag, zoo kan dus worden gevraagd, het alphabetisme wel uitsluitend of hoofdzakelijk als vrucht van het inlandsch onderwijs worden aangemerkt? Hierop kan worden geantwoord, dat volgens de verstrekte opgaven 80 % der inheemsche alphabeten van West-Java schoolonderricht hadden genoten en dus de schrijf-

1) Volkstelling I, p. 65.
2) Ibid., p. 1, 65.

kunst geheel of grootendeels op school hadden geleerd [1]); op de verschillen, die dit percentage in de onderscheidene regentschappen vertoont, wordt hieronder nog teruggekomen. Wat den aard van het genoten onderwijs betreft dient er de aandacht op te worden gevestigd, dat in numeriek opzicht het westersch lager onderwijs bij het inlandsch lager onderwijs in het niet verzinkt. Van de totale bevolking van West-Java, onder wie de alphabeten 7,1 % uitmaakten, was slechts 0,39 % in staat, een briefje in de Nederlandsche taal te schrijven [2]); het percentage „inheemsche" alphabeten beliep dus 6,7 % van de bevolking. Wanneer wij derhalve in de navolgende beschouwingen de Nederlandsch sprekende alphabeten soms medetellen, dan wordt daarmede een fout van slechts geringe beteekenis gemaakt.

*
**

Het eerste punt, dat in oogenschouw dient te worden genomen, is de toeneming van de kennis van lezen en schrijven sinds de vorige volkstelling, die van 1920. Werden in 1920 in West-Java 356.338 alphabeten geteld, in 1930 was dit aantal meer dan verdubbeld en bedroeg het 783.734; telde men in 1920 per 100 zielen 4 alphabeten, in 1930 was dit getal gestegen tot 7 [3]). Wie dit getal nog bedroevend laag mocht achten dient te bedenken, dat wegens de aanwezigheid van talrijke jonge kinderen een alphabetisme van 100% zelfs niet bij benadering te bereiken is. Dit geldt vooral in een land als Indië, waar ten gevolge van hooge geboortecijfers, gepaard gaande met hooge sterftecijfers, de jongste leeftijdsgroepen naar verhouding sterk zijn vertegenwoordigd. Men kan gerust aannemen, dat bijna 30 % van de bevolking den leeftijd van 8 jaren of jonger heeft [4]), zoodat in het eindstadium van

1) Ibid. p. 70.
2) Ibid., p. 73. Het Volkstellingskantoor acht dit percentage zelfs nog iets te hoog (ibid. p. 65).
3) Ibid. p. 75.
4) Daar de inheemsche bevolking haar geboortejaar niet pleegt te weten, konden bij de volkstelling slechts 3 leeftijdsgroepen worden onderscheiden, nl. 1° kinderen die niet kunnen loopen, 2° jeugdigen tot het bereiken van den werkbaren (jongens) of huwbaren (meisjes) leeftijd, 3° overigen. De 30%, die met behulp van de cijfers van de beide eerste leeftijdsgroepen en van de schattingen der H.I.O.-Commissie (Publ. 7a, p. 3) werd berekend, is dus slechts een benadering.

ontwikkeling toch nooit meer dan 70 % der bevolking tot de alphabeten kan behooren.

Uit de medegedeelde cijfers blijkt, dat er in 1930 in West-Java 427.396 alphabeten méér werden geteld dan in 1920. Deze toeneming mag niet uitsluitend op rekening van het schoolonderwijs worden gesteld; niet minder dan 152.463 zielen deelden mede, dat zij zich buiten de school de schrijfkunst hadden eigen gemaakt [1]). Een soortgelijk cijfer kan voor de telling van 1920 niet worden gegeven; stelt men echter het aantal alphabeten-zonder-schoolonderricht in 1920 percentsgewijs op hetzelfde als in 1930, dan komt men tot het resultaat, dat in de tienjarige tusschenperiode de school het aantal alphabeten met rond 350.000 heeft doen toenemen.

Dit cijfer stelt ons in staat, een oordeel te vellen over de reeds gesignaleerde opvatting, als zoude het driejarige volksonderwijs onvoldoende zijn om terugval tot analphabetisme te beletten en als zoude eerst na vier jaren onderricht blijvend resultaat kunnen worden bereikt. Wanneer men met den auteur van de volkstellingspublicatie aanneemt, dat de leerlingen van de 3e klasse eener lagere school tot de groep der alphabeten mogen worden gerekend, dan beteekent dit, dat volgens die opvatting het alphabetenleger jaarlijks aangroeit met het getal dergenen, die voor het eerst in de 3e klasse hebben plaats genomen. Hoe groot dit aantal is, kan alweder niet met nauwkeurigheid worden vastgesteld, daar de onderwijsstatistiek eerst van 1927 af behoorlijk verzorgd is geweest. Met behulp eener niet al te gewaagde calculatie komt men echter tot het resultaat, dat in de tusschen de beide volkstellingen liggende periode in totaal ongeveer 405.000 kinderen in de 3e klasse eener inlandsche school voor het eerst hebben plaats genomen [2]), en dus den drempel der elementaire kennis hebben overschreden. Houdt men nu ermede rekening, dat de jaarlijksche sterfte het alphabetenleger in niet onbelangrijke mate moet hebben

1) Volkstelling I, p. 70.

2) In den cursus 1929/1930 zaten in alle 3e klassen der inlandsche scholen van West-Java 54.356 leerlingen (opgave van den chef der afd. onderwijsstatistiek van het Centraalkantoor voor de Statistiek). Het aantal nieuwe leerlingen — dus zonder de zittenblijvers — kan op rond 46.000 worden gesteld. In Dec. 1925 beliep eerstgenoemd aantal 45.953 (Onderwijsverslag 1925, dl. 2). De tusschenliggende jaren moesten worden gecalculeerd, evenals die tusschen 1920 en 1925.

gedund, zoodat een deel van de schoolproductie noodig is geweest om de opengevallen plaatsen te bezetten [1]), dan kan de slotsom worden getrokken, dat de toeneming van het aantal der op een school opgeleide alphabeten — in de vorige alinea op 350.000 gesteld — belangrijke overeenstemming vertoont met het getal der leerlingen, dat het tusschen 1920 en 1930 tot de 3de klasse bracht (405.000). Immers het verschil tusschen de beide laatstvermelde getallen ad 55.000 komt tamelijk wel overeen met hetgeen onze gebrekkige kennis van de sterftecijfers kan doen verwachten. Het gemiddelde sterftecijfer voor de inheemsche bevolking in West-Java, hetwelk officieel op 18,4 pro mille wordt gesteld [2]), kan niet gelden voor de ons interesseerende groep der op school opgeleide alphabeten, vermits de sterfte het hoogst is onder de zeer jonge kinderen en onder de ouden van dagen. Stelt men de sterfte voor onze groep van alphabeten globaal op 10 pro mille per jaar (een cijfer dat verkregen is door vergelijking met de bekende sterftecijfers voor de Europeanen), dan kan men berekenen, dat tusschen 1920 en 1930 jaarlijks gemiddeld 4600 leden van die groep door den dood zijn weggenomen, hetgeen voor het geheele decennium een totaal van 46.000 overledenen geeft. Dit getal komt dus zeer dicht bij het reeds vermelde getal van 55.000 dat aangaf, hoeveel minder alphabeten in 1930 aanwezig waren dan de schoolproductie zou doen verwachten. Hoe globaal de gemaakte berekening moge zijn, zij bewijst dat vrijwel alle leerlingen, die het tot de 3e klasse brachten, bij de volkstelling als alphabeten werden opgegeven. Dit verrassende resultaat geeft een sterk argument ten gunste van het driejarige volksonderwijs.

Het loont de moeite, de geponeerde stelling te versterken door een bewijs uit het ongerijmde. Aannemende dat het plaats nemen in de 4de klasse eener inlandsche school eerst voldoende is voor blijvend resultaat, kan men de hierboven uitgevoerde berekening voor de 3de klasse nog eens herhalen voor de 4e. Dan blijkt, dat tusschen 1920 en 1930 rond 150.000 leerlingen voor het eerst in de 4de klasse werden geplaatst en dus in het alphabetenleger konden worden ingelijfd. Doch de toeneming van het aantal

1) In hoeverre de emigratie van alphabeten uit West-Java immigratie in die provincie compenseert, is nog niet bekend.
2) Statistisch Jaaroverzicht over 1931, p. 52.-

alphabeten, die schoolopleiding genoten, bedroeg volgens de volkstelling 350.000, zoodat men nu zich voor het raadsel geplaatst vindt, vanwaar deze 200.000 [1]) alphabeten toch wel mogen zijn gekomen. Was men derhalve op de aflevering van de 4de klassen aangewezen geweest, dan zou de toeneming van de lees- en schrijfkunst tusschen 1920 en 1930 in de verste verte niet zoo aanzienlijk hebben kunnen zijn, als zij in werkelijkheid is geweest. De volkstelling heeft, althans voor West-Java, duidelijk uitgewezen de onhoudbaarheid van de in de laatste jaren veld winnende opvatting [2]), dat driejarig inlandsch onderwijs geen beteekenis heeft en een vierjarige cursus als minimum moet worden beschouwd.

Men zou tegen het bovenstaande kunnen aanvoeren, dat het bij de volkstelling gestelde criterium wel zeer laag is gesteld; niet is onderzocht, of de getelde persoon het vereischte briefje werkelijk op bevredigende wijze zou hebben kunnen produceeren zonder al te veel fouten, terwijl ook de leeskunst bij vele getelden gebrekkig zal zijn geweest. Ongetwijfeld. Doch het gaat er bij ons niet om te onderzoeken, wat er van de op school verworven kennis is blijven hangen; wij wenschten alleen te weten, of werkelijk „terugval tot analphabetisme" in belangrijke mate is voorgekomen. Wie het succes van onderwijs, ook in Europa, zou afmeten naar de parate kennis, die een zeker aantal jaren na het verlaten der school nog aanwezig is, zou tot volkomen ongemotiveerd pessimisme vervallen. Terecht brengt Post [3]) in herinnering, welke geringe hoeveelheid kennis de zgn. beklijvingscommissie in Nederland aantrof bij personen, die de lagere school 6 à 7 jaar achter zich hadden.

Daar komt nog iets anders bij. Bij de berekening van de jaarproductie van alphabeten in de periode 1920 — 1930 hebben wij alle leerlingen geteld, die aan het einde of in het midden van den cursus in de 3de klasse zaten. Geëischt is derhalve niet eens, dat de leerling is overgegaan naar de 4e klasse of het bewijs van met vrucht doorloopen volksschool (tamat beladjar) heeft verkregen. Wanneer men nu bedenkt, dat van de leerlingen in de 3de klasse

1) Goed beschouwd nog meer dan 200.000, want 350.000 is een nettobedrag, nu een deel der schoolproductie moet dienen om de overleden alphabeten te vervangen.
2) Cf. Post, l.c., p. 19-21
3) L.c., p. 20-21.

der volksscholen gemiddeld nog geen 80 % van een certificaat wordt voorzien, terwijl 85 % der leerlingen uit de 3de klasse eener standaardschool bevorderd wordt naar de 4e, dan blijkt, dat volgens de officieele criteria de aflevering van leerlingen met de vereischte minimumkennis geringer is geweest dan wij aannamen. De overeenstemming met het aantal bij de volkstelling aangetroffen alphabeten wordt er slechts des te frappanter door.

Het is mogelijk, langs nog een anderen weg het vraagstuk te benaderen, in hoeverre de bij het inlandsch onderwijs verworven kennis behouden blijft en in hoeverre terugval tot analphabetisme plaats heeft. Het kantoor voor de volkstelling was zoo welwillend, een aantal niet gepubliceerde tabellen te onzer beschikking te stellen [1]), waarin aard en duur van de door de getelden genoten schoolopleiding is vermeld. Laat men de inlanders, die Nederlandsch konden schrijven, buiten beschouwing — hun aantal is in verhouding tot de overige alphabeten gering — dan blijkt, dat een vrij groot aantal inlanders, die konden lezen en schrijven, niet meer dan één of twee volle jaren schoolonderwijs hadden genoten, nl. onderscheidenlijk 21.000 en 85.000. Deze aantallen schijnen abnormaal groot; naast het getal dergenen, die konden lezen en schrijven zonder ooit op school te zijn geweest (152.463) zijn zij echter geenszins verwonderlijk. Bij splitsing van de volwassen en onvolwassen alphabeten [2]), die schoolopleiding hadden genoten, naar het aantal voltooide schooljaren, verkrijgt men nu het volgende resultaat [3]):

Onderwijstijd	Onvolwassen	Volwassen	Totaal
1 jaar	14.198	6.837	21.035
2 „	52.901	32.605	85.506
3 „	112.811	180.089	292.900
4 „	25.050	68.281	93.331
5 „	21.871	58.276	80.147
6 jaren en meer	4.318	22.544	26.862

1) Een woord van dank aan de heeren Dr. L. ADAM en Mr. P. CREUTZBERG is hier op zijn plaats.

2) De grens tusschen beide groepen moet voor de jongens op ± 16, voor de meisjes op 14 à 15 jaar worden gesteld. Zie hiervoor noot 4, blz. 39 en Volkstelling I, p. 40.

3) De alphabeten, die Nederlandsch konden schrijven, zijn buiten beschouwing gelaten. Niet medegeteld is de kleine groep dergenen, wier leeftijdsgroep niet werd opgegeven.

De conclusies, waartoe deze cijfers kunnen leiden, zijn zeer opmerkelijk. Onder degenen, die na 1 of 2 jaar onderwijs tot alphabeet werden gepromoveerd, nemen de onvolwassenen een groote plaats in; dit is geenszins verwonderlijk omdat tot deze categorieën ook de kinderen behoorden, die tijdens de telling van 1930 op school waren en dus de ouders daardoor gemakkelijk tot de opgave zijn gebracht, dat het kind de schrijfkunst machtig was. Daarom, en omdat van vele dier onvolwassenen de opleiding nog niet voltooid was, blijft deze groep verder liever buiten beschouwing en worde alle aandacht gericht op de groep der volwassen alphabeten in verband met hun opleidingstijd.

Het blijkt nu, dat de overgroote meerderheid der volwassen alphabeten een opleidingstijd heeft gehad van drie jaren of langer; de groep „3 jaren schoolonderwijs" neemt daaronder wederom de belangrijgste plaats in. Van de volwassen alphabeten had 89 % een opleiding genoten van 3 jaren of langer, 9 % eene van 2 jaren, 2 % eene van slechts één jaar. Om de beteekenis van deze percentages naar waarde te schatten, zou men ze moeten vergelijken met de aantallen dergenen, die na 1 jaar, 2 jaren of langer het inlandsch onderwijs te hebben genoten, de school voorgoed vaarwel hebben gezegd. Nauwkeurige gegevens zijn hieromtrent niet beschikbaar; met behulp van de door de Hollandsch-Inlandsch Onderwijscommissie in hare publicatie No. 10 verzamelde verloopscijfers is het echter wel mogelijk, althans een globaal antwoord te geven op de door ons gestelde vraag. Uit genoemde publicatie kan men berekenen [1]) hoeveel procent van de leerlingen, die in de 1e klasse eener volks- of standaardschool zijn geplaatst, het volgende jaar zijn verdwenen; ook kon men nagaan, hoevelen tusschen de 2e en de 3e klasse de school verlieten en hoeveel er dus ten slotte voor de 3e klasse overbleven en deze doorliepen. Men verkrijgt dan de volgende percentages: 30 % verdwijnt na 1 jaar onderwijs, 16 % na 2 jaar; 54 % doorloopt de 3e klasse.

Het valt niet te ontkennen, dat aan laatstbedoelde berekening fouten kleven en dat zij slechs een onvolledig beeld geeft. Het verschil met de percentages, die voor de bij de volkstelling aangetroffen alphabeten werden geconstateerd, is echter zoo groot, dat zelfs een vrij ingrijpende fout het resultaat niet beinvloedt.

1) Tabel III en IX.

Nu immers blijkt, dat 30 % der leerlingen bij het inlandsch onderwijs na een jaar verdwijnt, terwijl slechts 2 % der alphabeten een eenjarige schoolopleiding had gehad, kan zonder bezwaar de conclusie worden getrokken, dat één jaar onderwijs niet blijvend tot kennis der lees- en schrijfkunst leidt. Hier, bij één jaar opleiding, is inderdaad terugval tot analphabetisme.

Bij de personen, die twee volle schooljaren onderwijs hebben genoten, vertoont zich hetzelfde verschijnsel, echter veel minder markant. Terwijl 16 % der leerlingen bij het inlandsch onderwijs na twee jaren opleiding verdwijnt, had 9 % der alphabeten een tweejarige schoolopleiding genoten. Men zou geneigd zijn hieruit te concludeeren, dat in vele gevallen twee jaren schoolbezoek blijkbaar voldoende is. Deze gevolgtrekking is echter om verschillende redenen voorbarig en wel vooral om deze reden, dat bij de volkstelling gevraagd is naar *volle* schooljaren, zoodat ook degenen, die in den loop van het 3e leerjaar de school verlieten, in de groep „2 jaar schoolopleiding" zijn gerangschikt. Met de noodige reserve kan men dus vaststellen, dat een tweejarige opleiding geen waarborg schept, dat de schrijfkunst blijvend is verworven.

De statistische reeks, die op bladzijde 43 werd afgedrukt, doet duidelijk zien dat de kentering ligt bij de driejarige schoolopleiding; bijna de helft van alle op school opgeleide alphabeten boven pl. m. 15 jaar had een driejarige opleiding achter den rug. Het in de beide vorige groepen (1 en 2 jaar schoolopleiding) geconstateerde abnormale verschijnsel, dat de onvolwassenen de meerderheid vormen, is hier verdwenen. Ook op deze wijze blijkt de onhoudbaarheid van de supposítie, dat blijvend resultaat van een driejarig onderwijs niet te verwachten is. Men kan de situatie aldus kenschetsen: indien schoolbezoek van minder dan 4 jaren tot spoedig verlorengaan [1]) van de verworven lees- en schrijfkunst zou leiden, dan zouden in West-Java in 1930 niet pl. m. 375.000, maar 150.000 volwassen alphabeten zijn geteld.

*
**

Tot dusverre werden alle conclusies gebaseerd op de cijfers van West-Java als geheel. Verdieping en verfijning van het onderzoek

1) Onder spoedig verloren gaan wordt verstaan het verdwenen zijn tegen den tijd der volwassenheid.

wordt echter verkregen, indien de resultaten van de volkstelling beschouwd worden voor de afzonderlijke regentschappen. Daarbij moeten echter de drie regentschappen, waarin groote-stads-agglomeraties liggen (Batavia, Meester-Cornelis en Bandoeng) terzijde worden gelaten, niet alleen omdat in de groote steden het westersch lager onderwijs ingang heeft gevonden en het inlandsch onderwijs er geenszins de voornaamste bron van kennis vormt, maar ook omdat de steden typische immigratiegebieden zijn [1]), waardoor het verband tusschen schoolwezen en alphabetisme moeilijker te leggen valt.

In de tabel op de volgende bladzijde nu zijn per regentschap gegevens samengebracht betreffende het percentage alphabeten, het aantal volksscholen en het aantal leerlingen daarvan, den omvang van het meisjesonderwijs, het schoolverzuim en het aantal alphabeten dat schoolonderwijs had genoten.

Ten einde het overzicht te vergemakkelijken zijn de regentschappen niet geographisch geordend, doch naar het percentage alphabeten, dat bij de volkstelling van 1930 werd aangetroffen.

Het eerste, dat in de tabel de aandacht trekt, zijn de sterke verschillen tusschen de regentschappen onderling wat betreft den omvang van de kenis der lees- en schrijfkunst. Terwijl het regentschap, dat bovenaan staat, nl. Soemedang, een alphabetenpercentage van 11,6 had, bedroeg dit percentage in het ongunstigste regentschap, Buitenzorg, slechts 2,3. Vanwaar deze ongelijke verspreiding van kennis? Men is geneigd, in de eerste plaats de verklaring te zoeken in de ongelijke mate, waarin de regentschappen van volksscholen zijn voorzien, en ten deele is die verklaring ook de juiste. Kolom 3 van de tabel doet zien, dat Soemedang wat betreft de outilleering met volksscholen bovenaan staat: 4,2 % der bevolking bezocht er een volksschool; Buitenzorg staat weder onderaan, met 0.4 % der bevolking op school. Ook kolom 4, waarin het aantal inwoners per volksschool is aangegeven, wijst op nauw verband tusschen alphabetisme en omvang van het inlandsch schoolapparaat.

De eenige factor, die den omvang van het alphabetisme bepaalt, is het aantal scholen echter niet. Langs deductieven weg kan men

1) Volkstelling I, p. 28-29.

tot de opvatting komen, dat het tijdselement niet zonder invloed kan zijn geweest, dus de duur van de aanwezigheid der scholen. Wanneer men nu waarneemt — de tabel wijst het duidelijk aan — dat de gunstigste regentschappen die zijn, welke voorheen de residentie „Preanger regentschappen" vormden, dan rijst het vermoeden, dat het inlandsch inderwijs in West-Java het eerst is opgekomen en verbreid in den Preanger.

Regentschappen (in volgorde van alphabetisme)	Percentage alphabeten (zonder de ned. schr.)	Aantal leerlingen der volkssch. in procent der bevolking	Op hoeveel inwoners 1 volksschool	Gemiddeld aantal leerlingen per volksschool	Aantal jongens per 1 meisje op de volksschool	Gemiddeld schoolverzuim in 1930 in procent	Percentage alphabeten met schoolonderricht.
1	2	3	4	5	6	7	8
1. Soemedang	11,6	4,2	2300	100	1,5	5	90,9
2. Tjiamis	10,7	3,2	3100	100	2,4	5	84,4
3. Tasikmalaja	10,7	3,2	3100	102	1,8	6	80,9
4. Garoet	9,9	3,4	2900	92	1,9	5	87,2
5. Tjiamis	9,3	2,6	3400	90	2,0	6	77,3
6. Koeningan	8,6	3,0	3000	92	2,6	7	88,3
7. Soekaboemi	8,2	2,4	4300	104	2,8	7	79,5
8. Madjalengka	7,4	2,3	4900	114	3,3	5	84,7
9. Cheribon	6,5	2,2	3700	81	4,9	15	78,3
10. Pandeglang	5,4	2,2	4500	103	2,0	10	75,0
11. Serang	4,9	2,3	4100	98	3,7	18	75,6
12. Krawang	3,9	0,8	9500	81	4,2	7	67,7
13. Indramajoe	3,6	1,3	6200	84	9,0	10	71,2
14. Lebak	2,8	1,3	6600	89	4,4	11	69,2
15. Buitenzorg	2,3	0,4	17100	78	6,9	10	63,5

De cijfers van kolom 2 zijn ontleend aan tabel 24 (p. 228 sqq), die van kolom 8 aan tabel 27 (p. 240) van de publicatie van het Volkstellingskantoor. De overige gegevens zijn afkomstig van het departement van onderwijs en eeredienst.

Reeds een vluchtig historisch onderzoek bevestigt dit vermoeden volkomen. Het is bekend, dat het Gouvernement zich eerst omstreeks 1850 om onderwijs op inheemsche basis is gaan bekommeren [1]); de eerste kweekschool voor inlandsche onderwijzers werd in 1852 te Soerakarta geopend, terwijl ter zelfder tijd voor

1) Vgl. Publicatie No. 9 der H.I. Onderwijscommissie, 1e stuk, p. 13 sqq.-

het Soendaasch taalgebied een provisioneele kweekschool te Tjiandjoer werd opgericht [1]). Blijkens het verslag van het inlandsch onderwijs over 1855 bestonden er ultimo 1855 in West-Java 8 Gouvernements inlandsche scholen (toenmaals genaamd: provinciale scholen), en wel te Serang, Poerwakarta, Tjiandjoer, Bandoeng, Soemedang, Manondjaja (Tasikmalaja), Garoet en Cheribon [2]). Blijkt uit deze gegevens reeds, dat van den aanvang af de Preanger het best van inlandsche scholen was voorzien — 5 van de 8 scholen lagen in deze residentie — nog duidelijker komt het overwicht van de Preanger uit in een opgave van het jaar 1870, waarin niet alleen de Gouvernementsscholen, maar ook de van bestuurswege opgerichte gemeentescholen (negoryscholen) en de particuliere scholen zijn opgenomen [3]). In onderstaande tabel is het resultaat samengevat per toenmalige residentie.

Residenties	Gouv. Inl. scholen	Gemeente-scholen	Zendings-scholen	Particuliere scholen	Totaal
Bantam	1	—	—	1	2
Batavia	2	1	2	2	7
Krawang	1	—	1	—	2
Preanger Regentsch.	5	47	2	1	55
Cheribon	5	1	1	—	7
Totaal aantal scholen	14	49	6	4	73
Totaal aantal leerlingen	751	1610	181*)	9**)	2551

*) zonder Cheribon.
**) zonder Preanger Regentschappen.

Hoewel erkend kan worden, dat aan vele „gemeentescholen" het onderwijs weinig te beduiden had — goede gemeentescholen werden dikwijls tot Gouvernementsscholen gepromoveerd — is de voorsprong van de Preanger onmiskenbaar. Niet alleen omdat er meer volksscholen zijn staat dus de geestelijke ontwikkeling thans

1) Verslag inlandsch onderwijs 1852, p. 346.
2) Idem 1855, p. 194 sqq.
3) Idem 1870, p. 1-6. De gemeentescholen zijn de voorloopers der desascholen.

in de Preanger bovenaan, maar ook omdat met dat volksonderwijs eerder een aanvang is gemaakt.

De volkstellingspublicatie kan dit op treffende wijze nauwkeuriger aantoonen. Genoemd worden een aantal centra (kotta's), waar in 1930 een hoog percentage alphabeten werd aangetroffen. Vooraan staat Tasikmalaja, waar 26,9 % der bevolking kon lezen en schrijven: het hoogste cijfer van geheel West-Java; daarna komen Soemedang (23,7 %), Garoet, Tjiamis en Tjiandjoer (elk 22 à 23 %), Madjalengka (20 %), Poerwakarta (19,9 %) en Serang (19,1 %) [1]). Raadpleegt men nu de oude onderwijsverslagen dan blijkt, dat juist deze kotta's al zeer vroeg een inlandsche school hebben gekregen. Soemedang, Garoet, Tjiandjoer, Poerwakarta en Serang hadden in 1855 reeds, naar hierboven werd vermeld, hun inlandsche school [2]); in Madjalengka wordt het eerst in 1863 een inlandsche school vermeld; wat Tjiamis en Tasikmalaja betreft zou wellicht aan het juist tusschen beide plaatsen in liggende Manondjaja kunnen worden gedacht [3]). Men zou — met het vereischte voorbehoud van storende factoren, die in het sociale leven altijd optreden — met recht kunnen verklaren, dat het alphabetisme niet alleen meer verbreid is naarmate er meer scholen zijn, doch ook naarmate die scholen vroeger zijn opgericht. Overigens hebben wij langs dezen weg een nieuw argument gevonden tegen de opvatting, dat de opgedane schoolsche kennis na korteren of langeren tijd verdwijnt.

Hoe ouder het inlandsch onderwijs in een zeker gebied is en hoe meer verbreid, des te meer neemt het in de inheemsche maatschappij een vaste plaats in en gaat het organisch met deze samengroeien. Dat dit zoo is heeft men dikwijls gehoopt en verwacht, doch nimmer in cijfers kunnen aantoonen.

Nu blijkt uit de tabel op blz. 47 (kolom 7), dat het schoolverzuim het laagst is in de regentschappen, waar het onderwijs het meest is verbreid, terwijl juist hoog schoolverzuim wordt aangetroffen daar, waar naar verhouding weinig scholen zijn. Natuurlijk

1) Volkstelling I, p. 66. Tjimahi (19,8%) blijve buiten beschouwing, daar deze garnizoensplaats talrijke immigranten telt.
2) Verslag Inl. onderwijs 1864, p. 57.
3) In Tjiamis kwam een inl. school in 1863. (Verslag Inl. Onderwijs 1863, p. 50). Manondjaja was de hoofdplaats van het oude regentschap Soekapoera.

loopt de curve van het alphabetisme niet parallel met die van het verzuim: plaatselijke factoren (men lette op het hooge percentage van Serang) zullen steeds een bijzonderen invloed doen gelden; maar niettemin onmiskenbaar is de genoemde tendens aanwezig. Hoe men die tendens verklaren wil is voor ons onderzoek eigenlijk onverschillig. Men kan ongetwijfeld betoogen, dat het lagere verzuim in de verst voortgeschreden regentschappen niet zoozeer aan betere waardeering van het onderwijs als wel aan gemakkelijker bereikbaarheid der scholen en dergelijke materieele oorzaken is te danken; maar het feit blijft dan toch bestaan dat het nuttig effect van de volksscholen daar het grootst is, waar zij het meest zijn verbreid.

Trouwens, er kan een duidelijk bewijs worden aangevoerd voor de stelling, dat het volksonderwijs meer een organisch deel van de inheemsche samenleving gaat vormen naarmate het quantitatief ontwikkeld is. Dat bewijs ligt in den omvang van het meisjesonderwijs. Het is bekend, hoe ook in die kringen der inlandsche maatschappij, waar de zoons min of meer regelmatig naar school worden gezonden, het nut van onderwijs voor de dochters vaak niet wordt ingezien. Vandaar, dat bij het volksonderwijs in geheel Indië het aantal mannelijke leerlingen ongeveer 3½ maal zoo groot is als dat der vrouwelijke. Nu wijst echter een vergelijking tusschen den stand van het analphabetisme en de schoolbevolking uit, dat het aandeel der meisjes onder de schoolbevolking stijgt naarmate het analphabetisme is overwonnen. Anders gezegd: hoe meer alphabeten er in een regentschap zijn, des te grooter is het aandeel der vrouwen onder die alphabeten. Het is gewenscht, ter illustratie van dit belangrijke verschijnsel eenige cijfers aan de tabel op blz. 47 te ontleenen en twee der meest ontwikkelde regentschappen te vergelijken met de twee, waar de volksontwikkeling nog het meest achterlijk is.

	Meest ontwikkelde regentschappen		Minst ontwikkelde regentschappen	
	Soemedang	Tasikmalaja	Lebak	Buitenzorg
Aantal alphabeten in % der bevolking ...	11,6	10,7	2,8	2,3
Aantal jongens per 1 meisje op de volkschool	1,5	1,8	4,4	6,9

Op de volksscholen in Soemedang is dus het aantal jongens 1½ maal zoo groot als het aantal meisjes, op de scholen in Buitenzorg bijna 7 maal zoo groot. Niemand zal moeite hebben met de beantwoording van de vraag, welke van deze verhoudingen de meest natuurlijke en dus ook de meest gewenschte is.

Wezen de reeds besproken verzuimpercentages erop, dat het schoolbezoek het meest regelmatig is in de meest ontwikkelde streken, de cijfers van kolom 5 der reeds meermalen besproken tabel zouden kunnen aantoonen, dat afvloeiing van leerlingen vóór den gestelden tijd minder voorkomt in de regentschappen met hoog alphabetenpercentage dan in die, waar de volksontwikkeling nog achterlijk is. Het blijkt nl. dat het gemiddelde aantal leerlingen per volksschool — d.w.z. het aantal ingeschrevenen, afgezien van de regelmatigheid van hun schoolbezoek — in de wat alphabetisme betreft gunstige streken hooger is dan in de minder gunstige gebieden. Gezien de afwijkingen, die sommige regentschappen vertoonen van deze algemeene tendentie [1]) is het echter veiliger hier slechts met een aanduiding te volstaan; een meer gedetailleerd onderzoek naar het zgn. leerlingenverloop zal moeten aantoonen, of tusschen alphabetisme in het algemeen en voortijdige afvloeiïng van de school correlatie bestaat. Thans moeten wij ons bepalen tot de algemeene opmerking, dat toeneming van het aantal alphabeten in een gebied een gunstigen invloed heeft op de regelmatigheid van het schoolbezoek en de neiging tot tusschentijdsche afvloeiïng tegengaat.

1) De aandacht trekken o.a. het hooge cijfer voor Madjalengka en het lage cijfer voor Cheribon.

Op de omstandigheden die er toe hebben geleid, dat in het eene regentschap het volksonderwijs zich zooveel krachtiger heeft ontwikkeld en zooveel eerder is aangepakt dan in het andere, behoeft hier niet in den breede te worden ingegaan; er behoeft slechts op een tweetal factoren te worden gewezen. In de eerste plaats hebben persoonlijke invloeden steeds een groote rol gespeeld; vooral in de kinderjaren van het inlandsch onderwijs zijn het de regenten geweest, van wie krachtige stimulansen konden uitgaan: niet zelden zorgden zij b.v. voor een schoolgebouw [1]). Als tweede en wel belemmerende factor kan het bestaan der particuliere landerijen worden aangewezen. Het is waarlijk geen toeval, dat het juist het regentschap Buitenzorg bleek te zijn, waar de volksontwikkeling op het laagste peil staat, Buitenzorg, waar de meerderheid der inheemsche bevolking op particulier land woont: men denke o.a. aan de uitgestrekte Michiel-Arnoldslanden, die het geheele district Tjibaroesa beslaan. Dat de verhoudingen op de particuliere landerijen, waar de landheer dikwijls weinig voor de geestelijke ontwikkeling der opgezetenen gevoelt, ongunstig op de verbetering van het volksonderwijs werken, is bekend genoeg [2]). Doch, wij zeiden het reeds, een nadere analyse van allerlei plaatselijke factoren, die het volksonderwijs ten gunste of ten ongunste hebben beïnvloed, ligt niet op onzen weg, daar zij ons buiten het kader van de volkstelling zou voeren. Wel dient, ten besluite, de vraag te worden beantwoord of er, juist in zulke achterlijke gebieden als Buitenzorg, Lebak en andere, eigenlijk wel behoefte aan meer volksonderwijs bestaat, en of dus maar niet liever in de groote verschillen, die de verspreiding der meest elementaire kennis toont, moet worden berust.

De volkstelling geeft ook op deze vraag een inderdaad verrassend antwoord. Wij wezen er reeds terloops op, dat een betrekkelijk groot aantal alphabeten werd aangetroffen, dat de lees- en schrijfkunst machtig was zonder ooit een school te hebben bezocht. Waar deze lieden hun kennis kunnen hebben verworven, behoeft hier niet te worden nagegaan; gewezen kan worden op

1) De schoolgebouwen te Soemedang en Manondjaja waren gelegen op de erven van de regenten (Verslag Inl. onderwijs 1858, p. 15); ook de school te Garoet was eigendom van den regent (Id. p. 16). Al deze behooren tot de alleroudste inlandsche scholen.

2) Uitvoeriger hierover Onderwijsverslag 1930/1931, dl. I, p. XXXIX.

de vele Mohammedaansche godsdienstscholen (qoranscholen, pesantrèns), terwijl ook onderlinge onderwijzing in inheemsche kringen niet ongebruikelijk is [1]). Wat thans onze aandacht moet hebben is iets anders, namelijk het verschijnsel, dat het aantal alphabeten-zonder-schoolonderricht percentsgewijs het grootst is in de op het punt van alphabetisme achterlijkste streken (zie kolom 8 van de tabel op blz. 47). Het percentage der alphabeten, dat de lees- en schrijfkunst op school had geleerd, bedroeg in Soemedang en Tjiamis (de regentschappen met de gunstigste alphabeten-cijfers) onderscheidenlijk 90,9 en 84,4; daarentegen in Lebak en Buitenzorg (de uit oogpunt van alphabetisme achterlijkste streken) onderscheidenlijk 69,2 en 63,5. Indien men deze tendens zou willen uitdrukken in den vorm van een sociologische „wet", dan zou men kunnen formuleeren: hoe minder volksscholen een regentschap heeft, hoe meer de bevolking zich de gewenschte minimumkennis daarzonder, dus buiten de school, tracht te verwerven. De dikwijls vernomen opmerking, dat de groote massa der inheemsche bevolking niet vraagt om volksonderwijs en slechts door min of meer zachten dwang van bestuurszijde tot schoolbezoek te permoveeren is, moge in concrete gevallen soms juist zijn, in haar algemeenheid kan zij zeker niet worden gehandhaafd; behoefte aan onderwijs bestaat in West-Java wel degelijk en wel het meest in de gebieden, waar de volksontwikkeling nog het minst is gevorderd.

*
**

Niemand zal ontkennen, dat het volksonderwijs nog voor verbetering vatbaar is; dat de opvoedende waarde ervan kan worden vergroot door uitbanning van elementen, die een te westersch karakter hebben en door sterkere aanpassing aan de oostersche denkwijzen; dat de term „uitroeiïng van het analphabetisme" het doel van het volksonderwijs onvoldoende weergeeft. De cijfers van de volkstelling kunnen dan ook slechts de quantitatief meetbare resultaten benaderen en zijn geen afdoende graadmeter van de beteekenis, die het volksonderwijs voor de inheemsche maatschappij heeft. Maar een belangrijke graadmeter zijn zij wel;

1) Cf. VAN DER CHIJS in Tijdschrift Bataviaasch Genootschap 1864, p. 218; SNOUCK HURGRONJE, Verspreide geschriften IV, 1, (z.j.), p. 156.

immers, wanneer het intellectualistische doel — het bijbrengen van minimumkennis van lezen, schrijven en rekenen — niet wordt bereikt, komen de meer verheven doeleinden van geestelijken en zedelijken aard evenmin tot hun recht. En zoo kan worden geconstateerd, dat de volkstelling een bevestiging inhoudt van de juistheid der in de laatste decennia gevoerde onderwijspolitiek. Niet door een enkele tabel, een toevallig cijfer, voert de volkstelling tot die conclusie; het merkwaardige is juist, dat gegevens van zoo uiteenloopenden aard telkens in dezelfde richting een aanwijzing geven. Hoe ver het einddoel verwijderd moge liggen, wij zijn op den goeden weg.

Het bankgeheim tegenover den fiscus

door

Mr. L. LANCEE.

In zijn vergadering van 19 Augustus 1932 werd door den Volksraad een door den heer PRAWOTO c.s. ingediende motie aangenomen, luidende: „De Volksraad, gehoord de debatten, verzoekt de „Regeering aanvullende maatregelen te overwegen — zonder het „z.g.n. bankgeheim aan te tasten — om te voorkomen dat rente „uit deposito's, spaargelden, obligaties en aandeelen verkregen, „niet door de inkomstenbelasting wordt getroffen."

Veel invloed heeft men van deze motie in de practijk niet kunnen bespeuren. En dit kon ook wel moeilijk anders, want de ordonnantie op de Inkomstenbelasting geeft aan de belastingadministratie wel alle bevoegdheden en contrôleapparaten, welke zij kan begeeren, — behalve juist datgene wat ook de Volksraad haar niet wilde verschaffen: de opheffing van het bankgeheim.

De kwestie omtrent het al dan niet handhaven van wat men gaarne — en minder juist — noemt „het fiscaal bankgeheim" is niet van vandaag of gisteren, en is in haar algemeenheid ook wel allerminst aan de Indische bodem gebonden. De litteratuur in Nederland en het buitenland is zoo langzamerhand aardig omvangrijk geworden [1]), en ook is de zaak ter sprake gebracht in het bekende, in 1925 aan de financiëele commissie van den Volkenbond uitgebrachte rapport van technische experts, waarop ik hierna terugkom.

1) In Indië is het onderwerp, voorzoover mij bekend, tot nu toe alleen behandeld in een verdienstelijk opstel van Mr. M. DE VRIES „Bankgeheim en Belastingontduiking" in het Januarinummer 1933 van het „Maandblad der Vereeniging van Inspecteurs van Financiën", welk artikel voornamelijk een bespreking inhoudt van de artikelen van Mr. VAN DER POEL, welke ik hieronder nog eenige malen zal noemen.

Helaas maken meerdere beschouwingen, welke over de verhouding van bankier tot fiscus zijn gepubliceerd, op den onbevooroordeelden lezer een weinig verkwikkelijken indruk door de nauwelijks verbloemde tendens om een persoonlijk- of groepsbelang te bevorderen, dan wel doordat zij te sterk beïnvloed zijn door de politieke overtuiging van den auteur. Daarenboven werkte het bij woord en tegenwoord vaak in hooge mate verwarrend, dat verschillende personen blijkbaar aan den term „bankgeheim", juist waar deze in verband met de fiscale verhoudingen wordt gebezigd, naar inhoud en strekking zeer uiteenloopende beteekenissen toekennen.

Zoo constateert Prof. Mr. G. RUSSEL [1]), dat in Nederland een fiscaal bankgeheim niet bestaat, omdat de rijksaccountant ter gelegenheid van een boekenonderzoek bij een bankinstelling inzage kan nemen van het rekening-courantboek. Namens de Regeering is daarentegen meerdere malen verklaard, dat het bankgeheim in Nederland geëerbiedigd wordt, omdat het den belastingambtenaar verboden is in de administratie van de bank opzettelijk te speuren naar gegevens omtrent cliënten. In Duitschland is al sinds jaren een bankier verplicht om op verzoek van de belastingadministratie een afschrift-rekening-courant van een bepaalden cliënt over te leggen; niettemin verzekert Dr. ENNO BECKER ons: „Von einer Beseitigung des Bankgeheimnisses kann nicht gesprochen werden" [2]).

Een bankinstelling is evenals ieder ander bedrijf onderworpen aan de verplichting om desgevraagd aan de vertegenwoordigers van de belastingadministratie inzage te verleenen van de boekhouding en van de aan die boekhouding ten grondslag liggende bescheiden. Deze gehoudenheid bestaat zoowel in Indië als in Nederland en elders. Maar wel valt bij vergelijking van art. 14 der ordonnantie op de Vennootschapsbelasting met de desbetreffende voorschriften in de Nederlandsche wetten op de Dividend en Tantièmebelasting en de Inkomstenbelasting een verschil in redactie op, dat voor de onderhavige materie van groot belang zou kunnen zijn.

1) „De Opheffing van het Nederlandsche Bankgeheim voor de technische deskundigen van den Volkenbond", in „Accountancy," November 1928.
2) „Reichsabgabenordnung", 7e Aufl. S. 495.

Immers, terwijl de Nederlandsche bepalingen uitdrukkelijk voorschrijven dat de verplichting tot het verleenen van inzage alleen betrekking heeft op die boeken en bescheiden „die tot staving van de aangifte of van nadere beweringen kunnen dienen", is van een zoodanige beperking in de Indische belastingregeling niets te bespeuren.

Dat dit verschil niet aan een onwillekeurige omissie van den Indischen wetgever is te wijten, blijkt niet alleen uit de Memorie van Toelichting op het ontwerp der Vennootschapsbelasting [1]), doch ook uit het feit, dat de ordonnantie op de Inkomstenbelasting — zoowel de tegenwoordige, als de daaraan voorafgaande — het boekenonderzoek overeenkomstig de moederlandsche regeling wèl uitsluitend beschouwen als een middel om een aangifte te controleeren.

Wat is nu de beteekenis van dit verschil? Dat de Nederlandsche administratie een voor ieder duidelijke wetsovertreding zou plegen wanneer zij de boekhouding van een bankinstelling aan een onderzoek zou onderwerpen, zonder dat zij dit onderzoek behoefde voor het regelen van den aanslag van de bank zelve, doch enkel met de bedoeling om gegevens omtrent inkomen en vermogenstoestand van de cliënten op te sporen.

Laat ik terstond mededeelen, dat hetzelfde principe tot nu toe ook hier te lande geldt, maar — en dit is een punt van meer dan academisch belang — alleen op grond van administratieve usance, welke ieder oogenblik kan veranderen en waarop de bank zich in geval van een geschil waarschijnlijk niet met veel kans op succes zou kunnen beroepen.

Zooals ik zoo even al aanduidde, staat de zaak ten aanzien van de ordonnantie op de Inkomstenbelasting anders. Waar echter rechtspersonen niet onder de Inkomstenbelasting vallen [2]) en het tot de uitzonderingen behoort dat een bankbedrijf van eenigen omvang door natuurlijke personen wordt uitgeoefend, behoeft hierop niet verder te worden ingegaan. Wèl moge er in dit

1) ad art. 14: „De verplichting tot het verleenen van inzage van de „boekhouding is algemeen en kan — in afwijking van de bestaande ordon- „nantie op de inkomstenbelasting — ook gevorderd worden los van de „regeling van den aanslag over het loopend jaar."

2) Zulks in tegenstelling met de Nederlandsche Inkomstenbelasting, welke in het buitenland gevestigde Naamlooze Vennootschappen en andere lichamen onder haar werking betrekt.

verband voor gewaarschuwd worden om beslissingen, welke voor de Inkomstenbelasting zijn genomen bijv. ten aanzien van het beroepsgeheim van artsen, advocaten, notarissen zonder meer op het bankgeheim van toepassing te achten.

Het ligt voor de hand dat deze in het Moederland uit de wet voortvloeiende, en in navolging daarvan ook hier geschapen, stand van zaken een ruime gelegenheid voor moeilijkheden en ergernis voor beide partijen biedt. De belastingambtenaar moge er dan al niet speciaal op uit trekken om uit journalen, deposito- en rekening-courantboeken of uit registers van safeloketten belastingontduikende cliënten op te sporen, er is niet aan te ontkomen dat hij deze of andere bescheiden tijdens een boekenonderzoek onder de oogen krijgt.

Enkele Nederlandsche banken hebben getracht dit te voorkomen door òf te weigeren om bepaalde deelen van de bankadministratie ter inzage te geven, òf dit eerst te doen nadat alle namen van cliënten met strookjes papier overplakt waren.

De laatste methode heeft eenige jaren terug aanleiding gegeven tot een eenigszins sensationeele procedure. De directie van een kleine provinciale bankinstelling had den rijksaccountant verhinderd kennis te nemen van de namen en adressen van personen met welke de bank in rekening-courantverhouding stond. De betrokken inspecteur hield vol, dat de directie verplicht was ook deze gegevens, welke naar zijn zeggen noodzakelijk waren voor een juiste regeling van den aanslag der bank in de Dividend- en Tantièmebelasting, over te leggen. De raad van beroep voor de directe belastingen te Zutphen echter stelde hem in het ongelijk en besliste dat de directie door inzage te geven in het cijfermateriaal volledig aan haar verplichtingen had voldaan.

In het algemeen was het recht naar mijn meening ontwijfelbaar aan de zijde van den inspecteur. Het is lang geen zeldzaamheid dat maatschappijen door middel van boekingen ten bate van bepaalde — al dan niet bestaande — crediteuren reserves trachten te camoufleeren. Prof. Dr. N. J. Polak [1]) verhaalt zelfs een geval van een boeking van zeer hooge assurantiepremies in het credit van een buitenlandsche assurantiemaatschappij, die als tegen-

1) In „De Naamlooze Vennootschap", November 1929.

prestatie de bank opdroeg om haar zoodoende ontstaan tegoed in effecten te beleggen; die assurantiemaatschappij was een fictie en de gekochte effecten verdwenen in de portefeuille van de directeuren-aandeelhouders, wien zoodoende een winst werd uitgedeeld, die men vrij van belasting hoopte te houden.

Voor de Indische Vennootschapsbelasting vormt de bepaling van art. 5 lid 2, 3e, welke tot strekking heeft dergelijke pogingen om door het doen van verkapte winstuitkeeringen de belasting te ontduiken te verijdelen, voor den onderzoekenden ambtenaar een reden te meer om zich ter dege op de hoogte te stellen van de identiteit van personen die renten of huren van de belastingplichtige maatschappij ontvangen of te vorderen hebben.

Dit alles geldt echter alleen voor die gegevens welke werkelijk noodzakelijk zijn om den aanslag van de bankinstelling zelve vast te stellen. Veel verder echter ging de Hooge Raad der Nederlanden, toen deze bij arrest van 5 Februari 1930 de uitspraak van den Raad van Beroep te Zutphen vernietigde op grond van de overweging: dat, indien eenmaal vaststaat dat een boek of bescheid waarvan inzage gevraagd wordt, tot staving van de aangifte of van een nadere bewering kan dienen, dit geschrift in zijn vollen omvang ter inzage moet worden verstrekt, zonder dat het geoorloofd is een gedeelte te bedekken, *ook al is de algeheele inzage voor een contrôle van de aangifte niet strikt noodzakelijk.*

Vast staat dus, dat een belastingambtenaar ter gelegenheid van een boekenonderzoek zonder buiten zijn boekje te gaan een overmaat van feiten en verhoudingen kan ontdekken, welke voor het opsporen van door anderen gepleegde ontduikingen van groote waarde kunnen zijn. Maar gebruik daarvan maken mag hij niet. Juist ten aanzien van banken is dit door den Minister van Financiën nog eens uitdrukkelijk neergelegd in een resolutie van 26 Januari 1932.

Dit echter blijft een zaak die volledig aan het geweten en het plichtsbesef van den ambtenaar wordt overgelaten. Wie controleert of de dienaar van den fiscus, die zich bezig houdt met het aanslaan van een bank in de Vennootschapsbelasting, iets van wat hem hierbij ter kennis komt toefluistert aan zijn collega voor de Inkomstenbelasting? Wie dwingt een accountant, die gisteren in

een bankadministratie heeft gesnuffeld, om vandaag, nu hij een rapport heeft op te stellen over een cliënt dier bank, zijn geheugen buiten werking te stellen?

Het is niet waarschijnlijk dat door de leden van het corps belastingambtenaren over de geheele linie zulk een ijzeren zelfbedwang als hier gevraagd wordt, kan worden volgehouden. Prof. RUSSEL constateert dit in een paar zeer agressief gestelde artikelen [1]), maar men vraagt zich af of de schrijver zijn verwijten niet met meer recht tegen het systeem zou kunnen richten, dan tegen de belastingambtenaren persoonlijk.

Het systeem is inderdaad onbevredigend. De officiëele erkenning eenerzijds van het fiscaal bankgeheim, terwijl anderzijds den fiscalen ambtenaren de gelegenheid wordt gelaten om zich op min of meer clandestiene manier gegevens te verschaffen, moet — zelfs al wordt van die gelegenheid geen gebruik gemaakt — in de toch al weinig vriendschappelijke verhouding tusschen belastingbetalend publiek en belastingadministratie een element van wantrouwen brengen, dat in zijn uitwerking slechts schadelijk kan zijn.

Wat tot nu toe gezegd is ten aanzien van het boekenonderzoek geldt tot op groote hoogte ook voor de contrôle welke periodiek, ook en vooral bij banken, wordt uitgeoefend op de naleving der bepalingen van de zegelverordening, de z.g. zegelinspectie. Ook hier geldt in Nederland een administratief verbod om van het bij zulk een inspectie ontwaarde gebruik te maken voor de aanslagregeling in andere belastingen, een verbod dat door den Hoofdinspecteur van Financiën ook voor de Indische administratie is uitgevaardigd.

Maar hoe denkt men zich de positie van een ambtenaar die bij een zegelinspectie stuit op een nota waaruit blijkt van een belangrijke effectentransactie ten behoeve van een mijnheer die hem den vorigen dag verzekerd heeft geen cent vermogen te bezitten?

Uit het vorenstaande moge blijken dat, al kan men ten onzent zeker nog spreken van een in principe door den fiscus geëerbiedigd bankgeheim, de fundamenten waarop dit rust toch niet overmatig

1) Zie in het noot 1 pag. 56 genoemde artikel en voorts „De Naamlooze Vennootschap" van September en October 1929 en Maart 1930.

hecht zijn te achten. Alvorens mij echter te begeven in beschouwingen over de wenschelijkheid om deze fundamenten te verstevigen dan wel geheel weg te nemen, zou ik in het kort willen wijzen op het fiscale bankgeheim, in den vorm zooals dit in Duitschland volgens de boven geciteerde verklaring van een der meest gezaghebbende schrijvers bestaat of althans tot voor eenigen tijd bestond, want de gegevens die ik mij heb kunnen verschaffen over de onder het huidige bewind gevolgde praktijk zijn te onvolledig om daarvan een helder beeld te vormen.

Volgens de in ieder geval in 1930 nog geldende jurisprudentie dan, staat het het Finanzamt volkomen vrij om feiten en omstandigheden van welke het tijdens een boekenonderzoek bij een bank kennis heeft gekregen te gebruiken voor de vaststelling van het vermogen of inkomen van personen die met die bank in eenige relatie staan.

Ongeoorloofd is het echter — en een op 19 April 1929 genomen beslissing van het Reichsfinanzhof legt hierop zeer den nadruk — „die Buch- und Betriebsprüfung ..... lediglich als Vorwand zu „benutzen, um Feststellungen gegen andere Personen zu ermög- „lichen". Een stapje verder dus naar de afbraak van het bankgeheim, dan men in Nederland is gegaan; de fiscus kan gebruik maken van wat hem min of meer toevallig in den schoot valt, maar voor een razzia tegen belastingontduikers mag hij de bankadministratie niet als operatieterrein uitkiezen.

Echter ligt in Duitschland — anders dan in Nederland en hier — bij de aantasting van het bankgeheim het zwaartepunt allerminst in de eischen welke aan een boekenonderzoek worden gesteld. Ingevolge § 175 der Reichsabgabenordnung immers is iedere burger — met uitzondering van enkele met name genoemde personen — verplicht om de door het Finanzamt gewenschte inlichtingen, *ook wanneer het gaat om gegevens voor de aanslagregeling van een ander,* te verschaffen en die inlichtingen zoo noodig met bewijzen te staven (§ 185). Op grond van deze voorschriften is dan ook, zooals ik reeds opmerkte, een bank gehouden desverlangd een afschrift of uittreksel van een deposito- of girorekening over te leggen, of elke andere gewenschte mededeeling te doen over de financiëele positie van haar cliënten.

Dit gaat inderdaad zeer ver, en men vraagt zich af hoe iemand

onder vigueur van dergelijke voorschriften nog kan volhouden dat het fiscaal bankgeheim nog niet is opgeheven.

Toch is het mogelijk om op den weg der fiscale onbescheidenheid nog een schrede — en een in haar gevolgen zeer belangrijke schrede — verder te gaan. Immers, tot het verstrekken van deze „Auskunft" kan de bank alleen genoopt worden ten aanzien van één of meer bepaaldelijk aangeduide personen. Dit zullen dus in het algemeen personen zijn tegen wie de belastingautoriteiten eenig vermoeden van ontduiking koesteren. Het middel faalt echter wanneer het der belastingadministratie er om te doen is vermoedens te *verkrijgen* tegen belastingplichtigen van wier bestaan, of althans van wier relatie met de betrokken bank, zij tot dusver onkundig was. Een lijst van rekeninghouders, van huurders van safeloketten, van aandeelhouders of van cliënten voor wie zij gedurende een bepaald tijdsverloop transacties heeft verricht, behoeft de bank niet te verschaffen [1]).

Uit de bovenbeschreven stand van het vraagstuk in Indië, Nederland en Duitschland blijkt wel dat, indien men wil discussiëeren over het al of niet wenschelijke van een algeheele opheffing van het fiscaal bankgeheim, men heeft te denken aan een regeling op grond waarvan bankinstellingen genoopt kunnen worden hun geheele administratie voor den fiscus toegankelijk te stellen; onverschillig of deze gegevens behoeft voor de aanslagregeling van de bank zelve of voor die van de cliënten; onverschillig ook of het hem te doen is om de aangifte van één met name genoemde cliënt te controleeren, dan wel om van de geheele cliëntèle hoofd voor hoofd te onderzoeken òf, en tot welk bedrag, ieder belastingplichtig is.

Alleen door een dergelijke radicale maatregel zou een systematische bestrijding der belastingontduiking mogelijk gemaakt

1) Oorspronkelijk legde de Reichsabgabenordnung in § 189 aan bankiers wel de verplichting op om zulke „Kundenverzeichnisse" over te leggen. De intrekking van dit voorschrift door het Geldentwertungsgesetz van 1923 heeft in bankierskringen in binnen- en buitenland de eenigszins overdreven meening doen post vatten, dat het fiscale bankgeheim weder in eere was hersteld. Zie verder o.a. Deutsche Steuer-Zeitung, Dez. 1930. Echter is thans — mogen we gelooven wat Dr. BECKER in een supplement op zijn bovengenoemd werk betoogt — ook dit weer op losse schroeven gezet door de invoeging van een nieuwe § 201a, ter gelegenheid van de Notverordnung van 1 December 1930.

worden terwijl anderzijds de van meerdere zijden aangevoerde bezwaren tegen een opheffing van het bankgeheim, — welke bezwaren ik hieronder zal behandelen — eerst bij deze voorstelling van zaken volledig tot hun recht komen.

Toen de heer PRAWOTO in den Volksraad zijn motie verdedigde werd hem door den Regeeringsgemachtigde voor Financiën voorgehouden, dat in de gewenschte richting niet veel zou zijn te bereiken, indien niet het bankgeheim tegenover den fiscus zou worden opgeheven. En de Regeering was van meening dat de belastingontduiking hier te lande niet dusdanig de spuigaten uitliep dat tot zulk een ingrijpenden maatregel behoefde te worden overgegaan. Ook in de Nederlandsche volksvertegenwoordiging is de zaak meerdere malen ter sprake gekomen, eerst bij de debatten over de begrooting 1932, een jaar later nogmaals bij de behandeling der begrooting 1933. Bij beide gelegenheden werd uit de tweede kamer aangedrongen op de opheffing van het fiscaal bankgeheim, liefst langs den weg van een internationale regeling, doch als dat niet ging, voor Nederland alleen. Het antwoord van den Minister van Financiën [1]) getuigde niet van zooveel vertrouwen in belastingbetalende — of althans belastingplichtige — burgerij, als waarvan de Regeeringsgemachtigde in den Volksraad blijk gaf. Integendeel, hij vreesde voor een algemeen sauve qui peut van het in Nederland belegde buitenlandsch kapitaal, en zeker wanneer de verdragen over uitwisseling van administratieve gegevens, welke reeds zoo lang in de pen zijn, tot stand zouden komen. Zelfs was de minister van meening, dat een nationale opheffing van het bankgeheim belemmerend zou werken op die totstandkoming.

Op de voorgeschiedenis van deze verdragen, die er nog altijd niet zijn [2]), zou ik in verband met mijn onderwerp iets dieper willen ingaan. In Februari 1925 bracht een zevental belastingtechnische deskundigen — waaronder ook de Nederlandsche

1) Zitting van 16 December 1932.

2) In een op 20 Februari 1933 tusschen Nederland en België gesloten verdrag tot voorkoming van dubbele belasting, hebben beide staten zich wel wederkeerig verbonden om inlichtingen te verschaffen doch alleen voorzoover dit noodig is voor de toepassing van de in het verdrag belichaamde regeling ter vermijding van tweevoudige belasting.

Directeur-Generaal der belastingen Mr. Dr. J. H. R. SINNINGHE DAMSTE — daartoe aangezocht door de financiëele commissie van den Volkenbond, een rapport uit over dubbele belasting en belastingvlucht.

Wat dit laatste onderwerp betreft kwam men tot de conclusie dat de juiste methode om internationale belastingontduiking tegen te gaan deze is, dat de belastingautoriteiten der diverse staten zich op basis van reciprociteit verbinden om elkaar alle inlichtingen te verstrekken welke voor de heffing der belastingen van belang kunnen zijn.

Natuurlijk kwam hierbij ook het bankgeheim ter sprake, en de experts gaven niet onduidelijk te kennen dat ze een algeheele opheffing daarvan zoo erg niet zouden vinden [1]). Niettemin waren zij van oordeel dat dit een kwestie is welke ieder land voor zich zelf moet uitmaken. Zij voegden derhalve aan hun conclusie de opmerking toe, dat de uitwisseling beperkt behoort te blijven tot die gegevens op welke de staten door middel van hun eigen belastingadministraties de hand kunnen leggen [2]).

Het rapport werd gevolgd door de instelling van een commissie welke de genomen conclusies belichaamde in eenige ontwerpconventies. Met deze ontwerpen — zoo verklaarde de heer SINNINGHE DAMSTE op 22 October 1928 te Genève — kon de Nederlandsche Regeering zich vereenigen, en zij was bereid ze te aanvaarden, echter: „De Minister van Financiën is niet bereid, het „bankgeheim ten behoeve van de buitenlandsche belastingadmi„nistraties op te heffen".

Welke kunnen nu de redenen zijn dat velen, met de Minister van

1) In the first place, it is only a question of the exchange of information between officials who are themselves bound by the strictest rules of professional secrecy. In many countries it is the usual practice for employers to declare to the revenue authorities the amount of the salaries they pay to their employees, workmen, etc., which is perhaps as confidential as the amount of dividends received, or even the total of a deposit account in a credit establishment.

2) De mededeeling van Mr. VAN DER POEL in de „Naamlooze Vennootschap" van Augustus 1932, dat de commissie zich uitsprak voor een zooveel mogelijk eerbiedigen van het bankgeheim, is dus in haar algemeenheid minder juist.

Vgl. over dit onderwerp ook het in noot 1 pag. 55 aangehaalde artikel van Mr. DE VRIES.

Financiën, zich verzetten tegen verdergaande opheffing van het fiscale bankgeheim?

Eerstens komt in aanmerking een bezwaar van algemeenen aard, dat zeker een nauwkeuriger overweging waard is dan er gemeenlijk van fiscale zijde aan wordt geschonken. Er moet — zoo gevoelen velen — eenmaal en ergens een grens gesteld worden aan de vervolgingen waaraan de burgerij van den kant der belastingadministratie bijna dagelijks is blootgesteld [1]). De hinder en de ergernis welke verwekt wordt door het periodiek gesnuffel in de persoonlijke aangelegenheden van private personen doet een geest van wrevel tegen de overheid ontstaan, een schade welke meestal niet opweegt tegen het voordeel dat door het ontdekken van eenige ontduikingsgevallen wordt verkregen.

In deze laatste stelling is de kwetsbare plek van dit overigens sterke argument gelegen. Fiscale contrôle — en een opheffing van het bankgeheim zou niet anders beteekenen dan een uitbreiding van het bestaande stelsel van contrôlemiddelen — is gericht tegen belastingontduiking, en belastingontduiking is een sociaal kwaad.

Ik wil mij niet scharen bij hen die in iederen ontduiker een misdadiger en een staatsgevaarlijk sujet zien; daarvoor heb ik te veel sympathieke en sportieve, doch niettemin belastingontduikende staatsburgers ontmoet. Maar al behoeft men zich dan niet vol afschuw van hen af te wenden, een gevaar vormen zij toch. Juist omdat wij hier te maken hebben met — om met prof. VAN BEMMELEN te spreken — „het misdrijf van den normalen mensch", is in een land waar de normale mensch gelukkig numeriek de over-

1) Hoever men op dit punt in andere landen wel durft te gaan, leert een ontwerp van wet dat eenige tijd geleden door een aantal Fransche Kamerleden werd ingediend. Er zijn—zoo deelen de voorstellers mede—in Frankrijk 12 millioen belastingplichtigen waarvan er ongeveer 3 millioen aan hun verplichtingen voldoen. Om deze verhouding te verbeteren had men zich een regeling gedacht krachtens welke aan ieder die aangifte doet voor de Inkomstenbelasting een kaart wordt uitgereikt, welke kaart ook bij iedere betaling van belasting zou worden afgestempeld. Het zou nu aan een ieder, onder bedreiging van zware straffen worden verboden om een bankrekening te openen, een safeloket te verhuren, akten te registreeren, dividenden, renten, pensioenen of salarissen uit te betalen voor of aan iemand die niet de op den laatsten vervaldag afgestempelde kaart zou kunnen toonen.
In Frankrijk wordt overigens het bankgeheim nog tot op zekere hoogte geëerbiedigd, behalve ten behoeve van het successierecht waarvoor het geheel is opgeheven.

hand heeft een krachtige en onafgebroken bestrijding van de belastingontduiking geboden.

Zoo ooit dan is de noodzaak hiervan in de moeilijke tijden welke wij thans doormaken aanwezig. Immers, het is een ervaringsfeit dat een hooge belastingdruk de ontduiking stimuleert en evenmin valt te ontkennen dat belastingontduiking wanneer deze op eenigszins belangrijke schaal plaats heeft onvermijdelijk een verhoogde belastingdruk ten gevolge heeft.

Deze zeer vicieuse cirkel is slechts te onderbreken door scherpe fiscale contrôle; op zich zelf eveneens een kwaad wellicht, maar in het gestelde alternatief het minste.

Om nu echter terug te keeren tot het speciale contrôlemiddel dat den fiscus in handen zou worden gegeven door opheffing van het bankgeheim, zal het geheel afhangen van de wijze waarop dit geschiedt, of inderdaad het belastingbetalend publiek in het algemeen hiervan onaangename gevolgen zou ondervinden. Het is bekend hoe dikwijls personen waarvan te recht of ten onrechte vermoed wordt dat zij kapitaalkrachtig zijn, uitgenoodigd worden tot schriftelijke of mondelinge inlichtingen, of zelfs verzocht worden om een aantal bankinstellingen te machtigen gegevens te verstrekken omtrent eventueele, — en naar later veelal blijkt niet bestaande — deposito's.

Zou het nu met opheffing van het bankgeheim, mogelijk blijken een regeling te treffen waarbij de belastingadministratie periodiek de beschikking zou krijgen over volledige staten van houders van deposito- en girorekeningen, huurders van safeloketten, enz., dan zou een groot deel van de zooveel ergernis verwekkende briefjes, vragenlijsten en oproepingen — om van het weinig sympathieke „knijp -en piepsysteem" maar te zwijgen — kunnen plaats maken voor een geruischlooze contrôle, welke geheel buiten de medewerking, en zelfs buiten de kennis van den bona fide belastingplichtige zou kunnen plaats hebben.

Behoeft dus een grootere overlast van het publiek niet het noodzakelijk gevolg te zijn van de opheffing van het fiscaal bankgeheim, een andere hindernis zou kunnen zijn gelegen in een eventueel wettelijke of zedelijke gebondenheid van den bankier om in het belang van zijn cliënten een volledig stilzwijgen, ook tegenover de overheid, te bewaren betreffende hun financiëele om-

standigheden. Een uitvoerig onderzoek hieromtrent is ingesteld door Mr. VAN DER POEL [1]), die wat de moreele verplichting betreft constateert dat geen van de voorstanders van het fiscaal bankgeheim, voor zoover zij hun meening tenminste hebben gepubliceerd, zich op het bestaan daarvan heeft beroepen.

VAN DER POEL gaat trouwens hiermee iets te ver; in een artikel van Prof. G. RUSSEL [2]) wordt, overigens zonder motiveering of citaat, verklaard: „het bankgeheim wordt algemeen als van zelf „sprekend en als van hooge orde beschouwd". Weinigen, ook bankiers niet, zullen deze stelling willen onderschrijven. Natuurlijk moet van den bankier, evenals van ieder fatsoenlijk mensch, verwacht worden dat hij de persoonlijke aangelegenheden van anderen welke hem worden toevertrouwd niet aan de groote klok hangt. Dat echter, waar het gaat om het doen van mededeelingen in het belang van de gemeenschap en aan tot geheimhouding verplichte ambtenaren, juist voor hem deze zedelijke gebondenheid van hooger orde zou zijn, dan die van ieder ander zakenman ten opzichte van zijn crediteuren of andere relaties, of dan die van iederen werkgever ten opzichte van zijn werknemers (zie noot 1, pag. 64), zal wel nimmer met reëele argumenten aannemelijk kunnen worden gemaakt.

De vraag of er eenige *wettelijke* geheimhoudingsplicht voor den bankier is te ontleenen aan art. 322 van het (Indische) Wetboek van Strafrecht [3]) wordt door de door VAN DER POEL geciteerde jurisprudentie ontkennend beantwoord. Overigens zou een tegengestelde meening toch een principiëel bezwaar tegen een opheffing van het fiscaal bankgeheim vormen. Immers een uitzondering zou bij een gelijkgeordende wettelijke regeling steeds tot stand kunnen worden gebracht.

Dat dit laatste mogelijk is bewijst de aanvulling die de Nederlandsche wetten op de Inkomsten- en Vermogensbelasting hebben verkregen bij de wet van 8 Juli 1932, Stbl. No. 339. Toen is n.l. vastgelegd dat de verplichting tot het overleggen van boeken en

1) Zie de „Naamlooze Vennootschap" van 15 Juli 1932.
2) „De Naamlooze Vennootschap" van 15 September 1929.
3) „Hij die opzettelijk eenig geheim, hetwelk hij, uit hoofde van zijn „hetzij tegenwoordig hetzij vroeger ambt of beroep, verplicht is te bewaren, „bekend maakt, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste negen „maanden of geldboete van ten hoogste zes honderd gulden".

bescheiden en tot het verstrekken van inlichtingen niet opgeheven wordt door de omstandigheid dat de belastingplichtige „uit hoofde „van zijn stand, zijn beroep of zijn ambt tot geheimhouding ver- „plicht is, zelfs al mocht deze hem bij eenig wetsvoorschrift zijn „opgelegd" [1]).

Een bijzondere beteekenis krijgen deze nieuwe bepalingen, wanneer men ze beschouwt in verband met de ministeriëele resolutie van 26 Januari 1932, No. 22, waarin wordt medegedeeld dat het in den regel geoorloofd is om bij het controleeren van aangiften of boekhoudingen gegevens te noteeren welke voor de aanslagregeling van derden van belang zijn. Juist voor ons onderwerp, het fiscaal bankgeheim wordt echter, zooals ik boven reeds opmerkte, deze beteekenis door de resolutie zelve weer te niet gedaan. Immers — zoo haast de Minister zich te zeggen — het vorenstaande geldt niet ten aanzien van banken en anderen, die er in hun bedrijfsuitoefening schade van zouden lijden.

Dit voert ons tot de bezwaren van meer practischen aard welke tegen opheffing van het bankgeheim worden aangevoerd. Het bankbedrijf zou er schade van lijden. Hoe?

Laten wij de internationale zijde van het vraagstuk even buiten beschouwing laten en ons de binnenlandsche gevolgen van zulk een maatregel voorstellen. De bewering — werkelijk, het is beweerd — dat de op belastingontduiking uit zijnde bankcliëntèle haar toevlucht zou nemen tot de kous onzer grootmoeders kunnen we gerust ter zijde stellen. Niemand, zelfs niet de meest verstokte fiscushater, is zoo dwaas zich geheel van de vruchten van zijn kapitaal te spenen, uit angst daarover belasting te moeten betalen.

Van meer beteekenis is de veronderstelling dat velen die thans een spaar- of depositorekening aanhouden, hun gelden gaan beleggen in onroerende goederen of fondsen. Deze vrees komt mij echter ietwat overdreven voor. Hij die genoegen neemt met een lage spaar- of depositorente heeft gewoonlijk deugdelijke redenen om niet een andere meer winstgevende belegging te kiezen. On-

1) Deze beschouwingen waren reeds geschreven en ingezonden toen het ontwerp der Indische Couponbelasting den Volksraad werd aangeboden. Hiermede — art. 11 — heeft de geciteerde bepaling ook in Indië haar intrede gedaan. Welke de beteekenis hiervan is voor het probleem van het bankgeheim zou ik niet gaarne willen voorspellen; de practijk zal het moeten uitwijzen. Vgl. hierbij ook art. 21 van het ontwerp.

roerende goederen vormen voor den belastingontduiker al een zeer ondeugdelijke vorm van belegging, en wat effecten betreft, voor de aankoop en verkoop hiervan, de verzilvering van coupons, beleening, enz. zal toch moeilijk de hulp van een bankier of makelaar zijn te ontberen. Verstopt men zijn kapitaal in safeloketten, dan is het bedrag daarvan ook bij een opgeheven bankgeheim inderdaad voor speurende oogen verborgen. Maar niet is verborgen dat men een safeloket, en dus iets te verbergen heeft. Het vermoeden van kapitaalbezit bestaat, en wie ervaring op dit gebied heeft, weet te vertellen, dat hiermede het pleit gewoonlijk reeds voor den ontduiker veloren is.

Prof. RUSSEL verwacht, dat met opheffing van het bankgeheim de doodsklok geluid zal worden over de kleine bankbedrijfjes en spaarkassen, omdat de cliënten over zouden gaan naar de groote banken, „waar zij zich kunnen verbergen onder de vele duizenden „hoofden van rekening". Afgezien van de vraag of dit wel zoo'n groot sociaal kwaad zou zijn, lijkt het argument ook weinig sterk. Het zijn waarlijk niet de groote bankinstellingen welke de minst overzichtelijke administratie voeren. Het is zelfs de vraag of de vluchteling voor den fiscus niet het veiligst — althans wat zijn geheimen betreft — zou zijn bij een van die gemoedelijke bedrijfjes waar de memorie van den procuratiehouder het meest betrouwbare onderdeel van de boekhouding vormt.

En nu de internationale bezwaren, de bezwaren waarop in de Memorie van Antwoord bij de Nederlandsche ontwerpbegrooting voor 1932 werd gedoeld met de verklaring: „Tot opheffing van „het bankgeheim kan niet worden overgegaan wegens de groote „economische belangen, die daarbij op het spel staan".

De schade welke door zulk een opheffing aan „economische belangen" zou kunnen worden toegebracht moet dan bestaan in een kapitaalsvlucht van tweeërlei aard. De buitenlandsche bankcliëntèle zou haar kapitaal uit het land kunnen terug trekken, en de binnenlandsche kapitalisten zouden hun vermogen naar het buitenland kunnen overbrengen.

In Nederland is vrijwel uitsluitend de nadruk gelegd op de eerste mogelijkheid. Ook de Minister van Financiën deed, zooals ik boven reeds opmerkte, bij zijn verzet tegen opheffing van het bankgeheim alleen een beroep op de afschrikwekkende werking

welke hij van zulk een maatregel vreesde ten opzichte van het in Nederland aanwezige buitenlandsche kapitaal.

Het tweede gevaar, vlucht van het binnenlandsche kapitaal, werd niet genoemd, en was trouwens reeds een jaar te voren (zitting van 3 December 1931) door het kamerlid IJZERMAN met een paar woorden als onbelangrijk ter zijde geschoven. „De verstokte ontduikers", zoo zeide hij, „zullen wellicht er aan denken „hun eigendommen naar buitenlandsche instellingen, waar ze aan „het oog van den Nederlandschen fiscus ontsnappen, over te „brengen, maar dat gaat in de practijk niet altijd even gemak- „kelijk. En vooral in dezen tijd, nu de verhoudingen in het buiten- „land over het algemeen veel onzekerder en voor de bezitters „onveiliger zijn dan in ons land, zullen zij zich wel driemaal „bedenken, eer zij daartoe overgaan".

Men zou zeggen, dat dit argument tot op groote hoogte ook voor het buitenlandsche kapitaal geldt. Ik wil echter op de debatten hierover in en buiten de Nederlandsche volksvertegenwoordiging niet verder ingaan, want naar mijn meening heeft het vraagstuk hier in Indië een geheel ander aspect. Nederland is een centrum van geldhandel waarheen groote hoeveelheden meer of minder liquide gelden hun weg vinden. Wordt aldaar van overheidswege aan den kapitalist een obstakel of inconveniënt van eenige beteekenis in den weg gelegd, dan zullen er voor hem veelal geen onoverkomelijke bezwaren bestaan om zijn kapitaal naar een ander land, dat eveneens een geldmarkt heeft, te dirigeeren. Of nu de opheffing van het bankgeheim werkelijk dit gevolg op groote schaal zou doen intreden, — niet iedere kapitalist is er op uit belasting te ontduiken — moge men betwijfelen, het is in ieder geval te begrijpen dat de Nederlandsche regeering zich huiverig betoont om het experiment te wagen.

Geheel anders is het in Indië gesteld. Hier is geen centrum van internationale geldhandel. Het hier aanwezige buitenlandsche kapitaal is vrijwel geheel geïnvesteerd in ondernemingen welke behooren aan groote of middelgroote maatschappijen. De vrijgekomen gelden verlaten, bankgeheim of geen bankgeheim, tòch het land. Daarenboven, al komt ook hierbij ontduiking van de (Vennootschaps)belasting voor, deze is toch als regel niet van dien aard dat zij door opheffing van het bankgeheim zou kunnen

worden verijdeld. Neen, er zal heel wat meer noodig zijn om de in Indië vast verankerde buitenlandsche vermogens het land uit te drijven; zoolang men zonder vrees voor een algeheele kapitaalsdrainage voor het dienstjaar 1934 honderd opcenten op de Vennootschapsbelasting durft te leggen, make men zich geen zorgen over een vlucht van buitenlandsch kapitaal ten gevolge van een opheffing van het bankgeheim.

Indien er dus voor Indië sprake zou moeten zijn van gevaar voor kapitaalsvlucht, dan hebben wij in de eerste plaats te zoeken bij de hier wonenden, en bij de Inkomstenbelasting, bij de kleine bedrijven en de duizenden kleine en groote spaarders die geen boekhouding voeren en geen balansen hebben over te leggen, en die een honderd gulden besparing op hun belasting een voordeel achten, groot genoeg om er eenig risico voor te loopen.

En zouden deze nu, wanneer er plotseling aan hun ontduikingen een einde werd gemaakt, in grooten getale hun vermogens doen verhuizen? De kleine vermogens zeker niet, de daarmede gepaard gaande moeite en kosten zouden tegen het te winnen voordeel niet opwegen. Maar wat de grootere kapitalen betreft zou ik deze vraag niet zoo maar ontkennend durven beantwoorden. Natuurlijk geldt ook hier wel het boven geciteerde argument van den heer IJZERMAN, maar dan toch in mindere mate. Immers de hier wonende Europeaan die zijn vermogen uit Indië wil verwijderen, bezit een beter en veiliger toevluchtsoord dan welk belastingvluchteling ter wereld ook. Dit is Nederland, waar hij zijn relaties heeft en met welks politieke en economische constellatie hij vertrouwd is; Nederland, met zijn betrouwbare valuta en last not least, met een nog tot op redelijke hoogte gerespecteerd fiscaal bankgeheim, zoodat hij geen angst behoeft te hebben dat de Indische belastingadministratie toch nog van zijn fiscale tekortkomingen op de hoogte wordt gesteld.

Acht ik derhalve bij de Europeesche bevolking van Indië het voorkomen van eenige kapitaalsvlucht als gevolg van een opheffing van het bankgeheim niet bij voorbaat uitgesloten, ook wat betreft de Vreemde Oosterlingen moet, naar het mij voorkomt, met deze mogelijkheid rekening gehouden worden. Want in deze bevolkingsgroep, waarbij de belastingontduiking waarschijnlijk de grootste afmetingen heeft aangenomen, bestaat toch al een sterke

neiging om de gelden, die niet terstond benoodigd zijn voor behoeftebevrediging of als bedrijfskapitaal, te verplaatsen naar het land van herkomst. Het lijkt mij zeker denkbaar dat deze neiging door een krachtdadig tegengaan der belastingontduiking zou worden gestimuleerd.

Vatten wij nu het bovenstaande samen, dan blijkt de conclusie waartoe wij gekomen zijn deze, dat het eenige reëele bezwaar hetwelk tegen een opheffing van het fiscaal bankgeheim kan worden aangevoerd, is gelegen in het niet geheel weg te praten gevaar voor vlucht van het binnenlandsche kapitaal.

Zoo concentreert zich de kwestie van het fiscaal bankgeheim tenslotte in de vraag: Wanneer men dit gevaar en het voordeel, dat van een dergelijke maatregel is te verwachten, tegen elkaar afweegt, naar welke zijde zal de maatschappelijke balans haar doorslag vertoonen?

Hier is het waar sentimentsmotieven en overwegingen van eigenbelang vrij spel verkrijgen, want de beantwoording van deze vraag is in hoofdzaak afhankelijk van twee volkomen subjectieve factoren:

1°. in hoeverre acht men „het misdrijf van den normalen mensch", de belastingontduiking, behalve een financiëel ook een zedelijk kwaad?

2°. hoe groot schat men den omvang welke de belastingontduiking in Indië heeft aangenomen?

De Regeeringsgemachtigde voor Financiën achtte de belastingontduiking, hoewel juridisch een misdrijf, blijkbaar niet in hevige mate strijdig met het rechtsbewustzijn. Anders zou hij zijn meening dat het nog geen onrustbarende afmetingen heeft aangenomen, niet hebben genoemd als motief om den fiscus een bestrijdingsmiddel te onthouden. Een misdrijf immers bestrijdt men niet omdat het groote materiëele schade aanricht, doch omdat het de volksmoraal kwetst.

Ook de Minister zag blijkbaar in belastingontduiking geen groot zedelijk gevaar, anders had hij vermoedelijk de kapitaalsvlucht wel op den koop toe genomen. Zeer terecht stelt Mr. DE VRIES [1]) in dit

1) Zie noot 1 pag. 55.

verband tegenover elkaar deze opvatting van den Minister van Financiën en het standpunt waarvan zijn ambtgenoot van Justitie blijk gaf bij de voorbereiding van het wetsontwerp betreffende beslag op roerende goederen in gehuurde safeloketten. Gaf de eerste er de voorkeur aan een lacune in de bestrijding der belastingontduiking te laten bestaan, uit vrees dat het buitenlandsche kapitaal zich uit Nederland zou terugtrekken, de tweede schreef: „Na„tuurlijk is voor debiteuren, ook voor buitenlandsche, een gebrekkig „executierecht een voordeel, doch vrees voor vlucht van vreemd „kapitaal mag den wetgever niet verleiden om met deze gebrek„kigheid genoegen te nemen [1]).

Voor hen die in de belastingontduiking alleen dan een ernstig kwaad zien wanneer zij een belangrijke materiëele schade voor den Staat met zich brengt, staat en valt het vraagstuk van het bankgeheim met de vraag naar den omvang van de ontduiking. En ook hier — hoewel men op het eerste gezicht zou meenen met een meetbare grootheid te doen te hebben — blijkt, dat het antwoord bijna geheel afhankelijk is van persoonlijke indrukken en ervaringen.

Een verklaring [2]), dat van alle belastingplichtigen die een aangiftebiljet invullen, — uitgezonderd zij die niets kunnen verbergen, hoe graag ze het zouden willen, — er 90% blijk geven van kwade trouw of daarmede gelijk te stellen slordigheid, is natuurtijk ontbloot van elke reëele basis, en schaadt door overdrijving. Maar is het anders gesteld met de enkele opmerking dat de belastingontduiking in Indië zich tot op zich zelf staande gevallen beperkt? [3])

Toch zou een eenigszins betrouwbare schatting voor ons onderwerp van doorslaande beteekenis zijn [4]), en wel in tweevoudig opzicht. Immers, zou men vinden dat ontduiking zich nog niet in belangrijke mate voordoet, dan zou inderdaad een maatregel als de opheffing van het bankgeheim, minder urgent worden. Maar

1) Nota van 13 October 1932.
2) Mr. G. H. ARNHARDT in „Weekblad der Directe Belastingen, Invoerrechten en Accijnzen" No. 3021.
3) Handelingen Volksraad, Zittingsjaar 1932-1933, bldz. 1159.
4) Niet alleen voor ons onderwerp, bijv. voor de vaststelling van de perceptiekosten, d.i. het bedrag dat aan de outillage van den belastingdienst ten koste gelegd behoort te worden.

daartegenover staat dat dan ook het eenige bezwaar dat, naar wij boven vonden, tegen zulk een maatregel kan worden aangevoerd, — n.l. vlucht van buitenlandsch kapitaal — zou komen te vervallen. Voor zulk een kapitaalsvlucht toch, kan men alleen beangst zijn, wanneer moet worden aangenomen dat een groot aantal personen er thans in slaagt de belasting te ontgaan. Zou dit laatste echter het resultaat zijn waartoe de onderzoekingen leidden, dan zou daarmede tevens vaststaan dat de schade, welke de gemeenschap lijdt door het bestaan van een fiscaal bankgeheim, een belangrijke is.

Het is dan ook niet te verwonderen dat meerdere personen zich hebben bezig gehouden met pogingen om den omvang der belastingontduiking statistisch te berekenen. Hiervan hebben in Nederland enkele jaren geleden de studiën van Prof. W. A. BONGER [1]) en J. J. BEKAAR [2]) nogal wat stof doen opwaaien, niet het minst om de phenomenale bedragen waartoe zij concludeerden.

In het reeds eenige malen genoemde artikel van Mr. M. DE VRIES is een goed beknopt overzicht gegeven over hetgeen door deze en andere auteurs ter zake in Nederland is gepubliceerd. Ik wil er dan ook niet verder op ingaan, te minder omdat de tot nu toe verrichte berekeningen naar mijn smaak op een te weinig exacte basis berusten, en — hoewel zonder twijfel te goeder trouw uitgevoerd — te zeer geïnspireerd zijn door eenige politieke of sociale neiging. Daarenboven kunnen de gevonden resultaten voor Indië alleen waarde verkrijgen via de onbewezen stelling, „dat het hier „wel niet veel beter zal zijn dan in Nederland" [3]).

---

1) Zie o.m. „De Socialistische Gids" van Maart 1931, waarin de schrijver tot een schatting van het Nederlandsche volksinkomen tracht te komen op grond van de cijfers van de tabaksaccijns, hierbij uitgaande van het deel van het inkomen dat de Nederlander blijkens de budgetstatistiek voor tabak besteedt.

2) Laatstelijk, voor zoover mij bekend, in het „Haagsch Maandblad" van Juni 1931. Is het ironie dat de naam van dezen heer, die reeds een twintigtal jaren met onverflauwde geestdrift op het ontduikingsaambeeld hamert, in het artikel van Mr. DE VRIES wordt afgedrukt als BEKEER?

3) Sir JOSIAH STAMP verhaalt in „Wealth and taxable capacity" hoe hij een belangrijk tekort aan aangeslagenen in de super-tax bij een bepaalde inkomensgroep kon constateeren door een afwijking in de z.g. lijn van Pareto. Wanneer men op de horizontale as van een assenkruis uitzet de logarithmen van het aantal aangeslagenen in opeenvolgende inkomensgroepen en op de verticale as de logarithmen van die inkomens, dan blijken de verbindingspunten, zooals de ervaring in verschillende landen heeft uitgewezen, practisch op een rechte lijn te liggen.

Neen, voorloopig zal hij die zich op dit punt een oordeel wil vormen voornamelijk moeten afgaan op de persoonlijke ervaring van de ambtenaren van den belastingdienst en den belasting-accountantsdienst, en — wellicht in de eerste plaats — van de vertrouwensmannen der belastingplichtige burgerij, de belasting-consulenten. En het komt mij voor dat een referendum onder deze ter zake kundigen den heer PRAWOTO een wat minder blijmoedig antwoord op zijn vraag zou geven dan hetwelk hij van de Regeering ontving.

Ik moge insiders in het belastingvak er op wijzen hoe veelvuldig een opgave van de Nederlandsche Registratie omtrent aldaar opengevallen nalatenschappen een navorderingsaanslag van den in Indië wonenden erfgenaam ten gevolge heeft. Ik moge hen, — evenals VAN DER POEL dit doet [1]) — er aan herinneren hoe betrekkelijk zelden zij in de vele duizenden aangiften voor Vermogens- en Inkomstenbelasting, het postspaarbankboekje vermeld zien; toch waren er ultimo 1932 245000 van zulke boekjes in handen van het publiek, en het tegoed beliep bijna 30 millioen.

Het is slechts hier en daar dat men op deze wijze in de gelegenheid wordt gesteld om een oppervlakkigen indruk te verkrijgen van de afmetingen welke een bepaalde vorm van belastingontduiking heeft aangenomen. Maar deze indruk is voldoende om zich

---

Vervolg noot 3 van pag. 74.

Voor Indië zijn zulke Paretolijnen voor de drie landaarden gepubliceerd in „Mededeelingen van het Centraal Kantoor voor Statistiek" no. 69 (1929). Onder voorbehoud van mistasting — want het is bij de onregelmatige welvaartsverhoudingen hier te lande gevaarlijk conclusies te trekken,— zou ik willen wijzen op een eigenaardigheid van de Paretolijn voor Vreemde Oosterlingen. Deze buigt n.l. bij de inkomens van ƒ 3.500,— en daarboven vrij sterk naar links af. Dit doet reeds denken aan een belastingontduiking op groote schaal bij de inkomens boven genoemd bedrag, want, hoewel een Paretolijn normaliter aan den top een afwijking naar links vertoont, behoort dit eerst bij een veel hoogere inkomensgroep op te treden.

Het vermoeden, dat we hier met groote, zich regelmatig voordoende ontduikingen te maken hebben, wordt echter zeer versterkt door het feit, dat de lijn, direct voordat de afwijking begint, een plotselinge, opvallende bult naar rechts vertoont. M.a.w. er is een abnormaal aantal aangeslagenen met een inkomen van omstreeks ƒ 3.200,—. Welnu, wanneer inderdaad een groot aantal personen boven de ƒ 3.500,— kans ziet om hun inkomen tegenover den fiscus te verkleinen, dan moet er noodwendig een ophooping ontstaan van aangeslagenen naar inkomens welke direct onder de ƒ 3.500,— zijn gelegen.

De hier — het zij nogmaals gezegd — onder voorbehoud gegeven conclusie klopt wonderwel met de ondervinding der fiscale ambtenaren.

1) Zie „De Naamlooze Vennootschap" van 15 Juli 1932.

eens ernstig af te vragen of, nu de noodtoestand van 's Lands financiën reeds den ondergang van zoovele heilige huisjes heeft bewerkt, niet ook het heiligdom der belastingontduikers, het fiscaal bankgeheim, voor slooping in aanmerking komt.

Mr. DE VRIES vraagt een commissie om het vraagstuk te bestudeeren. Inderdaad, het is de bestudeering waard; als het niet anders kan dan maar door een commissie. Een onderzoek alleen zou vermoedelijk al een gunstige invloed hebben. Gunstig voor 's Lands schatkist; gunstig ook — en dit is misschien wel het belangrijkst — voor de stemming van hen die de belasting niet kunnen of willen ontloopen, en daardoor naast den druk van hun eigen eerlijkheid nog dien van de oneerlijkheid hunner medeburgers hebben te torsen.

October, 1933.

Waardebepaling bij invoer

door

Mr. J. H. HOOGESTEGER.

Terwijl vroeger het vraagstuk van de waardebepaling voor de invoerrechtenheffing hier te lande slechts de aandacht van de onmiddellijk daarbij belanghebbenden had, hebben de abnormale tijdsomstandigheden der laatste jaren ertoe geleid, dat ook het groote publiek zich daarvoor is gaan interesseeren.

Reeds eerder, nl. in de najaarszitting van 1928, was de kwestie van de vaststelling van de z.g. waarde in entrepôt door den heer VAN BAALEN in den Volksraad ter sprake gebracht, echter zonder dat dit eenige wijziging in de bestaande practijk of nadere voorziening tot gevolg heeft gehad. Een poging om naar aanleiding van de in den Volksraad gehouden beschouwingen meer algemeen interesse voor het vraagstuk te wekken, werd daarop gedaan door den heer A. VAN WEZEL, die in *„Koloniale Studiën"* van 1929 (1e deel, blz. 411 vlgg.) een artikel het licht deed zien, getiteld *„Invoerbeslommeringen. Entrepôtwaardebepaling in Nederland en in Indië"*. Verder dan enkele kleinere artikelen in vaklitteratuur en dagbladen kwam het echter niet.

Sedert is hierin wijziging gekomen. De groote veranderingen in het wereldbestel, de moeilijkheden waarmede handel en industrie te kampen hebben, de opeenvolgende verhoogingen der tarieven, de toenemende invoeren uit landen met gedeprecieerde valuta, al dan niet met bewuste dumping-bedoelingen, de meer en meer in het middelpunt der belangstelling tredende verhouding Nederland — Indië, dit alles moest meebrengen, dat het vraagstuk van de waardebepaling voor de berekening der invoerrechten een andere fase intrad.

Bij de behandeling in den Volksraad van het nieuwe tarief van invoerrechten in September j.l. is dit duidelijk tot uiting gekomen. De Regeering heeft toen, nadat meerdere leden aan dit vraagstuk

aandacht hadden gewijd, medegedeeld, dat de oplossing van het waardevraagstuk op eene aan de huidige tijdsomstandigheden behoorlijk aansluitende wijze urgent was te achten en dat met voortvarendheid getracht moest worden spoedig tot een goede en bevredigende regeling te geraken. De kort daarop ingestelde „Commissie van advies voor partieele herziening van de douanewetgeving" zag zich ook deze materie als onderdeel van haar taak toebedeeld.

Hoewel over gebrek aan belangstelling voor de zaak thans dus niet langer te klagen valt, blijkt nog wel dikwijls misverstand te bestaan over wat ten deze mogelijk en rationeel is en moet worden geconstateerd, dat men licht geneigd is regelingen elders te prijzen en het bestaande in eigen land scherp te critiseeren. Zoo men zich maar aan het buitenland, eventueel Nederland wilde spiegelen, zou de zaak — zoo redeneert men — ook hier op korten termijn tot een bevredigende oplossing kunnen worden gebracht.

Het verdient daarom aanbeveling om alvorens op het vraagstuk voor Indië nader in te gaan, de wijze, waarop dit in andere landen is geregeld, in beschouwing te nemen. Behalve de Nederlandsche regeling zijn betreffende 30 landen, zoowel Europeesche als niet-Europeesche, de noodige gegevens ten deze kunnen worden verzameld. Hoewel er daarbij zooveel mogelijk naar gestreefd is up to date te zijn, moet het bij de vele en snelle wijzigingen, waaraan in het meerendeel der landen de handels- en tariefpolitiek en wat daarmede samenhangt, onderhevig zijn, niet uitgesloten worden geacht, dat sedert in de betrekkelijke bepalingen veranderingen zijn aangebracht. Voor het verkrijgen van een meer algemeen inzicht kunnen de verzamelde gegevens echter voldoende worden geacht. Dat in het overzicht enkele belangrijke Europeesche landen — o.m. Duitschland — ontbreken, vindt zijn verklaring hierin, dat de tariefwetgevingen dier landen practisch uitsluitend specifieke rechten kennen en geen algemeene regelen bevatten voor de waardebepaling der goederen, voorzoover die bij uitzondering aan een ad valorem recht zijn onderworpen.

1. *Australië.*

Als waarde wordt genomen de marktwaarde van de goederen op de voornaamste markten van het land van uitvoer — in de ge-

bruikelijke en gewone handelsopvatting van deze termen —, vrij aan boord in de haven van uitvoer, verhoogd met tien percent.

Deze waarde wordt op het tijdstip van inklaring geverifieerd aan de hand van de origineele factuur (bij gebleken onmogelijkheid om deze over te leggen, van een afschrift der factuur) en van eene, in tegenwoordigheid der ambtenaren onderteekende aangifte.

In bijzondere gevallen wordt de waardebepaling nader door den Minister geregeld. Dergelijke gevallen zijn o.m.: wanneer de goederen in het land van productie niet voor gebruik of verbruik worden verkocht; wanneer niet het eigendomsrecht, doch bijv. slechts een bepaald gebruiksrecht is verkocht; wanneer op de goederen een royalty rust en de waarde daarvan niet nauwkeurig is te bepalen; wanneer de goederen gewoonlijk of uitsluitend op speciale wijze, bijv. aan agenten, worden verkocht; en in het algemeen wanneer de goederen zijn verkocht of ingevoerd op ongebruikelijke of speciale voorwaarden.

Blijkens de practijk zijn in de waarde voor de berekening van het invoerrecht begrepen: de vracht voor het landvervoer in het land van productie, eventueel kusttransport aldaar, de ladingskosten, binnenlandsche kanaalgelden, kosten der verpakking (arbeidsloon en materialen) met uitzondering van de buitenste verpakking, de assurantie tot aan de afscheephaven, eventueel in het land van productie betaalde belastingen, voorzoover van de betaling daarvan blijkt uit de betrekkelijke belastingstempels, en royalties.

Daarentegen maken van de belastbare waarde geen deel uit: de kosten der buitenste verpakking, agentencommissies, bankierskosten, courtage, havengelden, uitvoerrechten, kosten van onderzoek, assurantie voor zeevervoer, rente, postkosten en andere kleine onkosten, zeevracht en zegelkosten der cognossementen.

Bijzondere kortingen, prijsverminderingen voor bijkantoren of agenten, dan wel uitsluitend toegestaan bij uitvoer uit het land van productie en niet voor de binnenlandsche consumptie, mogen niet in aftrek worden gebracht.

2. *België.*

De voor het vaststellen van het invoerrecht aan te geven waarde is de normale waarde van de goederen ter plaatse van herkomst

of vervaardiging, vermeerderd met de kosten van verpakking, verzekering en commissie en alle andere onkosten, welke op de goederen vallen tot aan de plaats, waar de formaliteiten voor den invoer worden verricht.

Deze waarde mag in geen geval minder bedragen dan de normale groothandelsprijs van gelijksoortige goederen op de Belgische markt ten tijde van den invoer, verminderd met het bedrag der rechten (volgens het maximumtarief), hetwelk voor dergelijke producten bij invoer betaald zou moeten worden.

Indien de waarde der goederen oorspronkelijk is uitgedrukt in vreemde munt, dan moet deze worden omgezet in Belgische munt op basis van de laatste officieele middenkoers, voorafgaande aan de aangifte gepubliceerd door de Commission de la Bourse te Brussel of, indien geen beurstransacties plaats vinden, op door den Minister van Financiën vastgestelde basis.

3. *Brazilië.*

Als waarde wordt genomen de marktprijs ter plaatse van uitvoer, verhoogd met alle kosten, welke uit den koop voortvloeien, zooals uitvoerrechten, vracht, assurantie, commissie, enz. tot aan de haven van lossing; bij ontbreken van de noodige gegevens of wanneer het aldus vastgestelde bedrag wordt geacht ten nadeele te zijn van 's Lands schatkist, wordt als waarde genomen de groothandelsprijs op de markt ter plaatse van invoer, verminderd met het met tien percent verhoogd bedrag van het invoerrecht.

Voor alle inklaringen moet een consulaire factuur worden overgelegd ter bevestiging van de aangegeven waarde. Bij facturen in vreemde munt heeft omrekening plaats tegen den gemiddelden wisselkoers van de maand voorafgaande aan die van invoer.

4. *Britsch-Indië.*

De waarde is de groothandelsprijs bij contante betaling, verminderd met de korting aan wederverkoopers, waarvoor goederen van dezelfde soort en kwaliteit worden verkocht of kunnen worden verkocht, op het tijdstip en ter plaatse van invoer, zonder eenige aftrek of korting van welken aard ook, behoudens van het bedrag der bij den invoer verschuldigde rechten.

Wanneer zoodanige groothandelsprijs niet kan worden vast-

gesteld, geldt als waarde de prijs, waarvoor goederen van dezelfde soort en kwaliteit op die plaats geleverd zouden kunnen worden, eveneens zonder eenige aftrek of korting behoudens de hiervoren vermelde. Dit komt neer op de c.i.f.-prijs vermeerderd met de kosten van lossing en inklaring.

5. *Canada.*

Als waarde voor de berekening van het invoerrecht geldt de marktwaarde bij verkoop voor binnenlandsche consumptie op de voornaamste markten van het land van export, op het tijdstip waarop zij werden uitgevoerd.

Ingeval van invoer van goederen, vervaardigd of voortgebracht in een vreemd land, welks valuta aanzienlijk is gedeprecieerd, zal de waarde voor de bepaling van het invoerrecht niet minder zijn dan de waarde, welke zou worden toegekend aan soortgelijke goederen, vervaardigd of voortgebracht in Groot-Brittannië en van daaruit ingevoerd, voorzoover soortgelijke goederen daar worden vervaardigd of voortgebracht. Is dit laatste niet het geval, dan zal de waarde voor de bepaling van het invoerrecht niet lager zijn dan de waarde van soortgelijke goederen, vervaardigd of voortgebracht in eenig Europeesch land, welks valuta niet aanzienlijk gedeprecieerd is.

De aangegeven marktwaarde zal in geen geval lager mogen zijn dan de verkoopprijs der goederen aan groothandelaars of tusschenhandelaars in het algemeen bedraagt ten tijde en ter plaatse van afscheep rechtstreeks naar Canada; mede zal die waarde in geen geval lager mogen zijn dan de werkelijke voortbrengingskosten van dergelijke goederen op het tijdstip van verscheping, vermeerderd met een naar het oordeel der administratie billijk bedrag voor kosten op den verkoop vallende en voor winst.

Indien in consignatie geleverde goederen vóór aankomst in Canada aan een persoon daar te lande verkocht zijn, mag de waarde voor de rechtenberekening niet lager zijn dan het bedrag, vermeld op de voor den Canadeeschen kooper bestemde factuur, met aftrek van alle kosten, welke op de goederen zijn gevallen nà de inlading in het land van export.

Indien tenslotte artikelen van dezelfde grondstof of van gelijke soort, doch van verschillende kwaliteit samen verpakt zijn, wordt

de waarde van het beste artikel als de gemiddelde waarde aangenomen.

Drawbacks, royalties en speciale kortingen als gevolg van bijzondere verhoudingen moeten in de aan te geven waarde worden opgenomen.

Blijkt, dat goederen worden ingevoerd onder zoodanige condities, dat de belangen van Canadeesche producenten of fabrikanten daardoor benadeeld worden, dan kunnen afwijkende regelen voor de waardebepaling van die goederen worden vastgesteld.

6. *Ceylon.*

De regeling is gelijk aan die in Britsch-Indië.

7. *Chili.*

Door de administratie wordt jaarlijks een lijst vastgesteld, bevattende de waarden der aan een ad valorem recht onderworpen goederen; tusschentijdsche wijziging is mogelijk, waarbij een termijn van tenminste een maand moet worden inachtgenomen alvorens de nieuw vastgestelde waarden van kracht worden. Voorzoover valt na te gaan is de waardevaststelling gebaseerd op den voor de goederen in het land van aanschaffing betaalden prijs, vermeerderd met rente, vracht, assurantie, consulaire honoraria en alle verdere bijkomende kosten.

8. *China.*

Als waarde wordt genomen de groothandelsmarktwaarde in plaatselijke munt, om te rekenen in Haikwan taels, verminderd met een bedrag gelijk aan de invoerrechten plus 7 percent van de belastbare waarde. Bij levering c.i.f. vindt deze aftrek niet plaats. Indien de goederen zijn verkocht vòòr de inklaring en de overeenkomst bona-fide wordt geacht, wordt het factuurbedrag als waarde genomen.

9. *Cuba.*

Voor de berekening van ad valorem rechten wordt door den Minister van Financiën een lijst vastgesteld, aangevende de waarden der verschillende aan zoodanige rechten onderworpen goederen. Deze waarden zullen gebaseerd zijn op de gemiddelde prijzen der goederen op de voornaamste markten in het land van oorsprong of aanschaffing, vermeerderd met tien percent voor

kosten van emballage, transport en dergelijke. Provisie, uitvoerkortingen en andere speciale rabatten mogen niet worden afgetrokken van de officieel vastgestelde waarden.

10. *Denemarken.*

De waarde voor het vaststellen van het invoerrecht is de groothandelsexportprijs van de goederen op het tijdstip waarop, en de plaats waar, zij gekocht zijn, vermeerderd met de kosten van emballage en alle andere onkosten, welke voor verzending, verzekering en dergelijke daarop gevallen zijn tot op het tijdstip van aankomst op de plaats van inklaring.

Is levering in Denemarken geconditionneerd, dan geldt als waarde de prijs, welke op het tijdstip van koop in het buitenland, ter plaatse en op het tijdstip van koop, voor levering op zoodanige voorwaarde genoteerd werd.

Omrekening van vreemde in Deensche munt geschiedt tegen den zichtkoers van den dag, waarop de goederen gekocht zijn; bij onbekendheid van dien datum, naar den koers op den datum, waarop de factuur is genoteerd; bij ontbreken van een koersnoteering wordt de laatstvoorafgaande noteering genomen. Wanneer ook de factuurdatum onbekend is, wordt de koers van den dag van inklaring gevolgd.

Bij verkoop nà aankomst doch vòòr de inklaring kan worden toegestaan het invoerrecht te betalen over den verkoopprijs; is de verkoop een openbare, dan kan het recht worden berekend over den daarbij gemaakten prijs met inbegrip van het venduloon en de verdere uitgaven, waarin de kooper vervalt.

11. *Ecuador.*

De waarde is de groothandelsprijs op de voornaamste markten in het land van waar de goederen worden ingevoerd, voor afscheep gereed verpakt, met inbegrip van de waarde van alle soorten kisten, kratten, zakken, verpakkingsmiddelen, enz. en andere bijkomende onkosten, beloopen bij het voor afscheep in gereedheid brengen der goederen, echter zonder vracht, assurantie, uitvoerrechten, consulaire honoraria en inkoopcommissie.

De waarde zal echter niet lager mogen zijn dan die vermeld in de over te leggen consulaire factuur.

12. *Egypte.*

De aan te geven waarde is die in het land van aanschaffing (blijkbaar voor levering voor export), ten tijde van de inklaring in Egypte, vermeerderd met vracht, assurantie, verpakkingskosten, enz. tot aan de Egyptische ontschepingshaven.

Voor bepaalde artikelen wordt de waarde, voor een tijdvak van ten hoogste één jaar, vastgesteld krachtens overeenkomst tusschen administratie en importeurs.

13. *Engeland.*

De waarde voor de heffing der rechten wordt geacht te zijn de prijs, dien een importeur voor het artikel zou geven, indien het, vracht en assurantie betaald, zou worden geleverd in entrepôt in de haven van invoer.

14. *Fiji-eilanden.*

Onder waarde bij invoer wordt verstaan de prijs, welke een importeur voor het artikel — met inbegrip van de verpakking — pleegt te betalen voor levering f.o.b. ter plaatse van export. Havengelden en pakhuishuur zijn niet in de waarde begrepen, daarentegen moet daarin wel worden opgenomen de provisie, voorzoover deze 2½ % van de waarde te boven gaat.

15. *Frankrijk.*

De rechten zijn verschuldigd over de waarde der goederen op het oogenblik, dat zij ten invoer aangeboden worden; deze waarde omvat den koopprijs en alle andere kosten, welke op de goederen vallen tot in de haven van invoer, derhalve met inbegrip van vracht, assurantie, uitvoerrecht in het exporteerende land, doch exclusief het invoerrecht in Frankrijk.

16. *Ierland.*

De regeling is gelijk aan die in Engeland.

17. *Japan.*

De waarde is die bij aankomst ten tijde van den invoer. In de practijk wordt als waarde voor de berekening van ad valorem rechten steeds genomen de prijs der ingevoerde goederen op de markt in Japan.

18. *Kenya (kolonie en protectoraat).*

De waarde is de marktprijs, waarvoor in het land van uitvoer en ten tijde van den uitvoer, dezelfde of soortgelijke goederen, in den normalen handel en in de usantieele groothandelshoeveelheden, op de voornaamste markten, voor de binnenlandsche consumptie te koop worden aangeboden, met inbegrip van de kosten der op die markten gebruikelijke verpakkingen en vermeerderd met de extra-verpakkingskosten met het oog op den uitvoer, de kosten van transport naar de uitvoerhaven en van inlading in het schip, de vracht, de assurantie en alle verdere bijkomende kosten tot aan het tijdstip van invoer. De aldus gecalculeerde waarde zal echter nimmer minder mogen zijn dan hetgeen de ingevoerde goederen den importeur kosten ter plaatse van invoer.

19. *Mauritius.*

De waarde is de loopende prijs in het land van herkomst op het tijdstip van uitvoer, d.w.z. de prijs op de open markt resp. de prijs, waarvoor de vervaardiger in het land van herkomst bereid is het artikel voor de binnenlandsche consumptie te leveren, vermeerderd met de vracht tot aan de haven van inscheping.

De gebruikelijke kortingen, voorzoover op de factuur vermeld, mogen in aftrek worden gebracht, echter niet incidenteele kortingen of zoodanige, welke op speciale overeenkomst berusten.

De kosten der buitenste verpakkingen mogen worden afgetrokken; eveneens eventueele drawbacks of premies in het land van export, mits daarvan uit de factuur blijkt.

20. *Nicaragua.*

De regeling komt overeen met die in Ecuador; de restrictie betreffende de uit de consulaire factuur blijkende waarde geldt echter niet.

21. *Noorwegen.*

Als waarde wordt in het algemeen aangenomen de prijs der goederen in het land van uitvoer (blijkbaar voor levering voor export), met inbegrip van eventueele uitvoerrechten, verpakkingskosten, spoorvracht, zeevracht, assurantie en verdere kosten, welke op de goederen komen te vallen tot op het tijdstip van aanbrengst ter bestemmingsplaats.

De normaal betaald wordende vracht treedt eventueel in de plaats van de werkelijk betaalde.

Bij verkoop op conditie levering in Noorwegen geldt als waarde de prijs op de buitenlandsche verkoopplaats voor zoodanige leveringen.

Bij gebreke van de noodige gegevens voor de vaststelling der waarde, wordt deze geacht te aequivaleeren aan den groothandelsprijs in Noorwegen ten tijde van den invoer, met inbegrip van de verpakkingskosten doch exclusief het invoerrecht.

De omrekening van vreemde munt in Noorsche munt geschiedt tegen den koers van den dag van inklaring of eenigen anderen datum, ter beoordeeling van de administratie.

22. *Nyasaland-protectoraat.*

De rechten worden berekend over de waarde der goederen ter plaatse van aanschaffing volgens de vermelding op de origineele factuur, welke moet worden overgelegd. Inkoopcommissies en verdere lasten, die op de goederen komen te drukken tot aan de plaats, van waar zij naar het Protectoraat worden afgescheept, moeten in de waarde zijn begrepen.

22. *Peru.*

De belasting heeft plaats over de waarde op de plaats van oorsprong, verhoogd met 20 percent voor de kosten van vervoer tot de douaneopslaglokalen (voor bepaald juwelierswerk bedraagt deze verhooging 15 percent).

24. *Perzië.*

De aan te geven waarde is die, welke de goederen ter plaatse van oorsprong of voortbrenging hebben (naar aangenomen mag worden voor levering voor export), vermeerderd met de kosten van verpakking, inkoop, assurantie en vervoer tot aan de plaats van invoer.

Bij inklaring bij een douanekantoor in het binnenland worden de kosten van het binnenlandsch vervoer niet in de waarde begrepen.

25. *Philippijnen.*

In het algemeen wordt de invoer van goederen met een belastbare waarde van meer dan 100 dollars slechts toegestaan onder

overlegging van een behoorlijk gecertificeerde factuur; bij het ontbreken van een factuur moet een beëedigde verklaring worden afgelegd, waaruit de reden van dit ontbreken blijkt en moeten waarborgen worden gegeven voor het alsnog indienen eener factuur binnen een door de administratie te stellen termijn.

Op de factuur moet de werkelijke marktwaarde of groothandelsprijs der goederen op de voornaamste markten in het land van export ten tijde van uitvoer worden vermeld, uitgedrukt in de munt van de plaats of van het land, vanwaar zij worden ingevoerd resp. in de munt, waarin de betaling der goederen heeft plaats gehad.

Kortingen, premies en drawbacks, voorzoover werkelijk genoten, mogen in aftrek van de aan te geven waarde worden gebracht.

De werkelijke marktwaarde wordt nader gedefinieerd als de prijs, waarvoor de goederen op de voornaamste markten vrij worden aangeboden aan alle koopers, volgens gewoon handelsgebruik en in de gebruikelijke groothandelshoeveelheden, met inbegrip van alle onkosten.

26. *Portugal en Madeira.*

Als waarde voor de rechtenheffing wordt genomen de prijs, welke laatstelijk door den groothandel ter plaatse van aanschaffing der goederen kan worden bedongen voor import in Portugal resp. Madeira, met inbegrip van de kosten van vracht, assurantie, commissie en lossing, alsmede van alle andere kosten, welke ten aanzien der goederen ontstaan tot op het tijdstip van aankomst binnen de douanezône, waar de inklaring moet plaats vinden.

27. *Turkije.*

Indien de in te voeren goederen aan een ad volorem recht zijn onderworpen, moet de importeur aangeven de waarde (blijkbaar bedoeld de aanschaffingsprijs), vermeerderd met vracht, assurantie en andere bijkomende kosten. Overlegging van afschrift-facturen en andere documenten kan worden gevorderd.

28. *Vereenigde Staten.*

De belastbare waarde is:

a. de vreemde waarde dan wel de uitvoerwaarde, naar gelang de eene of de andere hooger is;

b. indien noch de vreemde waarde, noch de uitvoerwaarde ten

genoege van de ambtenaren kunnen worden vastgesteld, dan de waarde in de Vereenigde Staten;

c. indien noch de vreemde waarde, noch de uitvoerwaarde, noch de waarde in de Vereenigde Staten ten genoege van de ambtenaren kunnen worden vastgesteld, dan de kosten van voortbrenging;

d. indien in de Vereenigde Staten overeenkomstige concurreerende artikelen worden vervaardigd of voortgebracht, kan, teneinde een eventueelen voorsprong van het buitenland te niet te doen, een voorziening worden getroffen, welke medebrengt, dat als waarde voor dergelijke artikelen bij invoer wordt genomen de Amerikaansche verkoopprijs van het artikel.

Onder „vreemde waarde" wordt verstaan de marktwaarde of de prijs op het tijdstip van uitvoer der goederen naar de Vereenigde Staten, waarvoor zulke of gelijksoortige goederen vrijelijk te koop worden aangeboden aan alle koopers op de voornaamste markten van het land van export, in de in den groothandel gebruikelijke hoeveelheden en volgens de gewone handelsusantiën, met inbegrip van de kosten van verpakking en wat verder noodig is om de goederen voor afscheep gereed te maken.

De „uitvoerwaarde" komt overeen met de „vreemde waarde", behoudens, dat het daarbij gaat om de marktwaarde of prijs voor uitvoer naar de Vereenigde Staten.

De „Vereenigde Staten-waarde" is de prijs, waarvoor zoodanige of soortgelijke ingevoerde goederen vrijelijk ten verkoop worden aangeboden, gereed voor aflevering verpakt, op de voornaamste markten van de Vereenigde Staten, aan alle koopers, op het tijdstip van uitvoer der ingevoerde goederen, ook weder in de gebruikelijke groothandelshoeveelheden en volgens de gewone handelsusantiën; in aftrek worden daarbij gebracht de transportkosten, assurantie en andere noodzakelijke uitgaven van de plaats van inscheping tot de plaats van levering, — indien betaald — een provisie van ten hoogste 6 percent, resp. een winst van ten hoogste 8 percent en tenslotte een redelijke korting voor algemeene onkosten, 8 percent niet te boven gaande.

Onder „kosten van voortbrenging" zijn te begrijpen de kosten der grondstoffen, van vervaardiging, bewerking, enz. (op een zoodanig tijdstip voorafgaande aan den datum van uitvoer, dat

met een normaal tijdsverloop voor de vervaardiging of voortbrenging is rekening gehouden), de gewone algemeene onkosten (niet minder dan 10 percent der productiekosten), de kosten van verpakking en wat verder noodig is om de goederen voor afscheep naar de Vereenigde Staten gereed te maken en eene verhooging voor normaal te achten winst (niet minder dan 8 percent van het totaal der kosten aan grondstoffen, vervaardiging, bewerking, enz. en der algemeene onkosten als evenbedoeld).

De „Amerikaansche verkoopprijs" tenslotte is de prijs, waarvoor het onderwerpelijk artikel, gereed voor aflevering verpakt, vrijelijk te koop wordt aangeboden aan alle koopers op de voornaamste markten in de Vereenigde Staten, in de gebruikelijke groothandelshoeveelheden en volgens de gewone handelsusantiën, zulks op het tijdstip van uitvoer van het ingevoerde artikel.

De uiteindelijke vaststelling van de belastbare waarde is opgedragen onderscheidenlijk aan de „appraisers", „general appraisers" of „Board of General Appraisers".

29. *Zuid-Afrika.*

Als waarde geldt de binnenlandsche waarde in het land van export, d.w.z. de marktprijs, waartegen ten tijde van uitvoer zoodanige of dergelijke goederen aan alle koopers op de voornaamste markten van dat land worden aangeboden voor de binnenlandsche consumptie, in de normale groothandelshoeveelheden en volgens den gewonen loop van den handel, met inbegrip van de kosten der gebruikelijke verpakking, doch met uitsluiting van eventueele accijnzen op die goederen en verhoogd met eventueele extra-verpakkingskosten met het oog op den uitvoer, de vervoerkosten naar de haven van verscheping en alle andere kosten in verband met het naar boord brengen der goederen.

In geen geval zal de waarde echter lager mogen zijn dan de werkelijk aan den importeur in rekening gebrachte f.o.b.-prijs, met inbegrip van agenten- of inkoopcommissie, voorzoover meer dan 5 percent bedragende.

Voor bijzondere gevallen geldt een overeenkomstige regeling als in Australië.

30. *Zweden.*

Als waarde voor de rechtenheffing geldt de marktprijs der goe-

deren ter plaatse en ten tijde van den koop, verhoogd met de kosten van verpakking, assurantie en vracht en alle verdere op de goederen vallende kosten tot in de haven van aanbrengst.

Voor het geval de goederen ernstig beschadigd zijn, wordt slechts rekening gehouden met de ter plaatse van inklaring bevonden verminderde waarde der goederen.

In *Nederland* moet de aan te geven waarde worden berekend volgens den loopenden prijs der goederen daar te lande ten tijde der aangeving. Onder den loopenden prijs wordt verstaan de som, die gerekend wordt door de eerste hand in het buitenland op den dag der aangifte voor levering in Nederland te kunnen worden bedongen, zonder inbegrip van de Nederlandsche belastingen en van de binnenlandsche expeditiekosten. Als binnenlandsche expeditiekosten worden ook aangemerkt de meerdere vracht- en assurantiekosten bij vervoer verder binnenslands dan de eerste Nederlandsche haven of grensplaats. Voor afgescheiden gedeelten van een geheel, geen zelfstandige handelsartikelen zijnde, wordt de waarde bepaald in verhouding tot den prijs van het geheel, waartoe zij gerekend worden te behooren.

Met afwijking in zooverre van vorenaangegeven regeling geldt voor goederen, welke ingevolge normale koop en verkoop worden geleverd, als waarde de koopprijs met bijberekening van alle daarin niet reeds begrepen, op de levering in Nederland vallende kosten, doch zonder inbegrip van de Nederlandsche belastingen en van de binnenlandsche expeditiekosten. Is de koopprijs in vreemde munt bedongen, dan geschiedt onder normale betalingsvoorwaarden de herleiding tot Nederlandsch geld naar den bij den aanvang van den dag van den koop te Amsterdam geldenden, op normale wijze bepaalden wisselkoers. Bij latere wijziging in den koop of bij nadere vaststelling van den koopprijs, wordt de dag, waarop dit laatste is geschied, als de dag van den koop aangemerkt.

Laatstbedoelde wijze van bepaling der waarde (koopprijs met bijberekening van alle verdere kosten) vindt alleen toepassing, indien de aangever dit verlangt en zulks op eerste aanvrage om toelichting van zijn aangifte mededeelt; dit verlangen kan hij daarna niet herroepen. Bij zijne toelichting dient hij tevens voldoende bewijsstukken over te leggen tot staving van de bestede prijzen met

bijkomende kosten en van den dag en de voorwaarden van den koop. Buiten aanmerking blijft een koopprijs, welke meer dan een half jaar vòòr de aangifte bedongen is, tenzij spoediger aflevering en aangifte van de goederen in Nederland in redelijken zin niet mogelijk zouden zijn geweest.

Richten wij thans den blik naar *Nederlandsch-Indië*, dan zien wij, dat de wetgever het begrip waarde niet nader definieert dan als „waarde in entrepôt", zonder verder aan te geven wat daaronder moet worden verstaan (artikel 31, lid 2 van het reglement A, gehecht aan de „Rechtenordonnantie" in Staatsblad 1931 No. 471).

Dit bezwaar is echter slechts van formeelen aard omdat de door de Regeering aanvaarde interpretatie van het waardebegrip, welke uiteraard „maszgebend" is voor de ambtenaren, in de practijk ook steeds gevolgd wordt door de commissies van beoordeeling, wanneer deze worden geroepen tot vaststelling van de waarde van ten invoer aangegeven goederen.

Voor de beoordeeling van het waardebegrip hier te lande en eene vergelijking daarvan met buitenlandsche regelingen kan dus het standpunt worden ingenomen, alsof de uitwerking van dit begrip in de wet was neergelegd. Dit neemt natuurlijk niet weg, dat de bestaande toestand ongewenscht moet worden geacht en dat, wanneer straks de regeling van de waardebepaling bij invoer opnieuw zal worden opgezet, daaraan een niet aan te vechten wettelijke basis zal behooren te worden gegeven.

Ingevolge meerbedoelde interpretatie — vastgelegd in 1917 — moet als waarde in entrepôt worden beschouwd de waarde, die de goederen in entrepôt vertegenwoordigen op den dag, dat de handel hier te lande die goederen tot zich neemt.

De waarde in entrepôt is dan de som, die de eerste hand in het buitenland, als een gevolg van een normale overeenkomst van koop en verkoop, laatstelijk voor levering hier te lande, franco entrepôt, heeft kunnen bedingen. In gewone omstandigheden zal de entrepôtwaarde dus zijn, hetgeen de goederen aan den groothandel kosten tot op het oogenblik van opslag in het entrepôt, d.w.z. de prijs bij verkoop in het groot uit de eerste hand ter plaatse van herkomst, vermeerderd met de kosten van emballage, van transport en van assurantie tot in entrepôt.

Heeft geen normale koop of verkoop plaats gehad, dan wel kan deze om bepaalde redenen niet worden geaccepteerd, dan wordt gewerkt op vergelijkingsbasis, d.w.z. men tracht tot de juiste waarde te komen door vergelijking met de waarde van soortgelijke goederen, waaromtrent wel gegevens beschikbaar zijn.

Is de aan te geven waarde niet aan de hand van betrouwbare facturen of prijscouranten, dan wel langs den weg van vergelijking na te gaan, dan kan bij de controleering der eigen aangifte van de importeurs, voorzoover betreft goederen, die in het groot worden verkocht, tenslotte de entrepôtwaarde worden vastgesteld door te rade te gaan met den prijs, welke voor het goed in het binnenland in de eerste hand bedongen kan worden, waarbij deze prijs, om tot de gezochte waarde te geraken, verminderd moet worden met het bedrag der invoerrechten, de kosten van vervoer en opslag na den invoer, de winst in de eerste hand en het delcredere (de prijsverhooging ten bate van de eerste hand tegen verliezen tengevolge van verleend crediet).

Er wordt van uitgegaan, dat gelijksoortige goederen, die op dezelfde plaats door verschillende handelaren worden ingevoerd, dezelfde waarde hebben. De factuurwaarde kan daardoor alleen dan bij de berekening van de entrepôtwaarde gelden, indien de factuur betrekking heeft op een normale overeenkomst van koop en verkoop en indien de daarin vermelde waarde die is, welke laatstelijk in het land van herkomst der goederen, voor deze is kunnen worden bedongen. De „prijs, die laatstelijk is kunnen worden bedongen" ziet op den laatstbekenden prijs, waarvan is komen vast te staan, dat daartegen in het land van herkomst soortgelijke goederen kunnen zijn aangekocht, terwijl tegen dien prijs geleverde goederen alsdan ook reeds in het tolgebied moeten kunnen zijn aangebracht.

De woorden „als gevolg van een normale overeenkomst van koop en verkoop" worden tenslotte nog uitgelegd als te willen zeggen, „dat de betrekkelijke bedongen prijs het resultaat moet zijn van eene op de gewone wijze van zaken doen afgesloten koop- en verkooptransactie, de uitkomst moet zijn eener reële daad van loven en bieden in de open markt".

Men kan bij de regeling van de waardebepaling bij invoer van tweeërlei, principieel verschillend standpunt uitgaan. In de eer-

ste plaats kan men zich op zuiver fiscaal standpunt stellen, waarbij eenig doel is te zorgen, dat de fiscus datgene krijgt waarop hij recht heeft en dat alle contribuabelen op gelijke en rechtvaardige wijze worden behandeld. In de tweede plaats kan men streven naar een regeling, welke niet alleen aan de fiscale eischen voldoet, doch welke tevens beoogt bepaalde handelspolitieke doeleinden te bereiken.

In vroeger jaren, toen eventueele protectionistische tendenzen hoogstens leidden tot invoering van hooge rechten op sommige artikelen, was het zuiver fiscale standpunt bij de regeling van de waardebepaling practisch het eenig geldende. Waar ook de bestaande regeling hier te lande nog van uitsluitend fiscale overwegingen uitgaat, is het aangewezen de verschillende systemen van waardebepaling in de eerste plaats uit dien gezichtshoek in beschouwing te nemen.

De in de litteratuur veelal gemaakte eerste onderscheiding tusschen het stelsel van „eigen aangifte" en dat van „ambtelijke opneming" kan voor ons doel buiten bespreking blijven omdat de aanvaarding van het eene of het andere stelsel geen principieele beteekenis heeft ten aanzien van het begrip „waarde bij invoer" als zoodanig.

GREGORY *(Tariffs: A Study in Method,* Londen 1921, blz. 299 vlgg.) onderscheidt naar de *plaats* waar de goederen worden gewaardeerd, het *tijdstip* waarop deze waardeering plaats heeft en de *elementen* welke het begrip waarde constitueeren.

De onderscheiding naar de plaats van waardeering der goederen ziet op de theoretische mogelijkheid, dat in de belastbare waarde der goederen mede worden begrepen de transportkosten binnen het land van invoer, wanneer nl. levering en inklaring op een plaats in het binnenland zouden plaats hebben. Practisch komt het echter niet voor, dat de waarde voor de rechtenheffing met deze kosten wordt verhoogd.

Wat betreft het tijdstip, waarop de waardeering plaats heeft, wordt door GREGORY onderscheiden tusschen:

a. waarde op het tijdstip van aanschaffing der goederen;
b. waarde op het tijdstip van verscheping der goederen;
c. waarde op het tijdstip van aanbrengst der goederen.

De waarde op het tijdstip van aanschaffing der goederen —

d.w.z. zonder eenige verhooging van den aanschaffingsprijs voor verpakking, transport, enz. — wordt in de practijk in geen enkel land als basis voor de rechtenheffing aangenomen.

De waarde op het tijdstip van verscheping der goederen — de f.o.b.-waarde — wordt door GREGORY onderverdeeld naar drie groepen: 1) de aanschaffingsprijs wordt slechts met bepaalde kosten tot aan het moment van inscheping verhoogd, 2) op dien prijs wordt, ongeacht de werkelijke kosten, een vast percentage gelegd en 3) alle gemaakte kosten tot aan het moment van inscheping komen op het bedrag van den aanschaffingsprijs.

De f.o.b.-waarde is slechts in enkele landen voor de rechtenheffing aangenomen. Als voorbeelden kunnen worden genoemd Ecuador, de Fiji-eilanden en Nicaragua.

Uit het vorenstaande volgt reeds, dat de c.i.f.-waarde de meest gebruikelijke basis vormt.

Daarop past GREGORY dezelfde onderverdeeling toe als bij de f.o.b.-waarde, nl.: 1) in de c.i.f.-waarde worden behalve de aanschaffingsprijs slechts bepaald aangegeven kosten tot aan de bestemmingshaven opgenomen, 2) de c.i.f.-waarde wordt berekend door verhooging van den aanschaffingsprijs met een vast percentage (zie bijv. Australië, Cuba en Peru) en 3) — het meest voorkomende — in de c.i.f.-waarde zijn alle kosten tot aan de bestemmingshaven begrepen.

Gelijk vorengezegd onderscheidt GREGORY behalve naar „plaats" en „tijdstip" van waardeering der goederen, nog naar de „elementen", welke het waardebegrip constitueeren. Een zuivere doortrekking van deze onderscheiding is echter niet wel mogelijk, omdat, voorzooveel betreft „tijdstip" en „elementen", de verschillende van belang zijnde factoren in vele gevallen zullen samenvallen. Het al of niet betrekken van bepaalde elementen in het waardebegrip leidt tot aanvaarding in beginsel — behoudens speciale afwijkingen op ondergeschikte punten — van marktwaarde, f.o.b.-waarde of c.i.f.-waarde als basis en omgekeerd zullen, wanneer de keuze van een dezer drie waarden als basis eenmaal heeft plaats gehad, de elementen welke het waardebegrip uitmaken gedeeltelijk reeds dadelijk vaststaan en overigens gevonden moeten worden, hetzij door uitdrukkelijke vastlegging in de wet, hetzij bij wijze van interpretatie, welke kan uitgaan van de administratie,

van den gewonen rechter of van speciaal aangewezen organen van rechtspraak of arbitrage.

Het zijn juist de elementen, welke niet inhaerent zijn aan een der begrippen marktwaarde, f.o.b.-waarde en c.i.f.-waarde, welke zoowel in de theorie — in de eerste plaats bij het wettelijk vastleggen van het verlangde begrip — als in de practijk — bij de toepassing en uitlegging van meer of minder uitgewerkte begrippen — de groote moeilijkheden opleveren.

Wanneer wij ons tot den meest gebruikelijken vorm, dien der c.i.f.-waarde, bepalen, dan stuiten wij reeds bij het eerste element, de aanschaffingsprijs, op allerlei problemen, die men in de verschillende landen op verschillende manieren heeft trachten op te lossen. Daarbij vervalt men echter in de meeste gevallen weer in andere moeilijkheden, doordat nieuwe, vage begrippen worden ingevoerd. Wat moet men, om enkele voorbeelden te noemen, verstaan onder „voornaamste markten", „usantieele groothandelshoeveelheden", „gebruikelijke verpakkingen" en wat dies meer zij? Wat is een „normale koop en verkoop", ook al definieert men die nader, zooals hier te lande en op overeenkomstige wijze o.m. in Nederland is gebeurd? Hoe kan men, om het hier nu maar bij te laten, een practisch bruikbare regeling maken, welke voorziet in alle mogelijke gevallen, die zich kunnen voordoen betreffende commissies, kortingen (bijv. varieerend naar de afgenomen hoeveelheden), monopolies, royalties, vrachtrabatten en derg.? Men krijgt van een en ander een indruk, wanneer men leest, dat VAN DER POEL (*Wetgeving op den in-, uit- en doorvoer en de accijnzen in het algemeen*, Zwolle 1924, blz. 752) het aantal tot 1924 gewezen uitspraken van den Raad van beroep in Nederland — deze dateert van 1895 — in waardekwesties schatte op tegen de 20.000.

Het behoeft, gezien de vele moeilijkheden, welke de heffing van ad valorem rechten medebrengt, niet te verwonderen, dat deze zich steeds minder in de sympathie mogen verheugen van de verschillende regeeringen en van het bij den internationalen goederenhandel betrokken publiek en dat, afgescheiden van eventueele bijkomende motieven, bijv. in verband met handelspolitieke desiderata, meer algemeen een neiging tot uitbreiding van specifieke rechten valt te constateeren.

Intusschen zal men, zoolang ad valorem rechten bestaan — en dit is in Nederlandsch-Indië nog in overwegende mate het geval —, moeten trachten te komen tot een voor alle bij de heffing betrokken partijen zoo bevredigend mogelijke, practisch uitvoerbare regeling.

Hetzij men een uitgebreide, tot in details afdalende wettelijke regeling maakt, hetzij men volstaat met het vastleggen van enkele hoofdbeginselen en algemeenheden in de wet en overigens de uitwerking voor een groot deel overlaat aan de jurisprudentie, voor de practische toepassing blijft eerste en voornaamste eisch, dat de administratie beschikt over een *vast gegeven*, waarop zij de rechtenheffing kan baseeren.

In verreweg de meeste landen wordt dit vaste gegeven gevonden in den *groothandelsprijs in het land van aanschaffing*, vormt de basis voor de rechtenheffing derhalve de *buitenlandsche waarde*, d.w.z. de aanschaffingsprijs in het buitenland voor levering naar het land van invoer.

Dat men, zich op zuiver fiscaal standpunt stellende, bij de heffing van ad valorem rechten noodwendig moet komen tot een systeem van buitenlandsche waarden, kan niet beter worden geïllustreerd dan met het voorbeeld van de Vereenigde Staten, waar het vraagstuk „Amerikaansche waardeschatting" of „buitenlandsche waardeschatting" een tiental jaren geleden principieele behandeling heeft gevonden.

In het tariefwetsontwerp, dat op 21 Juli 1921 door het Huis van Afgevaardigden werd aangenomen, was een stelsel van „Amerikaansche waardeschatting" begrepen.

De Financieele Commissie van den Senaat kon zich met dezen grondslag van waardebepaling niet vereenigen en bracht het stelsel van „buitenlandsche waardebepaling" weer in het ontwerp.

Erkend werd, dat bij aanwezigheid van vergelijkbare inheemsche producten een voldoende basis voor de rechtenheffing aanwezig kan worden geacht.

Wanneer echter niet wordt beschikt over prijzen van vergelijkbare inheemsche producten stond de zaak naar het oordeel der Commissie anders. In dat geval zou moeten worden gewerkt met een opgebouwden Amerikaanschen prijs, verkregen door in beschouwing te nemen den verkoopprijs van het ingevoerde artikel

in de Vereenigde Staten, de buitenlandsche waarde, de voortbrengingskosten en verschillende andere factoren als vracht, onkosten, winsten en rechten.

De Commissie achtte het duidelijk, dat de eigenlijke waardegrondslag is de werkelijke kostprijs, rechtstreeks weergegeven in den verkoopprijs in het buitenland of middellijk in den verkoopprijs nadat het goed de Vereenigde Staten heeft bereikt.

Wanneer het hier niet ging om de bepaling van rechten, zou het probleem tot zekere grenzen opgelost kunnen worden door de inheemsche waarde voor de eene soort en de vreemde waarde voor de andere soort goederen te gebruiken. De rechtenstandaard maakte evenwel deze schijnbaar eenvoudige oplossing veel ingewikkelder. Dezelfde maatstaf zou moeten worden aangelegd in duizenden gevallen voor beide soorten goederen. Hier lag een van de moeilijkheden bij de toepassing van het stelsel van Amerikaansche waardeschatting; het tarief der rechten kon niet zoo juist worden vastgesteld, dat beide, vergelijkbare en niet vergelijkbare invoeren, gelijkelijk en billijk werden getroffen.

Afgescheiden van deze quaestie van verhoudingen tusschen waarde en rechten, rijzen andere moeilijkheden, aldus de Commissie. De moeilijkheid om vast te stellen, wat wel en wat niet vergelijkbare artikelen zijn, maakt het niet aanbevelenswaardig het stelsel van Amerikaansche waardeschatting aan te nemen. Slechts een gering percentage van de invoeren is werkelijk vergelijkbaar met artikelen in de Vereenigde Staten voortgebracht, en de bezwaren om het begrip vergelijkbaarheid in te stellen en die vergelijkbaarheid in rechten te verdedigen, zouden zooveel onzekerheid doen ontstaan en zooveel vertraging en uitgaven veroorzaken, dat dit stelsel voor beide partijen, zoowel fabrikant als importeur, onbevredigend zou zijn.

Onder het stelsel van buitenlandsche waardeschatting is de prijs voor ingevoerde handelsgoederen betaald, de fundamenteele basis voor taxatie. Het is de grondslag voor de factuur en voor de inklaring. Zonder dezen grondslag zouden schattingen chaotisch worden, daar de prijs voor een artikel betaald, beveiligd door eed en aangifte en verschillende andere strenge voorzieningen tegen valsche verklaringen of opgaven en meineed, het aanvangspunt voor een schatter is, hoewel altijd aangevuld door alle mogelijke

middelen, welke in zijn macht liggen om de marktwaarde op den dag van afscheep vast te stellen. Wanneer een artikel wordt ingevoerd is de prijs, welken de importeur betaald heeft, van primair belang bij de inklaring. Bij het stelsel van Amerikaansche waardeschatting komt de prijs welken de importeur voor zijn goed betaald heeft, eerst in de tweede plaats.

De prijs, welke voor inklaringsdoeleinden moet worden verkregen, indien de „appraisers" een stelsel van Amerikaansche waarde willen samenstellen, is de prijs waarvoor de importeur zijn handelsgoed heeft verkocht. Hij kan gedeelten van het ingevoerde aan meerdere personen of tot verschillende prijzen verkocht hebben, verschillend ten aanzien van transport, hoeveelheden en crediet. Al deze prijzen moeten op een factuur voor inklaringsdoeleinden vermeld staan, met de namen van hen aan wie de koopmanschappen zijn verkocht, en deze feiten moeten, ter bestrijding van fraude naderhand, op het tijdstip van inklaring door een eed bekrachtigd worden. Verklaringen voor de Commissie afgelegd, toonden aan, dat het niet practisch mogelijk zou zijn een factuur of facturen van dezen aard te verschaffen en dat toch zonder dit beveiligingsmiddel de gevaren van te lage waardebepaling onder het stelsel van Amerikaansche waardeschatting veel grooter zouden zijn dan onder het geldende systeem. Een bepaald ingevoerd goed kan wellicht op het tijdstip van invoer niet verkocht zijn. In dat geval zou een ander type factuur gevorderd moeten worden, onder aanbod van eede twee nieuwe factoren vermeldende: n.l. de prijs of prijzen waarvoor het ingevoerde goed verkocht zal moeten worden en de Amerikaansche marktwaarde van het ingevoerde goed ten tijde van uitvoer. De eed waarmede een importeur den prijs, waarvoor hij zijn koopmansgoed denkt te verkoopen bekrachtigde, zou geringe wettelijke gevolgen hebben, indien hij van meening veranderde of gedwongen werd tot afwijkende prijzen te verkoopen wegens markttoestanden, welke hij niet kon voorzien.

De onmogelijkheid om rechten vast te stellen, welke gelijk drukken op vergelijkbare en niet vergelijkbare goederen, de groote beletselen om geschikte veiligheidsmaatregelen te kunnen nemen bij de inklaring, de onmogelijkheid voor Amerikaansche koopers op vreemde markten om met eenigen graad van nauwkeurigheid te weten, welke rechten zij moeten betalen, indien hun handels-

goederen geschat worden in verhouding tot de prijzen van vergelijkbare inheemsche goederen, de onmogelijkheid om het begrip vergelijkbaarheid te omschrijven, en de daarvoor noodige algeheele reorganisatie van het douaneapparaat, waren, naar het oordeel der Financieele Commissie, nadeelen van het Amerikaansche waardeschattingsstelsel, waar geen voldoende voordeelen tegenover stonden.

De „Vereenigde Staten-waarde" werd tenslotte door den wetgever als hoofdbasis voor de waardebepaling niet aanvaard; slechts werd zij in de wet gebracht als basis voor die gevallen, waarin noch de „vreemde waarde" noch de „uitvoerwaarde" zouden kunnen worden vastgesteld.

Het stelsel van buitenlandsche waarden — het meest gangbare stelsel derhalve — brengt mede, dat aan door den importeur overgelegde facturen en verdere documenten een bepaalde, min of meer vèrstrekkende kracht moet worden toegekend. Hetzij zulks al dan niet in de wet is neergelegd, kan men zeggen, dat in het algemeen met de uit dergelijke stukken blijkende prijzen genoegen wordt genomen, tenzij op eenigerlei wijze komt vast te staan, dat die prijzen niet identiek zijn aan de groothandelsprijzen, waarover de rechtenheffing moet plaats hebben.

Het risico van overlegging van valsche of pro forma-facturen wordt algemeen erkend. VAN DER POEL (t.a.p., blz. 771) acht dit gevaar niet denkbeeldig en is van meening, dat de gevaren, aan de in Nederland gevolgde methode van waardebepaling verbonden, niet mogen worden onderschat. Ook GREGORY (t.a.p., blz. 312 vlgg.) wijst er op, waarbij hij speciaal — aan de hand van officieele onderzoekingen in verschillende landen — in het licht stelt de wel zeer betrekkelijke waarde, welke aan de z.g. consulaire facturen kan worden toegekend.

Wij hebben gezien, dat ook hier te lande de factuur een belangrijke rol speelt, inzooverre dat de daarin vermelde prijs als basis voor de waardebepaling wordt aangenomen, mits geen reden bestaat om aan te nemen, dat die prijs een andere is dan de als resultaat van eene op de gewone wijze van zaken doen afgesloten koop- en verkooptransactie tot stand gekomen prijs.

De Indische douaneadministratie neemt dus thans ten deze wel

een geheel ander standpunt in dan een kleine honderd jaar geleden, toen, zooals wij bij DE VRIES *(Geschiedenis van de handelspolitieke betrekkingen tusschen Nederland en Engeland in de 19e eeuw,* 's-Gravenhage 1931, blz. 145) kunnen lezen, de Minister van Buitenlandsche Zaken BAUD tegenover den Engelschen Gezant — dit speelt zich af in 1844 — de heffing naar factuurwaarde voor Nederlandsch-Indië verwierp „comme livrant les intérêts du fisc à la merci du commerce, comme dénuée dans son application de toute base rationnelle."

Een verplichting tot overlegging van facturen kent de Indische douanewetgeving niet.

Toekenning van officieele bewijskracht aan facturen en dergelijke documenten behoort gepaard te gaan met een goed sluitend stelsel van strafbepalingen, waarbij, in verband met de omstandigheid, dat het achterhalen en bewijzen van valschheid van overgelegde stukken in de practijk dikwijls tal van moeilijkheden oplevert, hooge straffen, waarvan een voldoende preventieve werking uitgaat, vereischt zijn.

Op dit punt — evenals trouwens algemeen op het stuk der strafbepalingen — valt aan de Indische douanewetgeving nog wel het een en ander te verbeteren.

Vergelijkt men de geldende regeling betreffende de waardebepaling hier te lande met die elders, dan valt deze vergelijking naar onze meening en *van zuiver fiscaal standpunt voor normale tijden beschouwd* voor Indië minder ongunstig uit dan dikwijls wel is voorgesteld.

Formeele vastlegging van het waardebegrip in de wet en het aanbrengen van incidenteele verbeteringen — men denke aan fixeering van de vrachtkosten op een vast percentage naar het voorbeeld o.a. van Australië en Peru, vermelding zooveel mogelijk in de wet van wel en niet voor aftrek in aanmerking komende commissies, kortingen en derg. — waren echter spoedigst tot stand te brengen.

Bij de bespreking van de principieele behandeling in Amerika van het vraagstuk „buitenlandsche of binnenlandsche waarde" waren wij eigenlijk reeds van het zuiver fiscale standpunt afgedwaald, omdat althans in de Vereenigde Staten het systeem van

Amerikaansche waardeschatting speciaal zijn verdediging vond in overwegingen van protectionistischen aard.

Overigens — dit zij hier nog opgemerkt — is de aanvaarding van een stelsel van waardebepaling naar marktprijzen in het land van invoer gewoonlijk te verklaren uit bijzondere handelstoestanden, concentratie van den handel nl. op enkele groote markten, zooals in Britsch-Indië (Bombay, Calcutta en Madras), Ceylon en Japan, waardoor het mogelijk is op gemakkelijke wijze en op korten termijn over binnenlandsche marktprijzen de beschikking te krijgen. Bestaat een dergelijke concentratie van den handel niet, dan zal het systeem in beginsel geen algemeene aanwending kunnen vinden en hoogstens — zooals thans ook in Amerika en eveneens in Indië het geval is — in de tweede of latere plaats kunnen komen.

Wanneer bepaalde *handelspolitieke invloeden* gelden, kunnen wij, nog steeds op het eigenlijke terrein der invoerwaardebepaling blijvende, in hoofdzaak drie stelsels onderscheiden:

a. bepaling van de waarde op basis van de kostprijzen der eigen inheemsche industrie voor soortgelijke artikelen;

b. bepaling van de waarde op basis van de prijzen, welke in het land van uitvoer gelden voor de eigen binnenlandsche consumptie;

c. bepaling van de waarde op basis van een der zuiver fiscale systemen — meestal op den grondslag van buitenlandsche waarden — met verhooging van deze waarde met een bedrag gelijk aan de depreciatie van de valuta waarin zij is uitgedrukt (goudclausule).

De z.g. dumpingrechten kunnen eigenlijk niet meer beschouwd worden als een onderdeel der waardebepaling.

Een stelsel als onder *a* bedoeld kennen o.a. Canada en de Vereenigde Staten onder bepaalde omstandigheden, terwijl het systeem onder *b* o.a. wordt aangetroffen in Zuid-Amerika en Mauritius, waar voor het verkrijgen der invoerwaarde de consumptieprijzen in het land van uitvoer nog worden verhoogd met de kosten, welke op de goederen vallen tot en met de inlading voor uitvoer. De waardeverhooging met het bedrag der valutadepreciatie (goudclausule) tenslotte is in de laatste jaren in verschillende landen met behoud van het oorspronkelijk waardestelsel, in zwang gekomen.

Alle drie deze systemen — die overigens, en speciaal dat onder

c, ook in zuiver fiscaal opzicht veel aantrekkelijks bieden — hebben het gebrek, dat zij in de meeste gevallen niet tenvolle aan het daarmede beoogde doel zullen kunnen voldoen. Beoogd wordt daarbij eene bemoeilijking langs den weg van rechtenverhooging van abnormaal laaggeprijsde invoeren, hetzij deze al dan niet een bewuste dumping-politiek opleveren en zulks ter bescherming van de eigen industrie of van den invoer uit andere landen. Bij groote prijsverschillen zal echter het — eventueel zelfs zeer hooge — recht over de waardeverhooging die prijsverschillen bij lange na niet geheel kunnen wegwerken.

Daarbij leveren zij tal van theoretische en practische bezwaren op en wel in het bijzonder de stelstels sub *b* en *c* Bij dat sub *b* wordt men voor de moeilijkheid gesteld de beschikking te verkrijgen over binnenlandsche consumptieprijzen in het land van uitvoer, terwijl zich dan nog de vraag voordoet — die men natuurlijk onder abnormale omstandigheden als niet terzake dienende kan beschouwen — of die, wellicht kunstmatig (hooge tariefmuren, monopolies en derg.) hoog gehouden consumptieprijzen de reëele waarde kunnen worden geacht. Een soortgelijke, eventueel op grond van den buitengewonen toestand eveneens te verwaarloozen vraag doet zich voor bij het systeem sub *c*, nl. voor hoelang en in hoeverre het reëel is de aangegeven waarde met het volle bedrag der valutadepreciatie te verhoogen, m.a.w. of rekening moet en kan worden gehouden met aanpassing van het prijzenpeil in het uitvoerende land, een proces dat zich, naar in de practijk is gebleken, op zeer uiteenloopende wijzen kan voltrekken en tal van verrassingen kan opleveren.

Zoodoende is men in verschillende landen gekomen tot de invoering van speciale dumpingrechten, waarmede wordt beoogd en ook bereikt, dat het prijsverschil tusschen goederen uit een bepaald land en de producten van de eigen industrie, resp. de producten uit enkele of meerdere andere landen tenvolle wordt overbrugd.

Een goed voorbeeld hiervan levert Canada.

Wanneer goederen, welke ook in Canada worden voortgebracht, daarheen worden geëxporteerd tegen een lageren prijs dan normaal in het land van uitvoer voor binnenlandsche consumptie kan worden bedongen, dan wel tegen een prijs, lager dan in het

algemeen de invoerwaarde van dergelijke goederen in Canada bedraagt, kan boven het gewone invoerrecht een speciaal of dumpingrecht worden gevorderd ten bedrage van evenbedoeld prijsverschil met een maximum van 50 percent der waarde. Dit recht kan mede gevorderd worden, wanneer de goederen overigens vrij van invoerrecht zijn. Voorts wordt de invoerrechtenheffing dienstbaar gemaakt als represaille tegen landen, die uit Canada afkomstige goederen op minder gunstige wijze behandelen dan goederen van elders afkomstig (men vergelijke de Nederlandsche Retorsiewet). Artikelen uit zoodanige landen afkomstig kunnen met een surtaxe van ten hoogste $33^1/_3$ percent der waarde worden belast. Ditzelfde is mogelijk als maatregel tegen landen, welke op het stuk der scheepvaart discrimineeren.

Wanneer wij de vraag stellen of de regeling van de waardebepaling in Nederlandsch-Indië, met inachtneming van hetgeen onder de huidige buitengewone omstandigheden op handelspolitiek gebied wenschelijk en zoowel ter bescherming van de eigen industrie als van de invoeren uit andere landen, speciaal Nederland, ook noodzakelijk moet worden geacht, — beschouwd derhalve van het standpunt dat het waardesysteem de verwezenlijking van bepaalde desiderata op handelspolitiek gebied moet mogelijk maken —, aan redelijke eischen voldoet, dan kan deze vraag niet anders dan *ontkennend* worden beantwoord.

Van dien gezichtshoek uit bezien moet een wijziging der geldende regeling op het stuk der waardebepaling dan ook urgent worden geoordeeld.

Te betreuren valt daarbij, dat Nederlandsch-Indië tractatueel op dit terrein de handen niet geheel vrij heeft en dat met name het handelsverdrag met Polen in artikel III, lid 1, van het slotprotocol betreffende artikel V van het verdrag in Indisch Staatsblad 1925 No. 333, een verbod inhoudt tegen het heffen van extrarechten in verband met valutadepreciatie (zie DE BRUYN KOPS, *Handelsverdragspositie, tariefwetgeving en enkele andere punten* in het *Economisch Weekblad* van 6 October 1933, 2de Jaargang No. 14).

Volksinkomen en belastingdruk

door

G. E. ROTGANS.

De door den heer GÖTZEN uitgevoerde systematische analyse van de verhouding tusschen belastingen en volksinkomen voor de groepen „Inheemschen" en „Uitheemschen" (Europeanen, Chineezen, Vreemde Oosterlingen) bevat een groot aantal cijfers op velerlei gebied, die voor de belangstellenden in het vraagstuk van de sociale en economische structuur van Nederlandsch-Indië, en ook voor degenen, die zich op principieel belastinggebied willen bewegen in velerlei opzicht aangrijpingspunten kunnen geven.

Gelijk de schrijver terecht opmerkt, ligt het door hem betreden terrein tot op groote hoogte braak. Op grond daarvan wil hij aan zijn studie niet meer waarde zien toegekend dan een voorloopige verkenning, waarbij hij à priori eenerzijds fouten in het cijfermateriaal en anderzijds onjuistheden in het verwerken daarvan geenszins buitensluit.

In deze tijden van sterk verminderende individueele inkomsten en daarmede samengaande steeds sterkere aandraaiïng van den belastingschroef, wordt — gelijk voor de hand ligt — op grond van zeer uiteenloopende overwegingen van verschillende zijden gebruik gemaakt van de in de analyse-GÖTZEN gepubliceerde gegevens en van de daarin getrokken conclusies om bepaalde gedachten en ideeën achtergrond en versterking te kunnen geven.

Hierin schuilt een groot gevaar. Door het ontbreken van voorgeschiedenis en contra is het mogelijk de publieke opinie — nu speciaal zeer gevoelig voor theorieën den belastingdruk betreffende — sterk te beïnvloeden door ten deele of geheel aanhalen van de resultaten waartoe de schrijver is gekomen.

De kort geleden plaats gevonden behandeling van de belastingverhoogingsvoorstellen in den Volksraad en trouwens ook de zeer summiere, doch daarom niet minder heftige kritiek van Dr.

FEUILLETAU DE BRUYN in „Nederlandsch-Indië" uitgeoefend, toonen de actualiteit van dit gevaar wel zeer scherp aan.

De premisse waarvan de heer GÖTZEN uitgaat dat n.l. het ontbreken van voldoende aangrijpingspunten de mogelijkheid van technische en denkfouten zeer wel mogelijk maakt opent den weg om door kritische bespreking van zijn studie te trachten tot verdere afbouw te geraken.

Hier komt bij dat hiermede tevens is ingeleid dat ook bij deze pogingen tot afbouw het maken van fouten geenszins buitengesloten mag worden geacht.

De gemeenplaats „la critique est aisée et l'art est difficile" heeft hier dan ook onweerlegbaar zijn groote waarde. Het veelomvattende — vrijwel onontgonnen — terrein, dat door den heer GÖTZEN in zijn studie is betreden, bevat zooveel voetangels en klemmen, dat détail-beschouwing ongetwijfeld zal leiden tot het ontmoeten van vraagpunten, waaromtrent men met den schrijver in belangrijke mate van meening zal kunnen verschillen. Hiervoor wordt in de eerste plaats reeds aanleiding gegeven door het ontbreken van behoorlijk betrouwbaar statistisch- en cijfermateriaal op vrijwel elk gebied. Daarbij komt dat het basis-materiaal — voor zoover aanwezig — wat betreft betrouwbaarheid en vergelijkbaarheid in vele gevallen niet aan hooge eischen voldoet.

Het komt dan ook noodzakelijk voor, de aandacht in de eerste plaats te concentreeren op de kernpunten van het betoog. Een poging tot substitutie van in détails aanvechtbare cijfers door andere, die eveneens met nieuwe argumenten zouden kunnen worden aangetast, heeft weinig zin.

Primair is de vraag of de door den heer GÖTZEN verkozen methode de meest juiste is en of zijn eind-resultaat aan de te stellen eischen voldoet en kan voldoen. Is hieromtrent eenmaal overeenstemming verkregen, dan kan daarná, op de als juist erkende basis, vervollediging en vervolmaking van de cijferonderdeelen worden nagestreefd.

Bezwaren tegen de algemeene opzet.

1e. *De groepsindeeling.*

De heer GÖTZEN heeft de bevolking van Nederlandsch-Indië in zijn analyse verdeeld in twee groepen n.l.: Inheemschen en

Uitheemschen, waaronder begrepen Europeanen, Chineezen en andere Vreemde Oosterlingen.

Tegen deze indeeling bestaan n.h.v., speciaal in verband met de door schrijver getrokken, maar nog meer met het oog op door anderen reeds getrokken en nog te trekken, conclusies, zeer ernstige bezwaren.

De verdeeling van de totale Indische bevolking naar landaard was volgens de gegevens van de Volkstelling:

Categorie	Aantal
Inlanders	59.145.000
Chineezen	1.233.000
Europeanen	241.000
Andere Vreemde Oosterlingen	111.000

Hieruit blijkt reeds dat de kwantitatieve opbouw van de „uitheemsche" groep weinig homogeen is. Dit zou op zich zelf nog niet van overgroot belang zijn voor het verdere verloop van de analyse, wanneer de sociale en economische verhoudingen per categorie een zekere mate van overeenstemming vertoonden.

Dit is echter niet het geval. Uit de tabellen (1, 2, 3 en 4), getrokken uit de statistieken van de inkomstenbelasting blijken cardinale verschillen in de structuur van de verschillende categorieën. Er bestaat alle aanleiding de bedoelde statistieken als vergelijkingsmateriaal te bezigen daar ook de heer GÖTZEN, voor de bepaling van het inkomen van de „uitheemsche" groep, zich op de inkomstenbelasting heeft gebaseerd.

Reeds de procentische verdeeling per categorie naar belastbaar inkomen geeft in dezen een duidelijke aanwijzing.

Aantallen aangeslagenen in de I.B. in % van de totaal aantallen aangeslagenen per bevolkingsgroep in het jaar 1931.

Inkomensgroepen	Europeanen	Chineezen	Andere Vreemde Oosterlingen	Totaal drie categorieën
1	2	3	4	5
in guldens p.j.				
120 — 600	6 %	64 %	67 %	54 %
600 — 1.200	10 %	24 %	21 %	22 %
sub-totaal I	16 %	88 %	88 %	76 %
1.200 — 2.500	18 %	7 %	7 %	9 %
2.500 — 5.000	27 %	3 %	3 %	7 %
5.000 — 10.000	27 %	1 %	1 %	6 %
10.000 — 15.000	7 %	0.2 %	0.4 %	1.5 %
15.000 — 20.000	2 %	0.1 %	0.2 %	0.5 %
20.000 — 25.000	1 %	—	0.1 %	0.2 %
25.000 — 50.000	1 %	0.1 %	0.1 %	0.2 %
50.000 en hooger	0.2 %	—	—	0.1 %
sub-totaal II	84 %	12 %	12 %	24 %
	100 %	100 %	100 %	100 %

Nog scherper wordt het beeld wanneer men uitgaat van het *totaal* inkomen per categorie en dit eveneens splitst naar de verschillende inkomensgroepen.

Inkomen naar inkomensgroep, in % van het totale inkomen pe-categorie.

Jaar 1931.

Inkomensgroepen	Europeanen	Chineezen	Andere Vreemde Oosterlingen	Totaal uitheemsche groep
1	2	3	4	5
in guldens p. j.				
1.20 — 600	0.5 %	31 %	28 %	12.5 %
6.00 — 1.200	1.5 %	24 %	18.5 %	10.5 %
sub-totaal I	2 %	55 %	46.5 %	23 %
1.200 — 2.500	6 %	15.5 %	13.5 %	10 %
2.500 — 5.000	18.5 %	12.5 %	12.5 %	16 %
5.000 — 10.000	35.5 %	8 %	10 %	24.5 %
10.000 — 15.000	16.5 %	3 %	5 %	11 %
15.000 — 20.000	7.5 %	1.5 %	3.5 %	5 %
20.000 — 25.000	4 %	1 %	2 %	3 %
25.000 — 50.000	6 %	2 %	4 %	4.5 %
50.000 en hooger	4 %	1.5 %	3 %	3 %
sub-totaal II	98 %	45 %	53.5 %	77 %
	100 %	100 %	100 %	100 %

Volledigheidshalve zij hier nog vermeld het gemiddelde inkomen per belastingplichtige.

Jaar 1931. *Uitheemschen.*

Categorie	Aantal belas-tingplichtigen	Totaal inkomen	Gemiddeld inkomen
1	2	3	4
Europeanen	91.500	f 485.500.000	f 5.306.—
Chineezen.....	382.000	f 300.000.000	f 785.—
Andere Vreemde Oosterlingen	31.500	f 27.500.000	f 873.—
Totaal per groep	505.000	f 813.000.000	f 1.610.—

De heer GÖTZEN gaat van de boven gegeven eindtotalen uit en baseert hierop zijn bedrag voor „totaal inkomen" van de „uitheemsche" groep. Met hem kan worden aangenomen dat weliswaar in de cijfers onjuistheden zullen voorkomen, doch dat deze gezien de globale opzet van de geheele analyse niet van te groote invloed op het eindresultaat zullen zijn.

Om de gedachten te bepalen aannemende dat het aandeel in de belastingopbrengsten, dat door de „uitheemschen" wordt bijgedragen, volgens de analyse-GÖTZEN, juist is: rijst de vraag of aan de door den schrijver uitgevoerde deeling: inkomen van de „uitheemsche" groep; belasting bijdrage waarde mag worden toegekend.

En hierop moet n.h.v. ontkennend worden geantwoord. Belasting-draagkracht is afhankelijk van de absolute hoogte van het individueele inkomen. Samenvatten van wat financieele opbouw betreft zoo uiteenloopende groepen en daaruit trekken van gemiddelden moet dan ook leiden tot eindresultaten die niet alleen niet verhelderend kunnen werken, doch bovendien het gevaar in zich dragen, door onjuiste manipulatie door anderen, tot het wekken van onjuiste voorstellingen aanleiding te kunnen geven.

Niet nagelaten mag worden bij de beschouwing van de „uitheemsche" groep te wijzen op de door den schrijver op blz. 483 getrokken conclusie „dat voor de niet-inheemsche groepen waarbij „de totale druk, inclusief de locale heffingen in 1933 op rond „25% is te stellen, na de voor 1934 aanhangig gemaakte ver„hoogingen, de bovenste grens welhaast bereikt lijkt". enz.

N.h.v. is deze conclusie juist door de zoo uiteenloopende samenstelling van de drie categorieën, waaruit deze groep is opgebouwd, in algemeenen zin zeker niet te onderschrijven.

De groote onderlinge verschillen in relatieve belastingdruk voor de zoo afwijkende individueele inkomens, ontnemen aan het „gemiddelde" percentage waarvan de schrijver uitgaat het overgroote deel van de bewijswaarde terwijl ook, gelijk hierna is aangegeven, van absolute vergelijkbaarheid der totalen per groep n.h.v. geenszins mag worden gesproken.

Neemt men bovendien in aanmerking dat in het algemeen bij absolute toename van het individueele inkomen de relatieve belastingdraagkracht stijgt dan demonstreert zich op ondubbelzinnige

wijze dat het trekken van conclusies, op dit gemiddelde, de kern voor onjuiste beschouwing in zich moet dragen.

Vergelijking van de verschillende in de analyse gebruikte gegevens geeft dan een aanwijzing dat de relatieve druk, binnen de uitheemsche groep, zich eerder zal bewegen tusschen 10 en 60%, naar gelang van de toename van het individueele inkomen.

Gemeend wordt dan ook dat het trekken van conclusies omtrent de „dragelijkheid" van den belastingdruk en de „mogelijkheid" van verzwaring daarvan op grond van de door den heer GÖTZEN gegeven analyse niet mogelijk is.

Evenmin is komen vast te staan of in de zoo uiteenloopende nuanceeringen van de „uitheemsche" groep niet gevallen voorkomen, waarbij de huidige belastingdruk het sociaal en economisch toelaatbare reeds heeft overschreden, dan wel op andere punten geen verzwaring van druk mogelijk is.

2e. *De verhouding der groepen onderling.*

Blijkt reeds uit de in het vorige punt gegeven nadere analyse, dat binnen de groep „uitheemschen" zoodanige verschillen bestaan, dat zonder differentiatie samenvatten van deze groep een groot gevaar voor onjuiste conclusies in zich draagt; gelijk voor de hand ligt manifesteeren zich overeenkomstige moeilijkheden bij de algemeene vergelijking van de groepen „inheemschen" en „uitheemschen".

Uitgaande van de cijfers door den schrijver gebruikt ontstaat in de eerste plaats de navolgende vergelijking:

Jaar 1931	Totaal inkomen in millioenen	Bevolking volgens Volkstelling	Gemidd. inkomen per hoofd v.d. bevolking
1	2	3	4
„Inheemsche" groep	1.686	59.145.000	f 29.—
„Uitheemsche" groep	777	1.585.000	f 490.—
Europeanen	483	241.000	f 2.040.—
Vreemde Oosterlingen (Incl. Chineezen)	375	1.344.000	f 272.—

Hoewel uiteraard in absoluten zin niet als een geheel zuivere weerspiegeling van de opbouw van de „inheemsche" groep te

beschouwen geeft de statistiek van de inkomstenbelasting in dezen wel zeer duidelijke aanwijzing (zie tabel 5).

Vergelijking van „inheemsche" groep met „uitheemschen" en „Europeanen" doet de volgende verschillen zien.

Aantallen aangeslagenen in de I.B. in % van de totaal aantallen aangeslagenen per groep over 1931.

Inkomensgroepen	Inheemsche groep	Uitheemsche groep	Europeanen
1	2	3	4
in glds. p. j.			
120 — 600	95.5 %	54 %	6 %
600 — 1.200	3 %	22 %	10 %
sub-totaal I	98.5 %	76 %	16 %
1.200 — 2.500	1 %	9 %	18 %
2.500 — 5.000	0.2 %	7 %	27 %
5.000 — 10.000	0.1 %	6 %	27 %
10.000 — 15.000	—	1.5 %	7 %
15.000 — 20.000	—	0.5 %	2 %
20.000 — 25.000	—	0.2 %	1 %
25.000 — 50.000	—	0.2 %	1 %
50.000 en hooger	—	0.1 %	0.2 %
sub-totaal II	1.5 %	24 %	84 %
Gemiddeld inkomen per aangeslagene	f 280.—	f 1.610.—	f 5.306.—

Hierbij dient nog in aanmerking te worden genomen dat terwijl voor „Uitheemschen" en „Europeanen" de Ink.-belasting-statistiek een, zij het ook globaal, doch in ieder geval volledig overzicht geeft, van de „Inheemschen" onder de I.B. slechts een zeer klein deel van de bevolking valt.

En dit deel gaat wat gemiddeld inkomen betreft belangrijk uit

boven het voor de geheele inheemsche bevolking geldende cijfer. Dit blijkt reeds duidelijk uit de vergelijking:

gemiddeld inkomen *per hoofd* van de „inheemsche" bevloknig (analyse-GÖTZEN) ƒ 29.—
gemiddeld inkomen per *„inheemsche"* aangeslagene in de I.B. „ 280.—

Neemt men voorloopig aan, dat beide cijfers juist zijn, dan ontstaat bij een gemiddelde gezinsgrootte voor de inheemsche groep van 4 personen de verhouding ƒ 116.— — ƒ 280.—. Reeds uit deze algemeene vergelijking is af te leiden, dat de tabel 5 zelfs nog een zeer geflatteerd beeld voor deze groep geeft.

Het inzicht in de structuurafwijking wordt wederom scherper wanneer men het belastbare inkomen verdeelt naar de inkomensgroepen.

Inkomstenbelasting 1931. Belastbaar inkomen verdeeld naar inkomensgroepen.

Inkomensgroepen	Inheemsche groep	Uitheemsche groep	Europeanen
1	2	3	4
120 — 600	80.5 %	12.5 %	0.5 %
600 — 1.200	10 %	10.5 %	1.5 %
sub-totaal I	90.5 %	23 %	2 %
1.200 — 2.500	5 %	10 %	6 %
2.500 — 5.000	3 %	16 %	18.5 %
5.000 — 10.000	1 %	24.5 %	35.5 %
10.000 — 15.000	0.2 %	11 %	16.5 %
15.000 — 20.000	0.2 %	5 %	7.5 %
20.000 — 25.000	—	3 %	4 %
25.000 — 50.000	0.1 %	4.5 %	6 %
50.000 en hooger	—	3 %	4 %
sub-totaal II	9.5 %	77 %	98 %
Totaal	100 %	100 %	100 %

Zou men hierbij wederom in rekening brengen de gemiddeld lagere inkomens van de anderhalf maal zoo groote groep landrenteplichtigen dan worden de afwijkingen uiteraard nog grooter.

Op dezelfde argumenten, als hiervóór bij de bespreking van de groepsindeeling aangevoerd, moet betreffende de vergelijking der groepen worden geconcludeerd, dat, ook uitgaande van de juistheid van, zoowel de berekende inkomens, alsook van een zuivere uitsplitsing van de belastingopbrengsten naar de groepen, de verhouding: belastingopbrengst per groep — totaal inkomen van de groep geen voldoende aangrijpingspunt kan vormen voor een beoordeeling van den belastingdruk.

Tenslotte dient er hierbij nog op gewezen te worden, dat door de uiterst sterke achteruitgang van de individueele inkomens voor de inheemsche groep sinds 1929, welke achteruitgang slechts ten deele wordt gecompenseerd door de stijging van de koopkracht van den gulden, speciaal in deze groep een belangrijke *interne* verschuiving heeft plaats gevonden naar de ook relatief „minder draagkrachtigen". Hierdoor heeft ook de vergelijkbaarheid van het verloop van de procentische druk per groep zeer sterk geleden.

3e. *De bepaling van het volksinkomen.*

De derde factor die — zij het ook op andere wijze — in de door den schrijver gevolgde methode onjuiste invloeden invoert is de wijze waarop het volksinkomen is bepaald.

Voor de „uitheemsche" groepen is door den heer GÖTZEN voor de bepaling van het inkomen gebruik gemaakt van de in de inkomstenbelasting-statistieken verzamelde gegevens over het „belastbaar" inkomen.

Voor de „inheemsche" groep heeft hij echter een andere weg gevolgd. Geen gebruik is hier gemaakt van de directe gegevens betreffende inkomstenbelasting en landrente — van het land en de zelfbesturen — doch is door afleiding uit de verschillende inkomstenbronnen, een totaal „inheemsch" inkomen opgebouwd.

Hiervoor bestaat een alleszins te onderschrijven aanleiding. Wat betreft volledigheid en betrouwbaarheid munten de belastinggegevens niet uit. Toch geven zij een betere aanwijzing dan dikwijls wordt aangenomen.

In dit verband moge in de eerste plaats worden gewezen op de navolgende verhoudingen.

Aantallen aangeslagenen in 1931.

Groep	Aantal inw. volgens Volkstelling 1930	Aantal aangesl. I.B.		Aantal aangesl. Landrente		Totaal aangeslagenen	In % van bevolkingsgroep
		Land	Zelfbest.	Land	Zelfbest.		
Java en Madoera							
Inlanders	40.891.000	1.246.000	90.000*)	7.516.000	644.000	9.496.000	23 %
Chineezen	582.000	146.000	—	—	—	146.000	25 %
Andere V.O.	52.000	12.000	—	—	—	12.000	23 %
Europeanen	193.000	71.000	—	—	—	71.000	37 %
Totaal Java en Madoera	41.718.000	1.475.000	90.000	7.516.000	644.000	9.725.000	23 %
Totaal Ned.-Indië							
Inlanders	59.145.000	3.382.000	1.900.000*)	8.504.000	738.000	14.524.000	25 %
Chineezen	1.233.000	382.000	—	—	—	382.000	31 %
Andere V.O.	111.000	31.000	—	—	—	31.000	28 %
Europeanen	241.000	91.000	—	—	—	91.000	38 %
Totaal Ned.-Indië	60.730.000	3.886.000	1.900.000	8.504.000	738.000	15.028.000	25 %

In de hierboven gegeven cijfers komen eenige dubbeltellingen voor door de soms gelijktijdige aanslagen I.B. en landrente, voornamelijk bij de zelfbesturen. Hiervoor een aftrek van 500.000.— toepassende, wat zeker aan den hoogen kant is, blijft een restant aantal Inlandsche aangeslagenen voor geheel Indië van rond 14.000.000 of ± 24%.

Oogenschijnlijk, tenminste deze 24% vergelijkende met de 38% voor de Europeesche groep, zou dit er op wijzen dat een zeer groot aantal inheemschen wel belastingplichtig is doch niet wordt aangeslagen.

Dit is echter meer schijn dan wezen, gelijk uit volgende cijfers voor de inheemsche bevolking van Java en Madoera kan blijken.

*) Afgeleid.

Totaal inheemsche bevolking	41.000.000
Ongehuwde volwassenen	± 6.500.000
Blijft in gezinsverband	± 34.500.000
Aantal gezinshoofden (gemidd. gezin 4 pers.)	± 8.600.000
In „theorie" in totaal aan te slaan	± 15.100.000
Hieronder: volwassen ongehuwde vrouwen, zonder eigen broodwinning, of met minder dan f 120.— p. j. (40%)	(min. tax.) 1.000.000
Gezinshoofden en ongeh. mannen met minder dan f 120 — p. j. benevens de ouden van dagen ten laste van aangeslagen gezinnen (25%)	(min. tax.) 3.000.000
Blijft:	
Aantal aan te slaan	± 11.100.000
Aangeslagenen in I. B. en landrente	9.500.000
Niet aangeslagenen	(max.) ± 1.600.000 (14%)

De cijfers voor de buitengewesten zijn in feite nog iets gunstiger, mede beïnvloed door nog belangrijke terreinen, waar, door de meer primitieve verhoudingen, van een belastingaanslag niets terecht kon komen (Nieuw-Guinea, Midden-Borneo enz.)

Voor Europeanen gelden daarentegen geheel andere verhoudingen daar:

1e. vrijwel geen Europeanen voorkomen met inkomens beneden *f* 120.— p. j.

2e. het aantal ouderen — zonder inkomen — zeer gering is.

3e. ± 20% volwassen ongehuwden voorkomen, tegenover nog geen 15% in de Inlandsche groep, terwijl deze ongehuwden vrijwel alle eigen inkomsten trekken.

Hier komt nog bij dat het aantal aangeslagenen tevens bevat een vrij groot aantal *uitwonenden* (± 4.000) waardoor het effectieve percentage ten rechte 36 behoort te zijn. Aangenomen mag worden dat voor deze groep vrijwel een 100% aanslag geldt.

De Chineesche groep staat, wat structuur betreft, vrijwel tusschen de beide overige groepen in; de cijfers voor „andere vreemde Oosterlingen" daarentegen wijzen in de richting van belangrijke ontduiking. Deze groep is echter in absoluten zin zeer klein

zoodat aan deze onjuistheid niet te veel waarde moet worden gehecht.

Geconcludeerd mag echter worden, dat in werkelijkheid de zoo dikwijls aangevochten kwantitatieve aanslag voor alle groepen een slechts geringe (in maximum 15% van het totale aantal aanslagplichtigen) onderlinge afwijking vertoont en in het algemeen erg meevalt.

Anders staat het met het bedrag van den individueelen aanslag. Speciaal voor de lager gesitueerde categorieën — en deze zijn niet alleen in de Inheemsche doch ook bij de Chineesche groep zeer belangrijk — mag van de juistheid van het aangeslagen inkomen niet worden uitgegaan.

Opmerkelijk is het echter dat een berekening van het „inheemsche" inkomen langs dezen weg welke voor de jaren 1929 t/m 1931 werd uitgevoerd een eindresultaat gaf dat vrijwel niet afweek van het totale cijfer dat door den heer GÖTZEN op de andere wijze werd benaderd.

in mill. *1931.*

Onderdeel	Berekening Götzen	Analyse via kohierbelastingen incl. landrente
Lands Ink. bel.	—	720
I. B. zelfbesturen	—	± 400
Landrente J. en M.	—	± 500
idem Buitengewesten en zelfbesturen	—	± 80
Totaal	1.686	± 1.700

Een zeer belangrijk verschil deed zich echter voor bij vergelijking met het voor de „Uitheemsche" groep door den schrijver gevonden cijfer. Dit werd veroorzaakt door de volgende afwijking.

Bij een bepaling van het inkomen op directe wijze worden de inkomsten „in een bepaald jaar genoten" rechtstreeks voor dat jaar in rekening gebracht. In een analyse via de inkomstenbelasting wordt voornamelijk voor de Europeesche categorie, maar ook voor een deel van de andere tot de „uitheemsche" groep getelden, voor

een bepaald jaar uitgegaan van het inkomen per 1 Januari. Bovendien worden in vele gevallen gratificaties, tantièmes en bijzondere inkomsten over het *vorige* jaar hierbij mede gerekend.

Hierdoor ontstaan, speciaal bij een sterke wisseling — daling van de conjunctuur — zeer beduidende verschillen [1]).

Met dezen invloed is in de analyse-GÖTZEN geen rekening gehouden waardoor — op vergelijkbare basis teruggerekend — belangrijke verschuivingen zouden moeten worden doorgevoerd.

Men beschouwe in dit verband slechts het verloop van het belastbaar inkomen voor de „Europeesche" groep.

in mill.

	Belastbaar inkomen volgens statistiek Ink. bel.	Na 1 jaar verschuiving	Verschil in mill.	Verschil in %
1926	474	486	+ 12	+ 2½%
'27	486	515	+ 29	+ 6 %
'28	515	527	+ 12	+ 2½%
'29	527	543	+ 16	+ 3 %
'30	543	483	— 60	— 11 %
'31	483	375	— 108	— 22 %
'32	375			

Een verder bezwaar tegen de gevolgde methode is n.h.v. gelegen in de onderling zoo afwijkende huishoudingen van de verschillende groepen en categorieën.

Eenerzijds is de Europeesche en ook een groot deel van de Chineesche en „andere vreemde oosterlingen" samenleving in feite van een zeer gecompliceerd karakter.

De inheemsche huishouding is daarentegen voor de groote massa veel primitiever. Een deel van het geld-verkeer is vervangen door de reeds lang voor een deel bestaande, doch door de verslechtering van de economische verhoudingen steeds toenemende, producten-huishouding. Hier komt bij dat als gevolg van de grootere eenvoudigheid van deze huishouding de afhankelijkheid van anderen voor diensten en werkzaamheden, binnen de gemeen-

*) In dit verband zij er op gewezen, dat de Ink. bel.-statistieken zijn opgesteld zonder dat rekening wordt gehouden met „verminderingen" wegens achteruitgang in inkomen (min. 25%). Deze „verminderingen" komen vrijwel alleen voor bij den grooten aanslag en bedragen gemiddeld 10% van den aanslag volgens de statistiek.

schap, veel geringer is. Hieruit volgt weer dat het aantal en het bedrag der „afgeleide" inkomens relatief veel geringer is dan in de Europeesche samenleving en, hoewel in mindere mate, bij de groepen Chineezen en Vreemde Oosterlingen.

Hiervan is het gevolg, dat bij den door den heer GÖTZEN gevolgden weg, doch ook bij een analyse via de inkomstenbelastingbasis, onherroepelijk tusschen schip en kaai verdwijnen een groot aantal „finale" goederen die middels „gezinsproductie" of ruiling „ter beschikking van het individu komen".

Verder doorgaan op dit punt, zou binnen het kader van deze aanteekeningen te ver voeren. Men ontkomt dan niet aan een beschouwing van de hoeveelheid van het in omloop zijnde ruilmiddel en van het verschil in circulatiesnelheid bij b.v. de Europeesche en de Inlandsche groep.

Wel dient er verder nog op te worden gewezen, dat door de schaarste aan ruilmiddelen binnen de inheemsche huishouding de concrete waarde van de munteenheid dàár in feite niet gelijk is aan die binnen b.v. de „Europeesche" groep.

Bij betaling aan den fiscus hebben voor het land de „inheemsche" of de „uitheemsche" gulden wél dezelfde beteekenis.

Ook hierdoor worden deze huishoudingen bij betaling van een overeenkometig deel van hun theoretisch geld-inkomen echter op zeer verschillende wijze getroffen.

Conclusie.

Op grond van de hiervoor gegeven overwegingen wordt gemeend tegen de samenvatting, en de vergelijking in de analyse-GÖTZEN gegeven, de volgende bezwaren te moeten aanvoeren:

1e. de door den schrijver onder „inkomen" gerangschikte bedragen wijken, wat vergelijkbaarheid betreft, beduidend af daar voor de „uitheemsche" groep gebezigd zijn de I.B.-aanslagen *(zonder verminderingen)* van een bepaald *kohier*jaar en daartegenover voor de „inheemsche" groep zijn gesteld de „direct benaderde" inkomens *in* het jaar.

2e. door de onderling reeds afwijkende economische structuur van de twee groepen komt bij de „uitheemsche" en nog meer bij de „Europeesche" groep de „som van de finale goederen" vrijwel ten volle tot uitdrukking in het inkomen, terwijl bij de inheemsche groep dit niet het geval is.

3e. door de schaarste aan ruilmiddelen binnen de „inheemsche" groep heeft de ten behoeve van den fiscus aan deze huishouding onttrokken gulden een geheel andere economische beteekenis voor deze huishouding dan een door de „uitheemsche" groep opgebrachte gulden. Voor de landsfinanciën hebben beide echter direct éénzelfde waarde.

De opzet van het *gebruikte cijfermateriaal voor de opbrengst der heffingen.*

1e. *De Vennootschapsbelasting.*

Door den schrijver zijn de door de vennootschappen betaalde vennootschapsbelastingsgelden vrijwel geheel (90%) uitgeschakeld. Voor dit standpunt kan uiteraard op grond van de door hem aangevoerde argumenten veel worden gevoeld. Hier staat echter tegenover, dat het ecarteeren van deze opbrengsten en het dus in feite buiten beschouwing laten van deze directe bijdragen in de totale belastingopbrengsten, in den gegeven vorm niet volledig is. Geen rekening is n.l. gehouden met de omstandigheid dat de vennootschappen ook in vele andere lands- en locale heffingen zeker niet te verwaarloozen bijdragen leveren. Deze bijdragen zijn nu door den heer GÖTZEN niet eveneens in mindering gebracht van de totale belastinggelden, waardoor de eindcijfers aan volledigheid verliezen. In dit verband zijn als voorbeelden te noemen: invoerrechten, sommige accijnzen — met name benzineaccijns — verponding, de erfpacht, gelden voor gronduitgifte enz.

2e. *Opium-opbrengsten.*

In de samentrekking van de heffingen zijn niet opgenomen de winsten, gemaakt op de opiumverkoop. Wel zijn in dit overzicht opgenomen de overeenkomstige ontvangsten uit zout en pandhuizen. Hierin zit naar het voorkomt een tegenstrijdigheid. Los van het beginsel of hier van belasting dan wel retributie sprake is, ontstaan door de monopolistische positie overeenkomstige baten voor de schatkist. Dat hierdoor voor beide groepen zeer belangrijke verschillen ontstaan, blijkt o.a. uit het feit, dat de *exploitatie*winst op opium in 1927 rond 32 millioen bedroeg, in 1932 was dit saldo nog 12.5 millioen. Voor een verdeeling naar de landaarden moge het volgende overzicht dienen.

Debiet in thails.

Groep	1925	1930	1932
Inlanders	392.000	307.000	153.000
Chineezen	767.000	969.000	428.000

3e. *Overige landsheffingen.*

In de samentrekking van de landsheffingen worden een aantal heffingen gemist, die voor bepaling van de totaal opbrengst op denzelfden voet zouden dienen te worden behandeld als elders in de studie-GÖTZEN wel geschiedde. Met name zijn te noemen goederengeld, winstaandeelen in diverse maatschappijen, mijnconcessies, ontvangsten in verband met gronduitgifte, baken- en loodsgelden enz.

Men kan deze landsmiddelen op grond van hun retributief karakter weglaten, gelijk door den heer GÖTZEN blijkbaar is gedaan. N.h.v. zijn zij echter juist door hun aard zeer op een lijn te stellen met diverse belastingen en zeker met opbrengsten uit monopolies. Een typisch voorbeeld hiervan vormen verder nog de ontvangsten van het IJkwezen en van Electriciteitsbedrijven. Tot op groote hoogte is hiervoor een parallel te trekken met het statistiekrecht.

4e. *Locale heffingen.*

Voor wat de locale heffingen betreft is de opsomming van den heer GÖTZEN naar het voorkomt niet geheel volledig. In de eerste plaats dient te worden gewezen op het ontbreken van saldi van de provinciale en locaal-monopolistische bedrijven. Hieronder zijn onder meer voor de provincies op Java te rekenen de voordeelige saldi van den provincialen zoutverkoop. In herinnering moge worden gebracht, dat bij de overdracht van de detailverkoop aan de provincies een regeling is getroffen, waardoor een deel van de vroegere ten bate van het zoutmonopolie vallende winsten nu ten bate van de provincies komt.

Hiernaast verdienen vermelding de vele door provincies, gemeenten, regentschappen en in meerdere gevallen ook Zelfbesturen geëxploiteerde bedrijven, waarvan vele onder het mom van retributies in feite een fiscale doelstelling hebben verkregen. Te noemen zijn o.m. diverse waterleiding-tarieven, waarin het fiscale

karakter door de aangelegde progressie zeer duidelijk spreekt, pasartarieven en dergelijke.

5e. *Kohierbelastingen.*

De heer GÖTZEN heeft toegelicht waarom door hem de *betaling* in een bepaald jaar en niet de *opgelegde aanslag* is genomen. Het moge juist zijn dat dit standpunt te verdedigen valt, dit neemt echter niet weg dat toch een ernstig bezwaar moet worden gevoegd bij die welke door den schrijver zijn vermeld. Speciaal bij Inkomstenbelasting en vennootschapsbelasting spreekt in zeer sterke mate het tijdsverschil tusschen aanslag en de nog later vallende betaling, en jaar waarover de verdienste wordt berekend. Hierdoor wordt naar het voorkomt aan de onderlinge vergelijkbaarheid der cijfers in hooge mate afbreuk gedaan.

Verder zij er op gewezen dat de verschillen tusschen de bedragen die per kohierjaar worden ontvangen en die welke in een bepaald jaar werden afgedragen beduidend grooter zijn dan uit de op pag. 471 gegeven uiteenzetting zou volgen. Dit wordt eenerzijds veroorzaakt door de op de aanslagen nog toe te passen afschrijvingen en anderzijds doordat voor alle kohierbelastingen geen gelijke achterstandspercentages bestaan.

Dit bezwaar gevoegd bij die welke reeds door den schrijver zelf zijn vermeld leidt mij dan ook tot een tegenovergestelde conclusie.

Conclusie.

Het ligt in de rede dat het onmogelijk is op grond van de hiervoor gegeven aanteekeningen eenige concrete conclusies omtrent de verhouding tusschen belastingdruk en volksinkomen te trekken. De hiervoor uiteengezette algemeene bezwaren spreken n.h.v. in dezen voor zich zelf.

Vermeend wordt echter niet na te mogen laten wel eenige negatieve conclusies te trekken.

I. „Door de onderling zoo uiteenloopende financieele en „economische verhoudingen binnen de verschillende bevolkings„groepen moet het onmogelijk worden geacht op eenige wijze, „*per bevolkingsgroep, gemiddelde* of totaal cijfers over be„lastingdruk in verhouding tot volksinkomen te verzamelen, waar„op concrete conclusies zijn te formuleeren".

II. „Door de per groep zoo sterk afwijkende verhoudingen kan

„ook vergelijking van groepen door gemiddelden of totalen niet „leiden tot in concreto trekken van conclusies op fiscaal gebied".

III. „Het is op het oogenblik onmogelijk het huidige Indische „belastingstelsel op eenige wijze te toetsen aan de eischen van „de bestaande sociale, financieele en economische verhoudingen".

IV. „Thans is niet na te gaan *of*, en zoo ja *waar en in hoe-* „*verre* het huidige belastingstelsel de normale ontwikkeling van „dit land belemmert".

Batavia, 3 Februari 1934.

Tabel 1.

I.B. *Europeanen.*

Inkomensgroepen (in glds. p.j.)	Aantal aangeslagenen				Belastbaar inkomen	
	1930		1931		1931	
	Aantal	In % van totaal aantal	Aantal	In % van totaal aantal	Belastbaar inkomen in f 1000.—	In % van het totaal inkomen.
120 — 600	5.430	6	5.521	6	2.040	0.5
600 — 1.200	9.442	10	9.433	10	8.021	1.5
1.200 — 2.500	17.088	18	16.467	18	30.217	6
2.500 — 5.000	24.783	26	24.494	27	89.792	18.5
5.000 — 10.000	24.940	26	24.826	27	171.793	35.5
10.000 — 15.000	7.738	8	6.672	7.5	79.945	16.5
15.000 — 20.000	2.572	3	2.101	2.5	35.689	7.5
20.000 — 25.000	965	1	825	0.8	18.348	4.—
25.000 — 50.000	1.302	1.5	911	1	29.747	6.—
50.000 en hooger	424	0.2	243	0.2	19.840	4.—
Totaal	94.684	100	91.493	100	485.432	100

Tabel 2.

I.B. *Chineezen.*

Inkomensgroepen	Aantal aangeslagenen				Belastbaar inkomen	
	1930		1931		1931	
	Aantal	In % van totaal aantal	Aantal	In % van totaal aantal	Belastbaar inkomen in f 1000.—	In % van het totaal inkomen
120 — 600	248.982	60,—	245.037	64,—	92.917	31.—
600 — 1.200	119.359	28,5	92.563	24,—	71.435	24.—
1.200 — 2.500	29.026	7,—	28.310	7,5	46.870	15.5
2.500 — 5.000	12.069	3,—	11.025	3,—	37.224	12.5
5.000 — 10.000	4.365	1,—	3.750	1,—	24.695	8.—
10.000 — 15.000	936	0,2	802	0,2	9.487	3.—
15.000 — 20.000	348	0,1	246	0,1	4.236	1.5
20.000 — 25.000	175	0,1	150	0,1	3.316	1.—
25.000 — 50.000	233	0,1	172	0,1	5.613	2.—
50.000 en hooger	66	—	46	—	4.405	1.5
Totaal	415.559	100.—	382.101	100.—	300.198	100.—

Tabel 3.

I.B. *Andere Vreemde Oosterlingen.*

Inkomensgroepen	Aantal aangeslagenen				Belastbaar inkomen	
	1930		1931		1930	
	Aantal	In % van totaal aantal	Aantal	In % van totaal aantal	Belastbaar inkomen in f 1000.—	In % van het totaal ink.
120 — 600	20.057	62.5	20.931	66.5	7.702	28.—
600 — 1.200	7.934	24.5	6.621	21.—	5.077	18.5
1.200 — 2.500	2.330	7.3	2.198	7.—	3.690	13.5
2.500 — 5.000	1.134	3.5	1.042	3 5	3.504	12.5
5.000 — 10.000	450	1.4	404	1.2	2.726	10.—
10.000 — 15.000	112	0.4	115	0.4	1.394	5.—
15.000 — 20.000	55	0.2	54	0.2	939	3.4
20.000 — 25.000	39	0.1	28	0.1	609	2.2
25.000 — 50.000	40	0.1	35	0.1	1.138	4.1
50.000 en hooger	13	—	11	—	809	2.8
Totaal	32.164	100.—	31.439	100.—	27.588	100.—

Tabel 4.

I.B. *Europeanen, Chineezen en Andere Vreemde Oosterlingen.*

Inkomensgroepen	Aantal aangeslagenen				belastbaar inkomen	
	1930		1931		1931	
	Aantal	In % van totaal aantaal	Aantal	In % van totaal aantaal	Belastbaar inkomen in f 1000.—	In % v/h totaal ink.
120 — 600	274.469	50.5	271.489	54.—	102.659	12.5
600 — 1.200	136.735	25.5	108.617	21.5	84.533	10.5
1.200 — 2.500	48.444	9.—	46.975	9.—	80.777	10.—
2.500 — 5.000	37.986	7.—	36.561	7.—	130.520	16.—
5.000 — 10.000	29.755	5.5	28.980	6.—	199.214	24.5
10.000 — 15.000	8.786	1.4	7.589	1.5	90.826	11.—
15.000 — 20.000	2.975	0.5	2.401	0.5	40.864	5.—
20.000 — 25.000	1.179	0.2	1.003	0.2	22.273	3.—
25.000 — 50.000	1.575	0.3	1.118	0.2	36.498	4.5
50.000 en hooger	503	0.1	300	0.1	25.054	2.—
Totaal	542.407	100.—	505.033	100.—	813.218	1000.—

Tabel 5.

I.B. *Inlanders.*

Inkomensgroepen	Aantal aangeslagenen				Belastbaar inkomen	
	1930		1931		1931	
	Aantal	In % van totaal aantaal	Aantal	In % van totaal aantaal	Belastbaar inkomen in f 1000.—	In % van het totaal inkomen
120 — 600	3.333.467	94.8	3.229.557	95.5	747.473	80.5
600 — 1.200	139.300	4.—	113.342	3.3	90.791	10.—
1.200 — 2.500	31.998	0.9	29.346	0.9	48.475	5.—
2.500 — 5.000	8.410	0.2	8.208	0.2	27.578	3.—
5.000 — 10.000	1.792	0.1	1.703	0.1	11.003	1.—
10.000 — 15.000	148	—	168	—	1.987	0.2
15.000 — 20.000	127	—	123	—	2.045	0.2
20.000 — 25.000	26	—	19	—	427	—
25.000 — 50.000	20	—	19	—	599	0.1
50.000 en hooger	3	—	2	—	103	—
Totaal	3.515.291	100.—	3.382.487	100.—	930.481	100.—

Naschrift.

Men moet den heer ROTGANS dankbaar zijn voor de heldere wijze waarop hij in bovenstaande beschouwingen verschillende bezwaren, die bij hem tegen de door mij uitgevoerde analyse in het October-nummer 1933 zijn gerezen, heeft neergeschreven en toegelicht. Deze bezwaren richten zich zoowel tegen het gebruik dat van sommige kanten van mijn studie is gemaakt als tegen den opbouw en de gevolgtrekkingen van die studie zelf.

Wat het eerste punt betreft is het inderdaad juist, dat men in de verloopen maanden van een enkele zijde gemeend heeft in het artikel meer te kunnen lezen dan het in werkelijkheid gaf en dat men daardoor in de verleiding is gekomen eenerzijds conclusies te trekken die men er naar eisch van wetenschap niet aan had kunnen en dus ook niet had mogen ontleenen, anderzijds daarop een critiek uit te kunnen oefenen die bij nadere overweging van wat het artikel in feite beoogde wellicht in de pen gebleven of althans anders georienteerd zou zijn geweest. De heer ROTGANS heeft terecht tegen beide verschijnselen gewaarschuwd.

Wanneer hij nu op zijn beurt tot critiek overgaat moet die wel veel meer gedegen zijn. Dat is ook inderdaad het geval en geeft mij een gereede aanleiding allereerst wat dieper in te gaan op het *principiëele verschil in stellingname* dat ons gescheiden houdt. Het voornaamste bezwaar toch dat de geachte schrijver tegen mijn studie heeft is dat zij dusdanig is opgebouwd dat het uitgesloten moet worden geacht daaruit den belastingdruk voor een bepaald inkomen of een zekere inkomensgroep per bevolkingsdeel te leeren kennen en dat aan de gemiddelde verhouding, gevonden door de totale belastingbijdrage per bevolkingsgroep uit te drukken in procenten van het totale inkomen dier groep geen waarde is toe te kennen. Daaromheen weven zich dan de opmerkingen omtrent de zeer verschillende financieele structuur der bevolkingsgroepen en de zeer ver uiteenloopende draagkracht in die groepen zelf.

Deze opmerkingen zijn op zichzelf volkomen juist en zij zouden als bezwaar tegen mijn artikel dan ook ten volle op hun plaats zijn, wanneer het mijn bedoeling was geweest deze doeleinden na te streven. Maar daartoe zou de door mij gekozen weg dan toch wel die van mijl op zeven zijn geweest. Wanneer men den belas-

tingdruk op een bepaald inkomen bij een bepaalde besteding en in een bepaalde bevolkingsgroep wil meten is daartoe toch de aangewezen weg uit te gaan van bepaalde gezinsbudgetten die min of meer als vertegenwoordigend voor een geheele groep kunnen gelden; ongetwijfeld zou het C.K.S. gaarne voor zoover mogelijk de beschikking over de benoodigde matière première daartoe geven.

Een dergelijke analyse lag mij verre, de eerste taak die ik mij gesteld had was een benadering van het volksinkomen der laatste jaren, zoo nauwkeurig als de beschikbare gebrekkige bronnen dat toelieten en daarop sloot de poging aan om vast te stellen het gedeelte van dat volksinkomen, dat in den vorm van allerlei belastingen den Lande moest worden afgedragen. Dit doel is in mijn artikel op onderscheiden plaatsen met nadruk genoemd, ik wijs b.v. op den aanvangszin en verder in de inleiding op blz. 450 waar heel duidelijk staat „..... het mijne, waarvan het doel is langs empirischen weg zoo mogelijk vast te stellen het percentage dat elk der bevolkingsgroepen van haar inkomen aan de Overheid moet afstaan en waarbij geen aandacht kon worden geschonken aan den individueelen belastingdruk".

Deze omschrijving van de gestelde taak beheerscht de geheele verdere uitwerking en wanneer ik dan daarbij later kom tot den belastingdruk moet men „druk" uiteraard ook opvatten in bovenbedoelden zin, gelijk op blz. 469 trouwens nog eens uitdrukkelijk wordt gezegd „het is thans mogelijk den druk der belastingen, of liever het aandeel te bepalen, dat jaarlijks door de Overheid aan het Volksinkomen wordt onttrokken tot het voeren van eigen huishouding". Terwijl de heer ROTGANS dus meer de subjectieve zijde van het vraagstuk, den druk op het individu, op het oog heeft, is door mij uitsluitend de objectieve kant, de verhouding tusschen volksinkomen en overheidslasten als zoodanig, in mijn probleemstelling opgenomen. Daardoor gaat de critiek goeddeels langs het artikel heen, ofschoon zij haar waarde als waarschuwing, waarop ik reeds in het begin wees, geenszins verliest.

Een element van groot principieel belang brengt de heer ROTGANS nog in het geding waar hij er op wijst dat zijns inziens de huishoudingen der verschillende bevolkingsgroepen onderling onvergelijkbaar zijn, voornamelijk omdat in de Inheemsche sfeer

vele wederzijdsche diensten om niet plaatsvinden die in de berekening van het volksinkomen een plaats hadden moeten vinden, terwijl datzelfde verschijnsel zich b.v. in de Europeesche samenleving, ook hier in Indië, niet of althans slechts in zeer geringe mate voordoet.

Inderdaad is dat zoo, doch het is tot dusver niet mogelijk gebleken deze bestanddeelen van het Inheemsche volksinkomen met eenige graad van nauwkeurigheid te schatten. Daarom zijn zij in de door mij uitgevoerde analyse ook niet opgenomen, wel heb ik getracht, door zooveel mogelijk de waarde te bepalen van alle afzonderlijke vormen van Inheemsche productie, het onbekende grensgebied sterk in te perken, bij een volgend onderzoek naar den economischen toestand der Inheemsche bevolking zal aan deze „mutual aid" m.i. echter zeer zeker meer aandacht moeten worden geschonken. In de voorliggende analyse is het gevolg van het niet opnemen dezer inkomsten dat de vermelde procentueele verhouding van heffingen en inkomen voor de Inheemsche sfeer iets te ongunstig is.

Wat in de tweede plaats de, wat ik zou willen noemen „detailcritiek" van den heer ROTGANS betreft, daarin zijn onmiskenbaar waardevolle elementen aanwezig, die bij een voortgaan op den ingeslagen weg goeden dienst kunnen bewijzen. Toch kan ik niet steeds met hem meegaan, wat ik in een korte beschouwing van de voornaamste punten aannemelijk hoop te maken.

a. Bij de bezwaren tegen de door mij gevolgde groepsindeeling komt in sterke mate het principiëele verschil in uitgangspunt naar voren. De heer ROTGANS acht het niet juist dat door mij tegenover de Inheemsche bevolkingsgroep „de Uitheemsche" als een eenheid is aangemerkt. In mijn gedachtengang is dat echter wel juist en volkomen begrijpelijk, mij was het er in hoofdzaak om te doen het deel van het totale inkomen der Inheemsche bevolking dat aan de Overheid moet worden overgedragen af te zonderen en in vergelijking te brengen met dat wat van het totale inkomen van alle niet-Inheemsche bevolkingsgroepen tezamen aan de Overheid toevloeit. Ik moet toegeven dat een verdere onderverdeeling dezer niet-Inheemsche groepen gewenscht zou zijn, maar daarvoor ontbrak — behalve voor sommige kohierbelastingen — elk gegeven.

b. Bij de bepaling van het gezamenlijke inkomen voor de niet-Inheemsche bevolkingsgroepen maakt de heer ROTGANS er bezwaar tegen dat daarvoor de inkomsten per belastingjaar werden gelijkgesteld aan die per kalenderjaar. Dat zou een groote verschuiving kunnen geven vooral in tijden van sterk dalende conjunctuur. Uiteraard heb ik mijzelf bij het uitstippelen van de te volgen methode deze vraag ook voorgelegd, ik ben daarbij echter tot de conclusie gekomen dat de afwijkingen van de werkelijkheid belangrijk minder groot zijn wanneer men belastingjaar en kalenderjaar gelijk stelt dan wanneer men de opbrengst per belastingjaar een jaar terugschuift, gelijk de heer ROTGANS aangeeft. Daarvoor zijn twee oorzaken, de eerste en voornaamste is deze dat in normale omstandigheden reeds 75 à 80% van het inkomen der niet-Inheemsche groepen bestaat uit vaste inkomsten, waarbij vooruitrekening zooals voor de inkomstenbelasting op 1 Januari van een belastingjaar plaatsvindt, volkomen op haar plaats is en de tweede, eigenlijk een aanvulling van de eerste, is dat het wisselend deel van het inkomen dezer groepen in tijden van conjunctuurdaling het eerste en het snelste terugloopt, waardoor de invloed van de eerste groep op het totaal nog stijgt. De meest juiste methode zou een splitsing van het totaal zijn in een deel vaste inkomsten en een deel wisselvallige inkomsten, die dan resp. niet en wel teruggeschoven zouden moeten worden, dat is evenwel bij een daartoe door mij aangewende poging een onmogelijke opgave gebleken, waarna de thans door mij gevolgde methode de voorkeur verdiende.

c. Een juiste opmerking maakt de heer ROTGANS wanneer hij zegt dat, zoo men aanneemt dat het grootste deel der vennootschapsbelasting niet drukt op het Indische volksinkomen, ook deelen van andere door de vennootschappen betaalde heffingen zooals invoerrechten, accijnzen, verponding enz. daar niet op behooren te drukken. Inderdaad zullen deze heffingen, voor zoover zij zijn aan te merken als productiekosten van ondernemingen die hun voortbrengselen in het buitenland afzetten, niet ten laste van het Indische volksinkomen mogen worden gebracht. Dat is door mij tot mijn spijt over het hoofd gezien, ik ben den heer ROTGANS dankbaar voor deze waardevolle aanvulling, al maakt zij de moei-

lijkheden wederom grooter, daar de meting op zeer bijzondere bezwaren zal stuiten.

d. De opiumwinsten zijn opzettelijk buiten aanmerking gebleven. Wel zijn zij zeer groot, maar het betreft hier winsten die gemaakt worden met den verkoop van een speciaal genotmiddel aan een zeer beperkte groep der bevolking (in 1932 werd opium gebruikt door 3 Europeanen, 41.395 Chineezen en 59.145 Inlanders).

In tegenstelling tot het zout, waarbij de bedoeling tot accijnsheffing sterk op den voorgrond treedt, en het pandcrediet dat zoo geheel en al met het leven der Inheemsche bevolking is vervlochten, dat men zeker van een onmisbaar element in de Inlandsche samenleving mag spreken, acht ik daarom de opiumwinsten niet op hun plaats in deze analyse, ook niet na de desbetreffende opmerking van den heer ROTGANS.

e. De overige landsheffingen, waarvan de heer ROTGANS er eenige opsomt, zie ik inderdaad anders dan hij. Ofschoon ik niet wil ontkennen dat een enkele daarvan wellicht beter bij de groep „belastingen" zou kunnen zijn ingedeeld, vertoonen de meeste toch een daarvan wezenlijk verschillend karakter, gelijk de geachte schrijver trouwens zelf ook reeds doet uitkomen. Ik heb voor de belastingen opzettelijk de indeeling der financiëele nota's overgenomen, die mij in het algemeen juist lijkt en deze slechts aangevuld met zout en pandhuizen, vooreerst om wat ik onder *d* reeds heb opgemerkt en vervolgens om ook op dit punt aansluiting te verkrijgen bij het rapport MEYER RANNEFT-HUENDER.

f. Bij de beschouwing die de heer ROTGANS aan de kohierbelastingen wijdt komt wederom zeer duidelijk ons principieële verschil in stellingname tot uiting. Naar zijn meening behoort bij de bezwaren tegen de door mij gevolgde methode nog deze te worden gevoegd dat het tijdsverschil tusschen aanslag en nog later vallende betaling eenerzijds, het jaar van aanslag waarover de verdienste wordt berekend anderzijds, zeer aanzienlijk kan zijn, waardoor aan de onderlinge vergelijkbaarheid der cijfers afbreuk wordt gedaan. Hier spreekt weer sterk de „individueele" opvatting, die zoekt naar den druk der belasting op een ieder persoonlijk, waartegenover ik de verhouding tusschen het totale volksinkomen en de totale bijdrage aan de Overheidshuishouding in

een bepaald jaar als doel heb gekozen. Wel verre van aan mijn opvatting afbreuk te doen wordt deze dan ook door dit bezwaar van den heer ROTGANS versterkt, evenals door de passage die schrijver wijdt aan de verschillen tusschen ontvangen en afgedragen belastinggelden. Mij is het slechts om de werkelijke ontvangsten te doen; daar achterstandcijfers voor alle jaren en alle groepen echter niet te berekenen waren, zijn deze ontvangsten gemakshalve over de bevolkingsgroepen omgeslagen in verhouding tot de opgelegde aanslagen, een gedwongen onjuistheid waarvan ik mij zeer wel bewust ben geweest en die ik t.a.p. in mijn artikel dan ook met name genoemd heb.

Ik meen hiermede de voornaamste bezwaren van den heer ROTGANS te hebben besproken, te hebben aanvaard voor zoover ze mij juist toeschenen en te hebben weerlegd voor zoover mij dat niet het geval leek.

GÖTZEN.

Boekbespreking.

De ordonnantiën betreffende de inkomstenbelasting, vennootschapsbelasting en het beroep in belastingzaken, van aanteekeningen voorzien door Mrs. K.H. Dronkers en L. Lancée (A.W. Sythoff's Uitgeversmij N.V., Leiden).

Wie zich vroeger een ook maar eenigszins volledig beeld wenschte te vormen van de jurisprudentie over de Nederlandsch-Indische belastingordonnantiën kwam voor geen gemakkelijke taak te staan. Aan publicatie van terzake genomen beslissingen was nagenoeg geen aandacht besteed. Het eenige, dat tot het jaar 1930 was verricht, bestond in de uitgifte door het hoofdkantoor van den dienst der belastingen van een 250-tal uitspraken van den Raad van Beroep voor belastingzaken.

Een zeer belangrijke verbetering trad in, toen in dat jaar de publicatie van beslissingen door den belastingdienst met meer ernst werd ter hand genomen. In aansluiting op de reeds gepubliceerde uitspraken werd in de eerste plaats de uitgave verzorgd van de overige vóór 1 Januari 1930 genomen belangrijke beslissingen, terwijl als vervolg hierop de regelmatige uitgifte der „Verzameling van Beslissingen inzake Nederlandsch-Indische Belastingordonnanties" (V. v. B.) werd ingesteld, waarin behalve aan uitspraken van den Raad van Beroep ook een plaats werd ingeruimd aan belangrijke beslissingen van den Hoofdinspecteur van Financiën, voorzoover deze althans voor openbaarmaking vatbaar werden geacht.

Doch hoe hoog de hiermede behaalde winst ook mag worden aangeslagen, een volledige en overzichtelijke uitgave van alle jurisprudentie, die voor de toepassing van de Indische ordonnantiën van belang is, was hiermede nog geenszins bereikt. Immers in de eerste plaats worden beslissingen, die door den belastingdienst niet voor publicatie geschikt worden geoordeeld, niet in de V. v. B. opgenomen, doch in de niet in den handel zijnde „Verzameling van Voorschriften" (V. v. V.). De samenstellers van het thans verschenen boek hebben zich de toestemming weten te verwerven om de beslissingen daaruit, die voor publicatie alsnog in aanmerking kwamen, eveneens in hun commentaar te mogen opnemen.

Voorts is van groot belang voor de Indische rechtsvorming — en zij zal dit voorloopig ook nog wel blijven — de Nederlandsche jurisprudentie. Dit geldt speciaal de inkomstenbelasting. Bij de samenstelling der ordonnantie op deze belasting in het jaar 1932 heeft de Nederlandsche wet op de inkomstenbelas-

ting 1914 tot richtsnoer gediend, waarbij bepaaldelijk als voordeel is genoteerd, dat daardoor bij de toepassing aansluiting zou kunnen worden gezocht bij de wijze, waarop twijfelachtige gevallen door de Nederlandsche jurisprudentie zijn opgelost. Doch ook ten aanzien van de vennootschapsbelasting, al draagt deze in Nederland, in afwijking van het Indische systeem der winstbelasting, een principiëel ander karakter, nl. dat van eene belasting over de uitkeeringen, blijken telkens Hollandsche beslissingen bij de toepassing van de Indische ordonnantie van belang te zijn. De samenstellers hebben dan ook aan de Nederlandsche jurisprudentie ruimschoots aandacht besteed. Hetzelfde geldt voor de Nederlandsche fiscale litteratuur.

Zij kozen voor hun boek den vorm van een tekstuitgaaf der wettelijke voorschriften, voorzien van artikelsgewijs gerangschikte aanteekeningen, waarin telkens in het kort de desbetreffende ambtelijke bescheiden, jurisprudentie en litteratuur zijn vermeld. Het spreekt wel vanzelf dat daarbij een groote mate van kennis en deskundigheid vereischte was, waarvoor overigens de persoon van de samenstellers voldoenden waarborg bood. Het werk moge al op zichzelf geen aanspraak maken op wetenschappelijke bijdrage, dit neemt niet weg, dat het van veel gewicht is, dat de samenvatting en rangschikking der verzamelde bescheiden door wetenschappelijke handen is geschied. Bovendien hebben de samenstellers niet geschroomd ook hun persoonlijk inzicht te vermelden, waar hun dit nuttig en noodig voorkwam.

Alles samengenomen, mag van een belangrijke aanwinst voor de Indische fiscale litteratuur worden gesproken, die te grooter is, waar het werk in een allengs nijpend geworden behoefte voorziet. Voor de inkomstenbelasting, die, zij het eenige malen in een ander kleed gestoken, reeds een kwart eeuw aan zich voorbij heeft zien gaan, geldt dit wel in het bijzonder. Doch ook voor de vennootschapsbelasting was die behoefte onmiskenbaar geworden. Want reeds is in het najaar 1933 de eerste wetenschappelijke bewerking van de vennootschapsbelasting verschenen (Mr. Dr. B. J. F. Steinmetz, „De Indische Vennootschapsbelasting"), echter bleef nog steeds de arbeid ongedaan, die vóór alles noodig was: de ordening van de zich in het eerste decennium der ordonnantie gevormd hebbende jurisprudentie.

Onwillekeurig dringt zich bij het doorbladeren van de uitgebreide jurisprudentie, speciaal ten aanzien van de inkomstenbelasting, de vraag op of wij niet met onze vele gedétailleerde belastingbepalingen op den verkeerden weg zijn, met name of niet in een tijd als dezen, waarin de noodzaak van een ongecompliceerd staatsbeheer bij den dag grooter wordt, een eenvoudig belastingstelsel dè voorkeur verdient. Zij, die overhellen tot de meening, dat dit inderdaad het geval is, mogen bedenken, dat een heffing als die der inkomstenbelasting in een behoorlijk stelsel van lasten, die de Staat van zijn onderdanen vordert, wel nimmer zal kunnen worden gemist en dat, gegeven de noodzaak van haar bestaan, een eerste eisch dier belasting is, dat zij zich zoo nauwkeurig mogelijk bij de vele en vaak ingewikkelde geledingen der maatschappij aansluite. Dit postulaat verliest in tijden van uiterste spanning als de huidige niets van zijn kracht, integendeel hoe zwaarder de druk wordt, die nood-

gedwongen op de contribuabelen moet worden gelegd, hoe dringender de eisch wordt, dat de verdeeling van dien belastingdruk over de verschillende groepen van hen zoo zuiver mogelijk geschiede.

Ook uit dien hoofde verdient het verschijnen van het werk van DRONKERS en LANCÉE, dat ongetwijfeld zal leiden tot opvoering van de zuivere toepassing der belastingvoorschriften, in dezen tijd dankbaar te worden aanvaard.

Mr. J. L. H. VOSSENAAR.

Vereeniging voor Studie van Koloniaal-Maatschappelijke Vraagstukken.

Afleveringen van vorige jaargangen van het tijdschrift „Koloniale Studiën" en de volgende publicaties der vereeniging:

No. 1. De schepenverordeningswet en het belang van de scheepvaart voor den economischen toestand van N.I.
No. 2. Uitverkocht.
No. 3. Uitverkocht.
No. 4. Verslag v/d eerste alg. vergadering in 1917.
No. 5. Nyverheid in Britsch Indië door W. Freundlich.
No. 6. C. Lulofs De voedselvoorziening van N. Indië.
No. 7. M. B. Smits Idem
No. 8. W. Muurling. Hervormingsplannen voor Br.-Indië.
No. 9. Verslag van het congres.
No. 10. Mr. R. Fruin. Het arbeidsvraagstuk in verband met de noodzakelijke ontwikkeling van de Buitengewesten.
No. 11. M. Vierhout. Arbeidsvraagstuk in verband met de noodzakelijke ontwikkeling der Buitengewesten.
No. 12. Verslag van het congres.
No. 13. Beschouwingen naar aanleiding van eene medische studiereis in Oost-Azië, door A. de Waart.
No. 14. Deelneming van de overheid aan het bedrijfsleven, door Prof. Mr. M. W. F. Treub.
No. 15. 's Lands mijnbedrijven, door P. Hövig.
No. 16. Het verloop van 's Lands financiën in de laatste jaren en de verwachtingen daaromtrent voor de naaste toekomst, door C. van den Bussche.
No. 17. De verkeersbedrijven van den staat, door S. A. Reitsma.
No. 18. Uitverkocht.

worden voor zoover nog aanwezig aan belanghebbende leden afgestaan.

a. tegen vergoeding van kosten voor porto en verzending aan personen, die in het jaar, waarover uitgaven aangevraagd worden, als lid waren ingeschreven en als zoodanig hun contributie hebben voldaan;

b. tegen betaling van *f* 0.50 per exemplaar aan leden, die in het jaar, waarover afleveringen worden gevraagd, niet als lid der Vereeniging waren ingeschreven;

De abonnementsprijs voor het tijdschrift der vereeniging is *f* 18.— per jaar.

Niet leden der vereeniging kunnen bovengenoemde publicaties en afleveringen van de jaargangen I—XIII (1916—1930), voor zoover nog voorradig ontvangen tegen den prijs van *f* 1.— per exemplaar.

Afzonderlijke afleveringen van latere jaargangen worden voor niet leden verkrijgbaar gesteld tegen den prijs van *f* 3.50 per exemplaar en de publicaties tegen den prijs als bij het verschijnen telkemale zal worden bekendgemaakt.

Verkrijgbaar tegen de daarachter gestelde gereduceerde prijzen:

I. Publicatie No. 19
1. **Nederlandsch-Indië in de wereldcrisis door Ir. E. P. Wellenstein**
2. **De nawerking van de crisis op 's Lands geldmiddelen door C. van den Bussche tegen den prijs van ..... *f* 1.50**

II. Mr. A. G. VREEDE
De Indische regeling van de arbeidsovereenkomst tegen den prijs van..... *f* 4.—

III. ECONOMISCHE BESCHRIJVINGEN
No. 1. D. H. Burger. Rapport over de desa Pekalongan in 1868 en 1928 ..... *f* 0.50
No. 2. Dr. L. Adam. Enkele gegevens omtrent den economischen toestand van de kaloerahan Sidoardjo (District Kabonogan, Regentschap Bantoel, afdeeling Jocjakarta) Deel I ..... *f* 1.—
No. 3. Idem Idem Deel II ..... *f* 1.—
No. 4. Uitverkocht.

Tarief van Advertentiën.

6	plaatsingen	1/1	bladzijde	.....	*f* 100.—	2	plaatsingen	½	bladzijde	.....	*f* 25.—
	,,	,,	,,	.....	,, 60.—	1	,,	,,	,,	.....	,, 15.—
2	,,	,,	,,	.....	,, 45.—	6	,,	1/4	,,	.....	,, 35.—
1	,,	,,	,,	.....	,, 25.—	3	,,	,,	,,	.....	,, 20.—
6	,,	½	,,	.....	,, 60.—	2	,,	,,	,,	.....	,, 12.50
3	,,	,,	,,	.....	,, 35.—	1	,,	,,	,,	.....	,, 7.50

Aanvragen, bijdragen, berichten omtrent toe- en uittreding, abonnementen, adres-veranderingen, advertenties e.d.m., verzoeken om toezending van losse nummers en geldzendingen, te richten aan den administrateur der vereeniging, den heer R. C. d'Ablaing van Giessenburg Sr., Petodjo Oedik 16, Batavia-Centrum.

VEREENIGING VOOR STUDIE VAN KOLONIAAL-MAATSCHAPPELIJKE VRAAGSTUKKEN

UIT DE STATUTEN:

Artikel 1. De Vereeniging voor Studie van Koloniaal-Maatschappelijke Vraagstukken stelt zich ten doel de bevordering van kennis van en inzicht omtrent maatschappelijke vraagstukken, in het bijzonder die betreffende Nederlandsch-Indië.

Artikel 2. Zij tracht dit doel te bereiken:

a. door het bevorderen of doen instellen van wetenschappelijke onderzoekingen op maatschappelijk gebied;

b. door het uitgeven van geschriften;

c. door alle verdere daarvoor in aanmerking komende wettige middelen.

UIT HET HUISHOUDELIJK REGLEMENT:

Artikel 2. De leden betalen een bijdrage van *f* 1,25 per maand. Zij ontvangen de periodieke uitgaven der Vereeniging kosteloos en andere door de Vereeniging uitgegeven geschriften, hetzij kosteloos, hetzij tegen verminderden prijs.

Artikel 5. De bijdrage van begunstigers bedraagt ten minste *f* 3.— per maand.

Zij ontvangen de publicaties der Vereeniging op gelijken voet als de leden.

Door of namens hen kan in de algemeene vergaderingen een adviseerende stem worden uitgebracht.

Het Bestuur der Vereeniging is samengesteld als volgt:

Dr. J. W. MEIJER RANNEFT, Voorzitter.
Ir. E. P. WELLENSTEIN, Secretaris.
C. VAN DEN BUSSCHE, Penningmeester.
Dr. J. H. BOEKE—Gedelegeerd lid in Nederland (adres: Morsch-Singel 9, Leiden).

BIJDRAGEN, BERICHTEN OMTRENT TOE- EN UITTREDING, ABONNEMENTEN, ADRES-VERANDERINGEN, ADVERTENTIES E. D. M., VERZOEKEN OM TOEZENDING VAN LOSSE NUMMERS EN GELDZENDINGEN TE RICHTEN AAN DEN ADMINISTRATEUR DER VEREENIGING, DEN HEER R. C. D'ABLAING VAN GIESSENBURG, Sr., PETODJO OEDIK 16, BATAVIA-CENTRUM.

Internationaal Koloniaal Instituut

(Institut Colonial International)

Internationale Koloniale Bibliotheek

De publicaties van het Instituut — in het bijzonder het „Annuaire de Documentation comparée" (Jaarboek van vergelijkende koloniale documentatie, in het Fransch en Engelsch) — bevatten het meest belangrijke aan studie's over koloniale onderwerpen en officiëele gegevens over de koloniën.

Onontbeerlijk voor allen, die zich met koloniale vraagstukken bezig houden.

Vraagt Catalogus aan het Algemeen Secretariaat van het Instituut, 72a Boulevard Waterloo, Brussel.

In verband met de belangrijkheid van het onderwerp en het mede in deze aflevering opgenomen op hetzelfde onderwerp betrekking hebbende artikel van Prof. Mr. B. TER HAAR, meent de Redactie van „Koloniale Studiën" het nuttig hier te doen volgen den **hoofdinhoud** van het:

ADVIES

van de

Commissie voor de Inlandsche Hypotheek, ingesteld bij het Gouvernementsbesluit van 11 Mei 1931 No. 27.

De Commissie werd voorgezeten door: Prof. Mr. R. D. KOLLEWIJN, bestond uit de leden: S. BASTIAANS, Mr. K. L. ENTHOVEN, Mr. TH. A. FRUIN, Prof. J. VAN GELDEREN, R. A. A. GONDO SOEBROTO, L. J. HARMSEN, H. G. F. VAN HULS, R. M. A. A. KOESOEMO OETOYO, L. J. S. VAN LEEUWEN, B. H. PAERELS, Mr. SOESANTO TIRTOPRODJO,

en werd als Secretaris bijgestaan door: Mr. F. J. MULLER.

Wegens vertrek naar Europa traden als leden der Commissie af:

L. J. S. VAN LEEUWEN en Mr. TH. A. FRUIN,

te wier vervanging werd benoemd: Mr. F. J. MULLER, terwijl als Secretaris in diens plaats trad: J. H. VAN DRANEN.

Aan de Commissie was opgedragen de Regeering van advies te dienen nopens de vragen:

a. of, en zoo ja in hoeverre behoefte bestaat aan het stellen van wettelijke regelen op de Inlandsche Hypotheek;
b. of, en zoo ja in hoeverre, mede in verband met de sub a gestelde vraag, intrekking of wijziging van de regeling op het credietverband gewenscht is;
c. of, indien het credietverband behouden blijft, de vestiging daarvan kan worden toegelaten ten behoeve van anderen dan de thans bij verordening aangewezen credietinstellingen, alsmede terzake de noodige wettelijke voorzieningen te ontwerpen.

De commissie diende in Juni 1932 haar advies bij de Regeering in.

Advies. Tweede Gedeelte.

De behoefte aan wettelijke regeling van de Inlandsche hypotheek en de mogelijkheid die behoefte te bevredigen.

Paragraaf 1.

INLEIDING:

De instelling van de Commissie voor de inlandsche hypotheek is voortgekomen uit het verlangen om een rechtsvorm te vinden, waarbij, beter dan dit thans het geval is, de inlandsche grond als zekerheid zou kunnen worden gesteld bij het sluiten van crediettransacties tusschen inheemsche grondbezitters en inheemsche, zoomede uitheemsche, credietgevers. Als zoodanig kan de aan de Commissie opgedragen taak worden gezien als een onderdeel van de huidige economische politiek, welke gericht is op de ontwikkeling van de inheemsche productie, in den ruimsten zin van het woord, in de richting van toenemende aanpassing aan de eischen, die aan de op westersche leest geschoeide bedrijven voor hun instandhouding en ontplooiing worden gesteld. De vorming, innerlijke versterking en uitbreiding van een z.g. middenstand van landbouwers, nijveren en handelaren, die over méér kapitaal, kennis, bedrijfsgeest en organisatievermogen beschikken dan met de massa der inheemsche bevolking thans nog het geval is, kan, in het tegenwoordige stadium der inheemsche voortbrenging, als het naaste oogmerk van zulk een politiek worden beschouwd. Een credietvorm, die meer zakelijke zekerheid verschaft door onroerend onderpand dan onder het geldende recht mogelijk is, ware hiertoe, wegens de voor de hand liggende voordeelen, die daaraan voor den credietgever en den credietnemer beide zijn verbonden, zeker dienstig.

De aan de Commissie voorgelegde vragen gaan nu uit van het feit, dat zich in het inheemsche en in het intergentiele rechtsleven reeds een instituut heeft gevormd, dat vaak met den naam van in-

landsche hypotheek wordt aangeduid. De eerste taak der Commissie was om de werking van deze reeds bestaande inlandsche hypotheek, in het algemeen beter aan te duiden met den naam van zekerheidstelling, na te gaan en te beoordeelen of door wettelijke regeling hiervan een instituut kon worden gevormd, hetwelk in zijn rechtgevolgen de europeesche hypotheek eenigszins nabij zou komen. De commissie heeft gemeend, dat dit laatste niet viel te bereiken, ofschoon met enkele wettelijke bepalingen wel een verbetering van het bestaande recht kan worden verkregen.

Door dit antwoord op de eerste aan de Commissie gestelde vraag, moest hierna worden onderzocht of dan misschien door wijziging van de regeling op het credietverband (hetwelk met veel meer recht den naam van inlandsche hypotheek zou mogen dragen), en met name door dit instituut ook voor andere personen dan alleen credietinstellingen toegankelijk te maken, het (nagestreefde) doel kon worden bereikt. Deze wijziging in de regeling op het credietverband, die tevens een belangrijke verruiming van de werkingssfeer van dit instituut beteekent, brengt naast de voordeelen van zekerder, gemakkelijker en wellicht goedkoopere credietgeving, naar het oordeel der Commissie, echter eveneens gevaren voor den Imheemschen credietnemer.

Het crediet, dat voor de ontwikkeling van het bedrijfsleven van belang moet worden geacht, is het zoogenaamde productieve crediet, hetgeen ertoe leidt, dat geldmiddelen, waarover de producent tevoren niet de beschikking had, met economisch voordeel in zijn bedrijf worden aangewend.

De vorm nu, waarin tot nog toe dit crediet het meest aan het beoogde doel heeft beantwoord, is vooral deze, dat den tani of anderen Inheemschen bedrijfsleiders bedrijfsbenoodigdheden e.d. op crediet werden verstrekt, dan wel voorschotten werden verleend op zijn product. In beide gevallen toch ontstaat tusschen den credietgever en den credietnemer een band, welke ertoe leidt, dat de credietgever op de productieve aanwending toeziet. Zoo controleeren opkoopondernemingen den producent, die hun straks zal moeten leveren.

Nog verder gaat de bemoeienis in die gevallen, waarin een voorlichtingdienst van het Gouvernement aanschaffing van kunstmest, ijzeren rietmolens, motorprauwen, e.d. door credietvergemakkelij-

king bevordert. Hier gaan voorlichting en toezicht op de aanwending van het op crediet verschafte bedrijfsmiddel ten nauwste samen.

Het kan nu niet worden ontkend, dat credietverstrekking op hypotheek juist door het strengere zakelijke karakter der overeenkomst dien persoonlijken band eerder verzwakt dan versterkt. Althans is het voor den geldschieter met dit recht in de hand niet noodig op de productieve aanwending van de verstrekte geldmiddelen toe te zien. Hierdoor wordt dan ook in de hand gewerkt, dat crediet op hypotheek ook zou worden genomen door hen, die geen doelmatige aanwending van de gelden weten te bewerkstelligen. De vergroote schuldenlast, die echter daardoor op het bedrijf, in de meeste gevallen den landbouw, komt te rusten, veroorzaakt enkel nadeel.

Hier komt bij, dat al moge de tani in eigen sfeer voldoende economisch overleg vertoonen, het hier juist zal gaan om invloeden uit een hem thans nog vreemde sfeer en het te verwachten is, dat, door het hanteeren van een credietvorm, waarvan zij de gevolgen nog slecht kunnen berekenen, in de eerste plaats de economisch zwakkeren in meerdere mate tot het sluiten van credietovereenkomsten voor consumptieve doeleinden zullen overgaan. Laat men partijen hier vrij, dan is het gevaar niet denkbeeldig, dat mede door de groote macht, die het onverbiddelijke hypotheek-recht aan den, den tani niet persoonlijk bekenden, hypotheeknemer verleent, de algemeene openstelling van het credietverband een meerdere depossedeering van kleine bezitters, die hun hypotheekschuld niet tijdig kunnen aanzuiveren, tot gevolg heeft.

Voor zoover het uitheemsche credietgevers betreft, wordt hun macht over den tani vergroot en zou zijn onteigening door hen kunnen worden bewerkstelligd, doordat van hen afhankelijke personen, zelfs stroomannen, den grond in handen krijgen. Bij Inheemsche credietgevers echter is conglomeratie van gronden in hun handen verre van denkbeeldig.

Hoe zeer ook vergrooting van grondbezit in vele gevallen voorwaarde voor versterking van het bedrijf van den landbouwer kan zijn, zijn toch vooral bij de huidige populariteit van den deelbouw grootgrondbezit en grootgrondbedrijf geenszins synoniem. Een bevordering van het grootgrondbezit met bijbehoorenden deelbouw

is echter uit een oogpunt van verbetering van de productie, opvoering van hare resultaten en dienovereenkomstig vermeerderde volkswelvaart eerder na- dan voordeelig.

Ongetwijfeld zal in het proces, waarin een sterke landbouwende middenstand zich ontwikkelt, een gedeelte der bevolking, dat niet mee kan, zijn bezit gedeeltelijk verliezen en soms verarmen. Dit is onvermijdelijk. Doch de Regeering, die maatregelen in het leven roept, die dit proces zullen verhaasten, dient te zorgen, dat Zij remmen kan aanzetten, indien ongewenschte en wel te vermijden gevolgen dreigen op te treden. Hiernaar is gestreefd in de wijzigingen, die in de Regeling van het credietverband worden voorgesteld.

Paragraaf 2.

DE BESTAANDE „INLANDSCHE HYPOTHEEK".

A. *Het geldende recht.*

Onder Inlandsche hypotheek verstaat men de aanwijzing van een goed als waarborg voor de nakoming van een verbintenis. De in lateren tijd voor deze transactie meer gebruikte term „zekerheidstelling" verdient de voorkeur, daar hij niet de gedachte opwekt alsof het inheemsche instituut in zijn wezenstrekken thans reeds voorname gelijkenis zou vertoonen met de in het Burgerlijk Wetboek geregelde hypotheek. Zooals uit de hierna gegeven korte beschijving van de totstandkoming en de werking van de „inlandsche hypotheek" moge volgen, valt deze gelijkenis namelijk slechts ten aanzien van eenige meer ondergeschikte punten, aan te wijzen.

De zekerheidstelling vertoont deze gelijkenis met de hypotheek, dat zij, anders dan de inheemsche grondverpanding, niet een zelfstandige overeenkomst is, doch de inhoud vormt van een afhankelijk beding. Zonder hoofdverbintenis, tot de zekerheid van welker voldoening zij moet strekken, is de zekerheidstelling evenmin denkbaar als de hypotheek. De aanwijzing van het goed (bouwgrond of erf, opstal of vruchtboom) tot waarborg geschiedt bij overeenkomst tusschen den schuldeischer en den inlandschen bezitter van het goed.

Voor het geldig totstandkomen van deze overeenkomst is geschrift geen vereischte, hetgeen bij een in hoofdzaak nog analfa-

betische bevolking ook moeilijk anders kan worden verwacht [1]). Eerder mag het opmerkelijk heeten, dat uit zooveel streken het bericht kwam, dat *gewoonlijk* van deze transactie een akte wordt opgemaakt, ook al houdt men er rekening mede, dat dit beeld waarschijnlijk ten gunste van de gevallen, waarin wel van geschrift gebruik wordt gemaakt, verteekend zal zijn, daar deze gevallen uiteraard eerder en beter bekend worden. Het ligt natuurlijk voor de hand, dat, zooals de antwoorden mededeelen: rijkeren en meer ontwikkelden eerder een akte verlangen dan armen en onontwikkelden; dat belangrijke transacties eerder in geschrift worden gebracht dan onbelangrijke en dat familie- en desalieden eerder onder elkaar met een mondelinge afspraak volstaan dan vreemden.

Minder eenstemmigheid bestaat over de vraag of medewerking van of kennisgeving aan dorps- of andere hoofden voor het geldig tot stand komen van de zekerheidstelling tusschen partijen een vereischte is. Het opmerkelijke verschil, dat op dit punt tusschen de van Java en de uit sommige der Buitengewesten binnengekomen antwoorden valt aan te wijzen, schijnt met het verschil in het gezag der dorpshoofden parallel te gaan. Op een enkele uitzondering na [2]) was voor Java het antwoord, dat de zekerheidstelling ook buiten de desahoofden om, rechtsgeldig kan tot stand komen. Dat daardoor voor den debiteur, die het goed

---

1) Zie de antwoorden op vraag 3 van de vragenlijst der Commissie (overzicht in bijlage III). Anders, dus dat geschrift wel geldigheidsvereischte zou zijn: de landbouwconsulent te Bandoeng, wiens opvatting echter èn door het B.B., èn door de Volkscredietbank èn door het eigen onderzoek van de Commissie in Bandjaran wordt gelogenstraft; voorts het B.B. te Trenggalek en Toeloengagoeng (Landraad onzeker), door den Landraadvoorzitter te Madioen (tegengesproken door den Regent), door den Landbouwconsulent voor Bodjonegoro en Grisee (tegengesproken door Regent V.C.B. en Landraadvoorzitter), door het B.B. voor Bandjermasin (tegengesproken door V.C.B. en Landraadvoorzitter) en voor Balikpapan.

2) Tangerang (Ldr.), Soekaboemi (V.C.B., tegengesproken door B.B. en Lco.), Soemedang (Regent), Madjalengka (B.B. en Lco.), Temanggoeng? (B.B.), Keboemen en Karanganjar (voor sommige onderdistricten Ldr., anders B.B.), Japara (V.C.B.), — Soerakarta en Jogjakarta met hun eigen regelingen op het credietverband blijven buiten beschouwing, — Patjitan (B.B., anders Ldr.), Bangkalan (V.C.B., anders B.B.). Zie het overzicht van de antwoorden op vraag 2, opgenomen als bijlage II.

tot zekerheid aanwees, de gelegenheid om dat goed, in strijd met de zekerheidstelling, toch te vervreemden vergroot wordt, omdat het desahoofd zijn toezicht niet kan uitoefenen, is een kwaad gevolg. Maar hoofdzaak was voor de Commissie, dat, indien de gegeven antwoorden juist zijn, op Java de rechtsovertuiging overheerschend blijkt, dat ook hij, die buiten het desabestuur om, zijn goed tot zekerheid stelde, verplicht is dat goed onbelast in zijn vermogen te bewaren, totdat de schuld waarvoor het als zekerheid dient, is afgelost.

De Commissie vond de juistheid van deze opvatting bevestigd in hetgeen aan twee leden van haar economische sub-commissie bij een eigen onderzoek in de desa's Kemassan (Bandjaran, Bandoeng) en Tjikemboelan en Trogong (Garoet) en in het Malangsche in de desa Djatikerto (Kepandjèn), bij de inzage der desaregisters bleek en werd medegedeeld. Niet alleen bleek, dat de zekerheidstelling slechts bij uitzondering in de registers werd vermeld, bijv. indien zij ten behoeve van de Volkscredietbank werd gevestigd, maar dat ook grond-*verpandingen* zeer vaak en *overgang* van inlandsch bezitrecht niet zelden buiten die registers bleven. De onderzoekingen van de heeren ODJOH ADIWINATA en KARTOPRAJITNO, op verzoek van diezelfde sub-commissie in de desa's Kemassan en Trogong ingesteld, strekten zich ook tot niet in de registers vermelde gevallen van verpanding uit en stelden vast, dat de algemeene opvatting in deze desa's is, dat ook deze niet-gerapporteerde verpandingen door de bevolking zelf volkomen geldig worden geacht.

Het schijnt niet gewaagd te veronderstellen, dat het feit, dat op hem, die in de registers als inlandsch bezitter vermeld staat, bepaalde desadiensten en de verplichting tot betaling der landrente drukken, aan deze ontwikkeling niet vreemd is. Herhaaldelijk hoort men opgeven, dat het rapport van overgang van inlandsch bezitrecht slechts geschiedt, indien men wenscht, dat de desadiensten door den nieuwen bezitter gepresteerd of de landrente door hem betaald zal worden, doch dat men het anders nalaat. Misschien is het zelfs beter om in de plaats van „betaling der landrente" te spreken van het „afdragen", daar ook wel hij of zij, die voor de landrente niet *aangesproken* wil worden, ofschoon hij deze in werkelijkheid betaalt, van „overschrijving" van

den grond op zijn naam afziet [1]). Hiertegenover worde het desahoofd en den desaschrijver op het hart gebonden, dat zij zelf er naar behooren te streven, dat in de dorpsregisters de namen van de werkelijk rechthebbenden op den grond en niet die der belastingafdragers staan ingeschreven. Voorts bespaart men, door het desahoofd er buiten te houden, de belooning, die dezen anders toekomt. En het zal ten slotte wel juist zijn, dat, zooals de wedana van Trogong opmerkte, de steeds grootere wisseling in het dorpsbestuur [2]) hier ook haar invloed doet gelden. In dit verband mag er wel op worden gewezen, dat de Regeering het tot nu toe nog niet heeft aangedurfd om verzuim van *aangifte* aan het betrokken desahoofd van de overdracht van inlandschen grond strafbaar te stellen. Sinds 1926 staat de regeling daartoe in het Staatsblad (1926 Nos. 35 en 297); tot uitvoering van de landrenteordonnantie is de verplichting tot aangifte nader omlijnd in „regelen met betrekking tot de aangifte van overdracht van individueele bezitsrechten en van het bezwaren met schuld van gronden in inlandsch bezit", die in 1926 gewestsgewijze door de residenten op Java naar één model zijn vastgesteld; de strafordonnantie is zelfs met ingang van 1 Augustus 1926 in werking getreden, ... maar de aanwijzing van de gebiedsdeelen, waar zij zal werken, heeft niet plaats gehad, omdat de Directeur van Financiën, die dit moet doen, blijkbaar aarzelt een straf in te voeren op het niet-nakomen van een verplichting, die door de betrokkenen zelf niet scherp als zoodanig wordt gevoeld.

Reeds dadelijk zij er hier op gewezen, dat deze ontwikkelingsgang van het volksrecht op Java te betreuren is. De verdere ontwikkeling van het instituut der zekerheidstelling zou iets gemakkelijker wezen, indien onder de bevolking zelve het bewustzijn leefde, dat een geldige totstandkoming tenminste kennisgeving aan het dorpshoofd vereischte. Met deze „indonesische openbaarheid" in het grondenrecht zouden de moeilijkheden nog niet zijn

1) Vgl. VAN VOLLENHOVEN, Adatrecht II, p. 319—320; WIRJONO PRODJODIKORO in Indisch Tijdschrift van het Recht (in het vervolg afgekort: T.) 134, 642; Ldr. Brebes 17 Sept. 1919, T. 114, 51.
2) Vgl. Eindverslag LACEUILLE, pag. 108 Staat III.

opgelost, daar het van het geheugenregister der hoofden tot een behoorlijke registratie nog een groote stap is, maar er zou tenminste een grondslag aanwezig zijn, waarop de ontwikkeling tot zakelijke zekerheid kon worden opgebouwd, terwijl deze thans ontbreekt. Ongetwijfeld is het gewenscht, dat de kennisgeving der zekerheidstellingen aan het dorpshoofd worde bevorderd, want dan alleen kan deze waken tegen ongeoorloofde latere vervreemding en bezwaring, maar de Commissie acht het onmogelijk om bij de thans heerschende opvattingen die kennisgeving op straffe van nietigheid voor te schrijven. Men bedenke wel, dat juist de kleine en minst ontwikkelde tani door dit voorschrift zou worden getroffen. De meer welgestelde landbouwer en de geldschieter van buiten, hij zij inheemsch of uitheemsch, weten thans reeds, dat kennisgeving aan het desahoofd het voordeel van meerdere zekerheid brengt [1]). Maar het is juist de kleine man, die in kleinen kring familielid of buurman te hulp komend, met de enkel mondelinge aanwijzing tot zekerheid genoegen neemt en met zijn debiteur overtuigd is, dat daarmede de zekerheidstelling tot stand is gekomen. Het is de kwade trouw in de desa binnenvoeren, indien men dezen schuldenaar leert, dat hij, door een afspraak, die hij zelf volkomen bindend acht, in zijn handelingsvrijheid omtrent zijn goed in geenen deele is gebonden.

Voor de *ontwikkeling* der zekerheidstelling tot een voor ruimer handelsverkeer bruikbaar instituut is het ook een bezwaar, dat *grondverpanding* buiten het desahoofd om rechtsgeldig kan geschieden. Hoe kan de koopman, die crediet wil verleenen, mits hem tot zekerheid grond worde aangewezen, zelf nagaan of dat goed niet vroeger reeds voor schuld is verbonden? „De goede trouw is groot in de desa". Zeker, — maar in de toekomst zullen de meeste credietgevers van buiten toch naar zakelijke zekerheid zoeken naast het woord van den schuldenaar; en in de tweede plaats is het te verwachten, dat misbruik en kwade trouw zullen toenemen naar mate het handelsverkeer uitgebreider en onpersoonlijker wordt. Juist voor dit handelsverkeer tusschen partijen, die elkaar niet persoonlijk kennen en elkaar niet geregeld,

1) Uit de antwoorden der notarissen (zie het overzicht in Bijlage V) blijkt, dat vrijwel algemeen een desabestuurslid als getuige het verlijden der akten van zekerheidstelling bijwoont.

laat staan dagelijks, ontmoeten, is een zakelijke zekerheid, die veilig staat voor de kwade trouw van den debiteur, vereischt.

De zekerheidstelling op Java, waarop de commissie in de eerste en in de voornaamste plaats haar aandacht heeft moeten richten, is hiertoe niet geschikt.

Uit verschillende streken der *buitengewesten* werd der Commissie geantwoord, dat kennisgeving aan of medewerking van adathoofden bij grondverpanding en/of zekerheidstelling wel degelijk als een geldigheidsvereischte moet worden beschouwd [1]). Met het voorbeeld van Java voor oogen verdient het aanbeveling dezen rechtsregel, daar waar hij bestaat, door wettelijken steun voor afslijting te behoeden. In het algemeen zal daartoe een nauwkeuriger onderzoek op de plaats zelf noodig zijn dan de Commissie met haar vragenlijsten heeft kunnen instellen. Voor de gewesten Atjeh en Onderhoorigheden, Tapanoeli, Djambi en Palembang schijnt echter thans reeds met zekerheid te mogen worden aangenomen, dat de *regel* is, dat zekerheidstelling niet zonder voorkennis van de volkshoofden tot stand kan komen. Hier ware daarom, naar der Commissie voorkomt, afkondiging van de bepaling op zijn plaats, die door VAN VOLLENHOVEN wordt voorgesteld [2]), dat namelijk voor de geldige totstandkoming van zekerheidstelling voorkennis van het door de adat aangewezen volkshoofd onmisbaar is, tenzij het adatrecht die niet vergt. Van deze bepaling zal de sterke suggestie uitgaan, dat het adatrecht van de streek, waarvoor zij is afgekondigd, die voorkennis als geldigheidsvereischte verlangt.

Verplichte registratie door hoofden of ambtenaren wordt slechts

---

1) Indien niet anders vermeld, is de opgave van het B.B.: Kotaradja, Seulineum, Lammeuloh, Meureudoe, Sigli, Lho Soekon, Bireuen, Lho Seumawe (B.B. en V.C.B.), Tamiang, Kotatjané, Takingeum, Tapa-toean, Bakongan, Batoe-eil.?, Nias, Padang-Sidempoean, Padang Lawas, Siborongborong, Samosir, Baroes, Silindoeng, Indrapoera en Korintji, Tanah Datar, Bangkinang, Ophir, Loeboek Sikaping, Alahan Pandjang, Kroë en Lais (Benkoelen), Ogan Ilir, Banjoeasin en Koeboe-streken, Komering Ilir, Pasemahlanden, Lematang Oeloe, Lematang Ilir, Ogan Oeloe, Djambi (onderafd.), Moeara Boenga, Moeara Tebo, Sarolangoen, Bangko, — mededeelingen betreffende verpanding van grant-rechten in S.O.K. buiten beschouwing gelaten, — Karimoen (Riouw), Koeantandistr., Bandjermasin (B.B., V.C.B., ontkend door Landraad), Kandangan (onzeker), Doesoen landen, Pasir, Balikpapan, Mandar, Soembawa, Badoeng, Karang Asem (B.B.: sommige districten), Singaradja (V.C.B.), Lombok.

2) VAN VOLLENHOVEN, Adatrecht II, p. 633.

zeer zelden vermeld [1]). Van boven af zal die verplichting eerst tot een wezenlijk bestanddeel der rechtshandeling kunnen worden gemaakt, indien voldoende en voor de bevolking bereikbare registratie is gewaarborgd. Bij plaatselijke regelingen, die zich aansluiten aan hetgeen thans reeds aan registratie bestaat, worde aan de personen, die thans reeds de *bevoegdheid* tot registratie van grondtransacties bezitten, de *verplichting* opgelegd om de hun gerapporteerde transacties op een voorgeschreven, eenvoudige, wijze te boeken. De Commissie, die tot plaatselijk onderzoek buiten Java niet in de gelegenheid is geweest, zal zich voor de

---

1) De controleur van *Bireuën* deelt mede, dat de zekerheidstelling in zijn onderafdeeling onbekend is, maar dat ten aanzien van grondverpanding in 1918 door de Zelfbestuurders mondeling werd bepaald, en aan de bevolking bekend gemaakt, dat een schriftelijk bewijs ten kantore van den betrokken Oeloebalang of Oeloebalang tjoet diende te worden opgemaakt. Deze overeenkomsten worden in een register ingeschreven. In de praktijk wordt deze bepaling echter lang niet steeds opgevolgd en men neemt aan, dat ook niet-geregistreerde verpandingen geldig kunnen zijn.

Een *verplichte* registratie wordt benaderd volgens de mededeelingen uit: *de Palembangsche Benedenlanden:* Ogan Ilir (ten einde de transactie, — werkelijk ook de zekerheidstelling? — rechtskracht tegenover derden te verzekeren), Banjoeasin en Koeboe-streken (eigenlijk: een afschrift der akte blijft ten kantore van den pasirah berusten), Komering Ilir (het maken van een schriftuur, dat ingeschreven wordt in het daartoe dienend en bij het margahoofd berustend register, is algemeen gebruikelijk); verder uit: Ogan Oeloe, uit Timor („een der zelfbestuurders heeft ingesteld, dat de crediet-gever bij hem moet komen om het stuk grond, dat hij als zekerheid heeft gekregen (aangewezen heeft gekregen?) aan te geven en ontvangt dan een bewijs hiervan"), uit Badoeng (den Pasar) en uit West-Lombok („van de bij het Agrar. Regl. geopende mogelijkheid om akten tot het verbinden voor schuld van grond tusschen Inlanders onderling (gratis) te doen verlijden t.o.v. het districtshoofd, wordt een ruim gebruik gemaakt").

1) Volgens sommige van de binnengekomen antwoorden op vraag 6 zou in verschillende streken der buitengewesten de opvatting heerschen, dat de zekerheidstelling het den credietgever mogelijk maakt het aangewezen goed ook in handen van derden te vervolgen.

Dit wordt met name beweerd voor:

Atjeh: Seilimeum (B.B.), Bireuën (B.B.), Lho Seumawe (V.C.B.), Lhonga (B.B.), Langsa (B.B.), Tamiang (B.B.) en Meulaboh (B.B.);

Tapanoeli: Nias (B.B.), Angkola en Sipirok (B.B.), Samosir (B.B.);

Sumatra's Westkust: Oud-Agam (B.B.);

Palembang: Banjoeasin en Koeboestreken (B.B.), Rawas en Pasemah-landen (B.B.);

Djambi: Moeara Boengo, Moeara Tebo, Sarolangoen (B.B.);

Celebes en O.: Soenggoeminassa en Bonthain (B.B.), Sindjai, Kadjang, Bikeroe, Boeloekoemba, Benteng en Watampone (Landraadvoorzitter);

Flores: Maoemere (B.B.);

Bali en Lombok: Tabanan, Karang Asem, West-Lombok, Oost-Lombok (B.B.).

buitengewesten, op dit punt, tot deze suggestie moeten beperken.

Welke zijn de rechtsgevolgen der zekerheidstelling? Hier vertoont zij nog op één punt, zij het ook oppervlakkig, overeenstemming met de hypotheek: het goed dat tot zekerheid dient, blijft in handen van den debiteur. Doch hiermede houdt de gelijkenis met de hypotheek dan ook op. Op het aangewezen goed komt geen zakelijk recht te rusten. De bezitter *mag* het goed niet vervreemden of verpanden, doch indien hij dit toch doet, is die vervreemding volkomen rechtsgeldig: verhaalsrecht heeft de bedrogen schuldeischer op het goed dan niet. De zekerheidstelling schept evenmin preferentie, al behoeft de mogelijkheid niet steeds uitgesloten te zijn, dat de landraad een oplossing zoekt, waarbij aan de rechten van dien schuldeischer, bij verhaal op het tot zekerheid gestelde goed, den voorrang wordt gegeven. Ook is het waarschijnlijk, dat de Landraad, indien het tot zekerheid dienende goed wordt vervreemd, zal aannemen dat de vordering daardoor opeischbaar is geworden. Maar wordt krachtens vonnis executoriaal beslag op het goed gelegd, dan zal de crediteur aan wien het als zekerheid werd aangewezen, wel steeds achter het net visschen, tenzij ook hij zijn vordering in executorialen vorm bij den Landraadvoorzitter tot tenuitvoerlegging kan indienen (art. 201 e.v. Inl. Regl.). Geen zaaksgevolg en geen preferentie, dit zijn wel de twee voornaamste punten, waarop de zekerheidstelling zich èn van de hypotheek èn van het credietverband (de werkelijke *inlandsche* hypotheek!) onderscheidt en bij deze achterstaat.

Maar wat is dan in de praktijk de waarde der zekerheidstelling? De waarde ligt in de eerste plaats hierin, dat de debiteur-inlandsch bezitter, die zich ertoe verbindt zijn goed niet te zullen vervreemden of verpanden of op eenigerlei andere wijze weerloos te maken, tot nu toe slechts in zeldzame gevallen zich aan die belofte niet blijkt te houden. De crediteur, die erop vertrouwt dat hij, indien hij geen voldoening van zijn vordering verkrijgt, zij het dan misschien ook tezamen met concurrente medecrediteuren, het aangewezen goed als verhaalsobject in den boedel van zijn debiteur zal vinden, gaat in den regel veilig. Ten onrechte spreekt men hier wel eens van een alleen-zedelijke verplichting van den inlandsch-bezitter; zij is wel degelijk een rechtsplicht, waarvan de nakoming door den crediteur kan worden geëischt.

Het is echter juist, dat de crediteur zich bij deze afspraak in groote mate op het fatsoen van zijn tegenpartij verlaat. Door een der notarissen te Batavia werd der Commissie medegedeeld, dat op dien grond, aangezien de zekerheidstelling geen zekerheid en geen voorrecht geeft, door zijn kantoor het vestigen van z.g. inlandsche hypotheek steeds werd ontraden. Toch werden in het jaar 1930 nog 6 akten van zekerheidstelling, waarvan het model werd overgelegd, door dat kantoor verleden. Ook de praktijk der andere notariskantoren wijst erop, dat door crediteuren wel degelijk op deze zekerheid wordt prijsgesteld. Het antwoord op de vraag aan de notarissen gedaan of hun bepaalde moeilijkheden bij de uitvoering van deze overeenkomst bekend zijn, luidde algemeen ontkennend en het groote aantal van deze akten, dat telken jare wordt opgemaakt, is hiermede in overeenstemming. En hoe zou het ook anders te verklaren zijn, dat voor 1930 (zie bijlage V) voor Batavia: 80, voor Buitenzorg: 115, voor Bandoeng: 65, voor Poerworedjo: 43 en voor Pontianak: 41 van deze akten worden opgegeven? [1]). Het aantal uit de gepubliceerde jurisprudentie bekende gevallen, dat zich moeilijkheden voordeden, is hierbij vergeleken slechts klein. Hier geldt nog, dat de goede trouw groot is in de desa. Op hem die zijn grond als zekerheid heeft aangewezen drukt zwaar het gevoel der gebondenheid; de schuldeischer durft daar op te vertrouwen en in dit opzicht blijkt zijn risico niet extra groot te zijn [2]).

---

1) De opgave van Mr. SMITS (Bandoeng) in T. 134, 22, dat vele notarissen dergelijke akten bij 60 of meer per maand zouden verlijden, moet misschien aldus gelezen worden, dat vele notarissen maanden kennen (nl. de maanden, waarin de geldschieters hun voorschotten op de nog niet geoogste gewassen uitbetalen), waarin een zoo groot aantal akten van zekerheidstelling door hen wordt afgeleverd. Een Buitenzorgsche akte van het gewone model vindt men afgedrukt in T. 129, 144.

2) Vgl. VAN OSSENBRUGGEN. De regeling van het desabeheer en die van het credietverband, p. 21: „Gelukkig *voelt* de Javaan zich door zoo'n contract *verplicht*, om zijn aldus quasi-verbonden goed onverkocht en onverpand te laten; kwade trouw heeft zich hierbij, meen ik, zelden of nooit voorgedaan. Waarschijnlijk, omdat ook de prokrols-bamboe niet beter weten, èn omdat de Inlandsche bestuursambtenaren en de administratiteurs der banken een oogje in het zeil houden. Op den duur zal zulk een contract echter geen deugdelijk surrogaat blijken voor een goed geregeld wettelijk verbandstelsel.

Om in deze behoefte te voorzien nu, is het rechtsinstituut van het *credietverband* in het leven geroepen ....."

Met de aanwijzing van het goed, dat tot waarborg zal dienen, is in den regel het beding verbonden, dat de schuldeischer, indien geen voldoening van de verbintenis na den afgesproken tijd volgt, òf het goed als zijn bezit tot zich zal mogen nemen, òf het in het openbaar of ondershands zal mogen verkoopen, dan wel het zal mogen verpanden of verhuren, om zichzelf in deze laatste gevallen uit de koop-, pand- of huursom te voldoen. Het eerste beding zal vooral tusschen desalieden onderling worden gemaakt en HOLLEMAN beschrijft hoe dan in 9 van de 10 gevallen eerst weer onderling overleg zal volgen voordat het ten uitvoer wordt gebracht [1]). In het verkeer tusschen Inlanders en niet-Inlanders is het door het vervreemdingsverbod van 1875 onbruikbaar [2]).

De volgende bedingen komen geregeld voor in notariëele akten van intergentiele zekerheidstelling, maar zijn toch ook aan de onderhandsche akten in de desa opgemaakt niet vreemd Van uit het Bandoengsche kwamen der Commissie verschillende van dergelijke akten uit de jaren 1929 en 1930 onder de oogen, die de clausule bevatten: „Maka saja kasi kwasa kepada toewan wang akan djoeal di lelang atawa di bawa tangan saja poenja tanah enz." Het beding, waarbij machtiging gegeven wordt tot openbaren verkoop van het goed, is wel het meest voorkomende.

Om de vraag te beantwoorden of de machtiging tot verkoop kan worden herroepen en op welke andere wijzen zij kan teniet gaan, moet eerst het recht, dat de zekerheidstelling beheerscht, worden aangewezen. Wordt het beding tusschen Indonesiërs onderling gemaakt, dan zal dit natuurlijk het adatrecht zijn. Maar ook indien de zekerheidstelling tusschen Inlander en niet-Inlander tot stand komt, zal men, indien niet anders is overeengekomen, en afgescheiden van de vraag, welk recht de hoofdovereenkomst beheerscht, moeten aannemen, dat inlandsch recht daarop toepasselijk is. Een overeenkomst tusschen twee partijen, in de eerste plaats ten doel hebbende de inlandsche partij in haar beschik-

1) HOLLEMAN, het Adatrecht van de afdeeling Toeloengagoeng, p. 21/22.
2) Dat men in de praktijk het vervreemdingsverbod hierbij wel eens over het hoofd ziet, blijkt uit een schuldbekentenis met zekerheidstelling ten behoeve van een Chinees, afgedrukt in T. 125, 220, waarvan de laatste zin luidt: „djika saja tida bisa bajar, satoe boelan sampe tiga boelan, ini tanah dan roemahnja djadi miliknja jang poenja wang (Kwe Toen Tjiang)".

kingsbevoegdheid over haar inlandschen grond te beperken, vertoont met het inlandsche recht de sterkste aanknoopingspunten. Veilig mag men aannemen, dat naar dit recht een eenzijdige opzegging door den debiteur van de eenmaal gegeven machtiging tot verkoop van het goed onbestaanbaar is.

Het Hof besliste in 1900 implicite, dat de bij een akte van zekerheidstelling (gegoten in den vorm van een koop en verkoop) gegeven machtiging tot verkoop *door den dood van de lasthebster* niet was teniet gegaan [1]).

Daar *beslagen* goed niet als on-beslagen kan worden verkocht, wordt den crediteur, indien ten bate van derden op het tot zekerheid gestelde goed beslag wordt gelegd, het voordeel van de hem verleende machtiging uit handen geslagen.

Moeilijker zijn deze vragen te beantwoorden, indien, hetgeen in notariëele akten vaak voorkomt, de inlandsche partij zich vrijwillig heeft onderworpen aan het europeesche recht. De strijd over de beteekenis der herroeping der onherroepelijke volmacht duurt in de europeesche rechtsliteratuur nog voort. De opvatting, dat art. 1804 B.W. van regelenden aard is, vindt hoe langer hoe meer aanhang, doch hiermede is het geschilpunt niet opgelost. De kern van de kwestie is of, indien art. 1814 door beding op zijde is gesteld, en de lastgever door toch de machtiging in te trekken in strijd met dit beding handelt, de lasthebber die intrekking mag negeeren dan wel zijn machtiging als vervallen moet beschouwen en den lastgever alleen tot schadevergoeding kan aanspreken. Het geldende recht is op dit punt onzeker, en waar het ongetwijfeld hier niet de plaats is om in een uitvoerige uiteenzetting partij te kiezen, moge de Commissie er mede volstaan met zich aan te sluiten bij de opvatting van Mr. LOSECAAT VERMEER, de schrijver, die in dezen strijd het laatst aan het woord is geweest [2]). Den vollen nadruk doet LOSECAAT VERMEER er op

1) H.G.H. 31 October 1901, W. 2003, T. 79, 54 o.v. Voor de feiten vgl. W. 1954. Anders, blijkens de bijgevoegde noot, maar waarschijnlijk omdat europeesch recht toepasselijk werd geacht: R. v. J. Batavia 19 Juni 1903, T. 81, 281, W. 2087.

2) Land. Dl. V (1931), p. 687 e.v. Bij de literatuur, die door de hier gedane verwijzingen gemakkelijk te vinden is, moet voor Indië worden gevoegd het boven reeds geciteerde boekje van Mr. VAN OSSENBRUGGEN, Desabeheer en credietverband, p. 20—21.

vallen, dat bij die overeenkomst, waarbij een volmacht wordt verstrekt om den gemachtigde de uitoefening van een in eigen belang bedongen recht mogelijk te maken, en waar dus niet alleen van een vertegenwoordigingsmacht, maar ook van een vertegenwoordigingsrecht, als een vermogensrecht van den lasthebber, moet worden gesproken, het aanvaarden van de mogelijkheid van herroeping geheel in strijd zou zijn met hetgeen partijen bij het aangaan der overeenkomst beoogden, zegge dus: met den aard der overeenkomst. Het is in werkelijkheid dezelfde reden, die, zonder dat op beslissingen valt te wijzen, doet aannemen, dat naar adatrecht de herroeping krachteloos is.

Het ligt in de rede, dat bij deze opvatting moet worden aangenomen, dat de voor de lastgeving in het B.W. geschreven bepaling, dat lastgeving een einde neemt met den dood of de curateele hetzij van den lastgever, hetzij van den lasthebber, en door het huwelijk der vrouw, die den last gegeven of ontvangen heeft, niet voor de in het eigen belang van den gemachtigde verleende volmacht geldt.

„Welk gevolg de handelingen van den onherroepelijk gemachtigde in geval van faillissement van den volmachtgever zullen hebben," schrijft LOSECAAT VERMEER, „wordt bepaald door de regels van het faillissementsrecht." Waar de volmachtgever in ons geval een persoon is uit de inheemsche bevolking, waarvoor het faillissementsrecht niet geldt, behoeven wij ons daarin niet verder te verdiepen. De uitzonderingsgevallen, waarin door algeheele of gedeeltelijke onderwerping het europeesche familierecht toepasselijk zou zijn, kunnen buiten beschouwing blijven. Faillissement van den gemachtigde tast de volmacht niet aan.

In den allerlaatsten tijd is de meening verkondigd, dat de onherroepelijke volmacht door den schuldenaar aan den schuldeischer verleend om het tot zekerheid gestelde goed te verkoopen, nietig zou wezen op grond van het woekerbesluit (1916 S. 643) en wegens strijd met de goede zeden [1]). Het komt der Commissie voor dat deze meening minder juist is. Het groote bezwaar tegen deze zekerheidstelling met onherroepelijke volmacht is n.l. *niet*

1) Zie het vonnis van den Landraad te Trenggalek ddo. 21 October 1930 T. 133, 200 en het naar aanleiding daarvan ontsproten debat tusschen Mrs. SMITS, DUURVOORT en WIRJONO PRODJODIKORO (T. 134, 22, 332 en 641).

hierin gelegen dat de crediteur een onevenredig groot voordeel voor zich zou bedingen, want dit heeft niet plaats, maar in de mogelijkheid die voor hem geopend wordt om *in strijd met de aangegane overeenkomst*, op gemakkelijke wijze een *onrechtmatig* voordeel te verwerven. De overeenkomst zelf verzekert den schuldeischer geen bovenmatig voordeel. Dat hij geen vonnis behoeft te vragen en den gewonen weg van executie niet behoeft te volgen, is zeker voordeelig voor hem, doch indien hij door een behoorlijk gebruik van de hem verleende volmacht tot verkoop zich niet méér verschaft dan waarop hij recht heeft, ligt hierin alleen een besparing van tijd en moeite. Of echter het maken van dit beding, waarvan door den crediteur zoo licht misbruik kan worden gemaakt, en dat *dan* tot schade voor den schuldenaar kan leiden, die niet gemakkelijk weer op den crediteur kan worden verhaald, vrij aan deze partijen, den inlandschen tani en zijn credietgever kan worden overgelaten, is een andere zaak, die in de thans aan te vangen paragraaf over de vraag of het wenschelijk is, dat de wetgever in het geldend recht betreffende de „inlandsche hypotheek" regelend ingrijpt, onder het oog moet worden gezien.

B. Bestaat er behoefte aan het stellen van wettelijke regelen op de zekerheidstelling?

(De sub *a* aan de Commissie voorgelegde vraag).

Het komt der Commissie voor, dat zij bij de beantwoording van deze vraag behoort te blijven binnen de grenzen van hetgeen, naar te verwachten valt, binnen afzienbaren tijd praktisch mogelijk zal zijn.

Daarom behoeft over de instelling van een inlandsch kadaster niet lang te worden gesproken. Het groote nut, dat een kadaster *kan* afwerpen, zal niemand ontkennen, doch de daaraan verbonden kosten zijn, mede doordat de bijhouding en de noodzakelijke contrôle ter plaatse een aparten tak van dienst zouden vorderen, zoo hoog, dat zij noch door het Land noch door de desa's of door de belanghebbenden kunnen worden gedragen, (vgl. de onder letter A aan het advies toegevoegde nota).

Dat op de kadastrale registratie nog een boekhouding der grondrechten zou moeten volgen, zij hier slechts volledigheidshalve aangestipt.

Echter moet worden opgemerkt, dat het ontbreken van een kadastrale opmeting der gronden op het oogenblik in geringer mate als een bezwaar tegen de zekerheidstelling wordt gevoeld, door hen, die *thans* van dit instituut gebruik maken, dan men wellicht zou verwachten. Op de door de Commissie te dien aanzien gestelde vraag (No. 11 der vragenlijst, zie bijlage IV) werd in verreweg het meerendeel der antwoorden verklaard, dat kadastrale opmeting niet noodig werd geacht, daar de grenzen der perceelen aan de bevolking zelve voldoende bekend waren en met opgave der belendende perceelen en/of verwijzing naar het landrenteregister kon worden volstaan. Ook in de notarieele akten van zekerheidstelling is deze beschrijving van ligging en grenzen der gronden gebruikelijk, terwijl ook hier niet van bijzondere bezwaren daartegen blijkt. Dit neemt natuurlijk niet weg, dat, hetgeen iedere Landraadvoorzitter weet, hier een bron van chicanes openstaat; er wil slechts mede gezegd zijn, dat voor de zekerheidstelling in het inheemsche desaleven, en voor de zekerheidstelling zooals deze *thans* in het intergentiel verkeer voorkomt, het ontbreken van een kadaster niet een bezwaar is, dat oogenblikkelijke voorziening eischt [1]).

Kadastrale opmeting en grondrecht-registratie moet als algemeene maatregel, op grond van financieele bezwaren, onuitvoerbaar worden geacht, doch de weg daarheen staat op Java en Madoera den enkeling open, doordat hij zijn inlandsch bezitrecht in agrarischen eigendom kan omzetten. De weinige lust, die hiertoe is betoond, en de ervaring opgedaan met de overschrijving van het agrarisch eigendomsrecht op den opvolger van den oorspronkelijken rechthebbende kunnen de teleurstelling, dat een algemeene beschrijving der inlandsche grondrechten thans onbetaalbaar is, wellicht iets temperen. Op dien grond ook schijnt toepassing van de regeling op den agrarischen eigendom buiten Java niet aanbevelingswaardig en is, voor ons doel althans, meer te verwachten van een verbetering van de regeling op het credietverband.

Ook moet hier worden gememoreerd, dat, theoretisch gesproken, de inlandsche bezitter, indien de Regeering medewerkt, zijn recht

1) Over de plannen voor een „inlandsch kadaster", zie VAN VOLLENHOVEN, Adatrecht II, p. 318 e.v. en de daar vermelde literatuur, benevens het als Bijl. A opgenomen „Overzicht betreffende de instelling van een „Inlandsch Kadaster".

op „kleine stukken gronds" voor zoover deze bestemd is tot „uitbreiding van steden en dorpen en tot het oprichten van inrichtingen van nijverheid", door prijsgeving en eigendomsaanvraag in europeesch eigendomsrecht vermag te transformeeren. Zoolang hij daartoe behalve de kosten van meetbrief en eigendomsakte ook nog de koopsom van zijn eigen grond zal hebben te betalen, zal deze manipulatie hem echter slechts zelden kunnen aanlokken.

Tenslotte zij er aan herinnerd dat een ieder grondbezitter, dus ook de inlandsche grondbezitter, indien hij dit wenscht, op eigen kosten zijn grond kan doen opmeten. In den regel zullen de kosten daarvan echter te hoog zijn om den inlandschen credietnemer, die zijn grond tot onderpand wil stellen, van evenredig nut te kunnen zijn. Een van de leden der Commissie meende, dat hieraan tegemoet kon worden gekomen door het aanstellen van gezworen inlandsche landmeters, die, door belanghebbenden betaald, omdat zij in de desa zouden leven, met een eenvoudig inkomen genoegen zouden nemen; het opmaken van een kaartje van den grond zou dan bij het vestigen van credietverband verplichtend moeten worden gesteld, terwijl het hetzelfde lid mogelijk voorkwam, dat deze landmeters dan als ambtenaren van het credietverband zouden optreden. De overige leden der Commissie waren echter overtuigd, dat hierdoor een veel te zwaren financiëelen last op de credietnemers zou worden gelegd, terwijl zij het ook geen gering bezwaar achtten, dat door het verplicht gestelde opmeten van den grond telkens een groote vertraging in de vestiging van het credietverband zou ontstaan. Nu de opmeting der individueele grondstukken voor den landrentedienst hoe langer hoe verder voortschrijdt en, sinds eenige jaren, volgens een veel nauwkeuriger, nieuwe methode plaats vindt, komt het der Commissie echter wel zeer gewenscht voor, dat voor den daarbij belang hebbenden grondbezitter de *mogelijkheid* worde geopend om tegen een geringe vergoeding een afschrift van het kaartje van zijn grond te verkrijgen.

Als surrogaat van een kadaster en een daaraan aansluitende grondrechtboekhouding doen, zooals gezegd, de desa- en landrenteregisters dienst. Het bijhouden van de desa-grondregisters is met het bijhouden van talrijke andere registers de taak van den dorpsschrijver onder toezicht van het dorpshoofd. De aanstelling van

een aparte onder het dorpshoofd staande beambte voor het dorpsgrondenrecht, of, zooals een der leden der Commissie liever wilde, een daartoe aan het onderdistrictshoofd toegevoegden ambtenaar, die den tijd zou kunnen vinden om de juistheid van zijn registers opzettelijk ter plaatse te verifieeren, zou wellicht de overtuiging kunnen doen herleven, dat aanmelding der grondtransacties geldigheidvereischte is, en in ieder geval ook voor de zekerheidstelling winst beteekenen. Zoolang hieraan echter, ook weder op grond van de daaraan verbonden kosten, niet kan worden gedacht, zij slechts aangedrongen op zoo scherp mogelijke contrôle door het inlandsch en europeesch bestuur op deze taak van de desa. Algemeen wordt de opmerking gemaakt, dat daar waar een assistent-wedana of wedana zich voor de registers interesseert een behoorlijke boekhouding in de desa bestaat zoolang zijn bestuur en zijn belangstelling duren. Het wekelijksche rapport van de mutaties die voor de *landrente* van belang zijn bewijst ook, dat onder gestadig toezicht van boven werkelijk iets te bereiken is. De vraag hoe dat verscherpte toezicht, zonder uitbreiding van personeel en opvoering van kosten verkregen kan worden, moet de Commissie ter verdere beantwoording aan het Binnenlandsch Bestuur overlaten. Hier zij echter alleen herhaald, dat op de boven reeds uiteengezette gronden, naar de meening der Commissie, thans nog geen sprake mag zijn van verbetering der registers door aan de bevolking de *verplichting* op te leggen om op straffe van nietigheid haar grond-transacties en haar zekerheidstellingen in de registers te doen inschrijven.

Voorts zou aan de notarissen kunnen worden verzocht — een rondschrijven lijkt daartoe voldoende — de partijen in te scherpen, dat de akte van zekerheidstelling in het desaregister behoort te worden ingeschreven [1]).

---

1) Teneinde hieraan meer kracht bij te zetten zou de notaris aan partijen, c.q. aan het als getuige medegekomen desahoofd, kunnen verzoeken hem dagteekening, folio en nummer op te geven waaronder de akte in het desaregister wordt ingeschreven. Een nog slechts in te vullen formulier, in een geadresseerde en gefrankeerde enveloppe daartoe overhandigd, kan de opvolging van het verzoek vergemakkelijken. De notaris teekene de ontvangen gegevens op zijn beurt weer aan op de minuut der akte.

Uit het antwoord van een notaris te Bandoeng volgt, dat daar de loerah reeds als getuige meekomt juist omdat hij meent in zijn registers van de zekerheidstelling aanteekening te moeten houden om te voorkomen, dat de gronden worden verkocht of bezwaard.

De doorhaling van de zekerheidstelling bij afbetaling van de schuld zal aan de practijk moeten worden overgelaten. Gedeeltelijke afbetalingen en doorhalingen ziet men in de registers vermeld en gedaan; indien het dorpshoofd (of de dorpsschrijver?) voldoende overtuigd is, dat afbetaling heeft plaats gehad, gaat hij daartoe over. Hoe hij tot zijn overtuiging komt is niet altijd even duidelijk; van moeilijkheden op dit punt hoort men echter niet en het zou onmogelijk zijn hieromtrent thans regels te stellen die eenige kans op naleving zouden bezitten.

De grondslag en de kern van het heele instituut der zekerheidstelling is de overtuiging van den indonesiër, dat hij het als waarborg aangegeven goed niet mag vervreemden of voor andere schuld verbinden. Het is zaak deze overtuiging zoo levendig mogelijk te houden en voor afslijting te behoeden waartoe een strafbepaling dienstig kan zijn. In art. 385 van het Wetboek van Strafrecht, waarbij in verschillende gevallen het nogmaals voor schuld verbinden van een goed, dat reeds voor schuld verbonden is, zonder dat men dit laatste aan zijn nieuwen crediteur mededeelt, strafbaar wordt gesteld, behoort ook de zekerheidstelling haar plaats te vinden. Tevens kan de redactie van het artikel aanmerkelijk worden vereenvoudigd door niet alle wijzen, waarop een goed voor schuld kan worden verbonden, *afzonderlijk* te onderscheiden, doch dezen algemeenen term, die ook de zekerheidstelling omvat, te gebruiken. Daarnaast is, vooral met het oog op het arrest van het H.G.H. van 2 April 1931 (T. 134, p. 142), dat de mogelijkheid opent om een erf, door het verkoopen van een daarop staand (steenen) huis, voor zijn bezitter volkomen waardeloos te maken, gesteld: het „met eenigen last bezwaren". De Commissie is, voor zoover haar leden een oordeel hierover vermochten uit te spreken, weliswaar niet van meening, dat dit arrest juist gewezen is (op deze plaats mag wel worden volstaan met een verwijzing naar het onderschrift van Mr. TER HAAR), doch zij ziet zich genoopt met deze opvatting van het opperrechtelijk college rekening te houden, zoolang het zijn jurisprudentien niet heeft gewijzigd. Het woord „wederpartij" is gewijzigd in „wederpartijen" om alle conniventie van de partij, die niet door de fraudeleuze handeling van den inlandsch bezitter benadeeld wordt, met dezen, te voorkomen.

De Commissie stelt daarom voor art. 385 W.v.S. te lezen:

„Met gevangenisstraf van ten hoogste vier jaren wordt gestraft:

1e. hij, die met het oogmerk om zich of een ander wederrechtelijk te bevoordeelen, eenig stuk grond, opstal, beplanting of bezaaiïng, waarop inlandsch bezitrecht, particuliere-landerijenerfpachtsrecht of landerijenbezitsrecht wordt uitgeoefend, wetende dat een ander daarop rechthebbende of mederechthebbende is, verkoopt, verruilt, op eenigerlei wijze voor schuld verbindt, met eenigen last bezwaart, in deelbouw geeft of verhuurt;

2e. hij, die met gelijk oogmerk een zaak als onder 1e. genoemd, die reeds op eenigerlei wijze voor schuld is verbonden, met eenigen last is bezwaard, in deelbouw is gegeven of is verhuurd, zonder zijn wederpartijen daarvan in kennis te stellen, verkoopt, verruilt, of nogmaals voor schuld verbindt, met eenigen anderen last bezwaart, in deelbouw geeft of verhuurt."

Het is hier de plaats om te onderzoeken of niet paal en perk moet worden gesteld aan het bij de zekerheidstellingen door den crediteur gemaakte beding van onherroepelijke volmacht tot verkoop. Met den voorzitter van den Landraad te Trenggalek is de Commissie van meening, dat de macht die hierbij in de handen van de credietgevers van de inheemsche bevolking wordt gelegd niet veilig aan hen kan worden toevertrouwd. Tegenover de verleidelijkheid der onrechtmatige toepassing is het beroep, dat den debiteur daartegen op den ver-verwijderden en duren europeeschen rechter openstaat een veel te zwakke rem. Het voordeel van tijd- en moeitebesparing, dat het den eerlijken crediteur biedt, weegt niet op tegen de onrechtmatige schade, die de oneerlijke crediteur, vaak ongestraft, ermede kan aanrichten.

De wetgever heeft in zijn regeling van het credietverband aan den verbandgever *niet* dit scherpe wapen van wat men in de praktijk eigen executie mag heeten in handen gegeven. Ook is opmerkelijk dat de volkscredietbanken, die voor kleinere leeningen vaak met een onderhandsche akte van zekerheidstelling genoegen nemen, dit beding versmaden, of, indien het wordt opgenomen, toch den gewonen weg van rechten volgen; dat een notaris klaagt, dat indien zijn akten van zekerheidstelling in handen komen van een

advocaat, van een landraad of een residentierechter, deze steeds in de „verkeerde" meening verkeeren, dat *executoriale* verkoop moet volgen; en dat, tenslotte, de geldschieters in het ressort van de landraden van Toeloengagoeng en Trenggalek zich oogenblikkelijk naar het oordeel van den landraad schikten, toen deze meende de onherroepelijke volmacht nietig te moeten verklaren (T. 134, 333). Hieruit is af te leiden dat in de praktijk vele crediteuren, of hun raadgevers, er zelf voor terugsschrikken om van de groote macht, die het beding verleent gebruik te maken.

Het komt der Commissie dan ook bepaald noodzakelijk voor, en Zij kan hierin geenszins een belemmering zien van de bona fide credietverleening aan de inheemsche bevolking, dat in de bij ordonnantie vast te stellen „Regelen op de Zekerheidstelling", deze bepaling worde opgenomen:

„Behoudens het geval, dat beide partijen inlanders zijn en de vordering niet meer dan ƒ 50.— bedraagt, komt, ongeacht eenig daarmede strijdig beding, en met afwijking in zooverre van de bepalingen op de rechterlijke bevoegdheid in geval van vrijwillige onderwerping aan het europeesche recht, aan den schuldeischer uit een overeenkomst van zekerheidstelling niet de bevoegdheid toe om zich zelf, buiten de dagelijksche rechtbank van den debiteur of den voorzitter van die rechtbank om, door middel van het tot zekerheid gestelde goed, voldoening van zijn vordering te verschaffen."

Door de in den aanhef gestelde uitzondering wordt de eigen inheemsche voorziening van kleine credieten (tot een bedrag van vijftig gulden), die niet de boven geschetste excessen vertoont, ongemoeid gelaten.

Zooals in het artikel duidelijk uitkomt is het de bedoeling van de Commissie om door uitdrukkelijk naar den „dagelijkschen rechter van den debiteur" te verwijzen, op de artikelen van het Reglement op de Rechterlijke Organisatie en het Rechtsreglement Buitengewesten, die in geval van vrijwillige onderwerping den *europeeschen* rechter bevoegd maken, een uitzondering te stellen.

Het is reeds vele malen betoogd, dat het beding van vrijwillige onderwerping in overeenkomsten als deze, den inlandschen debiteur in de meeste gevallen practisch rechteloos maakt, doordat de artikelen 116 ƒ en 124 van het Reglement op de Rechterlijke Or-

ganisatie en de artikelen 70 en 81 van het Rechtsregl. Btg. hem voor den europeeschen rechter trekken. De Commissie moge hier volstaan met naar het praedvies van Mr. KOLLEWIJN over „De onderwerping voor een bepaalde rechtshandeling" [1]) te verwijzen.

Onder het „zich door middel van het tot zekerheid gestelde goed, voldoening van zijn vordering verschaffen", valt natuurlijk ook het zich toeëigenen van het goed.

In de juridische sub-commissie werd door Mr. SOESANTO TIRTOPRODJO betoogd, dat indien het nemen van credietverband aan meerdere credietgevers zou worden toegestaan dan tot dusverre het geval is, nl. ook aan andere credietgevers dan de Volkscredietbanken en de Bank Nasional Indonesia, een bepaling gewenscht was, die vaststelde, dat afbetaling van de schuld steeds zou mogen plaatsvinden. Het credietverband immobiliseert immers in hooge mate het goed waarop het rust. Zoolang het ligt kan het niet zonder toestemming van den verbandnemer worden vervreemd, verhuurd, in deelbouw gegeven of met eenigen last bezwaard en met zijn toestemming zelfs niet worden verkocht met recht van wederinkoop, verpand, met een tweede credietverband bezwaard, of op een andere wijze voor schuld verbonden (art. 13, nieuwe redactie). Handelingen in strijd daarmede gepleegd zullen zelfs strafbaar worden gesteld. Welnu, hierdoor wordt aan den credietgever een macht over het pand verleend, die gemakkelijk tot misbruik aanleiding zal kunnen geven indien in de credietovereenkomst de bepaling is opgenomen, dat, zonder toestemming van den credietgever, het geleende bedrag niet binnen een bepaalden, langen, termijn zal mogen worden terugbetaald. Terwijl, indien de inlandsch bezitter slecht in zijn contanten zit ook zonder een dergelijke bepaling door den crediteur kan worden bereikt dat de overeenkomst geen einde neemt, doordat hij zijn tegenpartij eenvoudig diens verzoek om het goed te mogen verkoopen, om aan de aflossom te komen, weigert. De juridische sub-commissie achtte daarom een dwingende bepaling waarbij aan den credietnemer de bevoegdheid werd toegekend zijn schuld steeds af te betalen, noodzakelijk.

Ditzelfde betoog geldt echter evenzeer voor den inlandsch bezitter die zijn goed tot zekerheid van een schuld heeft aangewezen.

1) Opgenomen in T. 129, p. 247 e.v.

Ook hem bedreigt het gevaar, dat zijn schuldeischer door afbetaling te weigeren zich het genot van een hooge rente zal blijven verzekeren, terwijl hij zelf in zijn vrijheid van handelen ten opzichte van het goed belemmerd blijft.

Wijst men er op, dat hij, die zijn geld in hypotheken belegt toch ook niet zelden de clausule vordert dat de schuld niet binnen een bepaalden tijd zal *mogen* worden afgelost, dan moet daartegen worden aangevoerd, dat ook hier de vergelijking tusschen europeesche en „inlandsche" hypotheek weer mank gaat. De credietnemer, die hypotheek geeft op zijn europeesch perceel, wordt *dáárdoor* immers in zijn vrijheid om dat perceel te verkoopen of nogmaals te verbinden niet belemmerd. Van de zekerheidstelling, evenals van het credietverband, is die belemmering echter juist een essentieel kenmerk.

Een veel voorkomend misbruik, waardoor de debiteur aan de lijn wordt gehouden, is ook de weigering van den crediteur om afbetaling van de schuld in payementen toe te staan. Door uitdrukkelijk te bepalen, dat gedeeltelijke afbetalingen steeds door den schuldeischer moeten worden ontvangen, zal aan eenige woekerpraktijken een einde kunnen worden gemaakt.

De tweede bepaling van de „Regelen op de zekerheidstelling", die den inlandschen credietnemer vrijheid tot afbetaling van zijn schuld moet waarborgen, kan volkomen gelijkluidend zijn met het, voor de Regeling op het C. V. ontworpen nieuwe artikel 13 *a*: „De schuldenaar is tot betaling en tot gedeeltelijke afbetaling van zijn schuld bevoegd één maand nadat hij zijn voornemen daartoe op behoorlijke wijze aan den schuldeischer heeft kenbaar gemaakt.

Elk beding strijdig met deze bepaling is nietig".

Paragraaf 3.

HET CREDIETVERBAND.

De zekerheidstelling zal, indien de voorstellen hierboven gedaan, worden aanvaard, daarmede nog niet zijn uitgebouwd tot een instituut, dat voor credietgevers uit een andere streek dan die, waar de te bezwaren gronden gelegen zijn, veel aantrekkelijkheid zal bezitten. Het ligt daarom voor de hand, en in de sub b en c aan de commissie voorgelegde vragen is dit voorzien, dat gestreefd

moet worden naar verbetering van de regeling van het credietverband, door het scheppen van grooter zekerheid voor den crediteur en door mogelijk te maken, dat ook andere dan *crediet*-instellingen van dit instituut gebruik maken. De laatste vraag worde het eerst aan de orde gesteld.

In het belang van de zwakkeren uit de inheemsche bevolking schijnt hier een stevige beperking geboden. Zou het vestigen van credietverband onbeperkt worden toegelaten, zoo ware daarvan, bij de sterke neiging van den tani om ook voor consumptieve doeleinden te leenen, binnen korten tijd, als gevolg te verwachten, dat het grootste deel van Indië's bevolking in schuldplichtige afhankelijkheid zou komen te staan tegenover uitheemsche en enkele inheemsche geldschieters. Een regeering, die het vervreemdingsverbod van den inlandschen grond niet durft te laten vallen kan ook het verbinden van dien grond voor schuld niet *onbeperkt* vrijlaten. Die beperking kan, zooals bij de zekerheidstelling op Java, hierin liggen, dat de onvolmaaktheid van het instituut zelf, dat noch zakelijke zekerheid noch preferentie heeft, de groote massa der credietverstrekkers van elders afschrikt. Zij zal bij het credietverband gezocht moeten worden in een toezicht op de verbandnemers, voorzoover de verbandgevers nog niet in staat kunnen geacht worden in het intergentiele en interlocale verkeer voor zichzelf te zorgen.

De leidende beginselen zullen daarbij moeten zijn dat alleen aan hem, van wien verwacht mag worden, dat hij in reëele zakenrelaties met de inheemsche bevolking wenscht te treden, de bevoegdheid tot het nemen van credietverband zal kunnen worden verleend en dat anderzijds alleen aan den economisch sterkeren inlandschen bezitter de *algemeene* bevoegdheid kan worden toegekend zijn goederen met credietverband te bezwaren. Art. 38 der Regeling van het credietverband zal daarom een tweeledige verruiming moeten ondergaan.

De beperking van de verbandnemers tot „credietinstellingen" moeten komen te vervallen; het credietverband zal de functie die het thans wordt toegedacht alleen kunnen vervullen indien voor een ieder, die handelsbetrekkingen, in den ruimsten zin van het woord, met personen uit de inheemsche bevolking wenscht aan te knoopen, de mogelijkheid wordt geopend verbandnemer te wor-

den. Toezicht zal, zooals gezegd, echter niet kunnen ontbreken; het kan echter soepeler worden gemaakt door de aanwijzing der personen, die als verbandnemers kunnen optreden van den ordonnantie-wetgever naar den Gouverneur-Generaal over te brengen. De vergunning zal hetzij voor bepaalde streken of gewesten, hetzij voor geheel Indië kunnen worden verleend. Wordt de bepaling opgenomen, dat zij om redenen van algemeen belang, of omdat de verbandnemer misbruik van zijn bevoegdheid heeft gemaakt, zal kunnen worden ingetrokken, dan kan het aantal bouws waarop credietverband door vergunninghouders mag worden gevestigd onbeperkt worden gelaten [1]).

De Commissie is van oordeel, dat hierbij in beginsel geen verschil moet worden gemaakt tusschen personen van inheemschen en van uitheemschen landaard. De scheidingslijn tusschen gewenschte en ongewenschte credietgevers van de inheemsche bevolking volgt niet de scheidingslijn tusschen de rassen. Meent men, dat ter wille van de bescherming van den kleineren tani een toezicht op de credietverbandnemers geboden is, — en slechts één lid der Commissie sprak zich ter wille van de vrijlating ten aanzien van inheemsche credietgevers, desnoods tegen ieder toezicht uit, — dan moet dit toezicht ook algemeen zijn. De opvatting, dat de strijd om het bestaan binnen de groep der inheemschen dient te worden vrij gelaten ter wille van de vorming van een sterken middenstand, werd daarom door de meerderheid der commissieleden verworpen.

De Commissie heeft voorts gemeend, dat de ordonnantiewetgever het oordeel van den Gouverneur-Generaal over de vraag of door een verzoeker wel voldoende gronden zijn aangevoerd waarom hij de bevoegdheid, om als credietverbandnemer op te treden, behoeft, niet aan nadere regels behoort te binden. Ieder geval zal noodzakelijk op zich zelf moeten worden beschouwd. Indien de verzoeker de verlangde bevoegdheid niet tot het vestigen of instandhouden van „reëele zakenrelaties" behoeft, zal zijn verzoek geweigerd worden. Doch ook de term „reëele zakenrelaties" geeft niet meer dan een richting aan en zou, in de wet gesteld, den Gouverneur-Generaal niet méér binden dan het voorgestelde artikel. Wel kan de Commissie, door het geven van enkele voorbeelden iets scherper aangeven in welken geest zij zich de toepassing van het

1) Vgl. Verslag van de commissie voor inlandsche rechtspersonen, p. 90.

artikel denkt. Zij meent, dat de vergunning om als credietverbandnemer te mogen optreden b.v. geweigerd zal moeten worden aan de suikerfabriek, die, door het uitleenen van geld onder credietverband, haar macht over door haar benoodigde gronden tracht te vestigen. Eveneens meent zij, dat een theeonderneming, die de vergunning blijkbaar wil gebruiken om zelfstandige theeboertjes in den omtrek tot afhankelijke loonplanters te maken, nul op haar rekest zal moeten krijgen. Het is duidelijk, dat in de hanteering van het vergunningsstelsel de door de regeering gevolgde agrarische en economische politiek haar weerspiegeling zal vinden; de meerderheid der Commissie acht dit echter een voordeel en geen nadeel.

De particuliere persoon, die voor een enkele maal het credietverband zou willen gebruiken om zijn spaarpenningen rentegevend te maken, zal eveneens, naar de meening der Commissie, niet voor een vergunning in aanmerking komen. Hij zal reeds hierom afgewezen kunnen worden, omdat hij de verzochte bevoegdheid niet „voor zijn handel of bedrijf" behoeft. Niet *om hém* wordt het vergunningsstelsel ingevoerd. Hij zal zijn gelden of in hypotheken moeten beleggen of credietverband moeten nemen op gronden van de rijkere landbouwers, die volgens het derde lid van het voorgestelde artikel 38 aan een ieder credietverband kunnen geven. Er is naar de meening van de meerderheid der Commissie thans van een stelsellooze aanbieding van gelden door particulieren aan de kleine tani's nog geen heil te verwachten.

Hiermede wordt echter niet uitgesloten, dat een geldschieter voor zijn *bedrijf* de vergunning erlangt. Ten slotte kan ook het bedrijf der volkscredietbanken als een geldschietersbedrijf worden gekenschetst. Doch de vergunning, verzocht voor een geldschietersbedrijf, dat, naar alle waarschijnlijkheid tot verarming der bevolking zal leiden, terwijl daar geen economische voordeelen tegenover staan, zal steeds om redenen van algemeen belang moeten geweigerd.

Eenzelfde ruimte van toepassing laat ook het voorlaatste lid van het voorgestelde artikel, hetwelk aan den Gouverneur-Generaal onder meer de bevoegdheid geeft om een verleende vergunning weer in te trekken. Hierdoor wordt de mogelijkheid van een effectief toezicht op de credietverbandnemers geopend. Aan den cre-

dietverbandnemer, die tegen woekerrente geld op credietverband uitleent, kan zijn bevoegdheid worden ontnomen, omdat hij daarvan misbruik maakt. Al moet ook oogenblikkelijk worden toegegeven, dat het niet altijd gemakkelijk zal zijn om te bepalen of de gegeven rente *woeker*rente moet heeten, zoo kan daar tegenover toch niet worden ontkend, dat de bepaling in vele gevallen waarin *niet* behoeft te worden getwijfeld, en dit zullen de ernstigste gevallen zijn, haar nuttige werking zal kunnen hebben. Evenzoo kan, indien eerst achteraf blijkt, dat een suikerfabriek of een theeonderneming de boven geschetste praktijken uitoefenen, ontneming van de vergunning volgen; mocht soms iemand betwijfelen of dit gebruik van de bevoegdheid wel misbruik mag heeten, dan kan een beroep op het algemeen belang worden gedaan. Heeft het credietverband tot gevolg, dat in een streek het kleingrondbezit door grootgrondbezit met deelbouw wordt vervangen, en moet dit gevolg als een economische verslechtering worden aangemerkt, dan kan die ontwikkelingsgang door het, in het algemeen belang, intrekken van de bevoegdheden der credietverbandhouders worden tegengehouden.

De bepaling, dat de Weeskamer, in het geval dat een vergunning wordt ingetrokken, in de plaats wordt gesteld van den credietverbandnemer, en de ten diens behoeve loopende verbanden zal afwikkelen, zal zelfs, al wordt zij zelden toegepast, toch een gunstigen preventieven invloed kunnen uitoefenen. Het spreekt van zelf, dat deze afwikkeling nooit een verslechtering van de rechten van den credietverbandgever zal kunnen beteekenen.

Als een bezwaar tegen het vergunningstelsel werd in de Commissie aangevoerd, dat lagere adviseerende ambtenaren en volkshoofden daarbij in sommige gevallen een overwegende rol kunnen spelen. Hoe lager de adviseur op de maatschappelijke of ambtelijke ladder staat, des te grooter is het gevaar, dat zijn advies niet vrijelijk zal worden uitgebracht. Om hieraan eenigszins tegemoet te komen, stelt de Commissie voor te bepalen, dat de vestiging van credietverband op tot een desa behoorende gronden zonder vergunning door en ten behoeve van in de desa gevestigde personen van inheemschen landaard kan geschieden.

Het genoemde gevaar kan mede worden bestreden door de bepaling, dat afwijzing van een verzoek tot het verkrijgen van de

bevoegdheid om als credietverbandnemer op te treden, en de intrekking der bevoegdheid steeds met redenen moeten worden omkleed.

In de tweede plaats meent de Commissie, dat de proef moet worden genomen met het vrij laten van den rijkeren tani, bij wien een zeker zakeninzicht mag worden voorondersteld, om zijn grond ten behoeve van wien hij wil met credietverband te bezwaren. De bepaling van een welvaartsgrens levert hier echter, wegens de zeer groote regionale verschillen in de geldswaarde van al hetgeen als maatstaf van die welvaart kan dienen, zeer groote moeilijkheden op. Daar echter deze grens juist het essentiëele punt der voorgestelde bepaling vormt, en zij daarom, naar het oordeel der Commissie, in de ordonnantie zelf en niet in een uitvoeringsbepaling behoort te worden opgenomen, mocht een poging tot formuleering niet achterwege blijven. De Commissie heeft gemeend, dat deze grens liever te hoog dan te laag moest worden gesteld, terwijl voorts de hieronder volgende overwegingen haar hebben geleid.

a. Het *grondbezit* is een der belangrijkste vormen van kapitaalbezit. Het bepaalt tevens, binnen een bepaald gebied, in hooge mate de aard der bedrijfsvoering en den welstand van den bezitter.

In vele gebieden zal een oppervlakte van 2 bouw (1½ ha) goede sawah een meer gecompliceerde exploitatiewijze noodig maken, zal in het bijzonder de arbeidskracht van het gezin ontoereikend zijn. Het kan dan een criterium vormen van „grootere landbouwers", gewoon om met personeel om te gaan, die een belangrijk deel van het product op de markt moeten brengen, die wat risico kunnen dragen. Het boereninkomen van deze „grootere landbouwers" is, in geld uitgedrukt, te stellen op ca *f* 300.— 's jaars (vóór crisisprijzen).

Onder „boereninkomen" wordt verstaan de geldswaarde van in geld en natura genoten inkomsten uit het bedrijf welke in een tijdsverloop van een jaar geconsumeerd mogen worden door den boer en zijn gezin zonder verandering in zijn vermogenspositie. Het omvat een rente van eigen vermogen (grondhuur!) en een zelfinverdiend arbeidsloon.

Voor het regentschap Pasoeroean is op deze basis, met in achtneming van een waardeeringsfactor voor bezit van andere soor-

ten grond, berekend hoeveel van die „grootere landbouwers" voorkomen [1]).

Daarbij is 2 bouws tegalan aequivalent gesteld aan 1 bouw sawah. In streken met van regen afhankelijke sawahs of weinig produceerende tegalans op afgespoelde hellingen zal men wellicht voor de lagere districtsgroepen een factor van b.v. ¾ of ½ moeten invoeren, omdat deze gronden veel geringere waarde hebben.

Erven en tuinen met overjarige gewassen werden even hoog gewaardeerd als sawahs.

Permanente vischvijvers moeten over het algemeen hooger dan sawahs gewaardeerd worden, zoowel wegens de meestal hoogere inkomsten die met weinig risico en vrij gelijkmatig over het jaar verdeeld worden genoten (deze factoren geven ook mede waarde van erven en tuinen), als wegens de commercieele opzet van het bedrijf en de mogelijkheid van rendabele meliorations. De totale waarde van het grondbezit kan niet als maatstaf worden aangenomen, aangezien de grondprijzen sterk afhankelijk zijn van bevolkingsdichtheid, plaatselijk prijsniveau, aard der grondrechten e.d.

Ook het bedrag dat aan landrente wordt betaald is niet goed bruikbaar als maatstaf, vooral door het verschil in karakter van landrente van sawahs en van droge gronden. Ook zou dan met de heffingspercentages rekening gehouden moeten worden.

b. Velen die hypotheekcrediet zouden willen opnemen, zullen andere vaste bezittingen — loodsen, werkplaatsen, huizen — bezitten. Deze zijn dan echter aangeslagen in de inkomstenbelasting dan wel in de personeele belasting.

Gezien de wijze van aanslag en taxatie der huurwaarde in de desa, is wel een bruikbaar criterium te vinden in het aangeslagen zijn in de personeele belasting wegens het bewonen van een huis met meer dan ƒ 3.— huurwaarde per maand.

c. Wat betreft de inkomsten uit beroep of bedrijf ware een analogie te trekken met het boereninkomen uit 2 bouws goede sawahgrond als welvaarts grens — globaal te taxeeren op ƒ 300.—.

---

1) E. DE VRIES, Landbouw en Welvaart in het regentschap Pasoeroean. Med. Afd. Landbouw No. 16, blz. 171.

In de gebieden waar de landrentebelasting is ingevoerd, worden de inkomsten uit den landbouw niet door de inkomstenbelasting getroffen, daarbuiten omvat de aanslag de landbouwinkomsten wel. Hier ware wellicht ƒ 400.— in verband met de economische omstandigheden als grens te nemen, doch daar tegenover worde bedacht, dat buiten de landrentegebieden, op de meeste plaatsen, de bevolking der Buitengewesten voldoende zelfstandig kan optreden.

De volgende berekening poogt aan te duiden dat met deze begrenzingen inderdaad een „stevige beperking" gegeven is. Het regentschap Pasoeroean mag wellicht als niet te ver afwijkend van de Java-norm worden beschouwd, zooals blijkt uit het volgende staatje:

	Regentschap Pasoeroean	Java en Madoera
Oppervlak landrente plichtige gronden	59.650 ha	6.623.638 ha
waarvan sawahs	17.800 ha	2.840.217 ha
of in % van het bouwgrondareaal	30 %	43 %
aantal landrenteplichtigen	61.776	6.680.920
bouwgrond per landrenteplichtige	0.97 ha	0.99 ha
aantal zeer kleine grondbezitters	20.542 = 33,4 %	
aantal „gewone tani's"	36.019 = 58,2 %	
aantal „grootere landbouwers".	5.215 = 8,4 %	

Rekent men met 8% der landrenteplichtigen, dan zouden als „grootere landbouwer" op Java en Madoera ruim 500.000 Inlanders de bevoegdheid krijgen, op de Buitengewesten nog 70.000. Het aantal aangeslagenen in de personeele belasting bedroeg in 1929 op Java en Madoera ruim 40.000 Inlanders, op de Buitengewesten ruim 23.000, waarvan de meesten naar den 1en en 2en grondslag (huurwaarde en meubilair).

Voor een belastbaar inkomen van ƒ 300.— en meer zijn in 1929 op Java en Madoera ± 250.000 Inlanders aangeslagen, op de Buitengewesten ± 700.000.—, waarvan ± 340.000 voor ƒ 400.— en meer. Vooral op de Buitengewesten is dit aantal thans vermoede-

lijk zeer gedaald. Hiervan zijn nog wel 60.000 landsdienaren en zeker nog vele loontrekkenden uit het particuliere bedrijfsleven, waarvan zeer velen geen vaste bezittingen zullen hebben, waarop credietverband genomen kan worden.

Globaal zouden dan op Java en Madoera 800.000 Inlanders, met hun gezinnen uitmakende 9% der bevolking, de bevoegdheid verkrijgen vrij credietverband op hun goederen te vestigen.

Voor de Buitengewesten zullen met een norm van *f* 300.— inkomen per jaar eveneens 800.000 Inlanders of 18% der bevolking deze credietbevoegdheid krijgen.

Deze poging tot begrenzing van een groep welgestelden kan, zooals reeds gezegd, niet anders dan globaal zijn. Het grondbeginsel is echter het inkomen dat verkregen kan worden uit twee bouws goede sawahgrond, aequivalent aan een inkomen van netto *f* 300.— 's jaars.

Voorzoover de inkomsten door de inkomstenbelasting getroffen worden, is dit een eenvoudig criterium. Ook den aanslag naar huurwaarde en meubilair in de personeele belasting is gemakkelijk controleerbaar.

De inkomsten uit grondbezit in streken, waar de landrente ingevoerd is, kunnen n.h.v. slechts plaatselijk uit de productiviteit der gronden worden geraamd.

Op grond van deze beschouwingen komt de Commissie tot het voorstel de vestiging van credietverband vrij te laten op de goederen van hen die:

a. aangeslagen zijn in de inkomstenbelasting over een inkomen van *f* 300.— of meer;
dan wel:

b. aangeslagen zijn naar den 1sten en 2den grondslag der personeele belasting;
dan wel, op Java en in die streken van de buitengewesten, waar de landrente is ingevoerd:

c. blijkens hun aanslag in de landrente bezitrechten uitoefenen op gronden van een uitgestrektheid en productiviteit, aequivalent aan twee bouws goede sawah, vast te stellen door het hoofd van gewestelijk bestuur, dan wel, in hervormd gebied, door den resident-afdeelingshoofd.

De Commissie stelt voor deze vrijlating van het credietverband

voor de beter-gesitueerden nog niet dadelijk voor geheel Indië te decreteeren, doch vooreerst te volstaan met het openstellen van die streken voor het vrije credietverband, waar de behoefte daaraan is gebleken. Ook hier worde de bepaling opgenomen, dat aan den credietverbandnemer, die van de ingestelde vrijheid tot vestiging van credietverband zonder vergunning, misbruik maakt, de bevoegdheid tot het nemen van credietverband door den Gouverneur-Generaal kan worden ontnomen.

Al het bovenstaande in één wetsartikel samenvattend, heeft de Commissie de volgende redactie voor een nieuwartikel 38 van de Regeling op het credietverband ontworpen:

Artikel 38.

1) Credietverband kan alleen worden gevestigd in de gevallen bij het tweede, derde en vierde lid van dit artikel voorzien.
2) Bij Gouvernementsbesluit kan aan een ieder, die dit verzoekt, de bevoegdheid worden verleend, om, hetzij in bepaalde streken of gewesten, hetzij in geheel Nederlandsch-Indië, waar deze Regeling geldt, als credietverbandnemer op te treden mits de verzoeker voldoende gronden aanvoert waarom hij deze bevoegdheid voor zijn handel of bedrijf behoeft.
3) Bij regeeringsverordening worden de streken of gewesten aangewezen, waar het aan een ieder, die:
   a) aangeslagen is in de inkomstenbelasting over een inkomen van ƒ 300.— of meer;
   dan wel:
   b) aangeslagen is naar den 1sten en 2den grondslag der personeele belasting;
   dan wel, op Java en Madoera en in die streken van de buitengewesten, waar de landrente is ingevoerd:
   c) blijkens zijn aanslag in de landrente bezitrechten uitoefent op gronden van een uitgestrektheid en productiviteit, aequivalent aan twee bouws goede sawah, vast te stellen door het hoofd van gewestelijk bestuur, dan wel, in hervormd gebied, door den resident-afdeelingshoofd,

   vrij zal staan om op zijn daarvoor vatbare goederen credietverband te verleenen.

4) De vestiging van credietverband, door en ten behoeve van in éénzelfde desa, of daarmede gelijkstandige gemeenschap, wonende inlanders op aldaar gelegen gronden is aan geen beperkende bepalingen onderworpen.
5) Aan hem, die aan het tweede of derde lid van dit artikel zijn bevoegdheid tot het nemen van credietverband ontleent, kan die bevoegdheid, op grond van daarvan gemaakt misbruik of om redenen van algemeen belang, bij gouvernementsbesluit worden ontnomen. De Weeskamer is in zoodanig geval van rechtswege belast met de vereffening der ten behoeve van dien persoon loopende verbanden.
6) De op dit artikel steunende gouvernemtsbesluiten worden met redenen omkleed en aan belanghebbenden medegedeeld.

Het spreekt wel van zelf, dat de credietinstellingen, die thans reeds, krachtens ordonnantie, de bevoegdheid bezitten om als credietverbandnemer op te treden, die bevoegdheid door de invoering van het nieuwe artikel 38 niet zullen verliezen. Deze bevoegdheid zal echter onder vigueur van het nieuwe artikel wel bij *gouvernemetsbesluit,* op de gronden in het vijfde lid van het artikel genoemd, kunnen worden ingetrokken.

Het credietverband heeft op de zekerheidstelling voor, dat het een zakelijk recht is en preferentie schept [1]), maar deelt in meerdere bezwaren, die hierboven tegen de zekerheidstelling opgeworpen zijn en daar onoverkomelijk zijn verklaard. Zijn zij dat ook hier?

Het gemis van een kadaster is ook hier niet goed te maken. Grensbeschrijving en aanduiding door middel van het landrenteregister zijn ook hier het gewone surrogaat. Iedere verbetering van de registratiemethode door den Landrentedienst [2]) zal het credietverband ten goede komen; de Landrentedienst hierbij van voorlichting te dienen ligt niet op den weg der commissie.

Het bewaren der akten van credietverband en het bijhouden der registers en klappers geschiedt, naar den indruk der Commissie,

1) Het mag wonderlijk heeten, dat hieraan ooit is getwijfeld (vgl. VAN KAN's advies in T. 122, 527 en VAN OSSENBRUGGEN, Desabeheer enz. p. 65). Maar omdat twijfel eenmaal is geopperd, wordt hieronder een nieuw art. 1 voorgesteld, waarin de preferentie uitdrukkelijk wordt uitgesproken.
2) Zie Jaarverslag van den Dienst der Landelijke Inkomsten 1925 — 1927 p. 31: „Proeven met de registratie-methode-POLDERMAN".

beter dan met de dorpsregisters het geval is, maar laat toch nog vaak te wenschen over. Ook hier kan thans aan aparte ambtenaren van het credietverband, naar het oordeel van de meerderheid der Commissie niet worden gedacht (het voorstel van één der leden tot aanstelling van gezworen landmeters, die dan tevens als ambtenaren van het c.v. zouden kunnen optreden, werd reeds genoemd); ten sterkste worde echter aangedrongen op een zoo groot mogelijke contrôle. Om deze te bevorderen, worde aan de controleerende ambtenaren in art. 18 e.v. van het Reglement bedoeld de verplichting opgelegd om niet alleen proces-verbaal op te maken indien een overtreding wordt geconstateerd, doch ook indien zij bij hun onderzoek van akten en registers alles in orde bevinden. Een hooger toezicht op de controleerende ambtenaren kan gemakkelijk geschapen worden door hun op te dragen een exemplaar van het proces-verbaal aan den Directeur van Justitie op te zenden. Indien dan op het Dept. van Justitie geregeld wordt nagegaan of deze processen-verbaal werkelijk binnen komen, zou daarmede reeds veel kunnen worden bereikt. De artt. *20* en *21* van het *Reglement* moeten dan luiden:

„*Art. 20.* De toezicht-houdende landsdienaar maakt van zijn bevindingen een proces-verbaal op, dat hij aan den Directeur van Justitie toezendt, terwijl hij een afschrift daarvan ten kantore, waar de door hem onderzochte akten zich bevinden, deponeert.

Art. 21. Indien hij eenige overtreding constateert teekent hij zijn bevinding tevens aan op de minuut der akte, waarop het feit betrekking heeft en zendt hij een daarvan afzonderlijk opgemaakt proces-verbaal aan den ambtenaar met de vervolging van deze overtredingen belast."

De Commissie verwacht, dat de hieronder voorgestelde aanvulling van art. 189 Inl. Reglement mede aan een zorgvuldige bijhouding der registers ten goede zal komen.

In het gewijzigde art. 11 van het Reglement wordt het aanhouden van een alphabetischen klapper op de namen der verbandgevers voorgeschreven.

Een ander bezwaar, dat bij de zekerheidstelling werd uiteengezet en hier weder terugkeert, is dat van de niet-gerapporteerde en niet-geregistreerde oudere rechten ten aanzien van het goed, die aan den crediteur kunnen worden tegengeworpen.

Het gaat om de vroeger reeds opgegeven redenen niet aan om aan den credietverbandhouder zonder meer toe te staan zijn rechten uit te oefenen alsof de, voor de vestiging van het credietverband, door andere schuldeischers ten aanzien van den grond verkregen maar niet-gepubliceerde rechten niet bestonden. Er kan echter worden gedacht over rechtsvoorschriften, die ten doel hebben om:

1e. Den rechthebbende op den grond, den aspirant-credietverbandgever, sterker te nopen naar waarheid te verklaren of de te verbinden grond hem al of niet toebehoort en al of niet reeds voor schuld is verbonden;

2e. Schuldeischers, wier rechten ten aanzien van den grond niet gepubliceerd zijn, aan te sporen zich als rechthebbende bekend te maken op straffe van geheel of gedeeltelijk verlies van hun recht;

3e. Mogelijk te maken, dat de rechter in sommige gevallen de verhouding tusschen de verschillende schuldeischers, die rechten hebben ten aanzien van het verbonden goed, naar billijkheid kan regelen.

Ad 1. Art. 385 van het W.v.S. (uitgebreid in strekking en vereenvoudigd in redactie in het voorstel der Commissie) bedreigt o.a. den credietverbandgever, die met het oog om zich of een ander wederrechtelijk te bevoordeelen, grond verbindt die hem niet of hem niet alleen toebehoort, dan wel verzwijgt, dat die grond reeds voor schuld is verbonden, met gevangenisstraf van ten hoogste vier jaar. Het komt der Commissie voor, dat het aanbeveling verdient gebiedend voor te schrijven, dat deze strafbepaling bij het vestigen van credietverband aan den verbandgever zal worden voorgehouden. Dit zou kunnen geschieden door in art. 1 van het Reglement op het vestigen van credietverband, in de redactie, welke hieronder wordt voorgesteld, onder letter *h* te lezen:
„dat artikel 385 van het W.v.S. aan den verbandgever is voorgehouden en uitgelegd".

Het voorstel om nog een stap verder te gaan en van den verbandgever te eischen, dat hij zijn goed recht om de zaak te verbinden onder eede bevestige, werd door de Commissie op grond van de godsdienstige bezwaren, die door velen tegen het uitzweren van een dergelijken eed zouden worden gevoeld en van

de kosten, die de inmenging van een godsdienstbeambte noodzakelijk met zich zou brengen, verworpen.

Ad 2. De Commissie meent te moeten uitgaan van de gedachte, dat de rechten van hem, die naar het geldende adatrecht zijn rechten ten aanzien van den grond deed inschrijven in de daarvoor bestemde registers, veilig moeten worden geacht. Ook al worden deze registers niet steeds goed bijgehouden, ook al zijn zij niet steeds te vinden op de plaats waar zij behooren te zijn, ook al zijn zij, doordat klappers ontbreken en de aanduiding van de rechthebbenden en van de grondstukken wisselt, moeilijk te hanteeren, — zij moeten, om de beteekenis die zij voor de desamaatschappij thans reeds hebben, en, naar een ieder hoopt, in de toekomst hoe langer hoe meer zullen verkrijgen, waar het ook maar eenigszins mogelijk is, in eere worden gehouden. Verbetering, juist doordat zij erkend en gebruikt worden, en invoering, waar zij nog niet mochten bestaan, moet het streven zijn, niet terzijdestelling, waardoor de spoorslag tot verbetering zou komen te ontbreken. Door hun onvolledigheid kan wat niet in ze is opgenomen niet als niet-bestaande worden aangemerkt, maar daarom behoeft ook hetgeen wél is opgenomen nog niet veronachtzaamd te worden. Daar waar de uitheemsche credietgever en de inheemsche credietgever van buiten, die credietverband willen nemen, de desaregisters moeten raadplegen voor het nagaan van vroeger gevestigde rechten, kan de van dien kant uitgeoefende aandrang op een goede en overzichtelijke boekhouding der transacties het inheemsche grondstelsel ten goede komen. Om deze redenen meent de Commissie de last om deze registers na te gaan op die credietgevers te moeten leggen, ofschoon daarmede de kans geloopen wordt, dat sommige onder hen worden afgeschrikt.

De pandnemer, die voordat de grond met credietverband werd bezwaard de pandtransactie in het daartoe aangehouden desaregister liet inschrijven zal in beginsel dus (d.w.z. behoudens voorzoover daarop ad 3 inbreuk wordt gemaakt) zijn recht kunnen uitoefenen alsof er geen credietverband bestond. Maar credietgevers, die hun rechten niet lieten inschrijven, kunnen ook, naar geldend adatrecht, zooals boven werd uiteen gezet een recht ten aanzien van den grond hebben verkregen. Het kan zijn, dat zij van het vestigen van het credietverband niets bespeuren; het

kan ook zijn, dat zij met opzet met den credietverbandgever het stilzwijgen bewaren totdat zij hun tijd gekomen achten. Is het nu niet mogelijk om deze rechthebbenden te nopen hun rechten bekend te maken vóór of bij de vestiging van het verband? Aan openbare dagvaarding of aanplakking van bekendmakingen kan moeilijk worden gedacht. De Commissie meent, dat een oplossing alleen zou kunnen worden gevonden in de oprichting van een uiterlijk teeken op den grond in kwestie. De vestiging van het credietverband zou moeten worden voorafgegaan door het aanbrengen op het te verbinden goed van een zeer in het oogloopend teeken, dat geschikt is om de nieuwsgierigheid op te wekken. Het komt de Commissie voor, dat de beteekenis van dit teeken, als een verdelger van aanspraken van andere crediteuren ten aanzien van den grond waarop het staat, aan den kampongman zeer spoedig bekend zal kunnen zijn, en dat het hem duidelijk zal wezen, dat hij, indien hij hierin niet wil berusten, zich ten spoedigste tot zijn dorpshoofd zal moeten wenden. De termijn, waarbinnen het protest tegen het teeken zal moeten worden voorgebracht, zal niet te lang mogen worden genomen, daar het anders een al te belemmerende nieuwe formaliteit zou worden. De Commissie had zich een termijn van drie maanden gedacht.

Natuurlijk is het denkbaar, dat aan credietgevers ver buiten de desa woonachtig, waar de grond gelegen is, de opstelling van het teeken zal ontgaan. Dat zij dan na drie maanden hun rechten ten aanzien van den grond, behoudens hetgeen hieronder ad 3 volgt, verliezen, is hard, maar de Commissie meent toch geen uitzondering op den algemeenen regel te moeten voorstellen, daar elke uitzondering die gemaakt wordt onzekerheid voor *ieder* met het teeken gevestigd credietverband beteekent en de aantrekkelijkheid van het instituut voor crediteuren, die zich op een streng zakenstandpunt stellen, vermindert.

Men bedenke bovendien, dat deze gevallen, waarin een oudere crediteur niet door het teeken bijtijds gewaarschuwd wordt, zeldzaam zullen blijven. Niet in dezelfde desa als hun debiteur woonachtige crediteuren zijn minder talrijk en nemen uiteraard meerdere voorzorgsmaatregelen dan de credietverleeners, die hun schuldenaar dagelijks zien en spreken. Juist de laatste zijn het die met de enkele mondelinge verpanding genoegen nemen; de

eerste loopen eerder naar het desahoofd van den schuldenaar en verlangen inschrijving van de verpanding. Wie buiten de eigen desa crediet verleent, zal spoedig weten, dat hij aanteekening in het desaregister moet eischen om veilig te gaan of anders den verpanden grond in het oog moet houden.

Het gebruik van het teeken worde facultatief gesteld; de verbandnemer, die vertrouwen heeft in zijn debiteur, moet niet worden gedwongen tot een uitstel van drie maanden. Maar omdat dus credietverband *mét* en *zonder* het teeken gevestigd zal kunnen worden, zal, om verwarring te voorkomen, de bepaling noodig zijn, dat het teeken weer van het goed moet worden verwijderd, zoodra het verband gevestigd is. Anders zou allicht de verkeerde opvatting ontstaan, dat op goed zonder teeken geen credietverband kan rusten [1]).

Bij aanvaarding der bovenstaande beginselen behoort art. 17 der Regeling te worden gewijzigd, terwijl een nieuw artikel moet worden ingevoegd ter bepaling van de beteekenis van het uiterlijk teeken van credietverband. Dit artikel — voorloopig art. 16*a* — kan als volgt worden geredigeerd:

„*Art. 16a.* Vóór de vestiging van het credietverband wordt, indien partijen dit verzoeken, op last van den ambtenaar of van het volkshoofd met het opmaken der akten belast, door den daartoe bij Regeeringsverordening aangewezen persoon, het uiterlijk teeken van credietverband voor den tijd van drie achtereenvolgende maanden op het te verbinden goed geplaatst.

Een ieder, die meent, dat hij, door het vestigen van credietverband, in zijn rechten zal worden geschaad, kan binnen drie maanden na de plaatsing van het teeken tegen die vestiging in verzet komen door daarvan kennis te geven aan den ambtenaar of het volkshoofd bovengenoemd of aan den persoon die het teeken plaatste, in welk geval deze daarvan ten spoedigste aan dien ambtenaar of dat volkshoofd mededeeling doet.

Indien het teeken is geplaatst mag in geval van verzet geen

1) Het zal duidelijk zijn, dat het hier voorgestelde uiterlijk teeken een geheel andere beteekenis heeft dan het „merk K.A.B.", dat vroeger wel eens op met credietverband bezwaard goed werd gesteld, doch thans geheel in onbruik schijnt te zijn geraakt. (Zie de maleische modelakte opgenomen in „Bepalingen betreffende het Credietverband" (1910), p. 68). Dit merk had in het geheel geen materieel-rechtelijke beteekenis doch diende slechts tot waarschuwing van derden, dat c.v. op den grond *was gevestigd.*

credietverband worden gevestigd, tenzij dit verzet voor den ambtenaar of het volkshoofd is ingetrokken dan wel bij rechterlijk gewijsde ongegrond is verklaard.

Indien geen verzet is gedaan, of het verzet is ingetrokken of ongeldig verklaard, kunnen aan den verbandnemer geen rechten van credietgevers worden tegengeworpen, die niet in de daarvoor bestemde registers zijn ingeschreven.

Na de vestiging van het credietverband wordt het teeken verwijderd.

Bij Regeeringsverordening worden geregeld de vorm, de plaatsing en de kosten van, zoomede het toezicht op het uiterlijk teeken van credietverband benevens al hetgeen in verband hiermede regeling behoeft."

Art. 17 komt dan te luiden:

(1) Verbinding van het goed voor schuld, tot stand gekomen en in de daarvoor bestemde registers ingeschreven vóór den dag der vestiging van het credietverband, heeft den voorrang boven dit laatste, tenzij het ter plaatse geldende adatrecht anders bepaalt.

(2) Hetzelfde geldt ten aanzien van de vóór den dag der vestiging van het credietverband tot stand gekomen en niet ingeschreven verbinding van het goed, indien het uiterlijk teeken van credietverband niet is geplaatst of het geplaatste teeken niet gedurende drie achtereenvolgende maanden in stand is gebleven".

De Regeeringsverordeningen, die het uiterlijk teeken van credietverband nader moeten bepalen en de personen moeten aanwijzen, die het teeken plaatsen en met het toezicht daarop belast zijn, zullen, zich aanpassend aan de plaatselijke omstandigheden en gebruiken voor verschillende streken van Indië, verschillend moeten zijn. Het lijkt niet op den weg der Commissie te liggen om deze verordeningen thans reeds te ontwerpen.

Ad 3. Indien na de vestiging van het credietverband blijkt dat in de desaregisters *ingeschreven* rechten van oudere crediteuren door den verbandnemer over het hoofd zijn gezien, kan het soms hard en onbillijk zijn diens recht geheel aan het recht van den anderen crediteur ondergeschikt en daarvan afhankelijk te maken. De (ingeschreven) pandnemer, die den grond weder in deelbouw heeft gegeven aan den pandgever, kan rustig afwachten totdat de laatste hem zijn pandsom weer terugbetaalt; van „executie" door

den pandnemer, waaruit zou kunnen blijken of de grond nog een overschot oplevert voor den credietverbandnemer, is geen sprake, en toch lijkt het onbillijk en ook onnoodig, dat de laatste op deze wijze wellicht eindeloozen tijd op dit overschot zou moeten wachten. De Commissie heeft daarom gemeend, dat er reden bestaat om in deze gevallen aan den rechter de *bevoegdheid* te geven om op verzoek van den credietverbandnemer aan partijen een regeling op te leggen waarbij hun onderlinge verhouding op een billijke wijze wordt geliquideerd. Of en zoo ja op welke wijze dit moet geschieden moet aan den rechter worden overgelaten. Hem wordt alleen de *bevoegdheid* gegeven aan partijen zijn regeling op te leggen; meent hij dat hun verhouding niet een dusdanige onbillijkheid voor een der partijen in zich sluit, dat zijn ingrijpen daardoor gerechtvaardigd mag heeten, dan moet hij zich van inmenging onthouden.

Aan den anderen kant, er werd hierboven op gewezen, zal het misschien in een enkel concreet geval tot onbillijkheid leiden, dat oudere, *niet-ingeschreven* rechten ten aanzien van den grond, drie maanden na plaatsing van het teeken van credietverband niet meer tegenover het gevestigde credietverband tot gelding kunnen worden gebracht. Ofschoon het beginsel niet aan deze gevallen ten offer mag worden gebracht is er ook hier reden den gedupeerden credietgever niet langer dan bepaald noodzakelijk is in onzekerheid te laten omtrent de vraag of hij nog iets van zijn vordering op zijn trouweloozen debiteur geïnd zal krijgen. Daarom is er ook hier reden om aan den rechter de bevoegdheid te geven de liquidatie der verhouding te verhaasten.

Het bovenstaande zou in het volgende artikel, voorloopig art. 17*a*, kunnen worden neergelegd:

„*Art. 17a.* Indien na de vestiging van het credietverband blijkt van een ingeschreven ouder recht ten aanzien van hetzelfde goed, dan wel na verloop van drie maanden na de plaatsing van het teeken van credietverband van een niet-ingeschreven ouder recht, zal de dagelijksche rechter van den verbandgever de bevoegdheid hebben om, in het eerste geval: op verzoek van den verbandnemer, in het tweede geval: op verzoek van den niet-ingeschreven rechthebbende, de afwikkeling van de onderlinge verhouding tusschen partijen naar billijkheid te regelen".

Als een bezwaar wordt het door de Volkscredietbanken gevoeld, dat zij bij executie van met credietverband bezwaarden grond dezen zelf niet kunnen koopen, omdat zij, als europeanen, door het vervreemdingsverbod van 1875 hierin worden verhinderd. Het middel, waardoor de hypotheeknemer zich soms tegen verlies tracht te dekken, doordat hij namelijk, indien op de openbare veiling geen aannemelijk bod wordt gedaan, zelf als kooper optreedt, is in dit geval onbruikbaar. De meerderheid der Commissieleden is van meening, dat er geen bezwaar tegen bestaat om ten behoeve van de volkscredietbanken, die alleen in het belang van de credietvoorziening van de inheemsche bevolking optreden en aan een voortdurend ambtelijk en openbaar toezicht zijn onderworpen, een uitzondering op het verbod van Staatsblad 1875 No. 179 te maken. Het komt niet noodig voor aan het inlandsch grondbezit, dat deze banken op deze wijze kunnen verkrijgen, door bepalingen omtrent tijdsduur en omvang, grenzen te stellen, daar niet te verwachten is, dat zij daarbij de belangen van de inheemsche bevolking niet in het oog zouden houden.

Hetzelfde kan echter niet ook ten bate van andere niet-inlandsche credietgevers worden bepaald, aangezien, welke voorwaarden men ook aan een dergelijken aankoop door den verbandnemer zou willen verbinden, de deur voor ontduiking van het vervreemdingsverbod onvermijdelijk zou worden opengezet. Het schijnt ook niet goed mogelijk om hier tusschen particuliere banken, die wel en die niet, of die meer en die minder in het algemeen belang der bevolking werkzaam zijn, te onderscheiden [1]).

De bij ordonnantie vast te stellen uitzondering op het vervreemdingsverbod kan worden geformuleerd:

---

1) Terwijl de Handelsvereeniging te Batavia de Commissie antwoordde, dat noodzakelijk aan den verbandnemer-niet-inlander het recht moet worden gegeven om bij eventueele executie als kooper op te treden, gaf de Handelsvereeniging te Soerabaia te kennen, dat dit niet noodig zou zijn en dat juist dit verbod om inlandsche gronden te koopen als een rem zou kunnen worden beschouwd voor de credietgevers tegen het al te royaal verleenen of zelfs opdringen van crediet. De Handelsvereeniging te Soerabaia meende, dat hij openstelling van het credietverband voor den handel de kansen op aanknooping van nieuwe zakenrelaties zeer zeker zullen stijgen; de Handelsvereeniging te Batavia daarentegen schreef, dat dit geenszins kon worden verwacht, daar daarvoor eerst nog verschillende wijzigingen in tal van andere (niet nader opgegeven) wettelijke bepalingen noodig zouden zijn.

„In afwijking van hetgeen is bepaald bij de ordonnantie van 4 Augustus 1875 (S. 1875 No. 179) zullen de als erkende vereenigingen georganiseerde volkscredietbanken, die hun werkzaamheden verrichten onder contrôle van de Centrale Kas, bij executie van aan inlanders toebehoorende inlandsche gronden krachtens ten haren behoeve daarop gevestigd credietverband, deze gronden mogen koopen".

De overige wijzigingen, die in Regeling en Reglement worden voorgesteld, behoeven geen algemeene toelichting.

De Regeling volgt hieronder in haar geheel; de voorgestelde wijzigingen zijn, waar noodig, van een toelichting voorzien; door een verticale streep in margine is er telkens de aandacht op gevestigd wanneer de voorgestelde tekst afwijkt van de bestaande.

Van het Reglement zijn alleen de artikelen afgetikt, waarin een wijziging wordt voorgesteld.

REGELING VAN HET CREDIET-VERBAND.

(K.B. van 6 Juli 1908 Stbl. 1908 No. 542).

Art. 1.

Credietverband geeft den verbandhouder het recht de voldoening der vordering, ter verzekering waarvan het gevestigd is, op eens anders bepaaldelijk daartoe verbonden goed bij voorrang boven alle andere vorderingen (met uitzondering van de aan het Land toekomende gerechtskosten, veroorzaakt door de uitwinning van het verbonden goed en van belastingvorderingen van den Lande voorzoover die boven hypotheek bevoorrecht zijn verklaard) te verhalen, behoudens het bepaalde bij artikel 17.

Toelichting. Nu de Regeling toch gewijzigd wordt, is het gewenscht om den voorrang van door credietverband gedekte vorderingen uitdrukkelijk te bepalen. (Zie hierboven p. 169 noot 1).

Art. 2.

(1) Het credietverband rust in zijn geheel op alle verbonden goederen, op elk van die goederen en op ieder gedeelte daarvan.

(2) De goederen blijven daarmede belast in welke handen zij ook overgaan.

(3) Indien het credietverband is gevestigd op de goederen in art. 3 sub 3 bedoeld, moeten de door derden, nadat deze goederen verwijderd waren van den grond, waarop zij bezwaard met credietverband zich bevonden, te goeder trouw verkregen rechten worden geëerbiedigd.

Toelichting. De redactie van lid 1 is verduidelijkt. Lid 3 is het gewijzigde 3° van art. 29, dat beter hier een plaats kan vinden. De tegenwoordige

redactie is gewijzigd, omdat daarin het woord „vervreemd" moeilijk iets anders kan beteekenen dan „rechtsgeldig" vervreemd, hetgeen t.o.v. met C.V. bezwaard goed niet mogelijk is zonder schriftelijke toestemming van den verbandhouder, waardoor thans de door derden te goeder trouw verkregen rechten, indien vervreemding zonder die toestemming heeft plaats gehad, *nooit* erkenning kunnen vinden.

Art. 3.

Voor credietverband zijn alleen vatbaar:

1e. gronden waarop inlandsch bezitrecht wordt uitgeoefend;

2e. gronden waarop particuliere-landerijenerfpachtsrecht of landerijenbezitsrecht wordt uitgeoefend;

3e. reeds bestaande of nog tot stand te brengen gebouwen, werken, beplantingen en bezaaiïngen op de ten 1ste en ten 2de bedoelde gronden of daarvoor bestemde materialen, zoodra zij op die gronden zijn gebracht.

Toelichting. Het verdient aanbeveling aan te sluiten bij de wetenschappelijk algemeen aanvaarde terminologie, waardoor tevens bereikt wordt dat de zgd. gebruiksrechten op communalen grond met credietverband kunnen worden bezwaard,

ad 2e. Landerijenbezitsrecht van Vreemde Oosterlingen op tot het landsdomein teruggebrachte particuliere landerijen kan thans niet met hypotheek bezwaard worden.

In het afdeelingsverslag van den Volksraad betreffende de IV afdeeling der aanvullingsbegrooting 1929 is opgemerkt: „Verscheidene leden achtten het wenschelijk de bepalingen van het credietverband uit te breiden tot het landerijenbezitsrecht". De memorie van antwoord vermeldt daaromtrent: „de mogelijkheid van uitbreiding van de bepalingen betreffende het credietverband tot het landerijenbezitsrecht zal worden onderzocht".

De wetgever heeft in zijn omschrijving van den omvang van het landerijenbezitsrecht en van de rechten en verplichtingen van den houder van dat recht, weliswaar naar het europeesch-rechtelijke erfpachtsrecht verwezen (art. 3 van S. 1926 No. 421), doch hij heeft in datzelfde artikel zooveel verschillen tusschen beide rechten in het leven geroepen, dat de overeenkomst veel meer schijn dan werkelijkheid is. In wezen staat het landerijenbezitsrecht veel dichter bij het inlandsch bezitrecht: er bestaat dan ook geen bezwaar tegen om het vatbaar te verklaren voor credietverband.

De verleening van bouwcredieten wordt vergemakkelijkt, indien ook op de nog niet verwerkte, maar wel reeds op den grond gebrachte, bouwmaterialen credietverband kan worden gevestigd. Van daar de toevoeging aan het slot van het onder ten derde bepaalde.

Art. 4.

(1) Het credietverband strekt zich uit tot al hetgeen, volgens het op het goed toepasselijk recht, deel uitmaakt van het bezwaarde goed, tot alle latere verbeteringen van het goed alsmede tot alle op het tijdstip van de

vestiging van het verband nog niet afzonderlijk met credietverband bezwaarde, op den verbonden grond reeds aanwezige of later aangebrachte, den verbandgever toebehoorende, gebouwen, werken en andere dan éénjarige beplantingen en bezaaiïngen.

(2) Het derde lid van art. 2 is toepasselijk, indien zaken van het goed, waarop credietverband gevestigd is, worden verwijderd.

Toelichting. Daar het grondenrecht deel uitmaakt van het adatrecht is aansluiting daaraan en niet aan het B.W. gewenscht. Daarom ook behoort het verband zich niet uit te strekken tot den verbandgever niet toebehoorende gebouwen enz. De verbandhouder houdt bij de taxatie van het onderpand als regel met eventueele éénjarige gewassen toch geen rekening; de verbandgever pleegt ook thans reeds zijn oogst vrijelijk te verkoopen; daarom is het beter de éénjarige gewassen niet onder het verband te begrijpen tenzij zij uitdrukkelijk overeenkomstig artikel 3 sub 3 verbonden zijn.

Art. 5. Vervalt.

Toelichting. Deze aan het B.W. ontleende bepaling kan worden gemist.

Art. 6.

(1) Credietverband kan niet worden gevestigd dan door hem, die de bevoegdheid heeft om het te bezwaren goed te vervreemden en te verpanden en onder de beperkingen, die het toepasselijke recht ten aanzien van grondverpanding stelt.

(2) De landaard van verbandgever of verbandhouder zal echter nimmer als beletsel gelden.

Toelichting. De considerans van het K. B. uitsluitend sprekende van „Inlandsche credietnemers" doet twijfelen of ook niet-Inlanders credietverband kunnen vestigen. Toch kunnen door huwelijk, vererving, onderwerping aan het Europeesche recht Europeanen rechthebbenden op Inlandsche bezitrechten zijn. Het zgd. erfpachtsrecht op particuliere landerijen wordt ook door Vreemde Oosterlingen uitgeoefend, het landerijenbezitsrecht op teruggekochte particuliere landerijen zelfs uitsluitend. Ook de considerans behoort te worden gewijzigd.

Wellicht is het niet overbodig om er op te wijzen, dat het tweede lid van dit artikel mede bedoelt een uitdrukkelijke uitzondering te scheppen op het 7e lid van art. 12 van het Reglement omtrent de particuliere landerijen bewesten de Tjimanoek, waarbij immers o.a. is bepaald, dat bezwaring van het particuliere-landerijenerfpachtsrecht door inlanders aan europeanen of Vreemde Oosterlingen van rechtswege nietig is.

Art. 7 vervalt.

Art. 8 vervalt.

Art. 9 vervalt.

Toelichting. Deze aan het B.W. ontleende bepalingen kunnen worden gemist.

Art. 10.

(1) Een credietverband is slechts van waarde, in zoover de som, waarvoor het is toegestaan, zeker en bij de akte bepaald is.

(2) Indien de schuld voorwaardelijk, of hare hoegrootheid onbepaald is, zal de vestiging van het credietverband slechts kracht hebben tot het beloop der geschatte waarde, welke partijen gehouden zijn in de akte op te geven.

(3) De omstandigheid dat een schuld rentedragend is en dat de schuldenaar bij niet voldoen aan zijn verplichtingen boeten en kosten verschuldigd wordt, maakt die schuld niet voorwaardelijk of onbepaald in den zin van het vorig lid.

Toelichting. Dit artikel heeft, zooals het thans luidt, in de praktijk tot onzekerheid aanleiding gegeven. De vraag is n.l. gerezen of een schuld, door het enkele feit dat zij rentedragend is en dat bij wanbetaling boete wordt verbeurd, moet worden aangemerkt als voorwaardelijk of van onbepaalde grootte. Wordt deze vraag bevestigend beantwoord dan zou bij *alle* door credietverband gedekte vorderingen van volkscredietbanken de waarde moeten worden geschat en in de akte moeten worden opgegeven. Uiteraard dient de verbandhouder de waarde dan hoog te doen taxeeren met het oog op eventueelen achterstand en rentebetaling. Hieraan is het nadeel verbonden dat een vordering aldus boven ƒ 300.— kan komen, zoodat de akte aan een zegelrecht van ƒ 1.50 instede van 15 cents onderworpen is (art. 38 sub 1 der Zegelverordening 1921). Ten einde alle onzekerheid op dit punt weg te nemen heeft de Commissie het derde lid toegevoegd.

Art. 10a.

Credietverband kan ook worden gevestigd ter verzekering van toekomstige schulden en van schulden van anderen dan den verbandgever.

Toelichting. Hieromtrent is wel eens twijfel geopperd. Ook de omstandigheid, dat het adatrecht dergelijke figuren wellicht niet kent, maakt een uitdrukkelijke wetsbepaling wenschelijk.

Art. 11 vervalt.

Toelichting. Het artikel is overbodig, vgl. VAN OSSENBRUGGEN, Desabeheer en Credietverband, p. 55.

Art. 12.

Alle bedingen, waarbij de verbandhouder gemachtigd zou worden om zich het verbonden goed toe te eigenen, zijn nietig.

Toelichting. Het is juister hier van verbandhouder en niet van schuldeischer te spreken.

Art. 13.

(1) Een met credietverband bezwaard goed mag behoudens het geval van gerechtelijke executie niet worden vervreemd, verhuurd, in deelbouw gegeven of met eenigen last bezwaard dan met schriftelijke toestemming van den verbandhouder.

(2) Het mag, zelfs met toestemming van den verbandhouder, niet met recht van wederinkoop worden verkocht, verpand, met een tweede credietverband bezwaard of op andere wijze voor schuld verbonden worden.

(3) Handelingen, in strijd met het eerste en tweede lid verricht, kunnen, behoudens het bepaalde bij de artikelen 20, 24 en 25, niet tegen den verbandhouder worden ingeroepen.

(4) Prijsgeving van bezitrecht op, of verandering van titel, met medewerking van den rechthebbende, van een met credietverband bezwaard goed is niet rechtsgeldig zonder schriftelijke toestemming van den verbandhouder.

Toelichting. De bestaande redactie doet twijfelen aan de rechtsgevolgen bij overtreding. Verkoop en bezwaring van reeds verbonden goed gevoelt de Inlander als onrechtmatig en als onttrekking van dat goed aan het verband. Te goeder trouw geschiedt dit thans alleen om met de opbrengst de schuld af te betalen of, met toestemming van de bank, indien het overblijvende onverkochte bezwaarde goed voldoende dekking voor de schuld biedt.

Het vierde lid (het tweede van het geldende artikel) is aangevuld omdat prijsgeving van recht niet valt onder verandering van titel (VAN OSSENBRUGGEN, p. 62).

Art. 13a.

(1) De schuldenaar is tot betaling en tot gedeeltelijke afbetaling van zijn schuld bevoegd een maand nadat hij zijn voornemen daartoe op behoorlijke wijze aan den schuldeischer heeft kenbaar gemaakt.

(2) Elk beding strijdig met deze bepaling is nietig.

Toelichting. Zie hierboven pag. 158 — 159.

Art. 14.

(1) Ingeval van onteigening van het verbonden goed ten algemeenen nutte, oefent de verbandhouder dezelfde rechten uit op de toegekende schadeloosstelling als een hypotheekhouder.

(2) Indien, bij de vestiging van credietverband, tusschen den schuldenaar en zijn schuldeischer is bedongen dat, in geval van schade aan het verzekerd of te verzekeren bezwaard perceel overkomen, de assurantiepenningen, tot het beloop der inschuld en der verschuldigde renten, in de plaats van de onderzetting zullen treden, vindt art. 297 K. overeenkomstige toepassing.

Toelichting. Het thans geldende tweede lid van art. 14 is ongelukkig geredigeerd. Het doel is immers niet zoo zeer om den verzekerde en den verbandhouder onder het europeesche recht te plaatsen als wel om den *verzekeraar*, die buiten deze overeenkomst staat, te verplichten, de assurantiepenningen aan den den *c.v. houder* uit te betalen.

Art. 15.

(1) Credietverband wordt gevestigd bij een authentieke akte verleden ten overstaan van een door het Hoofd van gewestelijk bestuur voor een bepaalden kring aan te wijzen ambtenaar of volkshoofd.

(2) De akte kan alleen worden verleden ten overstaan van den ambtenaar of het volkshoofd, binnen wiens kring de te bezwaren grond gelegen is, dan wel de te verbinden gebouwen, werken, beplantingen of bezaaiïngen zich bevinden of zullen bevinden.

(3) Bij de akte kan ook de verbintenis, ter verzekering waarvan het verband wordt gevestigd, authentiek worden geconstateerd alsmede borgtocht worden gesteld tot meerdere zekerheid dierzelfde verbintenis.

(4) Bij de akte wordt door den verbandhouder en den verbandgever woonplaats gekozen ten kantore van den ambtenaar of het volkshoofd, te wiens overstaan de akte wordt verleden.

(5) De ambtenaar of het volkshoofd te wiens overstaan de akte is verleden, zorgt, dat het verband terstond wordt ingeschreven in een door hem aan te houden openbaar register. Hij houdt de minuut der akte onder zich.

(6) De akte wordt verleden, en de inschrijving heeft plaats in de Maleische taal met Latijnsche karakters.

(7) Een grosse der akte wordt aan den verbandhouder uitgereikt.

(8) De grosse moet aan het hoofd voeren de woorden: „In naam der Koningin".

(9) De kosten van de akte, van de inschrijving en van de grosse zijn voor rekening van den verbandgever, indien het tegendeel niet bedongen is. De doorhaling van het verband geschiedt kosteloos.

(10) Bij regeeringsverordening worden geregeld de wijze, waarop, en de vorm, waarin de akten van credietverband worden opgemaakt, het toezicht op de ambtenaren of de volkshoofden, met het opmaken, bewaren en inschrijven dier akten belast, het tarief der kosten gelijk mede de vorm der inschrijving en doorhaling van het verband en de wijze, waarop aan het verband algemeene bekendheid zal worden gegeven.

Toelichting. Het maakt een punt van meeningsverschil uit of de oeloebalangs in Groot-Atjeh ambtenaren of volkshoofden zijn, in verband waarmede de mogelijkheid van vestiging van credietverband in dit rechtstreeks bestuurd gebied dubieus is. In Benkoelen achten zoowel de resident als de bankadministrateur het meer in overeenstemming met de adat en voor de bevolking gemakkelijker, indien het credietverband ten overstaan der margahoofden zou worden verleden. Het is gewenscht, dat ook andere ambtenaren dan alleen *bestuurs*ambtenaren, kunnen worden aangewezen en nu credietverband ook op de goederen van niet-inlanders zal kunnen worden gevestigd schijnt het juister de ambtenaren, die aangewezen kunnen worden niet meer tot de *inlandsche* te beperken.

Ter toelichting van het derde lid moge worden volstaan met een verwijzing naar VAN OSSENBRUGGEN's Desabeheer en Credietverband, par. 27, (p. 51 — 53).

Art. 16.

Het credietverband heeft tegenover derden geen gevolgen dan van den dag der vestiging.

Art. 16a.

(1) Vóór de vestiging van het credietverband wordt, indien partijen dit verzoeken, op last van den ambtenaar of van het volkshoofd met het opmaken der akten belast, door den daartoe bij Regeeringsverordening aangewezen persoon, het uiterlijk teeken van credietverband voor den tijd van drie achtereenvolgende maanden op het te verbinden goed geplaatst.

(2) Een ieder, die meent, dat hij door het vestigen van credietverband, in zijn rechten zal worden geschaad, kan binnen drie maanden na de plaatsing van het teeken tegen die vestiging in verzet komen door daarvan kennis te geven aan den ambtenaar of het volkshoofd bovengenoemd of aan den persoon die het teeken plaatste, in welk geval deze daarvan ten spoedigste aan dien ambtenaar of dat volkshoofd mededeeling doet.

(3) Indien het teeken is geplaatst mag in geval van verzet geen credietverband worden gevestigd, tenzij dit verzet voor den ambtenaar of het volkshoofd is ingetrokken dan wel bij rechterlijk gewijsde ongegrond is verklaard.

(4) Indien geen verzet is gedaan, of het verzet is ingetrokken of ongeldig verklaard, kunnen aan den verbandnemer geen rechten van credietgevers worden tegengeworpen, die niet in de daarvoor bestemde registers zijn ingeschreven.

(5) Na de vestiging van het credietverband wordt het teeken verwijderd.

(6) Bij Regeeringsverordening worden geregeld de vorm, de plaatsing en de kosten van, zoomede het toezicht op het uiterlijk teeken van credietverband benevens al hetgeen in verband hiermede regeling behoeft.

Toelichting. Zie hierboven pag. 173 — 175.

Art. 17.

(1) Verbinding van het goed voor schuld, tot stand gekomen en in de daarvoor bestemde registers ingeschreven vóór den dag der vestiging van het credietverband, heeft den voorrang boven dit laatste, tenzij het ter plaatse geldende adatrecht anders bepaalt.

(2) Hetzelfde geldt ten aanzien van de voor den dag der vestiging van het credietverband tot stand gekomen en niet ingeschreven verbinding van het goed, indien het uiterlijk teeken van credietverband niet is geplaatst of het geplaatste teeken niet gedurende drie achtereenvolgende maanden in stand is gebleven.

Toelichting. Zie hierboven pag. 175.

Art. 17a.

Indien na de vestiging van het credietverband blijkt van een ingeschreven ouder recht ten aanzien van hetzelfde goed, dan wel na verloop van drie maanden na de plaatsing van het teeken van credietverband van een niet-ingeschreven ouder recht, zal de dagelijksche rechter van den verbandgever de bevoegdheid hebben om, in het eerste geval: op verzoek van den ver-

bandnemer, in het tweede geval: op verzoek van den niet-ingeschreven rechthebbende, de afwikkeling van de onderlinge verhouding tusschen partijen naar billijkheid te regelen.

Toelichting. Zie hierboven pag. 175 — 176.

Art. 18.

(1) De houder der grosse eener akte van credietverband kan in hervormd gebied door den assistent-resident en in niet-hervormd gebied door het Hoofd van plaatselijk bestuur worden gemachtigd tot het nemen van zoodanige maatregelen als door hem summier worden aangetoond noodzakelijk te zijn tot behoud van zijn recht en van het goed, alles op zijne verantwoordelijkheid, en behoudens de vergoeding van kosten, schaden en interessen, zoo daartoe gronden zijn.

(2) Hij kan voor die maatregelen, zoo noodig, hulp van het openbaar gezag inroepen.

Art. 19.

Bij niet voldoening door den schuldenaar aan zijne verplichting tot betaling van hoofdsom en renten op het overeengekomen tijdstip, kan de houder eener grosse van credietverband haar op dezelfde wijze tenuitvoerleggen op het verbonden goed, ook wanneer het zich in handen van een derden bezitter bevindt, als een burgerlijk vonnis van den dagelijkschen rechter van den schuldenaar.

Toelichting. Het is niet duidelijk waarom de geldende tekst naar de tenuitvoerlegging van een notariëele obligatie in stede van een vonnis verwijst.

Art. 20.

(1) Indien zich alsnog in het bezit van den schuldenaar goederen bevinden, welke mede voor dezelfde schuld verbonden zijn, kan de derde bezitter vorderen, dat die goederen het eerst ter veiling worden aangeboden en dat de uitwinning tot deze goederen worde uitgestrekt.

(2) Indien tegen de vorderingen bezwaar wordt gemaakt, zullen partijen zich onverwijld vervoegen voor den voorzitter van den landraad, binnen wiens ressort de veiling van de goederen van den derde-bezitter moet geschieden, om daarop te doen beslissen. De uitwinning blijft zoolang geschorst. Tegen de beslissing van den voorzitter is geenerlei voorziening toegelaten.

Toelichting. Doordat het tegenwoordige artikel 20 den eisch stelt, dat de derde-bezitter, wil hij zich met succes tegen de uitwinning van zijn goed verzetten, moet aantoonen, dat de verbonden goederen, in het bezit van den schuldenaar, *klaarblijkelijk voldoende* zijn om de schuld daarop te verhalen, is het vrijwel zonder beteekenis voor de praktijk. Vindt het toepassing, zoo kan het bovendien nog een voor belanghebbenden zeer onvoordeelige werking hebben, doordat de schorsing der uitwinning van de goederen van den derde-bezitter imperatief wordt voorgeschreven.

Bij de voorgestelde wijziging is het ontwerp 1929 tot Herziening van de wettelijke regeling van het hypotheekrecht en zijn gevolgen van de Staatscommissie voor de Nederlandsche Burgerlijke Wetgeving gevolgd, weshalve naar de in het verslag van deze commissie gegeven toelichting op het door haar ontworpen nieuwe artikel 1244 Ned. B.W. moge worden verwezen. ('s-Gravenhage, Algemeene Landsdrukkerij, 1929).

Over de afwijkingen het volgende. Het woord „oorspronkelijken" voor schuldenaar is weggelaten, daar het geen zin schijnt te hebben; de derde-bezitter is geen schuldenaar. Het woord „onroerende" moest met het oog op de goederen, waarop credietverband gevestigd wordt, vervallen. In stede van „dat die goederen het eerst worden geveild", zooals in het ontwerp van de staatscommissie staat, heeft de Commissie gesteld: „dat die goederen het eerst ter veiling worden aangeboden". Hierdoor wordt namelijk, naar het voorkomt, duidelijker de bedoeling van de commissie, gelijk deze op p. 33 van haar verslag staat uitgesproken, weergegeven. De commissie schrijft op de aangehaalde plaats: „..... in stede van eene schorsing van de uitwinning van de goederen van den derde-bezitter (is) bepaald, dat, wanneer goederen aan den oorspronkelijken schuldenaar toebehoorende, door den hypothekairen schuldeischer buiten de executie zijn gelaten, de derde-bezitter kan vorderen, dat de executie tot die goederen worde uitgestrekt, en dat hij tevens kan vorderen, dat worde begonnen met het veilen van de goederen van den schuldenaar. Blijkt, dat de goederen van den schuldenaar niet voldoende zullen opbrengen, dan kunnen ook de goederen van den derde-bezitter, of wel alle goederen tezamen of in verschillende combinaties worden aangeboden. Daar deze nieuwe regeling nimmer schade kan opleveren voor den executant, verliest het tegenwoordige artikel 1245 zijn bestaansreden, waarom het is geschrapt".

De woorden „zoo noodig" in het nederlandsche ontwerp voorkomende, heeft de Commissie geschrapt, daar zij overbodig leken.

In navolging van het geldende art. 20 wordt de vordering aan den derde-bezitter toegekend in alle gevallen, waarin voor dezelfde schuld *verbonden* goederen zich nog in handen van den schuldenaar bevinden en niet slechts indien op die goederen ook *credietverband* (art. 1244: hypotheek) ligt.

Uiteraard is een snelle beslissing noodig indien tegen de vordering van den derde-bezitter bezwaar wordt gemaakt. Het zou niet aangaan partijen daartoe naar den President van den Raad van Justitie te verwijzen; de voorzitter van den landraad schijnt hiertoe de aangewezen autoriteit, onverschillig tot welken landaard executeerende en geëxecuteerde partijen behooren. Ingevoegd zijn de woorden: „binnen wiens ressort de veiling van de goederen van den derde-bezitter moet geschieden" om duidelijk te doen uitkomen, dat niet de landraadvoorzitter van de plaats, waar de door den derde-bezitter opgegeven goederen van den schuldenaar zich bevinden, bedoeld wordt.

Art. 21. Vervalt.

Toelichting. Door de wijziging van art. 20 is art. 21 overbodig geworden.

Art. 22.
Art. 23. } Deze artikelen vervallen.

Toelichting. De bij deze artikelen gegeven, aan het B.W. ontleende, regeling is veel te ingewikkeld om voor de praktijk van eenig nut te zijn. In het voor de praktijk belangrijkste geval, dat zich namelijk nog verbonden goederen in handen van den *schuldenaar* bevinden, is door de wijziging van art. 20 voldoende voorzien, doordat de derde-bezitter zal kunnen eischen, dat die goederen mede worden uitgewonnen.

Art. 24.

De derde-bezitter heeft tot op het tijdstip der toewijzing het recht om de uitwinning van het door hem bezeten verbonden goed te doen ophouden door de kwijting van de ingeschreven schuld met de renten en de kosten; hij heeft het recht hetgeen hij voor den schuldenaar betaalde van dezen terug te vorderen.

Toelichting. De laatste zin is ontleend aan het bepaalde bij art. 28, dat beter hier een plaats kan vinden.

Art. 25.

Hetgeen het verbonden goed bij uitwinning meer opbrengt dan de schuld met de renten en de kosten bedragen, wordt uitgekeerd aan den derde-bezitter.

Art. 26. Vervalt.

Toelichting. Deze aan het B.W. ontleende bepaling is te midden van het inlandsche grondenrecht geheel misplaatst. Zie reeds VAN OSSENBRUGGEN, Desabeheer en Credietverband, p. 72/73.

Art. 27. Vervalt.

Toelichting. De hier geregelde materie kan beter aan het ongeschreven adatrecht worden overgelaten.

Art. 28. Vervalt.

Toelichting. Zie art. 24. Of aan den kooper van een met credietverband bezwaard perceel, dat later wordt uitgewonnen, het recht moet worden toegekend den verkooper of den schuldenaar tot schadevergoeding aan te spreken, hangt geheel en al af van den inhoud van de gesloten koopovereenkomst. Ondanks het uitdrukkelijke art. 1252 Ned. B.W. (art. 1208 Ind. B.W.; ons art. 28), schrijft SCHOLTEN, spreekt het van zelf, dat dit verhaal niet te pas komt, indien de derde-eigenaar bij den aankoop van het goed met den schuldenaar-verkooper was overeengekomen de schuld op zich te nemen en zooveel minder als koopprijs te betalen, hetgeen in werkelijkheid dikwijls voorkomt. Ook kan, zonder dat de kooper op zich neemt de schuld te betalen, toch het risico, dat het goed voor de schuld kan worden uitgewonnen, in den koopprijs zijn verdisconteerd. Het lijkt daarom beter het artikel geheel weg te laten, daar het meer verwarring dan nut kan stichten.

Art. 29.

Onverminderd het bepaalde bij het derde lid van artikel 2 en het tweede lid van artikel 4 gaat credietverband te niet:

1°. door het tenietgaan van de schuld tot zekerheid waarvan het verband strekt.

2°. door des verbandhouders afstand van het verband.

3°. door gerechtelijke uitwinning ten verzoeke van den houder der grosse van credietverband.

4°. door doorhaling op bevel van den rechtercommissaris bedoeld bij artikel 183 der Faillissementsverordening.

Toelichting. De verwijzing naar het burgerlijk wetboek maakt de tegenwoordige redactie onduidelijk.

Voor het geldende artikel sub 3° zie de toelichting op art. 2. Nu ook niet-inlanders in het vervolg credietverband zullen kunnen verleenen moet met de toepasselijkheid der faillissementsverordening rekening worden gehouden.

Art. 30.

(1) Hij, die het bezwaarde goed bij gerechtelijke uitwinning heeft gekocht voor eenen in geld bepaalden prijs, kan de koopsom onder zich houden, totdat de verbandhouder hem eene, door den ambtenaar of het volkshoofd bedoeld in het eerste lid van artikel 15 kosteloos en op ongezegeld papier af te geven, verklaring zal hebben ter hand gesteld vermeldende dat het verband op zijne aangifte ambtshalve is doorgehaald.

(2) De verbandhouder is verplicht zoo spoedig mogelijk deze doorhaling te verzoeken en de ambtenaar of het volkshoofd is verplicht haar op zijn verzoek te verrichten.

(3) Indien de kooper de doorhaling verlangt zal de ambtenaar of het volkshoofd hiertoe overgaan, indien hem overtuigend wordt aangetoond, dat het bezwaarde goed gerechtelijk is uitgewonnen en dat de koopprijs is betaald.

Toelichting. In het geldende artikel staat noch de verplichting van den verbandhouder om zoo spoedig mogelijk het verzoek tot doorhaling van het verband te doen, noch de verplichting van den ambtenaar (of van het volkshoofd) om tot die doorhaling over te gaan, uitgedrukt. Wel zal in normale gevallen de verbandhouder, die immers executeert, bij de doorhaling belang hebben, daar hij anders den koopprijs niet ontvangt, maar het kan ook zijn, dat de opbrengst zoo laag is, dat hij aan het voortbestaan van het verband boven het ontvangen van den koopprijs de voorkeur zou willen geven.

Doordat de wet hem de *verplichting* oplegt om zoo spoedig mogelijk tot roya over te gaan, zal hij voor schade aansprakelijk zijn, indien hij dit te lang uitstelt of geheel nalaat. Bovendien kan, zonder gevaar aan den kooper, die den koopprijs betaald heeft, de bevoegdheid worden gegeven om de doorhaling te verlangen.

Uit de *strekking* van het artikel volgt wel de verplichting van de amb-

tenaren om op verzoek van den verbandhouder tot doorhaling over te gaan; het is echter beter deze verplichting uitdrukkelijk in de wet te stellen.

Art. 31.

In de andere gevallen, bij artikel 29 voorzien, is de schuldeischer, op straffe van vergoeding van kosten, schaden en interessen jegens den debiteur, verplicht om binnen één maand bij den ambtenaar of het volkshoofd, bedoeld in het eerste lid van artikel 15, aangifte te doen van het tenietgaan van het verband, die daarna ambtshalve voor de doorhaling daarvan zal zorgen.

Art. 32.

(1) De ambtenaren of volkshoofden, bedoeld in het eerste lid van artikel 15, mogen hunne werkzaamheden op geene andere plaats verrichten dan die, welke hun tot dat einde door het Hoofd van gewestelijk bestuur zal worden aangewezen.

(2) De minuten der akten en de registers van inschrijving mogen niet zonder rechterlijk bevel worden verplaatst.

Art. 33.

Genoemde ambtenaren of volkshoofden zijn gehouden om aan al degenen, die zulks verlangen, inzage te geven van hunne registers mitsgaders van de akten, welke zij daarin hebben geboekt, en eene schriftelijke verklaring af te geven van het op eenig goed ingeschreven credietverband, dan wel dat geen bestaat.

Art. 34.

Het goed, te welks aanzien de ambtenaar of het volkshoofd, bedoeld in het eerste lid van artikel 15, in zijne verklaring een ingeschreven credietverband mocht verzuimd hebben op te geven, is van dat verband niet ontheven.

Art. 35.

De ambtenaren of volkshoofden, bedoeld in het eerste lid van artikel 15, mogen in geen geval weigeren of vertragen om akten van credietverband op te maken, zoodanige akten in hunne registers in te schrijven, inzage van de door hen bewaarde akten en van hunne registers te geven of verzochte verklaringen van bestaande credietverbanden, dan wel van het ontbreken daarvan, af te geven, op straffe van vergoeding van kosten, schaden en interessen jegens partijen.

Art. 36. Vervalt.

Art. 37. Vervalt.

Art. 38.

(1) Credietverband kan alleen worden gevestigd in de gevallen bij het tweede, derde en vierde lid van dit artikel voorzien.

(2) Bij Gouvernementsbesluit kan aan een ieder, die dit verzoekt, de bevoegdheid worden verleend, om, hetzij in bepaalde streken of gewesten, hetzij in geheel Nederlandsch-Indië, waar deze Regeling geldt, als credietverbandnemer op te treden, mits de verzoeker voldoende gronden aanvoert waarom hij deze bevoegdheid voor zijn handel of bedrijf behoeft.

(3) Bij regeeringsverordening worden de streken of gewesten aangewezen, waar het aan een ieder, die:

a) aangeslagen is in de inkomstenbelasting over een inkomen van *f* 300.— of meer,
dan wel:

b) aangeslagen is naar den 1sten en 2den grondslag der personeele belasting,
dan wel, op Java en Madoera en in die streken van de Buitengewesten, waar de landrente is ingevoerd:

c) blijkens zijn aanslag in de landrente bezitrechten uitoefent op gronden van een uitgestrektheid en productiviteit, aequivalent aan twee bouws goede sawah, vast te stellen door het Hoofd van gewestelijk bestuur,
dan wel, in hervormd gebied, door den resident-afdeelingshoofd,

vrij zal staan om op zijn daarvoor vatbare goederen credietverband te verleenen.

(4) De vestiging van credietverband, door en ten behoeve van in éénzelfde desa, of daarmede gelijkstandige gemeenschap, wonende inlanders op aldaar gelegen gronden is aan geen beperkende bepalingen onderworpen.

(5) Aan hem, die aan het tweede of derde lid van dit artikel zijn bevoegdheid tot het nemen van credietverband ontleent, kan die bevoegdheid, op grond van daarvan gemaakt misbruikt of om redenen van algemeen belang, bij gouvernementsbesluit worden ontnomen. De Weeskamer is in zoodanig geval van rechtswege belast met de vereffening der ten behoeve van dien persoon loopende verbanden.

(6) De op dit artikel steunende gouvernementsbesluiten worden met redenen omkleed en aan belanghebbenden medegedeeld.

Toelichting. Zie hierboven pag. 160 — 169.

Art. 39.

Vijf jaren na het inwerkingtreden van deze ordonnantie zal een commissie worden ingesteld, welke, buiten hetgeen haar daarenboven nog mocht worden opgedragen, tot taak zal hebben de werking en de gevolgen van de bij deze ordonnantie in de regeling van het credietverband aangebrachte wijzigingen te onderzoeken.

Toelichting. Daar de Commissie van meening is, dat de maatschappelijke gevolgen van de openstelling van het credietverband van zeer ingrijpenden aard zullen kunnen zijn, acht zij het gewenscht, dat uitdrukkelijk worde

voorgeschreven, dat na een bepaalde termijn worde nagegaan of een nader ingrijpen van den wetgever geboden is. Het is ook denkbaar, dat dit onderzoek tot het resultaat zou leiden, dat de belemmeringen tegen een vrije vestiging van credietverband, die de thans voorgestelde regeling nog als overgangsmaatregel inhoudt, geheel of gedeeltelijk kunnen worden weggenomen.

REGLEMENT OP HET VESTIGEN VAN CREDIETVERBAND.

(Stbl. 1909 No. 584).

Het bestaande Reglement wordt bij ordonnantie ingetrokken en bij regeeringsverordening opnieuw vastgesteld. [1])

Art. 1.

(1) In de akte, strekkende tot vestiging van credietverband, moet worden vermeld:

a. de plaats waar en de dag der week, der maand en van het jaar op welke de akte is verleden,

b. naam, kwaliteit en standplaats van den ambtenaar of van het volkshoofd te wiens overstaan de akte wordt verleden zoomede de kwaliteit van de autoriteit door welke en datum en nummer van het besluit dier autoriteit waarbij bedoelde ambtenaar is aangewezen,

c. naam (eventueel ook kindsnaam), beroep of maatschappelijke betrekking en woonplaats van ieder der comparanten en der door hen vertegenwoordigden alsmede van ieder der getuigen en van bij het verlijden der akte tegenwoordige gemeente-bestuursleden,

d. de betrekkingen en (of) hoedanigheden waarin, en de schriftelijke, aan de akte vastgehechte, akten van lastgeving krachtens welke wordt gehandeld,

e. dat comparanten aan den met het verlijden der akte belasten ambtenaar respectievelijk volkshoofd bekend zijn dan wel hem door de in artikel 4 lid 2 en 3 bedoelde gemeente-bestuursleden c.q. getuigen zijn bekend gemaakt, benevens het gouvernementsbesluit of de regeeringsverordening waaraan de verbandnemer de bevoegdheid ontleent om als zoodanig op te treden, dan wel de vermelding, dat het vierde lid van artikel 38 der Regeling op het Credietverband toepassing vindt.

f. een duidelijke aanwijzing van de schuld ter verzekering waarvan het verband dient alsmede, indien die schuld voorwaardelijk of hare hoegrootheid onbepaald is, van de som waarvoor het verband wordt toegestaan,

g. een aanduiding der te bezwaren goederen, als in artikel 2 is aangegeven, alsmede dat den met het verlijden der akte belasten ambtenaar of aan het volkshoofd persoonlijk bekend, of ten zijnen genoege uit hem overgelegde, en desnoods in afschrift, aan de akte vastgehechte geschriften gebleken is, of wel door een gemeente-bestuurslid als bedoeld in art. 4

1) N. B. Van het *Reglement* zijn alleen de artikelen afgedrukt waarin een wijziging wordt voorgesteld.

lid 1 geconstateerd is, dat de verbandgever daarvan rechthebbende is, dan wel, wanneer het toekomstige goederen betreft, dat hij op de grondstukken, waarop die zich zullen bevinden, de rechten heeft welke hij zegt daarop te hebben,

h. dat artikel 385 van het W.v.S. aan den verbandgever is voorgehouden en uitgelegd,

i. dat, indien dit het geval is geweest, het uiterlijk teeken van credietverband op het te bezwaren goed is geplaatst en of daarop verzet is gevolgd, en, zoo ja, of dit verzet weder is ingetrokken dan wel bij rechterlijk gewijsde ongegrond is verklaard; in het laatste geval wordt een afschrift van het vonnis waarbij dit is geschied, aan de akte gehecht,

j. dat verbandhouder en verbandgever woonplaats hebben gekozen ten kantore van den ambtenaar of het volkshoofd ten wiens overstaan de akte wordt verleden,

k. dat de akte aan comparanten, getuigen en gemeente-bestuursleden is voorgelezen en verklaard in ieders landstaal en terstond daarna door den ambtenaar resp. het volkshoofd, te wiens overstaan de akte wordt verleden is onderteekend en door de overigen van hun vingerafdruk, die met een onderteekening wordt gelijkgesteld, en, indien zij de schrijfkunst machtig zijn, mede van hun handteekening, is voorzien.

(2) Het is geoorloofd voor die akten gedrukte formulieren te bezigen.

(3) Ook de ten overstaan van een volkshoofd verleden akte van credietverband heeft de kracht van een authentieke akte.

Toelichting. De tegenwoordige redactie van artikel 1 lid 1 bepalende dat de credietverbandakten worden verleden in één der vormen aangegeven in het aan de ordonnantie gehecht model letter A, heeft de praktijk van het credietverband op verschillende wijzen hinderlijk beperkt. Dat model houdt n.l. geen rekening met het geval dat de verbandgever een ander is dan de schuldenaar, dat er meer dan één verbandgever voor dezelfde schuld is, dat een credietovereenkomst andere bedingen behoeft dan het model aangeeft. Ten deele zou dit bezwaar te ondervangen zijn door naast de bestaande nieuwe modellen vast te stellen. Aangezien echter de rijkheid van het economisch leven moeilijk in enkele modellen is vast te leggen, schijnt het juister dat alleen wordt voorgeschreven wat in de akte moet worden opgenomen.

Art. 2.

(1) De aanduiding in de akte van de goederen, waarop credietverband wordt gevestigd, geschiedt:

a. wat aangaat de te bezwaren gronden of de gronden, waarop de te bezwaren goederen zich bevinden of zullen bevinden door vermelding:

1e. van het gewest, de afdeeling, het district, de gemeente en het gehucht;

2e. van de uit metingen bekende of van de geschatte grootte;

3e. van den cultuurtoestand (sawah, tegalveld, vischvijver, tuin, woonerf als anderszins) en de grenzen;

4e. van het nummer, waaronder zij in voor 's Lands dienst gebezigde kohieren of registers mochten voorkomen;

b. wat aangaat gebouwen en werken, door vermelding van de bestemming, den aard der materialen, waaruit zij in hoofdzaak zijn of zullen worden vervaardigd, en de voornaamste afmetingen;

c. wat aangaat beplantingen en bezaaiïngen, door vermelding van den soortnaam, zoo mogelijk tevens van den ondersoortnaam der gewassen, met opgaaf of deze al dan niet reeds te velde staan.

(2) Het staat partijen vrij, de met credietverband te bezwaren goederen in de akte nader aan te duiden op zoodanige wijze als door hen gewenscht.

Toelichting. De wijziging in (1) *a* is noodig in verband met de gewijzigde redactie van art. 3 van de Regeling.

Art. 3.

(1) Behoudens het bepaalde bij de volgende alinea moeten partijen in persoon verschijnen voor den ambtenaar of het volkshoofd, te wiens overstaan de akte van credietverband wordt verleden, dan wel zich daarbij doen vertegenwoordigen door een ten genoegen van dien ambtenaar of dat volkshoofd schriftelijk aangewezen gevolmachtigde, als hoedanig niet mogen optreden Landsdienaren, ondergeschikt aan dien ambtenaar of dat volkshoofd, noch lieden, tot deze in persoonlijke dienstbetrekking staande.

(2) Zedelijke lichamen, naamlooze vennootschappen, inlandsche gemeenten, familieën of andere burgerlijke gemeenschappen, getrouwde vrouwen, minderjarigen, onder curateele gestelden en afwezigen, worden vertegenwoordigd door den persoon of de personen, die krachtens de statuten dan wel ingevolge de wettelijke bepalingen of het volksrecht daartoe aangewezen zijn.

(3) De ambtenaren of volkshoofden, belast met het verlijden der akten van credietverband mogen geen akten opmaken, waarin zijzelven, hunne vrouwen, hunne bloedverwanten of aangehuwden, in de rechte linie zonder onderscheid van graden en in de zijlinie tot den derden graad ingesloten, hetzij in persoon, hetzij door gemachtigden, als partij voorkomen.

Art. 4.

(1) Bij het verlijden van de akte zal mede tegenwoordig zijn het Hoofd of een ander bestuurslid van de inlandsche gemeente, waar de te bezwaren goederen zich bevinden of zullen bevinden, ten einde te constateeren dat de verbandgever daarvan rechthebbende is, dan wel wanneer het toekomstige goederen betreft, dat hij op de grondstukken, waarop zij zich zullen bevinden, de rechten heeft, welke hij zegt daarop te hebben, tenzij het een en ander persoonlijk bekend is aan den met het verlijden belasten ambtenaar of ten genoegen van dezen blijkt uit overgelegde geschriften.

(2) Indien de verbandgever in persoon bij het verlijden van de akte tegenwoordig is en hij den met het verlijden van de akte belasten ambtenaar of het volkshoofd niet persoonlijk bekend is, zal hij bijgestaan worden door

het Hoofd of een ander bestuurslid van de inlandsche gemeente, waar hij woonachtig is, ten einde zijne identiteit te constateeren.

(3) Andere comparanten, die aan den met het verlijden der akte belasten ambtenaar of aan het volkshoofd onbekend zijn, moeten hem worden bekend gemaakt door twee betrouwbare getuigen.

(4) Indien de te bezwaren goederen zich niet bevinden of zullen bevinden binnen het gebied van een inlandsche gemeente dan wel de verbandgever niet binnen zoodanige gemeente woonachtig is, zullen de in het eerste respectievelijk in het tweede lid bedoelde functies instede van door het hoofd of een ander bestuurslid der inlandsche gemeente worden uitgeoefend door de daartoe door het hoofd van gewestelijk bestuur voor gebieden buiten de inlandsche gemeenten aangewezen personen.

Art. 5.

(1) De akte wordt na voorlezing, voorzooveel noodig voorhouding in ieders landstaal, onmiddellijk onderteekend en van hun vingerafdruk voorzien door partijen of hare vertegenwoordigers en door de gemeentebestuursleden en getuigen, wier bijstand ingevolge het vorige artikel vereischt wordt, zoomede onderteekend door den ambtenaar of door het volkshoofd te wiens overstaan de akte wordt verleden. Indien de comparanten of degenen die hen bijstaan verklaren niet te kunnen schrijven of verhinderd zijn hun naamteekening te stellen, zal van die verklaring of van de reden der verhindering uitdrukkelijk melding worden gemaakt in de akte.

(2) De akten van lastgeving, bedoeld in het eerste lid van art. 3, en de geschriften, bedoeld in het eerste lid van art. 4, worden vastgehecht aan de minuut van de akte van verband.

Art. 8.

(1) Alleen de wettige bewaarder van de minuut der akte van credietverband is bevoegd daarvan grossen of afschriften te verleenen.

(2) De uitreiking van grossen geschiedt uitsluitend aan den verbandhouder.

(3) Geen tweede of verdere grosse mag worden uitgereikt dan na schriftelijke machtiging van het Hoofd van gewestelijk bestuur.

(4) Ieder is bevoegd afschriften van akten te vorderen tot het door hem gewenscht aantal.

(5) Aan het slot der grossen en afschriften worden gesteld respectievelijk de woorden: „Uitgegeven voor eerste (tweede enz.) grosse", met vermelding c.q. van datum en nummer der bij alinea 3 van dit artikel voorgeschreven beschikking van het Hoofd van gewestelijk bestuur, of: „Uitgegeven voor gelijkluidend afschrift", in beide gevallen gevolgd door de handteekening van den betrokken ambtenaar of het betrokken volkshoofd.

Art. 9.

(1) De minuten der akten worden, naar tijdsorde gerangschikt, jaarlijks, ter bewaring door den ter plaatse met het verlijden belasten ambtenaar of

door het volkshoofd, samengevoegd in een boekdeel, op den omslag waarvan door dien ambtenaar of door het volkshoofd eene gedagteekende, door hem onderteekende verklaring wordt gesteld, vermeldende het jaartal en het aantal in het boekdeel vervatte minuten.

(2) De bewaring der minuten en minutenbundels geschiedt op eene voegzame, veilige plaats.

Art. 10.

(1) De akten van credietverband worden door den met het verlijden belasten ambtenaar of door het volkshoofd naar tijdsorde zonder eenige tusschenruimte, elk in een door een inktstreep afgesloten vak en onder een doorloopend nummer, ingeschreven in een jaarlijks af te sluiten, volgens het aan deze verordening gehecht model Letter A opgemaakt openbaar register, hetwelk voorzien wordt van een alphabetischen klapper van de namen der inlandsche gemeenten, of indien deze niet zijn aan te wijzen van andere territoriale eenheden, binnen welker gebied de bezwaarde goederen zich bevinden of zullen bevinden, en van een alphabetischen klapper op de namen der verbandgevers.

(2) De folio's van het register worden doorloopend genummerd en gewaarmerkt door een door het Hoofd van gewestelijk bestuur aan te wijzen landsdienaar.

(3) Op de minuut en de grosse der akten wordt aanteekening gehouden van het folionummer en van het doorloopend akte-nummer, waaronder de inschrijving is geschiedt.

(4) Omtrent de bewaring der registers geldt mede het bepaalde bij het laatste lid van artikel 9.

Toelichting. Een alphabetische klapper op de namen der verbandgevers zal gemakkelijk en zonder veel tijd te kosten kunnen worden bijgehouden indien met een enkele verwijzing naar datum en nummer der akten van credietverband wordt volstaan. Ondanks het feit, dat ook volwassenen nog van naam veranderen, zal een dergelijke klapper bij het hanteeren der aktenbundels toch goede diensten kunnen bewijzen.

Art. 11.

Vóór 1 April van elk jaar wordt door den met het verlijden van akten van credietverband belasten ambtenaar of door het volkshoofd een door hem van eene verklaring van gelijkluidendheid en van zijne onderteekening voorzien afschrift van het op het onmiddellijk voorafgegaan jaar betrekking hebbend register Letter A overgebracht bij de griffie van den Landraad, binnen het ressort waarvan hij zijne bediening uitoefent.

Art. 14.

(1) Bij verlof, ontslag, schorsing of overplaatsing van den ambtenaar of het volkshoofd, belast met het verlijden van akten van credietverband worden de onder diens berusting zijnde minuten, minuten-bundels en registers bij een door beide partijen te onderteekenen, in drievoud opgemaakt

proces-verbaal, overgenomen door den definitieven of tijdelijken wettigen vervanger of opvolger of anderen, door het Hoofd van gewestelijk bestuur aangewezen bestuursambtenaar, te wiens overstaan de akten van credietverband alsdan zullen moeten worden verleden.

(2) Bij overlijden van den ambtenaar of het volkshoofd, niet plaats vindend tijdens een hem verleend verlof, zoomede wanneer, ingeval van verlof, ontslag, schorsing of overplaatsing als in de vorige alinea bedoeld, die ambtenaar of dat volkshoofd door ziekte of anderszins niet in staat is zelf bij de overgave tegenwoordig te zijn, geschiedt de overneming op gelijke wijze ten overstaan van een te dien einde als vertegenwoordiger van de belangen van meerbedoelden ambtenaar door het Hoofd van gewestelijk bestuur aan te wijzen persoon, die het proces-verbaal van overneming mede onderteekent.

(3) Zoo spoedig mogelijk nadat de verlofganger zijne werkzaamheden heeft hervat, dan wel na het optreden van den wettigen vervanger of opvolger van den met het verlijden van de akten van credietverband belasten ambtenaar of van het volkshoofd, nadat inmiddels een ander bestuursambtenaar daarmede tijdelijk belast is geweest, worden de minuten, minutenbundels en registers, eveneens met inachtneming van de bij alinea 1 van dit artikel voorgeschreven formaliteiten, van den houder overgenomen.

Art. 15.

Van de in het vorig artikel bedoelde processen-verbaal wordt een exemplaar ingediend, in hervormd gebied aan den assistent-resident en in niet-hervormd gebied aan het Hoofd van plaatselijk bestuur; de beide andere exemplaren zijn bestemd voor de onderteekenaren.

Art. 16.

Aan de ambtenaren of volkshoofden, belast met de in de vorige artikelen omschreven werkzaamheden, is verschuldigd:

a. voor de verleening van hun bijstand tot het verlijden van eene akte van credietverband, daaronder begrepen de inschrijving in het bij artikel 10 bedoeld openbaar register en de uitreiking van eene eerste grosse aan den houder van het verband ..... *f* 0,50;

b. voor het verleenen, na verkregen machtiging, van eene verdere grosse of voor de afgifte van een afschrift van eene akte van credietverband ..... *f* 0,25;

c. voor het verleenen van inzage, behalve op vordering van Landsdienaren, die ambtshalve tot raadpleging verplicht zijn, van de minuten, minutenbundels of registers, voor elk kwartier of gedeelte daarvan ... *f* 0,25;

d. voor de afgifte van eene schriftelijke verklaring, bedoeld bij artikel 33 van het evenvermeld Koninklijk besluit ..... *f* 0,25.

Art. 17.

(1) De bij het eerste lid van artikel 4 bedoelde hoofden of andere leden

van het bestuur van Inlandsche gemeenten kunnen voor elke akte, bij de opmaking waarvan zij hun bijstand verleenen, van den verbandgever ieder eene vergoeding vorderen van ..... ƒ 0,25.

(2) Bovendien hebben zij aanspraak op vergoeding door den verbandgever of, indien bijstand is verleend bij het opmaken van meerdere akten, door de gezamenlijke verbandgevers, van de gemaakte reis-, verblijf- en andere kosten, ten bedrage, voor iederen verbandgever bepaald door den ambtenaar of door het volkshoofd, te wiens overstaan de akten zijn verleden.

Art. 18.

Met het toezicht op de vervulling van de werkzaamheden, welke aan de bij artikel 9 bedoelde ambtenaren of volkshoofden als zoodanig zijn opgedragen, zijn belast de door het Hoofd van gewestelijk bestuur aan te wijzen Landsdienaren.

Art. 19.

(1) Zoo dikwijls zij zulks noodig achten, doch minstens éénmaal 's jaars, vervoegen de in het vorig artikel bedoelde Landsdienaren zich ten kantore van iederen aan hun toezicht onderworpen ambtenaar of ieder volkshoofd tot het nazien van de minuten der inmiddels verleden akten en de vergelijking daarvan met de registers, ten einde na te gaan of de voorschriften van het Koninklijk besluit van 6 Juli 1908 No. 50 (Indisch Staatsblad No. 542) en van deze verordening behoorlijk zijn nageleefd.

(2) In de registers wordt aanteekening gehouden van de gedane opnemingen, met vermelding van het getal der daarin sedert de laatste opneming ingeschreven akten, terwijl, na verificatie, de ingevolge het eerste lid van artikel 9 gestelde verklaring op inmiddels aangelegde minutenbundels door een toezicht houdenden Landsdienaar voor gezien en accoordbevonden geteekend wordt.

Art. 20.

De toezicht-houdende Landsdienaar maakt van zijn bevindingen een proces-verbaal op, dat hij aan den Directeur van Justitie toezendt, terwijl hij een afschrift daarvan ten kantore, waar de door hem onderzochte akten zich bevinden, deponeert.

Toelichting. Zie hierboven pag. 170.

Art. 21.

Indien hij eenige overtreding constateert teekent hij zijn bevinding tevens aan op de minuut der akte, waarop het feit betrekking heeft en zendt hij een daarvan afzonderlijk opgemaakt proces-verbaal aan den ambtenaar met de vervolging van deze overtredingen belast.

Toelichting. Zie hierboven pag. 170.

Art. 22.

De met het verlijden, de registreering, de bewaring als anderszins van de

akten van credietverband belaste ambtenaren of volkshoofden dan wel hunne tijdelijke vervangers worden gestraft:

a. met eene geldboete van ten hoogste *f* 50,— (vijftig gulden) bij nalatigheid om de onder hen berustende minuten van akten en registers aan de krachtens het bepaalde bij artikel 18 voor het toezicht op de vervulling van hun werkzaamheden aangewezen personen ter hand te stellen;

b. met eene geldboete van ten hoogste *f* 10,— (tien gulden) ingeval van andere overtredingen van de in het eerste lid van artikel 19 aangeduide voorschriften.

Het aan de thans-geldende ordonnantie gehechte model Letter A vervalt; model letter B wordt model letter A.

Derde gedeelte.

DE FAILLISSEMENTSVERORDENING.

Nu ook niet-Inlanders, voor wie de faillissementsverordening geldt, credietverband op hun goederen zullen mogen vestigen, moet deze verordening, in verband hiermede, eenige wijzigingen ondergaan, die voor zich zelf spreken en geen nadere toelichting behoeven.

Het eerste lid van *Art. 56 der Faillissementsverordening* wordt gelezen:

„(1) De hypothekaire schuldeischer, die het beding, vermeld in art. 1178 van het Burgerlijk Wetboek, heeft gemaakt, de pandhouder en de credietverbandhouder kunnen hunne rechten uitoefenen alsof er geen faillissement ware".

De aanhef van het eerste lid van *art. 57 derzelfde verordening* wordt gelezen:

„De hypothekaire schuldeischer, de pandhouder en de credietverbandhouder, in het vorige artikel bedoeld, ...". In den tweeden zin van dit artikel lid wordt in stede van „verhypothekeerde goederen" gelezen: „bezwaarde goederen" en in plaats van „pandhouder of hypothekaire schuldeischer: „pandhouder of hypothekaire schuldeischer of credietverbandhouder".

De aanhef van het eerste lid van *art. 58* wordt gelezen: „De hypothekaire schuldeischer of pandhouder of credietverbandhouder, ...".

In den tweeden zin wordt achter „pand" ingevoegd: „of credietverband", en achter „pandhouder": „of credietverbandhouder".

In het tweede lid wordt achter „pandhouder" ingevoegd: „of credietverbandhouder".

In *art. 106* wordt achter „oogstverband" ingevoegd: „credietverband".

In *art. 109* wordt in plaats van „of oogstverband" gelezen: „oogstverband of credietverband".

In *art. 124* wordt tusschen de woorden „hypotheek" en „of scheepsverband" ingevoegd: „credietverband".

In *art. 128* worden de woorden „of pand" vervangen door „pand of credietverband".

In *art. 139* worden de woorden „of oogstverbandhoudende" vervangen door: „credietverband- of oogstverbandhoudende" en wordt achter „oogstverband" ingevoegd: „credietverband".

In *art. 141* worden de woorden „of oogstverband" vervangen door: „oogstverband of credietverband".

In *art. 168 b.* worden de woorden „of hypotheek" vervangen door: „hypotheek of credietverband".

In *art. 175 (2)* worden de woorden „pand en hypotheekhoudende" vervangen door: „pand- en hypotheek- en credietverbandhoudende".

In *art. 177* worden de woorden „of oogstverbandhoudenden" vervangen door: „oogstverband- of credietverbandhoudenden".

In *art. 183* wordt tusschen „doorhaling" en „der" ingevoegd: „van het credietverband of".

De aanhef van *art. 185* wordt gelezen: „Indien eenig goed, waarop een bepaald voorrecht, een hypotheek, pandrecht, oogstverband of credietverband rust, verkocht wordt, nadat aan den bevoorrechten, hypotheek-, pand-, oogstverband-, of credietverbandhoudenden schuldeischer .....".

In *art. 232, 2°* wordt tusschen de woorden „hypotheek" en „of pand" ingevoegd: „of credietverband".

Vierde gedeelte.

HET INLANDSCH REGLEMENT.

A. *Executie van een met c.v. bezwaard perceel.*

Bij circulaire van het Hooggerechtshof van 28 November 1929, aan de voorzitters van de landraden gericht, werd er op gewezen, dat bij personen, die op aan inlanders in europeeschen eigendom toebehoorende gronden gelden onder hypothekair verband hadden verstrekt, eenige ongerustheid was ontstaan in verband met het gemis aan wettelijke voorschriften in het Inlandsch Reglement analoog aan de artikelen 510 e.v. van het Reglement op de burgerlijke rechtsvordering. De kwestie is, dat indien executie van een met hypotheek bezwaard perceel, dat zich in het vermogen van een inlandschen schuldenaar bevindt, plaats heeft volgens de voorschriften van het Inlandsch Reglement, de hypotheekhouder het recht mist om de executie zelf ter hand te nemen. Dit verschil met het europeesche executierecht is niet zoo ernstig als het schijnt, omdat de tenuitvoerlegging van een landraadsvonnis onder leiding en toezicht van den rechter zelf geschiedt, die, indien hij zijn plicht doet, den hypotheekhouder, die buiten het proces stond, zal oproepen om hem in zijn belangen te hooren. Deze plicht is den landraadvoorzitter echter niet bij eenig wettelijk voorschrift uitdrukkelijk opgelegd. Bij het departement van justitie is, blijkens dezelfde circulaire, een wettelijke regeling van deze materie in voorbereiding, terwijl het Hooggerechtshof in afwachting daarvan den landraadvoorzitters nog eens op het

hart heeft gebonden er voor te waken, dat geen executie van met hypotheek bezwaarde perceelen buiten de hypotheekhouders om plaats vindt.

Een verwante kwestie kan zich nu ook voordoen ten aanzien van met credietverband bezwaarde gronden, doch met dit groote verschil, dat de *credietverbandhouder niet* door de executie van het aan hem verbonden perceel, buiten hem om en op een voor verkoop ongunstig oogenblik, benadeeld *kan* worden, omdat den kooper van het geëxecuteerde perceel geen zuiveringsrecht toekomt. Het kan *wenschelijk* voor hem zijn, dat hij weet, dat het bezwaarde perceel door executie in andere handen dreigt over te gaan, doch zijn belangen kunnen er niet door worden geschaad.

Van groot belang is het hier echter voor den *kooper*, dat bij de executie bekend wordt gemaakt of het perceel al of niet met credietverband bezwaard is. Absolute zekerheid valt hieromtrent echter niet te geven, daar gerechtelijke akten, zooals de eigendomsakten van Europeesche perceelen, ontbreken. De vraag is daarom wat beter is: of de kooper in het geheel *niet* te waarschuwen, òf wel een verklaring te doen overleggen van den ambtenaar die met het verlijden van de akten van credietverband belast is, ofschoon de kans blijft bestaan, dat die verklaring onjuist is. De laatste oplossing lijkt der Commissie de beste; zij zal bovendien een goede aansporing voor genoemde ambtenaren zijn om hun registers en klappers geregeld bij te houden.

In wettelijken vorm zou deze wensch gegoten kunnen worden door in art. 198 van het Inlandsch Reglement (en in art. 213 van het Rechtsreglement Buitengewesten) een nieuw tweede lid in te voegen, waardoor het tegenwoordige lid 2 dan lid 3 wordt.

Dit nieuwe 2e lid zou kunnen luiden:

(2) „Onmiddellijk nadat een proces-verbaal van beslag in het landraadsregister is openbaar gemaakt vordert de voorzitter van den landraad van den ambtenaar of het volkshoofd, belast met het verlijden van akten van credietverband in het ressort, waarbinnen de in beslag genomen goederen gelegen zijn, een schriftelijke opgave van de op die goederen rustende credietverbanden. Van deze verklaring wordt in het register aanteekening gehouden, terwijl de goederen niet mogen worden verkocht zonder dat in het proces-verbaal der openbare verkooping de inhoud van deze verklaring wordt medegedeeld".

Ook bij executie op europeeschrechtelijke wijze, wordt het beslag van niet-europeesch onroerend goed in het register van den landraad ingeschreven. Ook voor dit geval geldt de eisch van vermelding der genoemde verklaring in de vendurol.

B. *Orde van verkoop van met c.v. bezwaarde goederen.*

Tegen artikel 200 (4) Inlandsch Reglement is door enkele volkscredietbanken als bezwaar aangevoerd, dat indien de geëxecuteerde het in zijn macht heeft eerst den opstal en daarna den grond te doen verkoopen, de

belangen van den credietverbandhouder op ernstige wijze kunnen worden geschaad, zonder dat dit eenig wezenlijk nut heeft voor den veroordeelde. Opstal als afbraak verkocht brengt immers aanzienlijk minder op dan indien zij samen met den grond geveild wordt.

Een verbetering zou hier wellicht kunnen worden aangebracht door, overeenkomstig het voorgestelde art. 20 der Regeling te bepalen, dat de veroordeelde slechts bevoegd is om de orde aan te wijzen waarin de goederen ter veiling zullen worden *aangeboden*, terwijl de mogelijkheid wordt opengelaten, dat zij in andere volgorde worden verkocht, indien blijkt, dat zij niet voldoende zullen opbrengen.

De Commissie stelt daarom voor het vierde lid van art. 200 te doen luiden: „De veroordeelde is bevoegd om de orde aan te wijzen, naar welke de in beslag genomen goederen ter veiling zullen worden aangeboden en, indien het blijkt, dat zij genoeg zullen opbrengen, zullen worden verkocht".

Het zal ten slotte aan het oordeel van de persoon, die de verkooping houdt, moeten worden overgelaten of mag worden verwacht, dat de goederen, verkocht in de volgorde door den geëxecuteerde aangewezen, wel of niet genoeg zullen opbrengen. Anders dan in het geval voorzien bij artikel 20 der Regeling, dat steeds wel een uitzonderingsgeval zal blijven, zou de praktijk moeilijk kunnen verdragen, dat bij iedere executoriale verkooping, ter bepaling van de orde van verkoop, een beroep op den rechter zou open staan.

(w.g.)	KOLLEWIJN,	(w.g.)	GONDO SOEBROTO,
„	BASTIAANS,	„	PAERELS,
„	HARMSEN,	„	SOESANTO TIRTOPRODJO,
„	MULLER,	„	VAN DRANEN,
„	VAN GELDEREN,	„	KOESOEMO OETOYO,
„	ENTHOVEN.		

(De heer VAN HULS is door zijn ambtsbezigheden verhinderd geweest aan de werkzaamheden der Commissie deel te nemen en heeft daarom dit verslag niet mede onderteekend).

Batavia, 10 Juni 1932.

BEZWAARSCHRIFT VAN HET LID DER COMMISSIE HARMSEN.

Den Voorzitter der Commissie voor de Inlandsche Hypotheek
BATAVIA (C).

De bestudeering van het concept van het Rapport, dat aan de Regeering zal worden ingediend, geeft mij aanleiding tot enkele opmerkingen.

Tot mijn spijt heb ik door ongesteldheid de bespreking niet meegemaakt, welke tot de in het concept opgenomen *redactie van artikel 38* leidde. Mogelijk zijn dus mijne bedenkingen terzake in de betreffende vergadering reeds tot uiting gekomen, en zijn zij toen onder het oog gezien.

Daar de notulen daarvan echter geen melding maken, meen ik goed te doen, die bezwaren alsnog te Uwer kennis te brengen.

Uit het op blz. 160 — 169 vermelde maak ik op, dat overeenstemming werd bereikt over de volgende punten:

1. Ter bescherming van de economisch zwakkeren uit de inheemsche bevolking zal niet ieder als crediet-verbandnemer mogen optreden. Daarvoor is een vergunning noodig van den Gouverneur-Generaal. Met voldoende gronden moet worden aangetoond, dat de bevoegdheid benoodigd is voor handel of bedrijf van den verzoeker.
2. Geen vergunning is noodig voor het vestigen van credietverband op de goederen van hen, die aan zekere welstandeischen voldoen. Dit vrijlaten van het credietverband zal niet dadelijk overal worden ingevoerd; bepaalde streken zullen daarvoor worden opengesteld, terwijl daaraan dan naar behoefte uitbreiding kan worden gegeven.
3. Geen vergunning is vereischt voor de vestiging van credietverband, door en ten behoeve van in éénzelfde dessa, enz. wonende Inlanders op aldaar gelegen gronden.
4. De bevoegdheid tot het nemen van credietverband moet in de gevallen 1 en 2 bij Gouvernements Besluit kunnen worden ingetrokken, op grond van gemaakt misbruik of om redenen van algemeen belang.

Met deze desiderata kan ik mij niet in alle opzichten vereenigen. Ik vraag mij o.a. af, waarom de mogelijkheid tot ontneming van de bevoegdheid niet uitgestrekt is tot de gevallen, welke onder punt 3 vallen. Het is toch ook denkbaar, dat in dergelijke gevallen van de vrijlating misbruikt wordt gemaakt, en dat er dus aanleiding is een bepaald persoon verder van het nemen van credietverband uit te sluiten.

Kan voorts het gestipuleerde in dit 3e punt niet gemakkelijk leiden tot ontduiking van den vergunningseisch in punt 1 omschreven? De Inlandsche verzoeker, die de vergunning niet verkreeg, doch er zijn belang in ziet in een bepaalde dessa zaken te doen, gaat in die dessa een huisje huren, en kan nu rustig zijn gang gaan, daar hij naar de letter in de dessa „woont".

Na het vestigen der verbanden trekt hij naar een volgende dessa, en handelt ook daar weer zijn zaakjes af.

Zonder verdere waarborgen kan de bepaling omschreven in het 3e punt er dus toe leiden, dat de bedoeling van punt 1 — ten aanzien van inheemsche verbandnemers — niet tot haar recht komt.

M.i. ware de redactie van artikel 38 op de genoemde punten te herzien.

Wat overigens die redactie betreft, kan de constructie m.i. ook tot misverstand aanleiding geven.

1) bepaalt, dat credietverband alleen gevestigd kan worden in de gevallen bij het 2e, 3e en 4e lid,
2) omschrijft, dat bij Gouvernements besluit aan ieder, die het verzoekt, de bevoegdheid kan worden verleend als *credietverbandnemer* op te treden, mits de verzoeker voldoende gronden aanvoert, enz.
3) bepaalt, dat bij regeeringsverordening de streken of gewesten worden aangewezen, waar het aan ieder, die aan bepaalde welstandskenmerken voldoet, vrij zal staan om op zijn goederen *credietverband te verleenen*,

4) stelt, dat vestiging van credietverband door en ten behoeve van in éénzelfde dessa, enz. wonende inlanders op aldaar gelegen gronden, aan geen beperkende bepalingen is onderworpen,
5) regelt de eventueele ontneming van de bevoegdheid tot het nemen van credietverband aan hem, die zijn bevoegdheid aan 2 (of 3) ontleent,
6) vermeldt dat alle Gouvernements besluiten met redenen omkleed moeten zijn, en aan belanghebbenden worden meegedeeld.

Uit het bepaalde sub 3 volgt m.i. niet zonder meer, dat het aan een ieder vrij zal staan om in de aangewezen streken credietverband te *nemen* op de goederen van de personen, die aan de daarin gestelde eischen voldoet. En dit is toch blijkens het voorafgaande de bedoeling. Ook zou uit 3 kunnen worden gelezen, dat personen, die niet aan deze kenmerken voldoen, in het geheel geen credietverband op hun goederen zullen kunnen vestigen, terwijl de bedoeling is, dat dit wel kan, doch dat de verbandnemer dan in het bezit is van de in 2 omschreven vergunning.

Om misverstand te voorkomen, zullen m.i. de bepalingen dus anders geconstrueerd moeten worden. Opgemerkt moge voorts nog worden, dat het onder 3 sub *a* beter is te spreken van een aanslag in de inkomstenbelasting *over een inkomen* van *f* 300.— of meer [1]).

Ik zou er ten slotte nog op willen wijzen, dat de bepalingen van het vergunnings-stelsel krachteloos kunnen worden gemaakt, door vorderingen, door credietverband gedekt, te cedeeren aan personen, aan wie de bevoegdheid werd onthouden of ontnomen.

In het zaken-leven is de cessie van vorderingen met hypothecaire zekerheid een betrekkelijk veel voorkomende transactie. Bij de ontwikkeling van het zaken-leven, waaraan het credietverband ten grondslag zal strekken, zullen die transacties ongetwijfeld ook op hun plaats zijn. Het zal daarom niet gewenscht zijn aan dergelijke handelingen wettelijke belemmeringen in den weg te leggen. Doch dit brengt dan tevens mede, dat daarin dan ook een middel gevonden wordt, om het vergunningsstelsel te ontduiken.

Het verdient m.i. dus wel aanbeveling ook aan dit punt aandacht te wijden.

Het Lid der Commissie,
(w.g.) HARMSEN.

MINDERHEIDSNOTA VAN R. M. A. A. KOESOEMO OETOYO.

Toen ik in den Volksraad (H. 1928, p. 321, 610, 669, 720, 756 en 776) een commissie voor de bestudeering van de Inlandsche hypotheek bepleitte, lag het hoofdzakelijk in mijn bedoeling, de inheemsche maatschappij, die geleidelijk in het wereldverband is opgenomen, van een instituut te voorzien, dat haar een wapen meer in de hand geeft in den strijd om het bestaan in dat grooter verband.

1) Deze verbetering werd nog in het verslag aangebracht.

„In de beschaafde maatschappij", zegt Prof. Mr. S. VISSERING in zijn Handboek van Praktische Staatshuishoudkunde — in gelijken geest ook PIERSON —: „geschiedt dit crediet verleenen onder velerlei vormen. De meest voorkomende zijn:

a. eenvoudige ter leen verstrekking van een bepaalde zaak (bruikleen), of van zekere hoeveelheid kapitaal, vertegenwoordigd door een geldsom verbruikleen);
b. verhuring van roerend of onroerend goed;
c. uitstel van betaling, verkoop op tijd, hetzij eenvoudig of onder bijzondere verbintenis door promesse of acceptatie;
d. de wissel en het orderbiljet;
e. pand, hypotheek, beleening, prolongatie, bodemerij en andere vormen onder bepaalden waarborg voor de teruggave;
f. staatsschuldbrieven, schatkistbiljetten, enz.;
g. papiergeld van staatswege in omloop gebracht;
h. bankbiljetten".

Al deze vormen van credietverleening staan der inheemsche samenleving h.t.l. ten dienste, met uitzondering, door het z.g. vervreemdingsverbod van grond — den hoeksteen van ons koloniale stelsel, dien ik voorloopig, en wel zoolang de economische weerbaarheid van den Indonesiër nog niet op gelijke lijn kan worden gesteld met die van de andere bevolkingsgroepen, niet gaarne zou willen zien opgeheven —, van de hypotheek. Tenzij men daarmede zoude willen gelijkstellen de verschillende vormen van grondverpanding, die in het adatrecht bekend zijn, zooals koop met recht van wederinkoop, djoeal gadé, djoeal akad e.d., welke gelijkstelling ik beslist moet ontkennen. Bij deze inheemsche vormen van credietverleening toch mist men den voorrang, dien art. 1134 B.W. de hypotheekschuld boven alle andere schulden — behalve dan sommige schulden aan den staat — verleent, zoomede de onherroepelijke machtiging op grond van art. 1178 B.W. om het verbonden perceel, indien noodig, in het openbaar te doen verkoopen, de elementen dus, die de kansen van mogelijk verlies voor den crediteur tot de kleinst mogelijke proporties terugbrengen. Daardoor behoeft de assurantiepremie, die volgens VISSERING „niet zelden een overwegenden invloed" heeft op den interest, niet groot te zijn. „Het eigenaardige is hier", zegt hij verder, „dat er bij deze vormen (van credietverschaffing) zekerheid voor de teruggave van het verstrekte kapitaal wordt gegeven, waardoor de assurantie geheel of ten deele vervalt". M.a.w. bij hypothecaire credietverleening kan worden genoegen genomen met den laagst mogelijken interest.

Van de hypotheekbank zegt dan ook Prof. VISSERING in zijn bovenaangehaald Handboek:

„De hypotheekbank is weleens als het middel „„*tot mobilisatie der vaste goederen*"" aangeprezen. Doch ook zonder haar zulk een groote beteekenis toe te kennen, mogen wij hare werking zeer voordeelig noemen. Zij geeft namelijk gelegenheid om op elk gewild oogenblik onder verband van vaste

goederen geld op te nemen, gelijk de beleeningsbank het onder verband van roerend goed verstrekt".

Zonder nu al dadelijk voor den dag te komen met een voorstel tot oprichting van een hypotheekbank waaraan heel wat vast zit — trouwens een hypotheekbank zonder voorafgaande regeling van de Inl. hypotheek zou voor de inheemsche samenleving n.b.m. al heel weinig nut hebben —, zou ik deze samenleving willen voorzien van een instituut tot „mobilisatie der vaste goederen", de hypotheek. Echter, waar het mij, zooals gezegd, voorshands ongewenscht voorkomt, het vervreemdingsverbod op te heffen, terwijl toepasselijk-verklaring op het Inl. grondbezitsrecht van de bepalingen der tot dusver bestaande hypotheek zonder gelijktijdige opheffing van genoemd vervreemdingsverbod economisch van weinig beteekenis zou zijn, rest mij niets anders dan het instituut der Inlandsche hypotheek te bepleiten, waaronder te verstaan een hypotheek te vestigen op Inl. grondbezit, doch alleen door Indonesiërs.

Over het nut van dit instituut, in het verslag aangeduid met den naam van „zekerheidstelling", bestaat in den boezem onzer commissie geen verschil van meening. In haar verslag (p. 6 roneogram) formuleert zij hare meening als volgt:

„De vorming, innerlijke versterking en uitbreiding van de z.g. middenstand van landbouwers, nijveren en handelaren, die over méér kapitaal, kennis, bedrijfsgeest en organisatie-vermogen beschikken dan met de massa der inheemsche bevolking thans nog het geval is, kan in het tegenwoordige stadium der inheemsche voortbrenging als het naaste oogmerk van zulk een politiek (bedoeld wordt een politiek, „welke gericht is op de ontwikkeling der inheemsche productie") worden beschouwd. Een credietvorm, die meer zakelijke zekerheid verschaft door onroerend onderpand dan onder het geldende recht mogelijk is, ware hiertoe, wegens de voor de hand liggende voordeelen, die daaraan voor den credietnemer en credietgever beide zijn verbonden, zeker dienstig".

Men ziet dat de commissie meer den nadruk legt op één zijde van het vraagstuk, m.n. op het nut der Inl. hypotheek als stimulans tot „vorming, vraagstuk, m.i. op het nut der Inl. hypotheek als stimulans tot „vorming, innerlijke versterking en uitbreiding van een middenstand van landbouwers, nijveren en handelaren". De andere zijde, namelijk het nut der Inl. hypotheek als „mobilisator der vaste goederen" en alszoodanig tevens als middel om den buitengewoon hoogen rentestandaard in de desa te verlagen — iets waarop ik in mijn betoog in den Volksraad (zie o.m. H. 1928 p. 757) vooral den nadruk heb gelegd — is in het verslag vrijwel op den achtergrond geraakt. Dit kan trouwens ook niet anders, waar zij in meerderheid verwerpt (verslag p. 38 roneogram) „de opvatting, dat de strijd om het bestaan binnen de groep der inheemschen dient te worden vrijgelaten". Tot deze conclusie is zij gekomen onder meer uit overweging dat (p. 37 roneogram): „Een regeering, die het vervreemdingsverbod van den inlandschen grond niet durft te laten vallen, ook het verbinden van dien grond

voor schuld niet onbeperkt (kan) vrijlaten". Iets te voren zegt het verslag: „De commissie is van oordeel, dat hierbij (d.i. bij het vestigen van credietverband) in beginsel geen verschil moet worden gemaakt tusschen personen van inheemschen en van uitheemschen landaard". Wat zij met „onbeperkt" bedoelt betreft dus ook het rassenonderscheid. Uit dezen gezichtshoek beschouwd, kan ik wel met haar medegaan. Maar dat meergenoemd vervreemdingsverbod een beletsel zou zijn om den strijd om het bestaan binnen de groep der inheemschen vrij te laten, meen ik te moeten betwijfelen. Integendeel, juist door het bestaan van dat vervreemdingsverbod is er minder bezwaar tegen dat de strijd om het bestaan in eigen groep geheel vrij wordt gelaten, een strijd die zoo nuttig kan zijn niet alleen om de meest energieken meer tot hun recht te doen komen, doch ook als oefenschool in den struggle for life in grooter wereldverband, waaraan wij Indonesiërs toch eenmaal genoodzaakt zullen zijn deel te nemen. Terecht heeft de Regeering tot dusver dien strijd in eigen groep ook geheel vrij gelaten. De beslissing der commissie in dezen gaat n.b.m. dus lijnrecht in tegen de tot op heden door de Regeering gehuldigde politiek van onthouding.

Desalniettemin zou ik bij wijze van overgang kunnen meegaan met hare uitspraak, neergelegd in de volgende passage van haar verslag (p. 9 roneogram):

„Ongetwijfeld zal in het proces, waarin een sterke landbouwende middenstand zich ontwikkelt, een gedeelte der bevolking, dat niet mee kan, zijn bezit gedeeltelijk verliezen en soms verarmen. Dit is onvermijdelijk. Doch de Regeering, die maatregelen in het leven roept, die dit proces zullen verhaasten, dient te zorgen dat Zij remmen kan aanzetten, indien ongewenschte en wel te vermijden gevolgen dreigen op te treden".

Echter vind ik in het voorstel der commissie (p. 42 roneogram), luidende om het credietverband — d.i. de Inl. hypotheek — vrij te laten „voor den rijkeren tani, bij wien een zeker zakeninzicht mag worden voorondersteld, om zijn grond ten behoeve van wien hij wil met credietverband te bezwaren" reeds voldoende rem genoeg, om althans de meest ongewenschte gevolgen te vermijden. Het instituut nog in andere opzichten aan banden te leggen, zooals de commissie op het oog heeft, zou zoo remmend werken, dat zijn grootste nut — vorming van een gezeten middenstand, mobilisatie der vaste goederen, verlaging van den rentestandaard — teloor dreigt te gaan. Dat zij toch vermeent die andere remmen te moeten aanleggen, schrijf ik toe aan het door haar gehuldigde, door mij funest geachte, beginsel, hierboven bereids aangestipt, dat „geen verschil moet worden gemaakt tusschen personen van inheemschen en van uitheemschen landaard".

Door dit beginsel toch is zij o.m. genoopt, het vestigen van credietverband — behoudens nader aan te duiden gevallen — aan een soort licentiestelsel te binden. Lieden, van welken landaard ook, die niet ten genoegen van het B.B. kunnen aantoonen, dat zij „in reëele zakenrelaties met de inheemsche bevolking" wenschen te treden (p. 37 roneogram) krijgen die vergunning

niet. Dit licentiestelsel moge voor de niet-inheemsche zakenwereld — in wier belang het, geloof ik, voornamelijk wordt voorgesteld — met haar goed onderlegd personeel en hare uitgebreide relaties niet de minste moeilijkheid opleveren, voor den gewonen desaman echter, die slechts nu en dan als de gelegenheid zich voordoet, credietverband wenscht te vestigen, is het in de meeste gevallen een onoverkomelijk bezwaar, nog daargelaten dat het hem onmogelijk zal zijn te bewijzen dat bij wanbetaling hij niet zal trachten het verbonden pand op de openbare veiling voor zichzelf te koopen, juist een der eigenschappen, die de hypotheek voor den credietgever zoo veilig maken en hem genoegen doen nemen met een lager rente.

Hierboven sprak ik van uitzonderingsgevallen waarbij zonder vergunning credietverband mag worden gevestigd. Deze uitzonderingen betreffen (verslag p. 41 roneogram) „credietverband op tot één desa behoorende gronden" „door en ten behoeve van in de desa gevestigde personen *van inheemschen landaard*". De laatste drie woorden heb ik gecursiveerd, daar zij een concessie beteekenen op het door de commissie gehuldigde beginsel, dat in dezen geen verschil mag worden gemaakt, gebaseerd op den landaard.

Ten slotte, waar ik zoovele bezwaren naar voren heb gebracht tegen de door onze commissie genomen beslissingen, doet het mij genoegen op een lichtpunt te kunnen wijzen, m.n. op art. 39 van de Regeling van het credietverband, waarvan de toelichting zegt (p. 82 roneogram). „Daar de commissie van meening is, dat de maatschappelijke gevolgen van de openstelling van het credietverband van zeer ingrijpenden aard zullen kunnen zijn, acht zij het gewenscht, dat uitdrukkelijk worde voorgeschreven dat na een bepaalden termijn" — i.c. 5 jaar — „worde nagegaan of een nader ingrijpen van den wetgever geboden is. Het is ook denkbaar, dat dit onderzoek tot het resultaat zou leiden, dat de belemmeringen tegen een vrije vestiging van credietverband, die de thans voorgestelde regeling nog als overgangsmaatregel inhoudt, geheel of gedeeltelijk kunnen worden aangenomen".

Batavia-Centrum, 21 September 1932.

Het Lid der Commissie,
(w.g.) OETOYO.

MINDERHEIDSNOTA
VAN HET LID DER COMMISSIE MR. SOESANTO TIRTOPRODJO.

Gaarne wenschen wij gebruik te maken van de ons verleende bevoegdheid, om onze van het gevoelen der meerderheid onzer Commissie afwijkende zienswijze, zoomede van de gronden, waarop deze berust, te doen blijken.

Naar den aard van de punten, ten aanzien waarvan ons standpunt van dat der meerderheid verschilt, zullen wij onderscheid maken tusschen A: Principieele punten, en B Detailpunten.

A. Principieele punten.

1. *Algeheele vrijlating van het Credietverband.*

Naar het thans geldende recht kan de Indonesiër op zijn grondbezit slechts geld opnemen op 2 manieren, nl.:

a. door zijn grond te verpanden, of

b. door dien grond aan te wijzen als zekerheidstelling voor de betaling van de schuld.

Beide manieren werken economisch zeer nadeelig voor den grondbezitter-debiteur. Immers, wat betreft de grondverpanding, niet alleen is de waarde van den grond meestal veel hooger dan de leensom (zie Mr. J. C. van der Meulen: Het adatrecht der Inlanders in de Jurisprudentie 1912—1923, blz. 74), maar de debiteur verliest ook de beschikking over den grond. Terecht gewaagt dan ook de Encyclopaedie van Nederlandsch-Indië (2e druk deel IV blz. 607) van grondverpanding en credietverband aldus: „Het credietverband is in het bijzonder een middel om het onder Inlanders zeer algemeen voorkomend verpanden van gronden en vruchtboomen tegen te gaan. Die verpanding toch stelt den schuldeischer in het vruchtgebruik van het verpande goed, en leidt mitsdien tot verarming van den schuldenaar".

Bij de sub *b* bedoelde zekerheidstelling rust op den debiteur weliswaar de verplichting om de tot zekerheid gestelde grond niet te verkoopen, doch ingeval die toch verkocht wordt, verliest de crediteur zijn verhaal daarop. Bovendien geeft die zekerheidstelling geen preferentie boven andere crediteuren. Door dit gemis van zaakgevolg en preferentie nu tracht de crediteur zijn groot risico te compenseeren door het heffen van een zeer hooge rente, of door de geldleening in te kleeden als een koop met recht van wederinkoop met daaraan annex een huurovereenkomst, of door zich te verzekeren van een onherroepelijke volmacht tot verkoop of toeeigening van den grond bij wanprestatie. Bij al die vormen wordt de deur tot misbruik ten nadeele van den grondbezitter-debiteur wijd opengezet.

Het credietverband nu is het middel om den Indonesischen grondbezitter aan zoodanig crediet te helpen, dat hij de beschikking over zijn grond behoudt en toch wegens de aan den crediteur verschafte zekerheid niet genoodzaakt wordt tot een abnormaal hooge rente of tot schijn-transacties, die gelegenheid tot misbruik ten zijnen nadeele openlaten. Daarom zouden wij het vestigen van credietverband geheel vrijgelaten willen zien. Gevaar voor verlies van den grond zal niet grooter zijn dan thans het geval is bij grondverpanding, ja, dat gevaar zal zelfs in mindere mate aanwezig zijn door het behoud van de beschikking over den grond en de opbrengst daarvan, vooral door de door de Commissie voorgestelde verplichting van den crediteur om ten allen tijde na een maand opzegging algeheele of gedeeltelijke afbetaling van de schuld te accepteeren.

Wij zien dan ook geen enkel nadeel, doch slechts voordeelen door het vestigen van credietverband geheel vrij te laten. Althans onder Indonesiërs onderling. Ten aanzien van de uitheemsche credietgevers, voor wie de veilige belegging middels verpanding niet mogelijk is, zou er wel grond

aanwezig zijn voor de vrees, dat zij tengevolge van de meerdere zekerheid, die het credietverband verschaft, den tani tot meer leenen voor consumptieve doeleinden zullen verlokken, en daardoor een economisch nadeeligen invloed zullen uitoefenen.

De door de meerderheid der Commissie gehuldigde zienswijze, dat bij het opleggen van beperkingen in beginsel geen verschil moet worden gemaakt tusschen inheemsche en uitheemsche credietgevers, is dan ook slechts betrekkelijk juist, in zooverre, dat die bevolkingsgroepen nu eenmaal in concreto aan verschillend recht zijn onderworpen, waardoor in casu thans reeds de mogelijkheid tot veilige geldbelegging middels de verpanding voor de inheemsche credietgevers wel en voor de uitheemsche credietgevers niet bestaat.

Daarom zou, naar het ons voorkomt, alleen t.a.v. de uitheemsche credietgevers wel reden zijn tot het opleggen van de door de Commissie voorgestelde beperkingen. Wil men echter persé geen onderscheid maken tusschen inheemsche en uitheemsche credietgevers, dan weegt bij ons om de bovengemelde redenen de algeheele vrijlating van het credietverband tusschen Indonesiërs onderling zoo zwaar, dat het desnoods ook t.a.v. de uitheemsche credietgevers vrijgelaten moet worden, mits..... het vervreemdingsverbod van St. 1875 No. 179 ongerept gehandhaafd blijft, en hiermede komen wij aan het 2e beginselpunt, nl.:

2. *Ongerepte handhaving van het vervreemdingsverbod.*

De meerderheid der Commissie heeft voorgesteld om op het vervreemdingsverbod een uitzondering toe te laten ten behoeve van de Volkscredietbanken, en wel op grond van de navolgende overweging:

> „Als een bezwaar wordt het door de Volkscredietbanken gevoeld, dat zij bij executie van met credietverband bezwaarden grond dezen zelf niet kunnen koopen, omdat zij, als Europeanen, door het vervreemdingsverbod van 1875 hierin worden verhinderd. Het middel, waardoor de hypotheeknemer zich soms tegen verlies tracht te dekken, doordat hij namelijk, indien op de openbare veiling geen aannemelijk bod wordt gedaan, zelf als kooper optreedt, is in dit geval onbruikbaar. De meerderheid der Commissie is van meening, dat er geen bezwaar tegen bestaat om ten behoeve van de volkscredietbanken, die alleen in het belang van de credietvoorziening van de inheemsche bevolking optreden, en aan een voortdurend ambtelijk en openbaar toezicht zijn onderworpen, een uitzondering op het verbod van St. 1875 No. 179 te maken".

In den boezem der Commissie wordt dit nader gemotiveerd door de mededeeling, dat de banken thans reeds Inlandsche gronden op executies koopen door middel van stroomannen, welke onwettige handelwijze oogluikend wordt toegelaten omdat men weet, dat de banken er geen misbruik van zullen maken, zoodat de voorgestelde wijziging eigenlijk niet anders is dan wettelijke sanctioneering van een bestaanden toestand.

Deze gang van zaken om te komen tot de voorgestelde uitzondering achten wij zeer gevaarlijk. Immers, te eenigen tijd zullen ook de particuliere banken het vervreemdingsverbod door middel van stroomannen ontduiken, en wanneer die ontduiking in beduidende mate plaats heeft, dan vreezen wij, dat dan weer zal worden voorgesteld, om die veelvuldige ontduiking dan maar wettelijk te sanctionneeren.

Neen, er moet naar andere middelen worden omgezien om de onverkoopbaarheid der gronden te voorkomen, b.v. door meerdere bekendheid te geven aan de te houden verkooping, door aan den aspirant-kooper een leening te verstrekken met den te executeeren grond als waarborg onder credietverband, etc.

Door aanvaarding van de door de Commissie voorgestelde uitzondering achten wij het gevaar niet denkbeeldig, dat deze eerste bres op het vervreemdingsverbod het begin zal zijn van algeheele opheffing van dat verbod.

Tegenover de navolgende uitspraak van de meerderheid:

„Een regeering, die het vervreemdingsverbod van den inlandschen grond niet durft te laten vallen, kan ook het verbinden van dien grond voor schuld niet onbeperkt vrijlaten",

zouden wij dan ook dit willen stellen:

„Mits de regeering het vervreemdingsverbod ongerept handhaaft, kan zij het enkel verbinden van dien grond voor schuld onbeperkt vrijlaten".

Immers, bij executie blijft de grond toch in handen van Indonesiërs. Dat daardoor grootgrondbezit in de hand zou worden gewerkt, achten wij juist bevorderlijk voor de vorming en versterking van den landbouwenden middelstand. En al geven wij toe, dat bij de huidige populariteit van den deelbouw grootgrond*bezit* niet persé gepaard zal gaan met grootgrond*bedrijf*, één der voorwaarden voor dat grootgrondbedrijf zal dan toch alvast vervuld zijn, terwijl de nog belemmerende factor, de deelbouw, langzamerhand door voorlichting en ervaring zal worden losgelaten om plaats te maken voor eigen exploitatie.

Hierbij moet de overheid natuurlijk bedacht zijn op het treffen van zoodanige sociale maatregelen, die zouden moeten voorkomen, dat het grootgrondbezit en grootgrondbedrijf zouden uitgroeien tot „een egoïsme, dat weigert aan het groeiend menschenaantal binnen de sociale orde ruimte te verschaffen" (Monseigneur de Backere bij diens lezing over de Encycliek Quadragesimo Anno, opgenomen in de Indische Courant van 7 Juni 1932).

Nader aan te geven, waarin die sociale overheidsmaatregelen zouden moeten bestaan, ligt buiten het bestek van deze nota.

B. Detailpunten.

1. Strafbaarstelling van het nalaten van kennisgeving van grondtransacties.

Gelijk bekend is één der groote bezwaren van credietverband en zekerheidstelling op Inlandsche gronden de onzekerheid omtrent de rechtheb-

benden op die gronden wegens het gemis van kadaster en daaraan aansluitende grondrechtboekhouding.

Aan invoering daarvan valt wegens de enorme kosten onder de huidige omstandigheden niet te denken.

De Commissie heeft geconstateerd, dat als *surrogaat* daarvan dienst doen de desa- en landrente-registers. De betrouwbaarheid van deze registers laat echter veel te wenschen over, omdat zij niet geregeld en niet altijd op de juiste wijze worden bijgehouden.

Die niet geregelde bijhouding vindt weer zijn oorzaak hierin, dat naar de thans nog heerschende rechtsovertuiging van de bevolking in vele streken, grondtransacties ook buiten bemoeienis van het dorpsbestuur volkomen rechtsgeldig zijn.

De Commissie betreurt dezen toestand, en acht het gewenscht dat de kennisgeving der grondtransacties aan het dorpsbestuur wordt bevorderd. Zij schrikt er echter voor terug om die bevordering te doen plaats hebben door verzuim van die kennisgeving *strafbaar* te stellen of door die kennisgeving op straffe van *nietigheid* van de transactie voor te schrijven.

Dit laatste onderschrijven wij tenvolle, omdat door dat voorschrift juist de kleine en minst ontwikkelde tani zou worden getroffen, aangezien van zijn volkomen verklaarbare onwetendheid misbruik zou worden gemaakt door geweten-looze individuen. Ook wij huiveren alzoo voor het stellen van *nietigheid* der transactie als sanctie op verzuim van de voorgeschreven kennisgeving.

Geheel anders staan wij echter, in afwijking van de meerderheid der Commissie, tegenover het *strafbaarstellen* van dat verzuim. De op deze materie betrekking hebbende passage uit het verslag van de Commissie luidt aldus:

> „In dit verband mag er wel op worden gewezen, dat de Regeering het tot nu toe nog niet heeft aangedurfd om verzuim van aangifte aan het betrokken desahoofd van de overdracht van Inlandschen grond strafbaar te stellen. Sinds 1926 staat de regeling daartoe in het Staatsblad (1926 No. 35 en 297); tot uitvoering van de landrenteordonnantie is de verplichting tot aangifte nader omlijnd in „regelen met betrekking tot de aangifte van overdracht van individueele bezitsrechten en van het bezwaren met schuld van gronden in Inlandsche bezit", die in 1926 gewestgewijze door de residenten op Java naar één model zijn vastgesteld; de strafordonnantie is zelfs met ingang van 1 Augustus 1926 in werking getreden ..... maar de aanwijzing van de gebiedsdeelen, waar zij zal werken, heeft niet plaats gehad, omdat de Directeur van Financiën, die dit moet doen, blijkbaar aarzelt een straf in te voeren op het niet-nakomen van een verplichting, die door de betrokkenen zelf niet scherp als zoodanig wordt gevoeld".

De meerderheid der Commissie onderschrijft dus het standpunt van den Directeur van Financiën, dat geen straf behoort te worden ingevoerd op het niet-nakomen van een verplichting, die door de betrokkenen zelf niet scherp als zoodanig wordt gevoeld.

Het wil ons echter voorkomen, dat zulk een strafbaarstelling juist noodig is om de betrokkenen tot dat besef *op te voeden*.

In de wetgeving zijn immers tal van plaatsen aan te wijzen, waarin voorschriften zijn gegeven, die buiten het bevattingsvermogen van den eenvoudigen desaman liggen en dus niet met zijn rechtsovertuiging strooken, en toch zijn voorzien van een strafsanctie, omdat die voorschriften het algemeen belang dienen en opvoedend moeten werken. Om ons tot slechts enkele voorbeelden te beperken, noemen wij b.v. de regelingen op de woningverbetering en woninginspectie, de regelingen betreffende natuur- en dierenbescherming, de opium-regie-ordonnantie, de hinderordonnantie, de locale verordeningen betreffende orde en netheid, de lijkschouwingsordonnantie, etc. etc.

Wanneer dan ook de Commissie in haar advies dit zegt:

> „De verdere ontwikkeling van het instituut der zekerheidstelling zou iets gemakkelijker wezen, indien onder de bevolking zelve het bewustzijn leefde, dat een geldige tot-stand-koming tenminste kennisgeving aan het dorpshoofd vereischte",

dan zouden wij daarop onmiddellijk dit willen laten volgen, dat het zeer zeker op den weg der overheid ligt om dat bewustzijn door strafbepalingen te stimuleeren. De strafmaxima kunnen immers laag worden gesteld terwijl de rechter het door de algemeene strafminima in de hand heeft om bij de strafoplegging met de nog weinige bekendheid met de betrekkelijke voorschriften terdege rekening te houden.

2. *Afzonderlijke vermelding van de „Belastingafdragers" in desa- en landrente-registers.*

Boven hebben wij er reeds terloops op gewezen, dat de onbetrouwbaarheid van de desa- en landrente-registers o.a. te wijten is aan de omstandigheid, dat die registers niet altijd op de juiste manier worden bijgehouden.

De hiermede verband houdende passages uit het Commissie-verslag luiden als volgt:

> „Niet alleen bleek, dat de zekerheidstelling slechts bij uitzondering in de registers werd vermeld, bijv. indien zij ten behoeve van de Volkscredietbank werd gevestigd, maar dat ook *grondverpandingen* zeer vaak en *overgang* van Inlandsch bezitsrecht niet zelden buiten die registers bleven", en
>
> „Het schijnt niet gewaagd te veronderstellen, dat het feit, dat op hem, die in de registers als Inlandsch bezitter vermeld staat, bepaalde desadiensten en de verplichting tot betaling der landrente drukken, aan deze ontwikkeling niet vreemd is. Herhaaldelijk hoort men opgeven, dat het rapport van overgang van Inlandsch bezitsrecht slechts geschiedt, indien men wenscht, dat de desadiensten door den nieuwen bezitter gepresteerd of de landrente door hem betaald zal worden, doch

dat men het anders nalaat. Misschien is het zelfs beter om in de plaats van „betaling der landrente" te spreken van het „afdragen", daar ook wel hij of zij, die voor de landrente niet *aangesproken* wil worden, ofschoon hij deze in werkelijkheid betaalt, van overschrijving van den grond op zijn naam afziet".

Onjuiste registratie heeft dus dikwijls plaats, doordat overschrijving op een bepaald persoon is geschied, niet omdat die persoon de rechten op den grond heeft verkregen, maar omdat hij door den rechthebbende of de rechthebbenden is gemachtigd om voor de betaling der landrente en het verrichten der desadiensten zorg te dragen. Zoo komt het herhaaldelijk voor, dat de gezamenlijke erfgenamen van een overleden grondbezitter slechts één hunner, meestal de oudste zoon van den overledene, aanwijzen als dengene, op wiens naam de grond overgeschreven moet worden, opdat hij alleen te maken zou hebben met landrentebetaling en desadienstenverrichtingen, zonder dat in het minst de bedoeling heeft voorgezeten om ook de rechten op den grond geheel aan dien eenen erfgenaam af te staan. Hetzelfde heeft dikwijls plaats bij koop van een stuk grond door de vrouw en overschrijving daarvan op den man.

Deze onjuiste registratie nu is een bron van chicanes. Want, ook al moge het waar zijn, dat gemelde registers slechts voor fiscale doeleinden zijn aangelegd, feit is het, dat bij gebreke aan werkelijke bewijsacten omtrent het Inlandsch grondbezit, de uittreksels uit die registers in de praktijk als zoodanig gebezigd worden. Zoo wordt o.m. ook bij het vestigen van credietverband voor het onderzoek van den rechthebbende op den grond van gemelde uittreksels gebruik gemaakt. Weliswaar kent de rechter daaraan geen bewijskracht toe, doch een vermoeden ten bate van wie daarin als rechthebbende voorkomt levert het zeer zeker, zoodat degene, die rechthebbende beweert te zijn, zonder als zoodanig in desa- en landrente-registers voor te komen, het dikwijls lastige tegenbewijs zal hebben te leveren.

Van de onjuiste registratie, die oorspronkelijk als een camouflage bedoeld is, wordt later dikwijls misbruik gemaakt. Om nu te voorkomen, dat ter wille van die camouflage tot een onjuiste registratie zou worden overgegaan, komt het ons gewenscht voor, om de mogelijkheid open te stellen, dat in desa- en landrente-registers naast de werkelijk rechthebbenden vermeld kunnen worden dengene, die door de rechthebbenden gemachtigd wordt tot het betalen der landrente en het verrichten der desadiensten.

De door de Commissie gegeven suggestie, dat „het desahoofd en den desaschrijver op het hart gebonden worde, dat

> zij zelf er naar behooren te streven, dat in de dorpsregisters de namen van de werkelijk rechthebbenden op den grond en niet die der belastingafdragers staan ingeschreven",

zal dunkt ons niet veel helpen, zoolang niet de mogelijkheid wordt geopend, om in de registers zelf van die belasting-afdragers *naast* de werkelijk rechthebbenden melding te maken.

3. Uiterlijk teeken.

De Commissie heeft voorgesteld om vóór de vestiging van het credietverband op den te verbinden grond een teeken te doen plaatsen met de bedoeling om oudere credietgevers in de gelegenheid te stellen binnen 3 maanden na het plaatsen van het teeken tegen het vestigen van het credietverband verzet aan te teekenen.

De meerderheid der Commissie wenscht het plaatsen van dat teeken *facultatief* voor te schrijven, en wel op grond van de overweging, dat de verbandnemer, die vertrouwen heeft in zijn debiteur, niet gedwongen moet worden tot een uitstel van 3 maanden. Het wil ons echter voorkomen, dat ook bij imperatieve verplichting tot het plaatsen van het teeken de verbandnemer geenszins tot dat uitstel gedwongen behoeft te worden. Immers, heeft hij inderdaad zooveel vertrouwen in de verzekering van den debiteur, dat de grond niet reeds voor schuld verbonden is, dan kan het crediet-verband terstond gevestigd worden zonder dat de afloop van den verzetstermijn afgewacht behoeft te worden, mits het verzet zelf binnen dien termijn nog mogelijk blijft.

De meerderheid der Commissie ziet ook in, dat door de omstandigheid, dat credietverband *met* en *zonder* het teeken gevestigd zal kunnen worden, verwarring kan komen, aangezien allicht de verkeerde opvatting zou ontstaan, dat op grond zonder teeken geen credietverband kan rusten, doch zij meent die verwarring te kunnen voorkomen door de bepaling, dat het teeken weer van het goed moet worden verwijderd, zoodra het verband gevestigd is. Naar onze bescheiden meening zal echter door die bepaling de verwarring niet voorkomen kunnen worden. Immers, de bevolking zal niet kunnen onderscheiden, dat het teeken enkel aanduidt het *voornemen* tot het vestigen van credietverband en niet dat credietverband zelf.

Daarom zouden wij het plaatsen van het teeken *imperatief* voorgeschreven willen zien, en dat teeken te laten *blijven, zoolang het credietverband duurt.* Dan zal het voor een ieder begrijpelijk zijn, dat grond, waarop het teeken staat, met credietverband is belast, en anders niet.

Bovendien worden door de aanwezigheid van het teeken enkel vóór de vestiging van het verband alleen de *oudere* credietgevers gewaarschuwd, terwijl door het laten blijven van het teeken tijdens den heelen duur van het verband ook *latere* credietgevers worden geattendeerd. En dit komt ons gewenscht voor, want zoolang de noodzakelijkheid van kennisgeving aan het dorpsbestuur van grondtransacties nog niet tot het rechtsbewustzijn der bevolking is doorgedrongen, — waartoe de door ons voorgestelde strafbaarstelling van verzuim van die kennisgeving weliswaar stimuleerend kan werken, blijft het mogelijk, dat iemand onderhands een stuk grond in pand neemt of als zekerheidstelling accepteert zonder te weten, dat daarop reeds credietverband rust. Door het uiterlijk teeken nu kan die crediteur gewaarschuwd worden.

Wanneer dan ook Prof. VAN VOLLENHOVEN in zijn Adatrecht I blz. 629

pleit voor „een paar eenvoudige regels voor uiterlijk teeken, publiciteit en specialisatie ten dienste van een Inlandsche hypotheek der toekomst", dan gelooven wij vast, dat de hooggeleerde schrijver daarmede meer het oog heeft op een uiterlijk teeken, dat op het verbonden goed moet blijven staan zoolang het verband duurt dan op een teeken, dat slechts de bedoeling heeft om enkel oudere credietgevers te wijzen op hun bevoegdheid tot verzet.

Kediri, 11 Juni 1932.

Zekerheidstelling en Credietverband.

Naar aanleiding van het advies van de Inlandsche hypotheekcommissie,

door

prof. mr. B. TER HAAR BZN.

Het probleem van de regeling der hypotheek in ruimsten zin, de vraag, in hoeverre en op welke wijze de wetgever voorschriften geven moet, die het mogelijk maken, dat een deel van het vermogen van den debiteur zonder dat het in de macht van den crediteur wordt gebracht, verbonden wordt voor een bepaalde schuld, zoo, dat die schuld daarop kan worden verhaald bij voorrang boven andere schulden en in wiens handen het goed zich ook bevinde — is een probleem van alle tijden en alle landen, allerminst een specifiek nederlandsch-indisch of indonesisch vraagstuk. Daar waar de grondhypotheek bevredigend geregeld is, duikt het vraagstuk weer op ten aanzien van hypotheek op roerend goed. Elke maatschappij zoekt — met groote moeite — den voor haar geeigenden uitweg; de rechter speelt daarbij een zeer belangrijke rol, maar is omdat hij geen registratie kan instellen, op dit punt lang niet oppermachtig. Geldgevers willen zonder met het werkelijk bezit van goederen te worden belast, volstrekte zekerheid voor de verhaalbaarheid van hun vordering op een deel van het vermogen des geldnemers — deze wil zijn goed niet kwijt, maar wil het wel verbinden, strikt verbinden, voor de schuld. Beide vinden elkaar, doch zij botsen tegen de rechten en belangen van derden — namelijk òf van lieden, die op het uiterlijk bezit van den debiteur vertrouwend, hem op hun beurt crediet gaven, òf van hen, die op diezelfde goederen ten gevolge van een latere transactie met den dibiteur, rechten vestigden. Wie moet worden beschermd? Zoolang er geen voor het publiek toegankelijk register is, waarin een ieder de werkelijke vermogenspositie van zijn wederpartij kan nagaan, is men geneigd te antwoorden, en antwoordt men: de derde verdient bescherming — het veilige rechts-

verkeer kan niet in gevaar worden gebracht door onkenbare afspraken van twee menschen — doch men denke niet, dat men er daarmee is! Daarvoor is de maatschappelijke behoefte aan het hypotheek-instituut te groot, te dringend — het gevolg is, altijd en overal: de aanwending van schijnhandelingen. Het aangeduide conflict is een broeinest van schijntransacties, die rechtsvertroebelingen, die de schrik der rechtspraak zijn niet alleen in Indië [1]), ook elders. Nog onlangs schreef een düsseldorfsche rechter een bijna hartstochtelijk betoog daartegen; pleitende voor wettelijke regeling van vormen van hypotheek (zekerheid) op roerend goed, schrijft hij: „es wäre sehr zu wünschen, wenn auch diese rechtlichen Gedanken bald verwirklicht würden, zum Besten eines wirksamen Kreditschutzes, zum Besten aber auch der Rechtsprechung, die zum Schaden ihres Ansehens viel zu lange gewisse Scheingebilde auf den Gebieten des Treuhandwesens und der Ersatzübereignung hatte grosz werden lassen" [2]).

Is dus het redding brengend middel altijd: wettelijke regeling van het verlangde instituut met waarborgen voor openbaarheid? Volstrekt niet; men kan slechts zeggen: die wettelijke regeling is zeer gewenscht, voorzoover zij werkelijk doorvoerbaar is en voorzoover zij niet op haar beurt andere, grootere maatschappelijke bezwaren te weeg zou brengen, zooals een te verleidelijke kredietmogelijkheid en daardoor, bij een nog niet weerbare bevolking een te groote toename van kredietverstrekking. Daarom moge kennisneming van hetgeen elders geschiedt en vroeger geschiedde belangrijk zijn, het probleem voor de inheemsche bevolking van Nederlandsch-Indië kan niet anders worden opgelost dan door een goede afweging van alle in de indische maatschappij, zooals zij thans is, elkaar weerstrevende belangen en een goede waardeering van alle, *nu* en *hier* werkzame factoren.

Bij de overdenking van de voorstellen der commissie leek mij één factor — die ik voor de inlandsche maatschappij van groot belang acht — meer dan noodig is in het gedrang te zijn gekomen, ik bedoel, de mogelijkheid, dat in de desa's door de desahoofden gezorgd wordt voor het toezicht op en de openbaar-

1) Voor de schijnhandeling in de inlandsche rechtssfeer zie Ind. Tijdschrift van het Recht, deel 139 bl. 145 (1934).
2) Deutsche Juristen Zeitung, Januari 1934.

heid van zekerheidstellingen van grond. Ik geloof namelijk, dat de veiligheid van het grondenrechtsverkeer nog langen tijd op Java en daarbuiten in sterke mate zal afhangen van de medewerking der dorps- en andere volkshoofden, en dat het bevorderen zooveel mogelijk onder contrôle, van *hun* preventieve rechtszorg het beste is, dat wij in de gegeven omstandigheden ten bate der rechtszekerheid kunnen doen. Aan het inrichten van een in centrale kantoren bijgehouden kadaster valt niet te denken; zelfs de landrentedienst kan een registratie niet aan; de krachten moeten voorloopig geconcentreerd worden op het aanleggen en controleeren van dorpsregisters. De contrôle zou het best kunnen geschieden door een ambtenaar die — engelsche stijl — ook een zekere rechtspraak in grondzaken kreeg — maar dat is toekomstmuziek.

Geen oogenblik wordt over het hoofd gezien hoeveel er aan die dorpsregistratie ontbreekt. Daarom is het voorstel van de commissie tot uitbreiding van het credietverband zulk een gelukkige gelegenheid om *daarnaast* de mogelijkheid van dorpsopteekening met rechtsgevolg van tot zekerheid gestelden grond te openen. Aan het credietverband zitten noodwendig, juist omdat het niet in de desa zijn middelpunt vindt, meer formaliteiten en moeilijkheden vast dan aan de dorpszekerheid, maar het is daartegenover zekerder en zakelijker. Dat de praktijk haar weg vinde.

Hieronder is nu aan de hand van het commissie-verslag in de eerste plaats de onderlinge verhouding van den economischen en den juridischen kant nader aangeduid (I), voorts de gedachte bepleit, naast het credietverband een mogelijkheid te scheppen van registratie in de dorpen (II), en eindelijk zijn geformuleerde voorstellen gedaan om die gedachte te verwezenlijken (III). Daarna volgen eenige punten van in hoofdzaak adatrechtelijke kritiek op de formuleering van enkele artikelen van het commissieontwerp (IV) en de slotsom (V).

I. *De verhouding van den economischen en den juridischen kant van het vraagstuk.*

De Commissie komt in haar zeer overzichtelijk en helder rapport voor Java en Madoera tot deze tweeledige slotsom:

a. de adatrechtelijke zekerheidstelling van grond kan *niet* worden omgevormd tot een zekerheid met gewaarborgde openbaarheid, die den crediteur preferentie geeft boven andere crediteuren en recht om het goed te achterhalen onder latere rechtverkrijgers;

b. mitsdien behoort het credietverband voor hen, die zulke zekerheid begeeren, binnen zekere grenzen te worden uitgebreid en pasklaar gemaakt.

De, naar het oordeel der commissie aanwezige feitelijke en adatrechtelijke onmogelijkheid, het instituut van eenvoudige zekerheidstelling door steun van wetsvoorschrift te maken tot een tegen derden verdedigbaar recht op het goed, brengt, indien ik het verslag der commissie op dit min of meer terloops behandelde punt, goed versta naar haar meening een economisch voordeel mee.

Immers op bladzijde 160 [1]) blijkt, dat, *indien* de zekerheidstelling tot een volwaardig instituut ware om te vormen geweest, door de commissie een sterke beperking zou zijn voorgesteld ten opzichte van de hanteering daarvan, *ten einde de bevolking tegen overmatige geldverstrekking te beschermen.* Daartegenover wordt uit § 2 van het tweede gedeelte van het verslag, onder andere uit het feit, dat de commissie aan de zekerheidstelling de bescherming wil geven van het strafrecht (het stellionaatartikel) duidelijk, dat aan het huidige instituut met haar betrekkelijke werking door de commissie wel degelijk een bepaalde waarde wordt toegekend, en dat zij die waarde wil verhoogen.

Hoewel zulks in het verslag niet met zooveel woorden behandeld is, volgt hieruit, dat de commissie van de versterking van de zekerheidstelling door een *strafsanctie* op het beschikken over het tot zekerheid gegeven goed niet een te grooten toevloed van geld tot de desa verwacht. Uiteraard wel een *grooteren* toevloed, immers ongetwijfeld zal die strafsanctie het instituut begeerlijker maken en meer gebruikt doen worden. Niettemin blijft het ontbreken van een *civielrechtelijke sanctie* op die latere vervreemding van het goed aan derden, met het gemis aan preferentie, reden genoeg om op bl. 160 nadere beperking van de mogelijkheid van zekerheidstelling onnoodig te vinden.

1) De aangehaalde bladzijden zijn van het in deze aflevering gedrukte verslag.

Over dit punt moge, al reken ik mij niet bevoegd het volledig te behandelen, toch nog iets naders worden gezegd. Ten opzichte van de zekerheidstelling is evengoed als ten aanzien van het credietverband de vraag te stellen of versterking van dat instituut met de middelen, die de commissie voorstelt en eventueel met nog andere middelen, die men mogelijk zou achten, economisch een nadeeligen invloed op de inheemsche bevolking heeft, omdat „bij de sterke neiging van den tani om ook voor consumptieve doeleinden te leenen, binnen korten tijd als gevolg te verwachten (ware), dat het grootste deel van Indië's bevolking in schuldplichtige afhankelijkheid zou komen te staan tegenover uitheemsche en enkele inheemsche geldschieters" (bl. 160). De Commissie vervolgt dan haar betoog op de genoemde bladzijde aldus: „Een regeering, die het vervreemdingsverbod van den inlandschen grond niet durft te laten vallen kan ook het verbinden van dien grond voor schuld niet *onbeperkt* vrijlaten. Die beperking kan, zooals bij de zekerheidstelling op Java, hierin liggen, dat de onvolmaaktheid van het instituut zelf, dat noch zakelijke zekerheid, noch preferentie heeft, de groote massa der credietverstrekkers van elders afschrikt".

Twee vragen rijzen naar aanleiding van deze stelling.

1. Is inderdaad het onthouden van een door partijen veelal gewenschten rechtsvorm een aanbevelenswaardig middel om de maatschappij tegen gevreesde economische verhoudingen te beschutten?

2. Liggen de remmen tegen het veelvuldig gebruik van het instituut der zekerheidstelling niet tevens elders, zoodat het gevreesde gevolg ook bij betere regeling toch niet zou intreden?

Immers, tegenover de goede gevolgen, die men van het niet toelaten en regelen van een onbeperkte hypotheek verwacht, staan ongetwijfeld groote nadeelen. Hoe meer men toch de gelegenheid tot hypotheek-vestiging beperkt, hoe grooter terrein men vrij laat voor het, om het zoo eens uit te drukken, „wilde" crediet, waarbij de geldgever zijn risico tracht te dekken door schijnhandelingen en door in allerlei moeilijk herkenbare vormen geëischte exorbitante rente. Op het oogenblik is dit terrein zeer groot, het is het veld, waarop een ieder is aangewezen, voor wie grondverpanding

practisch onbruikbaar, geld verstrekking zonder zekerheid te gevaarlijk en credietverband wettelijk gesloten is; het is tevens het jachtterrein bij uitnemendheid van den woekeraar en van den ongunstigen zaakwaarnemer, het is in één woord een sfeer vol onzekerheid en geknoei, waarin de gouvernementsrechter — en dat is een ernstig feit — door het toekennen van burgerlijke rechtsvorderingen wegens geleend geld overheidshulp verleent aan den crediteur zonder eenige andere beperking, dan de geringe tempering der stroef werkende woekerverordening. Van de rond *32.000* landraadzaken in 1927 op Java en Madoera afgedaan zijn *14.400* vorderingen ingesteld door niet-inlanders tegen inlanders — voor het overgroote deel geldschulden. De gepubliceerde jurisprudentie geeft niet de minste maatstaf ter beoordeeling van de praktijk. Men mag zeggen, dat op Java en Madoera per jaar meer dan 9000 landraadzaken berusten op geldschulden van inlanders aan niet-inlanders, de vorderingen der volkscredietbanken (ook ± 9000 in 1927) hier buiten gelaten. Het is ook de wensch van de commissie op dat, wegens gemis aan goed geregelde zekerheid zoo onordelijke, rechtsgebied een geordend terrein uit te winnen, waarop de geldgever zijn vordering met door de overheid geregelde en erkende middelen zóó kan verzekeren, dat hij met een normale renteberekening kan volstaan. *Hoever* de commissie meent te moeten gaan volgt uit de voorgestelde beperkingen van het credietverband; zij trekt daarmee de grens, bij overschrijding waarvan de *voordeelen* van de terreinordening haars inziens gaan achterstaan bij de *nadeelen* van een te gemakkelijke, daardoor economisch nadeelige, credietverstrekking. (Het verwondert dat de commissie daarbij zoo sterk vasthoudt aan een tegenstelling productief en consumptief crediet; dat onderscheid is practisch niet te handhaven en bevat een element van onnoodige vrijheidsbeperking. Het punt waarop het aankomt is de capaciteit van den geldnemer om zijn schuld binnen redelijken tijd terug te betalen). De commissie kon van haar standpunt geredeneerd aan het aangeven van die grens *ten aanzien van de zekerheidstelling* niet toekomen. Wel blijkt, gelijk reeds werd gezegd, dat zij het middel van de strafsanctie bij inbreuk op de verleende zekerheid *nog geen* grens-overschrijding acht, terwijl zij onbeperkte toekenning van civielrechtelijk te realiseeren zaaksgevolg en preferentie van de

zekerheidstelling *wel* grensoverschrijding zou vinden (vergelijk het boven geciteerde deel van haar rapport). Of daartusschenin nu nog een mogelijkheid zou liggen van grens*verlegging* door burgerrechtelijke voorschriften en of door die grensverlegging de geordende sfeer zoo ver wordt uitgebreid, dat het bovengenoemde gevaar van te gemakkelijk crediet aanwezig moet worden geacht, dat punt is in het commissie-rapport onbesproken gebleven; men mist slechts de uitdrukkelijke vermelding in het verslag, dat de commissie uit gebrek aan gegevens deze zaak bij de zekerheidstelling buiten behandeling laat ook ten aanzien van de buitengewesten, waar de zekerheidstelling zooveel beter functioneert dan op Java en Madoera (bl. 142, 144).

Wie zich bevoegd acht dit punt te beoordeelen heeft zich tevens af te vragen, hetgeen boven in de tweede plaats werd geformuleerd, of bijvoorbeeld een krachtige handhaving van het vervreemdingsverbod (krachtiger dan thans geschiedt) en, indien men dat zou wenschen (hetgeen echter een vraag is opzichzelf) maatregelen tegen grootgrondbezit, niet reeds zulke groote bezwaren tegen de executie van de verbonden gronden zouden vormen, dat daarin reeds voldoende remmen tegen een te sterke credietverstrekking zouden zijn gelegen (vergl. verslag bl. 177 nt.). Exacte gegevens, die aanwijzen, hoever precies men gaan kan met de ordening van de hypotheek, zonder daarmee der bevolking economisch kwaad te doen, bestaan niet; uiteraard verschillen de meeningen daarover zeer. Men kan van oordeel zijn, dat het beter is, het vestigen van zakelijke zekerheid, die onder den debiteur blijft, zoo algemeen mogelijk te maken, om zoodoende de sfeer van rechtsonzekerheid en geknoei zoo veel mogelijk terug te dringen; men kan ook uit vrees voor te aanlokkelijk crediet, elke verbetering van het rechtsinstituut van hypotheek afkeuren — tusschen die twee polen ligt een oneindig aantal mogelijkheden. Welke men kiest, wordt bepaald door een combinatie van economisch, staatkundig en juridisch inzicht. Wie niet op al die gebieden deskundig is, spreekt dus noodzakelijk over dit punt slechts een betrekkelijk oordeel uit.

Het boven gezegde wil dan ook vooral de juiste beteekenis, de werkelijke draagkracht aangeven van de verbetering van het instituut der zekerheidstelling, die hieronder zal worden bepleit. Acht

men met mij die verbetering juridisch — adatrechtelijk — staatkundig gemotiveerd, dan zal nog moeten worden beoordeeld of zij ten gevolge van te veel rechtsorde economisch niet schadelijk gaat werken door te ruime crediet-gelegenheid. Naar mijn oordeel is zulks niet het geval, kan de verbetering ook economisch worden geriskeerd en loont het zeker de moeite er de proef mee te nemen.

II. *Het openen van de mogelijkheid tot desaregistratie.*

De in den aanvang reeds weergegeven slotsom van de commissie ten aanzien van de zekerheidstelling wordt op bl. 154 van haar rapport herhaald in deze woorden: „Thans mag op de boven reeds uiteengezette gronden nog geen sprake zijn van verbetering der (desa-)registers door aan de bevolking de *verplichting* op te leggen, om op straffe van nietigheid haar grondtransacties en haar zekerheidstellingen in de registers te doen inschrijven".

Aldus geformuleerd kan ik mij ten aanzien van de zekerheidstelling met die uitspraak vereenigen.

De door de commissie aangevoerde gronden zijn:

1°. Tal van feiten wijzen er op, dat „de rechtsovertuiging overheerschend is, dat ook hij, die buiten het desabestuur om zijn goed tot zekerheid stelt verplicht is, dat goed onbelast in zijn vermogen te bewaren, totdat de schuld, waarvoor het als zekerheid dient, is afgelost".

2°. Bovendien is gebleken, dat van een behoorlijke registratie in de desa geen sprake kan zijn; dat zeer veel afhangt van de intensiteit van het toezicht der bestuursambtenaren, dat daardoor een nog lang niet betrouwbare boekhouding verkregen is, zoodat daarop geen hypotheek kan worden gebouwd.

Beide bezwaren zijn in dit verband juist; zoowel het tweede practische als het eerste ethisch-juridische.

„Het is de kwade trouw in de desa binnen voeren", meent de commissie, tani's die thans ten volle aan de rechtsgeldigheid van door hen verleende zekerheidstelling gelooven, te leeren, dat zij zich van die transacties niets behoeven aan te trekken, omdat zij niet door het dorpshoofd zijn geregistreerd (bl. 143).

Men moet dit toegeven, doch dan ook met te meer klem daartegenover stellen, dat het juist een grief is tegen den tegenwoordigen toestand, dat de burgerlijke gouvernements*rechter* den

tani met succes leert, dat hij zich van de zekerheid niets heeft aan te trekken, want dat zijn nadere beschikkingen over het tot zekerheid gestelde goed, die hij zelf onzedelijk vindt, door den rechter toch worden erkend. Rechtvaardigen de gronden door de commissie aangevoerd derhalve *wel* haar slotsom, dat op Java en Madoera medewerking van dorpshoofden en dorpsregistratie niet op straffe van nietigheid der transactie verplichtend mogen worden gesteld, die gronden rechtvaardigen *niet* het nalaten van wettelijke maatregelen, die de voorwaarde scheppen, waaronder een tegen derden verdedigbare zekerheid als instituut binnen de desa kan ontstaan. De commissie is daarvan evenzeer overtuigd en beveelt om die reden de boven reeds genoemde strafbepaling aan. Hoewel van die bepaling stellig in vele gevallen een goede werking te verwachten is, schijnt toch zulk een poenale sanctie in handen van een crediteur tegen zijn debiteur, die zich, inderdaad, onbehoorlijk heeft gedragen, doch wellicht nog voldoende solvabel is, niet geheel vrij van bedenkingen. Doch afgezien daarvan zal dus wellicht ook op instemming der commissie aanspraak kunnen maken een poging, de ontwikkeling van het instituut der zekerheidstelling op Java en Madoera te bevorderen met nog andere, naar het schijnt onschuldiger, middelen.

Zoo is het voorstel, dat hier wordt gedaan niet *tegen* het verslag der commissie gericht, maar een voor haar wellicht aanvaardbare aanvulling; dat voorstel is:

Voorrang en zaaksgevolg te verleenen aan een zekerheidstelling boven *latere* transacties indien naar het oordeel van den rechter op het oogenblik waarop die latere transactie werd gesloten, de zekerheidstelling behoorlijk was geregistreerd.

De verlangde voorschriften zullen hieronder nader worden gepreciseerd, het boven gezegde geeft nog slechts het idee aan; het moge nu eerst worden verdedigd op de volgende gronden:

1ste de regeling zal zeer de *op zich zelf gewenschte en volstrekt niet gansch ongebruikelijke* bemoeienis van het dorpsbestuur met deze transacties bevorderen;

2de zij laat ruimte voor een gewenschte rechtsontwikkeling die anders zou zijn afgesloten;

3de zij zal de *schijnhandelingen* doen verminderen en de *grondverpanding* tot haar wezenlijke beteekenis terugbrengen;

4de zij zal, mocht zij ingang vinden, het credietverband voor een deel vervangen, hetgeen zeer gewenscht is;

5de zij laat onverkort de te goeder trouw door den debiteur buiten het dorpshoofd om verleende zekerheidstellingen en werkt slechts *voorzoover* er behoorlijke registers *zijn*.

Bij 1ste. a. Op zich zelf gewenscht is de bemoeienis van het dorpsbestuur met zekerheidstelling van grond om meer dan één reden.

Vooreerst omdat, indien zij toeneemt, daarmee langzamerhand een voorwaarde geschapen wordt voor de ook door de commissie verlangde regelmatige dorpsregistratie van hypotheken.

In de tweede plaats, omdat door het voorstel der commissie een strafsanctie te verbinden aan het beschikken over tot zekerheid gestelden grond, de dorpshoofden reeds uit dien hoofde op de hoogte behooren te zijn van de verleende zekerheidstellingen.

Maar in de derde en voornaamste plaats, omdat het bevorderen van die bemoeienis kan worden gezien als een onderdeel van het algemeene streven, de preventieve rechtszorg van het desabewind weer te versterken, het desahoofd weer te steunen in zijn verband met de dorpsgenooten, den samenhang van de desa weer te doen toenemen.

Allerlei maatregelen, die hier niet behoeven te worden opgenoemd (samenvoeging van desa's, te sterk opgelegde westersche bestuursvoering enz.) hebben het adatverband der desa aangetast en daarmee de positie van het dorpshoofd. Tot die ontbindende maatregelen behoort ook het veelvuldig miskennen door de rechters van de taak der gemeenschapshoofden bij de grondtransacties verkoop en verpanding (of de desahoofden adatrechtelijk een functie bij zekerheidstelling hadden mag worden betwijfeld). Men kan niet vermijden in dit verband zich uit te spreken over de vraag of men die ontbinding wil bevorderen dan wel wil tegengaan. Wil men haar bevorderen, dan brenge men de zorg voor rechtszekerheid ten aanzien van een transactie, waarbij grond betrokken is, naar een kantoor buiten de desa. Doch wil men die ontbinding tegengaan, wil men herstellend, samenbindend te werk gaan, dan is daarom reeds zeer gewenscht zoo mogelijk bemoeienis van dorpshoofden met tot zekerheid geven van grond in

de hand te werken. In dezen tijd, waarin het centrale bestuursapparaat tot het uiterste moet worden versoberd, is het nu mijns inziens juist van de grootste beteekenis, dat der inheemsche rechtsgemeenschap haar op het adatrecht aansluitende functie van rechtszorg onder contrôle worde verzekerd [1]). Wie dat erkent zal niet aarzelen met de commissie de bemoeienis van het desabestuur op Java en Madoera op zich zelf gewenscht te noemen. De commissie heeft dan ook niet nagelaten op dit belang te wijzen en ter wille daarvan den credietgever den plicht op te leggen eventueel bestaande dorpsregisters te raadplegen (bl. 172) — daarmee kan geheel worden ingestemd. Een gelijksoortige gedachtengang moet mijns inziens leiden tot het openen van de *mogelijkheid* dat tegen derden verdedigbare zekerheid gevestigd wordt door registratie in de dorpsregisters, waar die daarvoor bruikbaar zijn.

b. Al werd reeds gezegd, dat het te betwijfelen valt of men op Java en Madoera ooit ergens de medewerking van het dorpshoofd bij zekerheidstelling van grond als geldigheidsvereischte heeft gekend — daartegenover staat het belangrijke feit, dat die medewerking toch *volstrekt niet gansch ongebruikelijk is* zoodat de aanbevolen maatregel niet als een onwennige nieuwigheid, maar als een goed op het bestaande aansluitende zaak zal worden ondervonden.

Uit noot 1 op bladzijde 140 van het commissie rapport blijkt, dat zelfs hier en daar op Java en Madoera wel de opvatting voorkomt, dat de medewerking der dorpshoofden geldigheidsvereischte is; doch dat daargelaten, het veelvuldig gebruik van een akte, waarvan de commissie met eenige verwondering melding maakt (bl. 140) is reeds een aanwijzing, dat heel dikwijls de desaschrijver wordt te hulp geroepen. Voorts denke men ook in dit verband aan de economische (niet juridische) verwantschap van verpanding van grond gepaard aan inhuur door den pandgever en zekerheidstelling —; bij grondverpanding (de vraag der rechtsgeldigheid nu daargelaten) is bemoeienis der dorpshoofden in elk

1) J. W. MEYER RANNEFT, Grondslagen en voorwaarden voor de hervorming van de desa, Kol. Studiën 1919 bl. 8: Het is evenwel te hopen dat (het vergrooten van de taak der lagere rechtsgemeenschappen) niet ten gevolge zal hebben, dat de thans bestaande commune trek in het Javaansche leven verdwijnt.

geval zeer gebruikelijk. Dan is overal op Java, waar zoogenaamd communaal bezit gevonden wordt, de medewerking van dorpshoofden bij grondtransacties vereischt. In Jogja is na de reorganisatie ook bij zekerheidstelling van grond medewerking van het hoofd der kaloerahan verplicht gesteld (Rijksblad 1930 No. 16). SOEPOMO [1]) heeft bij zijn onderzoek voor West-Java gevonden, dat de meeste gevallen van geldleening met boreg (= zekerheidstelling) tot stand komen met medewerking van het dorpsbestuur bij soerat tanda tangan. Over den geheelen rechtskring werden zulke akten aangetroffen (bl. 268), registratie komt echter zeer zelden voor (bl. 269); men roept het dorpsbestuur te hulp om de transactie meer kracht te verleenen. Ten aanzien van den Oost-Preanger zegt A. KNOTTENBELT in zijn proefschrift over verpanding en zekerheidstelling (1934), dat hij bij zijn onderzoek nooit een geval aantrof, waarin geen acte werd opgemaakt, terwijl men vaak het dorpshoofd laat meeteekenen (bl. 101). Van Middel-Java deelt HOLLEMAN (Het adatrecht van de afdeeling Toeloengagoeng 1927) mee, dat een desahoofd, dat van de zekerheidstelling kennis draagt, *omdat ook deze voor hem plaats had,* een voorgenomen verkoop stellig zal weigeren (bl. 78); dit oordeel van mr. HOLLEMAN [2]) is evenals dat van mr. SOEPOMO gegrond op uitvoerig onderzoek (Adatrechtbundel XVIII en XIX bl. 90 en 207). Genoeg om te bewijzen hetgeen werd gezegd: dat men door bemoeienis van het desahoofd met zekerheidstelling te bevorderen volstrekt niet iets gansch ongebruikelijks invoert, integendeel.

Bij 2de. De regeling laat ruimte voor een gewenschte rechtsontwikkeling, die door het voorstel van de commissie practisch zou worden afgesneden, althans ernstig bedreigd. Immers, gesteld het voorstel der commissie wordt onveranderd aanvaard, dan is daarvan met stelligheid het gevolg te verwachten, dat de rechter zegt: de wetgever neemt geenerlei zaaksgevolg en preferentie aan bij adatrechtelijke zekerheidstelling op Java en Madoera, onthield aan dat instituut opzettelijke burgerrechtelijke sanctie en regelde om die reden het crediet-verband zoo ruim mogelijk, ik kan nu

1) Adatprivaartrecht van West-Java 1933.
2) Ook HOLLEMAN, Kol. Studiën 1924 bl. 475, Bij zekerheidstelling wordt steeds een akte opgemaakt.

niet door mijn rechtspraak een begin van civielrechtelijke sanctie invoeren. In dit verband moge worden bedacht, dat *alleen* door de rechtspraak, en niet door de bevolking zelf, het ongeschreven recht zóó kan worden ontwikkeld, dat tusschenkomst van dorpshoofden verplicht wordt, of dat daaraan onder bepaalde omstandigheden rechtsgevolgen worden verbonden, dat zaaksgevolg en preferentie worden geschapen. Immers gebruikelijk (min of meer) is bemoeienis van hoofden met zekerheidstelling ook thans reeds. Het sluiten (op meer of min groote schaal) van overeenkomsten buiten de hoofden om zal men *steeds* houden. Het is een verschijnsel, dat zich voordoet in elke maatschappij; de commissie noemt daarvan voor dit geval reeds de oorzaken: verband met belastingplicht, de door dorpshoofden gevorderde betalingen, het vertrouwen van goede bekenden onderling, die zich de moeite, het dorpshoofd er bij te betrekken, meenen te kunnen besparen (bl. 141, 142). Dat partijen van oordeel zijn, dat zulke transacties volkomen rechtsgeldig zijn, is ook steeds het geval, zoodra de met rechtshandhaving belaste organen in haar beslissingen die opvatting voedsel geven. Zelfs ten aanzien van den grond*verkoop* is op Java en Madoera in honderd jaar landraadrechtspraak zeer veel (onbewust) gezondigd. Ook indien derhalve de medewerking van dorpshoofden in toenemende mate werd ingeroepen door de bevolking, zou toch de ontwikkeling van de zekerheidstelling tot een tegen derden verdedigbare zekerheid met burgerrechtelijke sanctie geheel *van den rechter* moeten komen. Voor den rechter is *echter in een materie waarmede de wetgever zich gaat inlaten,* wettelijke steun onontbeerlijk. De vorm daarvoor is een regeling, die de gelegenheid opent om, indien inderdaad voor deugdelijke registratie wordt gezorgd, de gevestigde zekerheid tegen latere rechtverkrijgers te verdedigen. Tegen later credietverband is het reeds beschermd door het artikel 17 van het commissie ontwerp (bl. 175, 184 van het verslag).

Men zou nog de vraag kunnen stellen of er voor het verleenen van zaaksgevolg en preferentie in het rechtsbewustzijn der bevolking voldoende aanknoopingspunten zijn. Mijns inziens is dat niet twijfelachtig. Dat degene, die grond tot zekerheid gegeven heeft, het als een rechtsplicht voelt om niet meer over dien grond te beschikken heeft de commissie uitvoerig betoogd (bl. 146);

daarop berust ook de door haar voorgestelde strafbepaling; de preferentie hangt daarmede onverbrekelijk samen. Wanneer beschikken over tot zekerheid gegeven grond is uitgesloten, kan niet worden toegelaten, dat die grond voor een schuld van een schuldeischer zonder zekerheid wordt uitgewonnen; daartegen verzet zich hetzelfde rechtsbesef — het zou een indirecte beschikking over het goed genoemd kunnen worden; bij gelijktijdige uitwinning behoort ook aan den zekerheidnemer voorrang toe te komen. Ook thans reeds vestigt men zeer algemeen zulk een preferentie door de combinatie verpanding met gelijktijdige inhuur van het verpande door den pandgever — over die transactie, waarvoor de geregistreerde zekerheidstelling wellicht in de plaats zou kunnen komen, beneden onder 3de meer. Ook op dit punt kan dus niet gezegd worden dat iets vreemds, iets geheel nieuws zou worden ingevoerd.

Bij 3de. Twee manieren zijn er, die zeer veelvuldig worden aangegrepen om hetgeen men door een zekerheidstelling, die tegen derde verkrijgers van het goed en tegen andere schuldeischers verdedigbaar is, zou kunnen bereiken, thans, nu die vorm is uitgesloten, toch te benaderen: *de schijnhandeling* en de *verpanding* gepaard aan verhuur van het verpande goed door den pandnemer aan den pandgever.

Tracht men in werkelijkheid een „hypotheek" te vestigen, doch verklaart men aan de volkshoofden of in de akte den grond te verkoopen of te verpanden, dan zijn er dus twee overeenkomsten tusschen partijen tot stand gekomen, één verzwegen en één geopenbaarde. De rechtspraak krijgt met die figuur zeer dikwijls te maken, doch is hoogst onzeker; het gevolg daarvan is veelal òf ernstige benadeeling van den debiteur, doordat de schijnkoop als een werkelijke koop wordt aangemerkt, of ernstige benadeeling van den crediteur, doordat men aanneemt dat zijn vordering in het geheel niet door achtervolgbare zekerheid is gedekt. Zie hierover T. 139 bl. 145 vlg. De gelegenheid tot credietverband — daarover beneden onder 4 uitvoeriger — kan niet zoo werken, dat daarmee deze schijnhandelingen worden voorkomen; de mogelijkheid van de wettelijk gesteunde zekerheidstelling zou daartoe in belangrijke mate kunnen bijdragen.

Naast de gevallen, waarin partijen haar eigenlijke bedoeling achter een schijnhandeling verbergen, komt het ook veelvuldig voor, dat partijen de grondverpanding werkelijk kiezen, doch niet de grondverpanding in haar eenvoudigsten vorm, waarbij de grond overgaat in de feitelijke macht van den crediteur, maar, grondverpanding gevolgd door verhuur of in deelbouw geving door den pandnemer aan den pandgever. De reden, dat men die tweede transactie laat volgen op de eerste is òf het feit, dat het den crediteur niet schikt den grond zelf te ontvangen en te beheeren, òf de wensch van den debiteur, die zijn grond wel wil verbinden, doch voor zijn landbouw-bedrijf op verbouwing van dien grond is aangewezen. Naar het uiterlijk is er zeer weinig verschil tusschen deze combinatie en hypotheek; het is dan ook een groot bezwaar dat deze transactie niet regelmatig wordt geregistreerd, zij het veelvuldiger dan hypotheek. Mijns inziens behoort in de meeste streken van Java de medewerking der dorpshoofden als geldigheidsvereischte voor verpanding te worden aangemerkt — doch dat daargelaten, het zou een groote vooruitgang ten bate der rechtszekerheid zijn, indien werd bevorderd, dat de zekerheidstelling (zoodra zij voldoende waarborgen biedt) in de plaats kwam van die verpanding plus verhuur, zoodat de verpanding, de grondtransactie, met al haar eigen rechtsgevolgen, bleef bewaard voor de gevallen, waarin de verbonden grond werkelijk aan den crediteur ter bebouwing wordt afgestaan (en niet onder den debiteur gelaten wordt). Van het ontstaan van een tegen derden verdedigbare zekerheid is daarom een rechtszuiverende werking te verwachten — de kans tot zulk een ontstaan zij dan ook geboden.

Bij 4de. Mocht de in de dorpen geregistreerde zekerheidstelling ingang vinden, dan is zij als rechtsfiguur te verkiezen boven het credietverband, het zou een voordeel zijn, wanneer mocht blijken dat zij voor een deel daarvoor in de plaats kwam. *Of* de zekerheidstelling met dorpsregistratie ingang vinden zal, is uiteraard onzeker. Er is in de eerste plaats het risico, dat de grond reeds te voren aan een ander verbonden was, welk ouder recht blijft voorgaan, doch de strafbaarheid van die handeling zal maken, dat de debiteur niet licht geneigd is, zoo iets ten overstaan van het dorpshoofd te ondernemen — en afgezien van de strafbaarheid,

ligt in de tusschenkomst van het dorpshoofd toch ook reeds een waarborg, dat de kans op bekend worden van de vroegere transactie vrij groot is. Doch in de tweede plaats is er het risico, dat de dorps-registratie niet behoorlijk in orde blijft, door het dorpshoofd uit nalatigheid of boos opzet in de war wordt gestuurd, en dat de rechter later zal uitmaken, dat op het oogenblik van een *latere* transactie er geen behoorlijke registratie meer aanwezig was van de eerste transactie — de praktijk moet leeren hoe dat alles zal werken. Gesteld nu de geregistreerde zekerheid vindt ingang — is het dan gewenscht of niet gewencsht dat zij wellicht in de plaats komt van hetgeen, zonder haar, credietverband zou zijn? Mijns inziens zeer gewenscht. Vooreerst om de boven onder 1ste behandelde reden, het betrekken van de gemeenschapshoofden bij de rechtszorg; voorts om kleinere redenen als minder kosten, minder omslag; de volkscredietbanken werken reeds thans voor kleine bedragen met gewone zekerheid. Maar bovendien, omdat ernstige bezwaren zouden verbonden zijn aan een omvangrijk gebruik van credietverband. Het is uitgesloten, dat met de thans aanwezige krachten het hoofd geboden wordt aan een eenigermate aanzienlijken toevloed van vestigingen van credietverband door de wedana's, wier taak in dezen tijd zeer wordt verzwaard, zoowel ten gevolge van de uitdunning tot het uiterste van het ambtenarencorps, als door bezuiniging op andere ambtenaren, wier werkzaamheden weer aan het bestuur worden toegevoegd. Van het aanstellen van bijzonder personeel voor de vestiging van credietverband kan uiteraard geen sprake zijn. Wanneer ten gevolge daarvan òf de registers van het credietverband op slordige, onbetrouwbare wijze werden ingevuld, of zeer traineerden zou het publiek zich weldra weer afwenden en tot de oude schijnhandelingen of andere middelen zijn toevlucht nemen, terwijl dan meteen het heele instituut van credietverband in discrediet is gebracht. Het is daarom zeer gewenscht, dat in de dorpen geregistreerde zekerheid een deel van hen die wellicht van de nieuwe credietverband-mogelijkheid gebruik zouden maken, opneemt.

Bij 5de. De bezwaren van de commissie tegen de invoering van dorpsregistratie, waarover boven reeds werd gesproken en die tot heden de directeur van Financiën weerhouden van het aan-

wijzen van gebieden waar staatsblad 1926 no's. 35 en 297 zal gaan werken, kleven niet aan de hier voorgestelde regeling. Te goeder trouw door den debiteur verleende zekerheid buiten het dorpshoofd om wordt in haar rechtsgevolgen door deze voorziening niet aangetast; of daarin een ernstige belemmering voor de werking van de regeling zelf is gelegen, zal moeten blijken. Het euvel der slechte dorpsregistratie heeft waar het zich voelen doet, automatisch ten gevolge, dat de mogelijkheid verdwijnt, het zekerheidsrecht tegen derden te verdedigen. Contrôle is uiteraard zeer gewenscht — mocht zij door overbelasting der bestuursambtenaren niet kunnen worden geoefend en loopt daardoor de registratie in de war, dan is meteen de gelegenheid zulk een zekerheid te vestigen verdwenen en is men even ver als thans.

De slotsom moet derhalve zijn, dat uit een oogpunt van rechtsorde aan de in de dorpen geregistreerde zekerheidstelling met zaaksgevolg en preferentie een kans gegeven moet worden — in den aanvang is reeds opgemerkt, dat de vraag of dit ten bate van de *rechtsorde* verlangde ook uit *economisch* oogpunt begeerlijk is, afzonderlijk moet worden beoordeeld. Ik wil daarvan nog slechts dit zeggen, dat mijns inziens het verleenen van een civielrechtelijke sanctie *onder de bovengenoemde voorwaarden* het mindere is van de algemeene strafsanctie, die de commissie voorstelt en dat ik, voor een *keuze* tusschen die twee gesteld, zonder aarzelen de burgerrechtelijke sanctie en niet het scherpe wapen der strafsanctie zou kiezen. Wie economisch de strafsanctie heeft aanvaard, kan geen bezwaar hebben tegen de boven omschreven burgerrechtelijke sanctie; zeker niet wanneer zij voor de strafsanctie in de plaats zou komen.

III. *Het geformuleerde voorstel.*

De wettelijke bepalingen die noodig zijn om de boven ontwikkelde gedachte te verwezenlijken, kunnen tot de hier volgende beperkt blijven [1]).

a. In de door de commissie op bl. 157 van het verslag voorgestelde bij ordonnantie vast te stellen Regelen op de zeker-

1) Vergelijk hierbij A. KNOTTENBELT, Verpanding en zekerheidstelling in den Oost-Preanger, proefschrift Batavia 1934, bl. 125 vlg.

heidstelling zouden de volgende bepalingen kunnen worden opgenomen.

1. Indien iemand eenig goed aanwijst tot zekerheid voor de betaling van een schuld, opdat bij niet behoorlijke betaling die schuld op dat goed zal kunnen worden verhaald (zekerheidstelling) worden de rechtsgevolgen van die handeling bepaald door het adatrecht, voorzoover in de volgende artikelen daarvan niet is afgeweken.

2. Zekerheidstelling geeft den schuldeischer het recht de voldoening der vordering, ter verzekering waarvan zij verleend werd, op het tot zekerheid aangewezen goed te verhalen bij voorrang boven alle vorderingen, die berusten op een schuld, na de zekerheidstelling aangegaan of anders dan door overeenkomst ontstaan, mits de zekerheid met medewerking van het dorpshoofd of diens vervanger is verleend, en mits naar het oordeel van den rechter op het oogenblik van het aangaan van de schuld of het anders dan door overeenkomst ontstaan van de schuldplichtigheid de zekerheid behoorlijk in het dorpsregister geregistreerd voorkwam.

3. In geen geval heeft de door zekerheidstelling gedekte vordering voorrang boven de aan het Land toekomende gerechtskosten, veroorzaakt door de uitwinning van het verbonden goed.

4. Een tot zekerheid gesteld goed mag niet worden vervreemd, verpand, verhuurd tegen vooruit betaalden huurprijs of op eenigerlei wijze opnieuw voor schuld verbonden.

5. Een tot zekerheid gesteld goed blijft met die zekerheid belast, in welke handen het ook overgaat, mits de zekerheid met medewerking van het dorpshoofd of diens vervanger werd verleend en mits naar het oordeel van den rechter op het oogenblik van het verrichten der handeling de zekerheid behoorlijk in het dorpsregister geregistreerd voorkwam.

6. De dorpshoofden of hun vervangers zijn verplicht aan een ieder, die kennis geeft van een voorgenomen overeenkomst met een dorpsgenoot, mede te deelen of in de dorpsregisters eenige zekerheid op goederen van den dorpsgenoot is ingeschreven. Zij zijn persoonlijk in hun vermogen aansprakelijk voor alle schade die uit het niet voldoen aan die verplichting voortvloeit.

7. Ingeval van uitwinning van een tot zekerheid gesteld goed bij aanwezigheid der in artikel 5 genoemde voorwaarden onder

een derde bezitter [1]) kan deze — indien zich in het bezit van den schuldenaar goederen bevinden, welke mede voor dezelfde schuld verbonden zijn — vorderen, dat die goederen het eerst ter veiling worden aangeboden en dat de uitwinning tot die goederen wordt uitgestrekt. Bij geschil hierover vervoegen partijen zich onverwijld bij den voorzitter van den landraad binnen wiens ressort de veiling van de goederen van den derde moet geschieden, die zonder vorm van proces en in hoogste instantie beslist.

8. De derde heeft tot op het tijdstip der toewijzing het recht, om de uitwinning van het door hem bezeten verbonden goed te doen ophouden door de kwijting van de verzekerde schuld met de rente, indien die bedongen is, en de kosten; hij heeft het recht, hetgeen hij voor den schuldenaar betaald van dezen terug te vorderen.

9. Hetgeen het verbonden goed bij uitwinning meer opbrengt dan de schuld met de rente en de kosten bedraagt, wordt uitgekeerd aan den derden bezitter.

De wettelijke omschrijving moet nu eenmaal, wanneer men haar onderneemt, eenigermate uitvoerig zijn, ten einde zoo min mogelijk onzekerheid te laten bestaan. De hierboven geformuleerde bepalingen sluiten zich aan bij de artikelen 1, 2, 13, 20, 24 en 25 van het credietverband-ontwerp der commissie; daarover beneden onder IV uitvoeriger. Zij doen niets anders, dan den geregistreerden zekerheidsnemer voorrang en zaaksgevolg verleenen tegenover latere schulden en den eventueelen derde-bezitter eenige bevoegdheden geven om zich zooveel mogelijk tegen onnoodige benadeeling te verweren, terwijl aan de dorpshoofden hun *adatrechtelijke verplichting* tot volledige inlichting van partijen gevoelig moet worden ingescherpt.

b. In een tweede paragraaf van deze Regelen behoort vooreerst te worden ondergebracht het voorschrift, waarvan de commissie zegt te vermoeden bl. 146, dat de rechter het thans reeds als geldend aanneemt, namelijk het opeischbaar worden van de schuld, indien over tot zekerheid gesteld goed wordt beschikt. Mr. KNOTTENBELT heeft dat voorschrift terecht in zijn regeling opgenomen (bl. 127). Het ziet op alle zekerheidstellingen, ook de niet geregistreerde, en kan in verband worden gebracht met

1) Derde bezitter in den wijden zin van derde occupant krachtens eenigen rechtstitel.

artikel 4. Het zou kunnen luiden: „10. Handelingen in strijd met artikel 4 verricht hebben tot gevolg dat de schuld opeischbaar wordt". Voorts moet hier als artikel 11 een plaats krijgen de bepaling tegen het misbruik van de onherroepelijke volmacht, zooals de commissie die op bl. 157 van haar verslag heeft ontworpen. Slechts ware de beperking van geldleeningen, waarbij de clausule der onherroepelijke volmacht niet is toegelaten tot leeningen van meer dan ƒ 50 niet over te nemen. Juist bij kleine leeningen kan onoordeelkundige executie zeer nadeelig werken en door die beperking wordt de verleiding groot om een geldleening van ƒ 100 te verdeelen in twee van ƒ 50; tegenover zulke ontduikingen zou de rechter machteloos staan. Artikel 11 komt dan te luiden: „11. Aan een schuldeischer komt ongeacht eenig daarmee strijdig beding, en met afwijking in zooverre van de bepalingen op de rechterlijke bevoegdheid in geval van vrijwillige onderwerping aan het europeesche recht, uit een overeenkomst van zekerheidstelling niet de bevoegdheid toe om zich zelf buiten de dagelijksche rechtbank van den debiteur of den voorzitter van die rechtbank om, door middel van het tot zekerheid gestelde goed voldoening van zijn vordering te verschaffen". Ten slotte zou het op bl. 159 van het commissie-verslag aanbevolen voorschrift, waarbij de mogelijkheid van gedeeltelijke afbetaling wordt gewaarborgd, hier moeten worden opgenomen. Ik meen echter, dat het in de inlandsche verhoudingen niet gewenscht is daarbij den eisch te stellen van voorafgaande aankondiging één maand voor die betaling. Het punt is door de commissie niet toegelicht en maakt de bepaling practisch van zeer weinig waarde, omdat het bewaren van geld dat men tot afbetaling van een schuld wil bestemmen gedurende een maand een weinig volbracht kunststuk is. Bovendien is de bedoeling van de commissie geheel te bereiken door bij afbetalingen waartoe de debiteur volgens de overeenkomst niet het recht had, de voldoening van een maand extra-rente te bevorderen. Evenals mr. KNOTTENBELT (bl. 126) zou ik den termijn van een maand willen weglaten en willen voorschrijven: „12. De schuldenaar is tot betaling dan wel gedeeltelijke betaling van zijn schuld steeds bevoegd, ook al werd bij de overeenkomst een daarmee strijdig beding gemaakt; in dat laatste geval is hij echter verplicht over de afbetaalde som een maand extra-rente te betalen".

Van deze *twaalf bepalingen op de zekerheidstelling* zou indien zij door de praktijk worden opgenomen een belangrijke verbetering van den huidigen toestand te verwachten zijn. Naast de wijzigingen door de commissie met het oog op het credietverband in het Inlandsch reglement voorgesteld, behoort voor de zekerheidstelling artikel 197 van dat reglement nog te worden aangevuld. Aan lid 1, waarin de voorzitter van den landraad de bindende opdracht krijgt om eerst de roerende en daarna de onroerende goederen van den schuldenaar in beslag te doen nemen, moet worden toegevoegd een tweede zin, waarin beslag op tot zekerheid gegeven goed steeds in de eerste plaats wordt gelast. Die zin zou kunnen luiden: „Indien evenwel eenig goed tot zekerheid is gesteld voor de schuld, waarop de veroordeeling betrekking heeft, gelast de voorzitter in de eerste plaats de inbeslagname van dat goed" (vergl. ook op dit punt, KNOTTENBELT a.w. bl. 128).

Andere wijzigingen van het Inlandsch reglement zijn met het oog op de zekerheidstelling niet noodig. Met name kan of hoeft in verband met den opzet der twaalf regelen verzet tegen executie aan den zekerheidnemer niet te worden toegestaan.

Geldt dit alles voor Java en Madoera, ten aanzien van de Buitengewesten liet de commissie zich nog slechts zeer voorloopig uit — zij meent wel (bl. 144), dat er aanleiding is, door een wetsvoorschrift de daar veelvuldiger en krachtiger bemoeienis der volkshoofden met de zekerheidstelling tegen afslijten te beveiligen, doch zij stelt zelf niet zulk een voorschrift voor, acht nader onderzoek geboden.

Bij dat onderzoek zou de vraag kunnen worden betrokken of wellicht de hier ontworpen twaalf regelen voor het gestelde doel te gebruiken zijn.

IV. *Kritiek op eenige voorschriften in de regeling van het credietverband.*

Werd in de punten I, II en III gepleit voor een wettelijken steun aan de adatrechtelijke zekerheidstelling op Java en Madoera, waarbij eer een aanvulling van het commissie-verslag, dan een kritiek daarop werd beoogd, thans zullen nog eenige punten van ondergeschikten aard in het verslag worden aangeduid en behandeld, waarop ik met de commissie van meening verschil.

1. Vooreerst een eenigermate theoretisch punt, dat toch vermelding verdient. Op bl. 148 en volgende bespreekt de commissie in haar verslag de vraag of naar adatrecht op een volmacht mag worden teruggekomen, zulks in verband met het verleenen van een volmacht door den debiteur aan den crediteur om een tot zekerheid gesteld goed te verkoopen. Aangezien zulk een overeenkomst in den crediteur het *recht* vestigt, den debiteur onder bepaalde omstandigheden te vertegenwoordigen, acht de commissie het in strijd met den aard der overeenkomst (bl. 150 bovenaan) herroeping van de volmacht toe te laten; ook al zijn geen beslissingen bekend, moet daarom naar adatrecht de onmogelijkheid der herroeping worden aangenomen.

De commissie had mijns inziens vooraf de vraag moeten stellen: kan de inlander naar adatrecht zulk een „onherroepelijke" volmacht verleenen? Het antwoord *daarop* zou wel eens ontkennend kunnen luiden. De onherroepelijke volmacht, die in een ander een „recht" wil vestigen, is meestal een kunstmatige rechtsfiguur, die wordt aangewend om iets, dat rechtstreeks buiten bereik ligt — gelijk de partij-executie door het Inlandsch reglement buiten bereik is gebracht — langs een omweg toch te bereiken. Zulk een rechtsfiguur kan in een formalistisch rechtsstelsel met behulp van een wettelijk instituut van lastgeving door juristen worden ingevoerd, in het adatrecht hoort zij niet thuis. De rechter behoort daarom — tenzij beslissingen der volkshoofden dat instituut mochten erkennen, hetgeen niet het geval is, — die overeenkomst zelf als niet in overeenstemming met de regelen, de beginselen en het stelsel van het adatrecht, en als strijdig met het rechtsbewustzijn der bevolking, en (een ontduikingsmiddel!) met zijn eigen rechtsbesef te verwerpen. De onherroepelijkheid kan naar „adatrecht" als men het zoo zeggen wil, niet rechtsgeldig worden bedongen — de vraag of men er op kan terugkomen, ondanks het beding, komt dus in het geheel niet aan de orde.

2. Gelijk boven reeds uitvoerig gebleken is, stelt de commissie voor, het stellionaat-artikel van het wetboek van strafrecht (385) zoodanig te wijzigen, dat de zekerheid daardoor ook tegen inbreuk strafrechtelijk is beschermd. Op bl. 156 vindt men de redactie, die de commissie aan het artikel geven wil; zij heeft ook nog op andere punten verbeteringen voorgesteld, door het artikel over-

zichtelijk en samenvattend te redigeeren, en door den deelbouw en het landerijenbezitrecht te noemen.

Tegen het artikel van de commissie rijzen echter uit een oogpunt van adatrecht-systematiek drie bezwaren.

a. Vooreerst is het zeer ongewenscht de adatrechtelijke grondverpanding, die een *grondtransactie* is, geen geldtransactie, met zekerheidstelling en credietverband samen te vatten onder den term: „op eenigerlei wijze voor schuld verbinden". Daarmee wordt het karakter van de grondverpanding geweld aangedaan (vergl. o.a. VAN VOLLENHOVEN, Adatrecht I bl. 628/629; SOEBROTO, Indonesische sawahverpanding bl. 177; SOEPOMO, Adatprivaatrecht van West-Java bl. 200; HOLLEMAN, Het Adatrecht van Toeloengagoeng bl. 37; KNOTTENBELT, Verpanding en zekerheidstelling in den Oost-Preanger, bl. 36; MULLER, Hoofdtrekken van het adatrecht, bl. 57 en 61). Het is zelfs de vraag of men onder den term „het voor schuld verbinden van grond" de grondverpanding zou *mogen* verstaan. In elk geval is het juister en fraaier de transactie bij haar eigen naam te noemen.

b. In de tweede plaats is het betoog van de commissie, waarom zij den term „met eenigen last bezwaren" invoert, niet overtuigend. Het eenige argument daarvoor is, dat het hooggerechtshof in zijn arrest van 2 April 1931 heeft aangenomen, dat wie een steenen huis staande op een in inlandsch bezit bezeten grond koopt, daarmee een zakelijken last op dat woonerf krijgt. Om twee redenen zou men met dat arrest kunnen rekening houden, òf om zijn innerlijke juistheid, òf om het feitelijk gezag van den rechter. De commissie zelf verwerpt terecht de eerste reden; doch zij aanvaardt de tweede. Zij ziet daarbij over het hoofd, dat die reden in dit geval niet opgaat. Niemand betwist de bekwaamheid en het gezag, waarmee het Hof als *opperrechterlijk* college leiding geeft aan rechtspraak naar europeesch recht; bovendien heeft het Hof in daartoe behoorende zaken als de hoogste rechter steeds het laatste woord; in elk opzicht behoort dus met zijn arresten op dat terrein te worden rekening gehouden. Maar voor verhoudingen, die zich geheel of gedeeltelijk in de sfeer van het *inlandsche* recht afspelen, komt aan het Hof dat gezag *niet* toe. Slechts zelden, en in zekeren zin door een toeval, komen vragen van inlandsch recht binnen 's Hofs bereik — bijna steeds, namelijk altijd, wanneer een inlander

gedaagde is en ook wanneer europeanen en vreemde oosterlingen gedaagden zijn en de zaak een waarde van minder dan ƒ 500 heeft — is de raad van justitie (van de kleinste zaken nu afgezien) de hoogste instantie. Het Hof heeft ten aanzien van zulke rechtsvragen, waarbij ook geen gewone cassatie mogelijk is, dus *niet* de positie van hoogsten rechter, die, juist of niet juist, zijn wil nu eenmaal feitelijk kan opleggen — de positie van het college is in zulke zaken niet te vergelijken met die van den Hoogen Raad of die van het Hof zelf in de europeesche procedure. En juist *omdat* het Hof zoo zelden vragen van inlandsch recht te beantwoorden krijgt, mist het college ook het gezag van de deskundigheid op dit gebied — niet alleen dat zulks uit de jurisprudentie valt aan te toonen, maar het wordt reeds bewezen door het enkele feit, dat de leden van het Hof jaar in jaar uit practisch alleen het europeesche recht hanteeren en bestudeeren — en zelfs de bekwaamste juristen kunnen daarbij niet tevens goede leiders van de rechtspraak naar adatrecht blijven. Het Hof mist derhalve op dit punt gezag [1]), en zijn uitspraak kan geen aanleiding zijn tot wetswijziging. Het is noodig dat goed in te zien, de schijn is uiteraard anders; die schijn heeft de commissie, ten onrechte, tot haar invoeging van de woorden „met eenigen last bezwaard" geleid — woorden die weer geschrapt moeten worden.

c. Ten gevolge van de, door de commissie beproefde, samenvatting van het artikel is in het tweede lid met straf bedreigd hij, die met het oogmerk zich of een ander wederrechtelijk te bevoordeelen een stuk grond, dat tot zekerheid is gegeven of met credietverband is bezwaard, in deelbouw geeft. Die figuur is naar mij voorkomt ondenkbaar en mag daarom niet in het artikel blijven staan. Men kan niet tot zekerheid aangewezen grond „met het oogmerk zich of een ander wederrechtelijk te bevoordeelen" in deelbouw geven. Wie zijn grond met credietverband bezwaart of

---

1) De engelsch-amerikaansche wetenschap, die zich uiteraard veel meer dan de europeesch-vastelandsche met de theorie omtrent de beteekenis van vonnissen bezig houdt, zou niet aarzelen het hooggerechtshof als autoriteit voor inlandsche rechtszaken practisch uit te schakelen. WAMBAUGH, The study of cases, 3de druk, 1922 zegt op bl. 63: „again there are courts, whose opinions upon some subjects have much greater persuasive authority than their opinions upon others. An obvious objection lies against an opinion upon a question with which the court cannot be supposed to be familiar".

als zekerheid aanwijst mag dien grond niet blijvend of tijdelijk uit zijn vermogen laten weggaan, maar hij mag dien grond wel zelf bewerken; bewerking in deelbouw of in sewa voor één oogst (met achterafbetaling van den huurprijs) is nu met het zelf bewerken gelijk te stellen, niet met grond-transacties. Het adatrecht kent drie beschikkingshandelingen over grond: verkoop, verpanding en verhuur met vooruitbetaalden huurschat (djoeal lepas, djoeal gadé en djoeal tahoenan). Die djoeal-transacties zijn ten aanzien van tot zekerheid gestelden grond verboden. Daarnaast kan de grondbezitter een ander op zijn grond toelaten om dien grond te beplanten en af te oogsten, tegen betaling bij den oogst òf van een deel van het gewas (maron) òf van een som gelds (sewa) — er is weinig verschil tusschen zulke transacties en het doen bewerken van de sawah in loondienst — er is geenerlei bezwaar, dat de bezitter tot zekerheid aangewezen of met credietverband bezwaarden grond aldus doet bewerken — hij kan daarbij gelijk gezegd, niet het oogmerk hebben zich of een ander wederrechtelijk te bevoordeelen; zelfs indien deelbouw voor meer dan één oogst is toegestaan blijft hij in bijna alle rechtskringen na één oogst opzegbaar. Aangezien echter deelbouw voor langeren tijd niet geheel onbekend is (Bali), is voor de zekerheid ook hieraan toe te voegen „voor meer dan één oogst". Het tweede lid moet, om dit te bereiken, weer in tweeën worden gedeeld.

De boven onder *a, b* en *c* aangevoerde bezwaren kunnen worden opgeheven door onder 1e. van het commissie-ontwerp in te voegen het woord „verpandt" achter verruilt, en te schrappen de woorden „met eenigen last bezwaart", terwijl het 2de deel zou kunnen worden vervangen door de volgende twee leden:

2e. hij die met gelijk oogmerk een zaak als onder 1e. genoemd, die reeds is verpand of verhuurd zonder zijn wederpartijen daarvan in kennis te stellen verkoopt, verruilt, verpandt, voor schuld verbindt, in deelbouw geeft of verhuurt;

3e. hij die met gelijk oogmerk een zaak als onder 1e. genoemd, die reeds op eenerlei wijze voor schuld verbonden is zonder zijn wederpartijen daarvan in kennis te stellen, verkoopt, verruilt, verpandt, nogmaals voor schuld verbindt, voor meer dan een oogst in deelbouw geeft of verhuurt, dan wel tegen vooruit betaalden huurschat verhuurt.

3. Op blz. 169 van haar verslag noemt de commissie in het door haar ontworpen artikel 38 lid 4 de desa „of daarmede gelijkstandige gemeenschap", zulks uiteraard met het oog op de buitengewesten. Zij wil klaarblijkelijk aan de praktijk overlaten of bijvoorbeeld in Zuid-Sumatra de marga of de doesoen als met een desa gelijkstandig moet worden beschouwd. Wellicht zou hier meer zekerheid kunnen worden gebracht door den term inlandsche gemeente die door de commissie ook in artikel 4 van het reglement is gebruikt, te bezigen, dus: „ten behoeve van in éénzelfde inlandsche gemeente, of daarmee gelijkstandige gemeenschap wonende inlanders". Waar een inlandsche gemeente-ordonnantie is, weet men dan zeker wat bedoeld werd — in de andere gewesten kan men zoowel een dorp als een streekgemeenschap kiezen, al naar de structuur ter plaatse.

4. Op bl. 175 (en op bl. 184) van het verslag wordt een nieuw artikel 17 der regeling op het credietverband voorgesteld, waarin de onderlinge verhouding van verschillende schuldeischers voor wier schulden hetzelfde goed verbonden is, wordt vastgesteld. Het artikel luidt:

„(1) Verbinding van het goed voor schuld tot stand gekomen en in de daarvoor bestemde registers ingeschreven vóór den dag der vestiging van het credietverband heeft den voorrang boven dit laatste, tenzij het ter plaatse geldende adatrecht anders bepaalt.

(2) Hetzelfde geldt ten aanzien van de vóór den dag der vestiging van het credietverband tot stand gekomen en niet ingeschreven verbinding van het goed, indien het uiterlijk teeken van credietverband niet is geplaatst of het geplaatste teeken niet gedurende drie achtereenvolgende maanden in stand is gebleven". De commissie denkt daarbij in hoofdzaak aan verpanding doch spreekt alleen van „verbinding van het goed voor schuld". Gelijk boven onder 2 *a.* is betoogd moet grondverpanding afzonderlijk naast het verbinden voor schuld genoemd worden. Voorts moet dit artikel in verband worden gebracht met de boven onder III door mij voorgestelde 12 regelen op de zekerheidstelling. Daarvoor is noodig dat de slotzinsnede van lid 1 „tenzij het ter plaaste geldende adatrecht anders bepaalt" verdwijne. Immers de voorrang van de in dorpsregisters ingeschreven zekerheidstelling berust dan op die nieuwe ordonnantie en kan door het adatrecht niet

meer te niet worden gedaan. De verwijzing naar het adatrecht is trouwens in dit artikel weinig eigenaardig, omdat het credietverband niet in het adatrecht wortelt en nu ook moeilijk in dat recht een voorrang (of geen voorrang) van verpanding of zekerheidstelling boven credietverband kan gezocht worden. Voorts verdient het de voorkeur te eischen, dat die verpanding of zekerheidstelling *op* den dag van de vestiging van het credietverband nog behoorlijk in de registers *waren* ingeschreven, dan dat zij *vóór* dien dag *werden* ingeschreven. Indien de registers intusschen in het ongereede raken (een lang niet ondenkbaar geval) is de waarborg waarop artikel 17 steunt fictief geworden. Op de 12 regelen sluit dat ook beter aan. Artikel 17 leze men derhalve: „Verpanding van het goed en verbinding van het goed voor schuld, die in de daarvoor bestemde registers behoorlijk waren ingeschreven op den dag der vestiging van het credietverband, hebben den voorrang boven dit laatste.

(2) Hetzelfde geldt ten aanzien van de voor den dag der vestiging van het credietverband tot stand gekomen en niet ingeschreven verpanding van het goed, indien" enz.

In lid 2 kan worden volstaan met de verpanding te noemen; de niet ingeschreven zekerheid behoort nooit boven credietverband voorrang te hebben — dat ooit te erkennen zou juist in de hand werken hetgeen moet worden tegengegaan, een hypotheek zonder zelfs aanteekening in een dorpsregisters. De rechten van een pandnemer kunnen echter alleen in het bijzondere geval, dat hij het teeken drie maanden op den hem verpanden grond laat staan zonder zich te verzetten voor den credietverbandhouder wijken. Toch is dit reeds een ingrijpende maatregel — in een aantal van die duizenden gevallen per jaar van verpanding van grond met verhuur aan den pandgever kan het zeer goed voorkomen, dat de pandnemer niets van het teeken merkt. De maatregel is echter gerechtvaardigd, omdat hij aandrijft tot het zoeken van de medewerking der dorpshoofden bij verpanding met verhuur, en die geheele transactie door haar uiterlijke niet-waarneembaarheid nu eenmaal riskant is, en wijken moet voor behoorlijk geopenbaarde rechten.

5. In de, op bl. 178 van het commissie verslag geformuleerde uitzondering op het vervreemdingsverbod behoort in verband met

de ordonnantie van 19 Februari 1934 staatsblad No. 82 een kleine wijziging te worden gebracht aangezien van de Centrale Kas, die bij die ordonnantie werd opgeheven, geen sprake meer kan zijn. Men zal in plaats van „de als erkende vereenigingen georganiseerde volkscredietbanken die haar werkzaamheden verrichten onder contrôle van de centrale kas" moeten lezen: „de algemeene volkscredietbank".

6. In artikel 1 (op bl. 178) worden tusschen haakjes onder de uitzonderingen op de schulden, waarboven credietverband bevoorrecht zal zijn, genoemd: „de belastingvorderingen van den Lande voorzoover die boven hypotheek bevoorrecht zijn verklaard". Vooreerst is zulks in strijd met het tot dusver gevolgde stelsel, dat de bevoorrechting van de belastingschuld in de belastingverordeningen zelf wordt geregeld (vergl. ordonnantie op de inkomsten belasting (Stbl. 1932 No. 111) artikel 70 lid 2; vermogensbelasting (Stbl. 1932 No. 405) artikel 49 lid 2 enz.). Doch bovendien zijn die belastingvorderingen bevoorrecht verklaard boven hypotheek, die gevestigd is na den aanvang van het jaar, waarover de belasting verschuldigd is, behoudens een van overheidswege verleende verklaring. Met een algemeene formule „vorderingen voorzoover die boven hypotheek bevoorrecht zijn" zou daarom niet kunnen worden volstaan. Het beste is echter de vermelding der belastingvorderingen hier weg te laten en de regeling van haar verhouding tot credietverband eveneens aan de belastingordonnanties over te laten.

7. Artikel 2 lid 2 moet in beschouwing genomen worden in zijn verband met artikel 13 (bl. 178 en 181 van het verslag). Artikel 2 lid 2 bepaalt van ouds: „De goederen blijven daarmede (d.i. met het credietverband) belast in welke handen zij ook overgaan".

Nu heeft de commissie in artikel 13 een nieuwe gedachte ingevoerd, die aansluit op het inheemsch rechtsbewustzijn, volgens hetwelk tot zekerheid verbonden goed *in* het vermogen van den debiteur *behoort* te blijven —; in aansluiting daaraan verbiedt artikel 13 o.a. vervreemding van goed, waarop credietverband gevestigd is, tegen den wil van den verbandhouder.

Die vervreemding is echter niet verboden op straffe van nietigheid, maar zij kan slechts, volgens lid 3, niet tegen den verbandhouder worden ingeroepen. In zooverre bevat artikel 13 dus een

herhaling van artikel 2 lid 2; slechts met dit onderscheid, dat de wetgever in artikel 13 in het algemeen den rechtsplicht van den bezitter, het verbonden goed niet te vervreemden dan met schriftelijke vergunning van den verbandhouder vaststelt — doch de sanctie is geheel gelijk aan wat reeds in artikel 2 was voorgeschreven. Zou daarom reeds een samenvoeging van die beide voorschriften wenschelijk zijn, daaraan is te meer behoefte nu door de uitzonderingen van artikel 13 lid 1 in de woorden „behoudens het geval van gerechtelijke executie en met vergunning van den verbandhouder", onzekerheid is geschapen. Immers executoriale verkoop en verkoop met goedvinden van den verbandhouder vallen dan niet onder het verbod van lid 1 en mitsdien kunnen zulke verkoopen krachtens lid 3 tegen den verbandhouder *wel* worden ingeroepen — doch dat zou weer in strijd zijn met het voorschrift van artikel 2 lid 2.

De regeling van deze materie in artikel 2 lid 2 en artikel 13 lid 1 en 3 is dus niet geslaagd; de zaak stuit op velerlei moeilijkheid — zou men de vervreemdingen van met credietverband bezwaarden grond nietig verklaren, dan zou stellig een uitzondering voor executies moeten worden gemaakt en waarom moet den verbandhouder de bevoegdheid worden gegeven om een willigen verkoop van het met credietverband bezwaarde goed te verbieden, terwijl dat goed wel zou kunnen worden geëxecuteerd?

Het beste is lid 1 en lid 3 van artikel 13 te doen vervallen, waardoor mede bezwaren tegen het in lid 1 verbieden van verhuur en in deelbouw geven voorbijgegaan kunnen worden (zie boven 2 *c*).

Lid 2 van artikel 13 luidt in het commissie voorstel aldus: „(2) Het mag, zelfs met toestemming van den verbandhouder niet met recht van wederinkoop worden verkocht, verpand, met een tweede credietverband bezwaard of op andere wijze voor schuld verbonden worden". Dit voorschrift zou als lid 1 van artikel 13 aldus kunnen worden geformuleerd:

„(1) Een met credietverband bezwaard goed mag niet worden verpand, met een tweede credietverband bezwaard of op andere wijze voor schuld verbonden worden".

Nu dit voorschrift zelfstandig komt te staan, behoeft niet uitdrukkelijk te worden gezegd dat de verpanding enzoovoorts „zelfs

ondanks toestemming van den verbandhouder" verboden is. De term verkoop met beding van wederinkoop behoort door den wetgever ten opzichte van inlandsche gronden niet te worden gebruikt. Naar adatrecht is er slechts één transactie van dezen aard mogelijk, die in het hollandsch met *verpanding* moet worden weergegeven; daarnaast bestaat niet als iets aparts „verkoop met beding van wederinkoop" dat is slechts een gebrekkige aanduiding van *verpanding;* die gebrekkige aanduiding mag naast de goede benaming niet in een wetsartikel voorkomen. Lid 4 van artikel 13 kan onveranderd als lid 2 op het boven nieuw geformuleerde eerste lid volgen.

8. Artikel 13*a* behelst het voorschrift waarover boven bl. 20 reeds in verband met de zekerheidstelling gesproken werd.

Ook voor het credietverband zou het beter zijn het recht op betalen en afbetalen zonder eenige restrictie aan den debiteur toe te kennen; hij is de zwakke partij, het opleggen van de verplichting een maand te voren het plan tot afbetaling kenbaar te maken, ontneemt practisch alle werking aan dit artikel ten opzichte van een inheemschen debiteur en de crediteur kan door zulk een afbetaling in het geheel niet worden geschaad, indien men ook hier voorschrijft, dat bij zulk een vervroegde afbetaling tegen een uitdrukkelijk beding in, een maand extra-rente moet worden betaald. Dit artikel zou derhalve kunnen luiden: „De schuldenaar is tot betaling en tot gedeeltelijke afbetaling van zijn schuld steeds bevoegd ook al werd bij de overeenkomst een daarmee strijdig beding gemaakt; in dat laatste geval is hij echter verplicht over de afbetaalde som een maand extra-rente te betalen".

Mocht men echter dien termijn van een maand willen handhaven dan zou artikel 13*a* zooals het thans door de commissie ontworpen is toch in elk geval te algemeen werken; men kan uit die bepaling in haar huidigen vorm — ook al was dat klaarblijkelijk niet de bedoeling der commissie — lezen, dat de aanzegging der betaling en afbetaling een maand te voren geschieden moet, ook al zou de overeenkomst van partijen zich niet tegen dadelijke afbetalingen verzetten. Het artikel zou in elk geval beperkt moeten blijven tot de gevallen, waarin *de overeenkomst* betaling of afbetaling *niet* zou toelaten — in *die* gevallen kan men dan desnoods de aan-

zegging een maand te voren eischen; de redactie van het artikel moet dan echter geheel worden veranderd.

9. In het, door de commissie onveranderd gelaten artikel 3 lid 2 van het Reglement op het vestigen van credietverband (bl. 193) worden opgenoemd zij, die bij de vestiging worden vertegenwoordigd o.a. „ingevolge het volksrecht". Daartoe behooren ook „minderjarigen". Nu zijn echter inlanders krachtens staatsblad 1931 no. 54 „minderjarig" zoolang zij den vollen leeftijd van één en twintig jaar nog niet hebben bereikt (indien zij niet eerder in het huwelijk zijn getreden). Dat woord (in wettelijke bepalingen gebruikt) duidt echter geenszins aan inlanders, die wegens hun jeugdigen leeftijd burgerrechtelijken bijstand behoeven; daarvoor wordt in de wetgeving (zie staatsblad no. 53, hoofdstuk II) de term *onvolwassene* gebezigd. Opzettelijk zijn die twee dingen geheel van elkaar los gemaakt. Het kan zich toch zeer goed voordoen, dat een „minderjarige" inlander naar adatrecht volkomen bevoegd is zelfstandig rechtshandelingen te verrichten, zoodat er geen vertegenwoordiger naar adatrecht is. Hetzelfde is het geval met getrouwde vrouwen, die eveneens naar adatrecht zelfstandig in en buiten rechte mogen optreden. Het is daarom onjuist, die beide groepen: minderjarigen en getrouwde vrouwen op één lijn te stellen met rechtspersonen, afwezigen enz. die uit den aard der zaak *steeds moeten* worden vertegenwoordigd. Het artikel maakt onmiskenbaar den indruk, dat ook volwassen „minderjarige" inlanders en inheemsche getrouwde vrouwen *moeten* worden vertegenwoordigd. Men *kan* wel redeneeren „indien het recht geen vertegenwoordiger aanwijst, mogen zij dus zelfstandig optreden", doch het is zeer noodig dat het reglement zulks zelf nadrukkelijk zegt en het niet overlaat aan de redeneerkunst van hen, die met zijn toepassing zijn belast. De commissie heeft voorts niet toegelicht, waarom zij in de ordonnantie van adatrecht spreekt en hier volksrecht liet staan — ook hier behoort de term adatrecht te worden gebezigd. Om die redenen worde lid 2 van artikel 3 gelezen:

„(2) Zedelijke lichamen, naamlooze vennootschappen, Inlandsche gemeenten, families of andere burgerlijke gemeenschappen, onder curateele gestelden en afwezigen worden vertegenwoordigd door den persoon of de personen, die krachtens de statuten dan

wel ingevolge de wettelijke bepalingen of het adatrecht daartoe aangewezen zijn. Niet tot de inlandsche bevolking behoorende getrouwde vrouwen en minderjarigen worden door hen, die ingevolge wettelijke bepaling —, tot de inlandsche bevolking behoorende onvolwassenen door hen die ingevolge wettelijke bepaling of adatrecht daartoe aangewezen zijn".

Met het oog op staatsblad 1931 no. 53, hoofdstuk II moeten ten aanzien van onvolwassen inlanders ook wettelijke bepalingen worden genoemd. De getrouwde vrouw behoeft binnen den kring van haar rechtsbevoegdheid naar adatrecht nooit te worden vertegenwoordigd.

V. *Slotsom.*

De opdracht aan de commissie voor de inlandsche hypotheek op 11 Mei 1931 verleend, wortelde in het juiste besef, dat de huidige toestand ten aanzien van geldleening met goederen tot zekerheid onder de inlandsche bevolking onbevredigend is.

De adatrechtelijke grondverpanding is voor niet-inlandsche geldgevers practisch geheel uitgesloten; de adatrechtelijke zekerheidstelling verschaft te weinig „zekerheid"; het credietverband is alleen opengesteld voor volksbanken en de bank National Indonesia. Toch wordt er in zeer ruime mate crediet verstrekt, waarbij in schijnhandelingen en hooge rente compensatie wordt gezocht tegen het ontbreken van een regelmatige zekerheid. Er is een gerechtvaardigd verlangen naar meer rechtszekerheid, naar meer ordening.

De commissie heeft in haar wetsvoorstel een wel overwogen en mijns inziens met de boven door mij voorgestelde amendementen geheel te aanvaarden verruiming gegeven aan het credietverband; zij is voorzichtig geweest in het stellen van de grenzen van het verruimde gebied en bescheiden in haar eigen waardeering van die omgrenzing, waar zij in artikel 39 heroverweging daarvan na vijf jaar dwingend voorschrijft. Met vertrouwen mag de proef worden genomen, in welken omvang van het credietverband in den vorm, dien het van de commissie gekregen heeft, zal worden gebruik gemaakt. Gelijk echter boven (onder II) uitvoerig is betoogd, is het eenige doch ernstige bezwaar tegen het commissie voorstel — een bezwaar, dat de commissie zelf voelt en betreurt —

dat het scheppen van de verruimde gelegenheid tot credietverband afsnijdt, althans zeer ernstig bedreigt, een mogelijke ontwikkeling van de rechtszorg der dorpshoofden op Java en Madoera ook ten aanzien van zekerheidstelling van grond.

Daarom moet *onafscheidelijk* van de door de commissie voorgestelde verbetering van de wettelijke regeling van het credietverband een ordonnantie worden in werking gebracht, die de mogelijkheid openstelt voor een op zich zelf gewenschte ontwikkeling der adatrechtelijke zekerheidstelling, en die voor die ontwikkeling den grondslag verschaft. Op zich zelf moge dat instituut in de voorgestelde regeling nog zeer riskant gebleven zijn en daarom toch blijken weinig te zullen worden begeerd, dat moet geheel aan de praktijk worden overgelaten — het punt, waarop het aankomt, is, dat de *mogelijkheid* van ontwikkeling tot een behoorlijke zekerheid verschaffend instituut niet is afgesneden, maar geopend.

Het is een zeer gunstige omstandigheid, dat het nieuwe, verruimde credietverband als het ware in concurrentie zal treden met de nieuwe mogelijkheid zekerheid met voorrang en zaaksgevolg te vestigen; gunstig zoowel voor het credietverband als voor de zekerheidstelling. Immers het is aan den eenen kant nog zeer onzeker in hoeverre het credietverband inderdaad in de bestaande behoefte zal blijken te voorzien — gegeven de daarvoor vereischte formaliteiten en het daarvoor beschikbare personeel, terwijl het aan den anderen kant volkomen onzeker is in hoeverre van de gelegenheid, zekerheidstellingen in dorpsregisters in te schrijven zal worden gebruikt gemaakt. Er is tusschen beide een zekere wisselwerking te verwachten: hoe meer het credietverband voldoet, hoe minder aandrang er zijn zal de zekerheidstelling te verbeteren en omgekeerd.

Van de beide regelingen te samen mag een heilzame werking worden verwacht; zij trachten te geven hetgeen de inheemsche maatschappij op het stuk van hypotheek thans behoeft en kan verdragen.

Het werk van Melchior Treub na 25 jaren,

door

Dr. V. J. KONINGSBERGER.

Het spreekt vanzelf, dat in tijden als deze, waarin op elk gebied moet worden bezuinigd, ook het nog jonge natuurwetenschappelijk onderzoek in Nederlandsch-Indië niet ongemoeid kan worden gelaten. Deze stelling zij vooropgesteld; het zou niet aangaan de wetenschap als een heilig huisje te beschouwen, terwijl tal van nuttige en zelfs noodzakelijke zaken en instellingen aan sterke inkrimping onderhevig zijn.

Zoo zijn zoowel zij, die de beteekenis van natuurwetenschappelijk onderzoek inzien, als de beoefenaren dier wetenschap zelf door den nood gedwongen hun medewerking aan een vèrgaande besnoeiing te verleenen. Zij zien daarbij in wat deze tijden voor de toekomst moeten beteekenen en trachten daarmede rekening te houden. In tegenstelling met de beoefenaren der humaniora ligt voor den natuuronderzoeker de wetenschap in het gebied van het nog onbekende, van dat, wat wij nog niet weten. Hij is werkzaam op het grensgebied van de menschelijke kennis en tracht hetgeen daar buiten valt te verkennen en zoo mogelijk te ontginnen. Stopzetting van dien arbeid beteekent een terugtrekken der voorposten; stilstand een prijsgeven van gewonnen terrein, dat weldra weer door onkruid wordt overwoekerd, zoodat de paden worden uitgewischt. Het is duidelijk, dat deze stilstand in werkelijkheid een relatieve achteruitgang beteekent, die zich in hoofdzaak pas op latere generaties zal wreken. Zij, die dit inzien, leveren in hun bezuinigingsarbeid geen gevaar op; weloverwogen zullen zij daarbij te werk gaan, teneinde te voorkomen dat het nageslacht in de situatie geraakt, die SPENGLER schildert als de plicht om stand te houden op de verloren post, zonder hoop, zonder redding.

Standhouden als die Romeinsche soldaat, wiens gebeente men heeft gevonden voor een poort in Pompeii en die stierf, omdat men bij het uitbreken van den Vesuvius had vergeten hem af te lossen [1]).

De groote meerderheid der menschheid staat echter geheel anders tegenover de wetenschap; zij ziet het nut en de beteekenis daarvan niet of onvoldoende in. Dit geldt niet alleen voor de groote massa, integendeel, bij velen, die zich uit hoofde van hun maatschappelijke positie of academischen graad rekenen tot het intellectueel betere gedeelte der samenleving, is het natuuronderzoek hoogst impopulair. Zij komen in hun wereldbeschouwing nog niet veel verder dan HOMERUS en achten het nutteloos voor den mensch om zich te bemoeien met de op den Olympus ontworpen wetten, die juist erop gemaakt worden om eeuwig in wolken te blijven gehuld. Voor „Spielerei", die zich wetenschap noemt, geen belangstelling, geen geld!

Nog zeer kort geleden verhaalde op Java een zeer hoog geplaatste autoriteit aan een buitenlandschen geleerde, hoe de tegenwoordige crisis in de suikerindustrie eigenlijk geheel aan de botanici is toe te schrijven, doordat hun hoog produceerende rietsoorten het product onverkoopbaar hadden gemaakt. Nu is deze paradoxale stelling wel zeer gemakkelijk te weerleggen. Zoowel door een veel hooger product per hectare, als door een zeer goedkoope voorziening in plantmateriaal (resistentie tegen sereh-ziekte), als door het bestand zijn tegen een veel extensievere cultuurwijze, is de kostprijs der suiker op Java sedert het verbouwen der rietsoort 2878 POJ met minstens 40% gedaald. Men vrage zich af, wat zonder deze daling thans van de suikerindustrie hier te lande zou zijn overgebleven! Indien de nieuwe rietsoort iets met deze crisis te maken heeft, dan zijn daarvan zeker niet de botanici, die haar wisten te verkrijgen, de schuld. Want niet zij zijn het geweest, die zonder rekening te houden met een productievermeerdering van ruim 25% per hectare, ook het beplante areaal nog met ruim 10% uitbreidden, meerendeels met grond, waarop de oudere rietsoorten weigerden te groeien. Niet zij deden op deze wijze den Java-oogst in enkele jaren van 2 tot 3 miljoen ton stijgen!

1) OSWALD SPENGLER: Der Mensch und die Technik, 1392. p. 89.

Intusschen is dit voorbeeld aan de beoordeeling van Proefstationswerk, dus aan de toegepaste wetenschap ontleend en het is niet daarover, dat ik het in de eerste plaats wil hebben. Het gevaar van de huidige situatie schuilt dieper; het zit in de mate, waarin het exacte, het z.g. „vrije" wetenschappelijke onderzoek in het gedrang is geraakt.

Het ligt in den aard der dingen, dat men over de situatie, waarin een ander verkeert, een beter en objectiever oordeel heeft dan over zijn eigen positie. De leider van een wetenschappelijke instelling wordt tegenwoordig dusdanig geabsorbeerd door bezuinigingskwesties, door berekeningen hoe de laatste guldens te vinden voor het afsluiten van een onderzoek, door puzzles hoe eenvoudig schrijfwerk en routine-berekeningen niet te doen uitvoeren door de daarvoor te hoog betaalde en met ander werk overladen onderzoekers zelf, dat hij nauwelijks gelegenheid vindt om zich rekenschap te geven hoe ver zijn instelling lang de glibberige helling naar de afbraak is afgegleden. Slechts bij het opslaan van oude jaarverslagen en wanneer hij de ontbrekende resultaten noodig heeft van ontijdig stopgezette onderzoekingen, realiseert hij met schrik de snelheid, waarmee dat proces zich voltrekt. Anders is het, wanneer hij van tijd tot tijd andere instellingen bezoekt. Hij heeft het beeld van een vorig bezoek vastgehouden en leest als deskundige den status quo als van een peilglas af. Wie als natuuronderzoeker aldus nu en dan het centrum der Indische biologische wetenschap, 's Lands Plantentuin te Buitenzorg, bezoekt, zal slechts kunnen constateeren, dat het vernietigingswerk zich daar in een angstwekkend tempo voltrekt of liever: voltrokken heeft.

Er is door alleszins bekwame mannen reeds veel hierover geschreven en herhaaldelijk is ertegen gewaarschuwd, doch het heeft niet mogen baten. Ik maak mij geen illusies, dat beschouwingen van mijn kant de situatie nog zouden kunnen redden. Slechts wil ik een poging wagen aan te toonen, dat men in dit geval sedert jaren een verkeerden weg heeft bewandeld en uiteindelijk vernield heeft, wat in stand gehouden had moeten worden. Dit kan onder meer nog aan andere instellingen ten goede komen, ook al vertegenwoordigen zij belangen van andere, kleinere orde dan met 's Lands Plantentuin het geval is geweest. Tot die poging acht ik mij geroepen, omdat ik, na tien jaren van werk-

zaamheid in de toegepaste wetenschap teruggeroepen naar de exacte, aanleiding had mijn indrukken voor mij zelf samen te vatten en mij over dat geheel te bezinnen.

Voor de toegepaste wetenschap als zoodanig is het relatief geen slechte tijd, ook al komt zij plaatselijk in het gedrang, bijv. waar zij beoefend wordt ten behoeve van cultures, die in een hachelijke positie verkeeren. In het algemeen verwacht het publiek van het toegepaste onderzoek uitkomsten, die van direct economisch belang kunnen zijn, en in zulke gevallen is men zelfs geneigd tot uitbreiding van de werkzaamheden over te gaan.

Het is echter de vraag of men op deze wijze werkelijk verder komt. Hij, die uit ervaring het toegepaste onderzoek kent, zal deze vraag ontkennend beantwoorden. Deze soort wetenschap is namelijk iets secundairs en is afgeleid van de exacte wetenschap. Waar de laatste in gebreke blijft, mist het toegepaste onderzoek zijn basis. Voor den insider is het angstwekkend, wanneer hij er zich rekenschap van geeft, hoe ver de constructies van de toegepaste wetenschap veelal overhangen boven den neveligen afgrond van het nietweten. Misschien voelde men dat het sterkst bij een instelling als het Suikerproefstation, dat door de organisatie van PH. VAN HARREVELD op toegepast gebied voor de wereld een voorbeeld werd. Hier waren het de belanghebbenden bij de industrie zelf, die ten slotte aandrongen op de uitbreiding van zuiver wetenschappelijk onderzoek, dat ook nu nog niet werd prijsgegeven.

Maar ook elders zijn voorbeelden te vinden. Op grond van deductieve redeneering werd een halve eeuw geleden in Europa door de meest gezaghebbenden op botanisch gebied de meening verkondigd, dat de kwaliteit van thee beter zou worden bij ochtendpluk dan bij middagpluk. Zonder eenig experimenteel onderzoek werd gedacht, dat de koolhydraten, die zich overdag in het blad vormen en des nachts worden afgevoerd, de fermentatie ongunstig zouden beïnvloeden. Op grond van deze meening werd al die jaren op Java algemeen aan ochtendpluk de voorkeur gegeven, totdat men zeer onlangs aan het Proefstation West-Java eenige orienteerende proeven nam, die als voorloopig resultaat juist het omgekeerde aantoonden van wat men verwacht had. Thans is dus eindelijk het inzicht verkregen, dat men van dit alles hoegenaamd niets afweet en zonder exact onderzoek nooit iets af zal weten.

Men geeft liever jaarlijks tonnen gouds uit aan het met, door de toegepaste wetenschap als deugdelijk bevonden, middelen bestrijden van periodiek optredende insectenplagen dan een veel minder kostbaar exact onderzoek te bekostigen naar de physiologische en biologische factoren, waarin de wortel van het kwaad moet schuilen. Maar toch voor de toegepaste („angewandte") wetenschap is het relatief geen slechte tijd!

Althans niet in vergelijking met de exacte of de „vrije" („abgewandte") wetenschap. Wat beteekent hier „vrij"? De vrije wetenschap wordt beoefend om haarszelfs wille; zij komt voort uit den innerlijken drang te leeren weten, wat men nog niet weet. Om niet misverstaan te worden, zou ik hierin duidelijk twee richtingen willen onderscheiden, waarbij ik mij van een beeld wil bedienen, eens gebruikt door iemand, die jaren geleden een leidende rol in de wetenschappelijke wereld in Indië vervulde. De beoefenaren der wetenschap wil ik in twee categorieën indeelen. De gedachtenwereld van beide groepen kan men zich begrensd denken door twee lijnen, de gedachtengang in hun levenswerk wordt bepaald door den loop dier lijnen: bij de eene groep convergeeren ze, bij de andere divergeeren ze.

De eerste groep omvat hen, die na een min of meer algemeen natuurwetenschappelijke opleiding uit de geboden stof gaan schiften en kiezen om zich tenslotte geheel in een sterk gespecialiseerde richting verder te ontwikkelen. Het is niet te ontkennen, dat ook deze aanleg groote mannen kan voortbrengen. Heel dikwijls is dat echter niet zoo. Van vrije wetenschap is hier slechts in naam sprake, in werkelijkheid is deze onderzoeker bevangen in de bekrompenheid van het enge gebied, waarop hij zich thuis voelt; zijn belangstelling voor al het andere gaat verloren. Dit alles getuigt niet van ruimheid van geest en vaak gaat overschatting van eigen belangrijkheid samen met miskenning van de beteekenis van het werk van anderen. In hun geborneerd zijn kan dan voor hen slechts Wetenschap zijn, wat onder geen voorwaarde ooit van eenig practisch belang voor de menschheid kan worden; voor hen is bijv. physiologisch onderzoek verricht aan een cultuurplant, al is het van fundamenteel botanisch belang, geen wetenschappelijk werk, wat het wel zou zijn, indien een waardeloos onkruid het voorwerp van het onderzoek zou zijn geweest. Het

is deze mentaliteit, die in deze tijden aan de wetenschap over de geheele wereld en zeker óók te Buitenzorg onnoemlijke schade heeft berokkend. Ik zou het zeker niet betreuren, indien zij, met wat zij ten val bracht, zelf voor goed ten onder ging.

De tweede groep zijn zij, die tijdens en na hun universitaire studie met een zich steeds verbreedende belangstelling belanden op het onafzienbare gebied van het onbekende, waarin zij, naar aanleg en omstandigheden, de vraagstukken voor het grijpen hebben. Slechts zeer enkelen is het gegeven een deel van dit gebied in bepaalde voorstellingen vast te leggen, zooals DE VRIES deed met zijn intracellulaire pangenesis-theorie, WEGENER met zijn theorie over de verschuiving der continenten, LORENTZ met zijn transformatie-theorie en misschien slaagde het genie van EINSTEIN erin een veel grooter gebied in beeld te brengen. Ik noem deze voorbeelden, omdat niemand de geweldige beteekenis zal ontkennen, die het werk van dergelijke mannen voor de ontwikkeling der menschheid heeft. Indien in deze tijden de eerste totale zonéclips ware gevallen, die gelegenheid zou hebben geboden de tijd-ruimte conceptie volgens de algemeene relativiteitstheorie te toetsen, dan had men de voor de expedities benoodigde bedragen ook nù zeker bij elkaar gekregen.

Vanzelfsprekend is niet elke natuuronderzoeker, al is zijn geest in principe ten opzichte van zijn materie van onderzoek ook op overeenkomstige wijze georienteerd, in staat ook maar bij benadering een dergelijk niveau te bereiken. En dat is maar gelukkig ook, want er is inderdaad ook ontzaglijk veel détailwerk te doen. Doch dan rijst bij de buitenstaanders onmiddellijk weer de vraag naar het nut van dergelijk onderzoek. In een ander verband memoreerde een mijner tijdgenooten [1]) onlangs de wedervraag, die FARADAY op die vraag stelde, toen hij den invloed ontdekt had, dien een electrischen stroom uitoefent op een magneetnaald: „Sir, do you know the use of a new born baby?" Het geesteskind van FARADAY werd de vader van de geheele electrotechniek.

De onderzoekers uit deze groep zijn in hun eigen werk uiteraard ook gespecialiseerd, maar zij zullen trachten op een breede basis georienteerd te blijven en voeling te houden met de groote

1) G. L. FUNKE: De artiest in den natuuronderzoeker (Vakblad voor Biologen, *15*, p. 89, 1934).

vraagstukken op ander gebied. Zij zullen daarbij automatisch vaak onderwerpen in onderzoek nemen, die van algemeen wetenschappelijk belang zijn, en bij hun vrijheid toch weinig gevaar loopen in het lokkend zoeklicht van eigen persoonlijke liefhebberij te vliegen. Het is uit deze categorie, waaruit in de eerste plaats de leiders van wetenschappelijke instellingen moeten voortkomen, al moeten zij dan vaak hun eigen onderzoek daarvoor opofferen.

Zonder eenigen twijfel was MELCHIOR TREUB in Nederlandsch-Indië de grootste onder de leiders, die deze groep van natuuronderzoekers ooit heeft opgeleverd. Aan zijn eminente talenten als botanicus paarde TREUB eigenschappen van geest en karakter, die hem in staat stelden het heele gebied van exact èn van toegepast onderzoek in Indië in zijn geheel te overzien. Met groote scherpzinnigheid en intuïtie zag hij in, op welke punten de toegepaste wetenschap den steun van de exacte van noode had. Onder zijn leiding was aan het door hem opgerichte Departement van Landbouw een voortdurende wisselwerking tusschen- en een harmonische ontwikkeling van beide richtingen verzekerd. Tegen den door TREUB ontworpen opzet is slechts één bezwaar aan te voeren, namelijk, dat alleen een TREUB in staat was het geheel te leiden, en het is de vraag, of dat ook bij den lateren uitgroei wel zoo had kunnen blijven.

Na TREUB'S heengaan (1909) heeft men echter om andere redenen opzettelijk een scheiding aangebracht tusschen toegepaste en exacte wetenschapsbeoefening. Men heeft daarbij waarschijnlijk organisatievormen uit Europa voor den geest gehad. Landbouw, veeteelt en visscherij met eigen voorlichtingsorganen en los daarvan in Europa de instellingen, waar de exacte wetenschap wordt beoefend, namelijk Universiteiten en Hoogescholen. Heel diep kan men echter, wat het laatste betreft, niet over de zaak hebben nagedacht. De Plantentuin, die hier na eenige jaren als de instelling voor de zuivere wetenschap werd aangewezen, is in geen enkel opzicht met een instelling voor Hooger Onderwijs te vergelijken. Zijn taak en dus ook zijn arbeidsveld is een geheel ander. Heeft men er ooit over nagedacht, wat hier onder zuivere wetenschap moest worden verstaan? Men ontkomt niet aan den indruk, dat dit een woord was „wo Begriff fehlte", uitgezonderd bij de weinigen, die TREUB in zijn streven, waarmee hij zijn tijd ver

vooruit was, begrepen. Het verzuim, dat men geen nadere omschrijving gaf van de taak van den Plantentuin, viel in de eerste jaren niet op, doordat de leiding daarvan bij een dier weinigen berustte, en zoolang bleef de Directeur van 's Lands Plantentuin ook de tweede man aan het Departement, die bij ontstentenis het Departementshoofd verving.

Intusschen breidden aan het Departement de instellingen voor toegepaste wetenschap zich zeer sterk uit; zonder éénhoofdige organisatorische leiding moest het contact tusschen den Plantentuin en die instellingen geleidelijk zwakker worden. Het ging geheel verloren, toen de leiding van den Plantentuin haar taak uitsluitend zocht in eigen onderzoekingen, die buiten eenig verband stonden met het practische leven. Zij was in de keuze dezer taak uiteraard geheel vrij, want eenige aanwijzing of taakomschrijving was niet gegeven. Het zij dan ook verre van mij het verrichten van dergelijke onderzoekingen als zoodanig te veroordeelen, slechts betreur ik het, dat men 25 jaren geleden de verdere ontwikkeling van den Plantentuin als wetenschappelijke instelling geheel aan haar eigen lot heeft overgelaten. Want daardoor was het mogelijk, dat het aan 's Lands Plantentuin verrichte onderzoek zich uitsluitend ging bewegen in een richting, waarvan het volkomen begrijpelijk is, dat men daar thans geen gelden meer voor beschikbaar stelt.

Dit alles is te meer te betreuren, indien men zich indenkt, hoe het had kunnen zijn. Indien men, zooals TREUB deed, voeling had gehouden met de instellingen van toegepast onderzoek, dan had men geweten, dat er tal van zuiver botanische vraagstukken zijn, waarvan de bestudeering door de Proefstations als dringende noodzaak wordt gevoeld, problemen, waarin voor het toegepaste onderzoek elke exacte basis nog ontbreekt. Enkele grepen uit de vele: een studie naar het regeneratievermogen bij planten, van eminente beteekenis o.a. in verband met vegetatieve vermenigvuldiging (enten en oculeeren) van overjarige gewassen, met de wortelvorming, met den invloed van pluk en snoei bij de thee; een onderzoek naar de koolzuurassimilatie in de tropen, naar de kiemingsphysiologie, naar de periodiciteitsverschijnselen in verband met bloei (koffie) en bladrui (Hevea). Eenige kennis omtrent het ontstaan en de physiologische beteekenis van alkaloïden,

aetherische oliën en pharmaceutisch belangrijke stoffen ontbreekt geheel. Zoo zou ik door kunnen gaan. Aan niets van dit alles is sedert jaren door den Plantentuin eenige aandacht besteed. Slechts op phytochemisch gebied was sedert eenige jaren, op aandrang van de Medische Faculteit, opnieuw het onderzoek hervat. Men achtte het echter een verstandige bezuiniging, dit laboratorium naar een anderen tak van dienst over te brengen, stellig in de hoop, dat het thans toegepast, dus snel resultaten afwerpend, onderzoek zal worden, ook al ontbreekt iedere basiskennis, die slechts in samenwerking met een physioloog verworven had kunnen worden.

Wat is van den toestand, zooals deze nu geworden is, het gevolg? Dat men aan de Proefstations, die zonder uitbreiding van hun basis-, dus van exacte, kennis volkomen vastliepen, zelf zuiver wetenschappelijke onderzoekingen moest gaan entameeren. Om mij tot de plantenphysiologie te beperken: de Rubber stichtte een physiologiefonds, het Suikerproefstation stelde een physioloog aan, het Algemeen Proefstation voor den Landbouw volgde en het Proefstation West-Java staat voor tal van vraagstukken bij de theecultuur, die het zonder physioloog niet kan oplossen. Ik wil geen oogenblik beweren, dat deze speciale physiologische onderzoekingen overbodig zouden zijn geweest, indien de Plantentuin zijn taak anders had opgevat. Doch zeker staat het vast, dat de proefstationsphysiologen op een heel ander niveau hun bijzondere onderzoekingen hadden kunnen opzetten, indien zij over eenige fundamenteele resultaten van algemeen botanischen aard hadden beschikt. Het verzamelen van zulke algemeene kennis ligt niet op den weg der Proefstations, die tenslotte voor één of enkele afzonderlijke cultures hebben te werken.

Zoo dreigt men thans te verzinken in het moeras, waarin mede datgene zou verdwijnen, wat komende generaties met recht in onze nalatenschap mogen verwachten: een wetenschappelijke basis, waarop zij verder kunnen bouwen. Het heeft er allen schijn van, dat men thans de beteekenis, die de Plantentuin behoort te hebben, niet inziet, omdat hij helaas in latere jaren aan beteekenis inboette. Men geraakt aldus in een vicieuzen cirkel: de Plantentuin heeft de boven bedoelde basis-kennis niet aangevuld, daarom wordt er nu zoo veel mogelijk op bezuinigd en omdat aan den

Plantentuin zoo sterk wordt afgebroken, zal hij straks geen basis meer kunnen geven. Ik kan mij voorstellen, dat — hoe noodzakelijk zulks mijns inziens ook is — het onder de gegeven omstandigheden onmogelijk is, dadelijk terug te keeren op den te vroeg verlaten, door TREUB aangegeven weg, maar zooals de zaken op het oogenblik loopen maakt men zulk een terugkeer ook in de toekomst onmogelijk.

De tragiek van het geval spreekt het duidelijkst, wanneer men te Buitenzorg langs het leege TREUB-laboratorium loopt, waarvan eenmaal die basisonderzoekingen werden verwacht. Als schrijnende spot doet de rede aan, juist 20 jaar geleden bij de opening van dit laboratorium uitgesproken door den toenmaligen Directeur van 's Lands Plantentuin [1]): „Horrea replenda": de te vullen (wetenschappelijke) voorraadschuren! Bittere ironie, wanneer men het heden vergelijkt met het denken en streven van TREUB, in die korte toespraak met bezieling en vereering geteekend.

Uit de donkere hal van het leege laboratoriumgebouw licht slechts het wit-marmeren borstbeeld op van hem, wiens naam het draagt; symbool van den grooten geest, die over de wetenschap blijft lichten, over de ruïnes heen van zijn eigen werk en van de nationale eer, die wij *nog steeds* aan TREUB'S nagedachtenis verschuldig zijn.

Pasoeroean, 23 Maart 1934.

---

1) J. C. KONINGSBERGER: „Horrea replenda". Toespraak gehouden bij de opening van het TREUB-laboratorium te Buitenzorg op 4 Mei 1914.

Economische ontwikkelingen in de Vereenigde Staten gedurende 1922=1929 als achtergrond van de thans gevolgde experimenteele politiek,

door

Dr. R. E. Smits.

„We must not permit the present unhappy state of the world and the present flux of bewildered political opinion to be capitalized by those who advocate new and untested economic theories in the making of hazardous experiments. This sick economic world of ours is a patient in a hospital, not a subject for experimentation in a laboratory..... In medicine, when radical new measures are proposed it is at least the common practice to try them out on animals first, and then, after long and careful experimentation, to try them out tentatively on human beings. We must certainly ask the new schools of economic practitioners to try things out on a small scale first, tentatively and cautiously, before they ask us to transform the whole economic system radically".

B. M. Anderson Jr. 9/6-'33.

Nog nimmer hebben de economische paragrafen van het „platform", waarmede een Amerikaansch President aan het bewind kwam, een zoo enorm verschil met diens feitelijke economische politiek aangetoond als bij de jongste wijziging van de „Administration" het geval is geweest.

Toen in October/November 1932 de groote verkiezingsstrijd gestreden werd, welke tenslotte na eene reeks van jaren van republikeinsch regiem de democraten weder aan het bewind bracht, hadden drie jaren van met de rest van de wereld gedeelde crisis in de Vereenigde Staten geleidelijk het besef doen groeien, dat

hare „splendid isolation", althans op economisch terrein, meer schijn dan wezen was, en dat zelfs „God's Own Country" met zijn zeer groote natuurlijke hulpbronnen geen „prosperity" kon handhaven, indien in de rest van de wereld armoede heerschte. Meer en meer tot economisch oordeel bevoegde Amerikanen hadden erop gewezen, dat alle buitenlandsche handel en credietverstrekking tenslotte slechts beteekende: ruil van goederen, in eerstgenoemd geval: van tegenwoordige tegen tegenwoordige, in laatstgenoemd geval: van tegenwoordige (voor het leenbedrag) tegen toekomstige (voor rentebetaling en aflossing), zoodat derhalve handhaving van den goederen*export*, waarvan bepaalde deelen van het Amerikaansche economisch leven nu eenmaal in belangrijke mate afhankelijk waren en zijn, op den duur slechts dàn zou kunnen plaats vinden, indien men goederen*import* in Amerika niet volkomen onmogelijk maakte. Reeds in de laatste regeeringsjaren van HOOVER was het ook voor vele Amerikanen duidelijk geworden, dat de Vereenigde Staten bij den economischen gang van zaken in Europa een niet te verwaarloozen belang hadden en de poging van President HOOVER tot bezwering van de credietcrisis in Duitschland, midden 1931, kon dan ook terecht als eene uiting van dit groeiend inzicht worden beschouwd. Mèt het Europeesch schuldenprobleem kwam echter ook het tarievenvraagstuk op den voorgrond en daarmede tevens dat groote complex van oogenblikkelijke belangen, hetwelk in de Amerikaansche politiek van oudsher eene zoo groote rol speelt. Weliswaar werd vooral van Democratische zijde in menige publieke uiting geijverd voor eene liberalere tarieven politiek en op eene herziening der handelsverdragen aangedrongen, doch toen tenslotte puntje bij paaltje moest komen en in het partij-programma voor de presidentieele verkiezingscampagne eene bepaalde aanbeveling moest worden geformuleerd, werd te dezen opzichte maar weder volstaan met de voor dergelijke gelegenheden gebruikelijke algemeenheden.

Zoo deed zich dan het feit voor, dat de economische beginselen, waarmede de beide groote rivalen den verkiezingsstrijd aanbonden, onderling practisch zeer weinig uitéénlagen. Beide „platforms" schaarden zich onvoorwaardelijk achter het bestaande monetaire stelsel, beide beloofden bezuiniging op de eigenlijk-gezegde Federale Staatsuitgaven, werkloosheidsvoorziening en steun aan den

landbouw, en geen van beide stelde belangrijke veranderingen in de tarievenpolitiek voor [1]).

Feitelijk zouden de partijen elkanders programma zonder bezwaar onderling hebben kunnen verwisselen en het zag er derhalve naar uit, dat het zakenleven in deze verkiezingscampagne — zulks in tegenstelling met verkiezingen in vroegere perioden van depressie — van de wijziging der Administration weinig te hopen of te vreezen had. Men kan zich dan ook slechts verbazen over de vrijwel volkomen omwenteling, welke de nieuwe President, ondanks het feit dat zij verschillende geliefkoosde Amerikaansche beginselen — als sound-currency, individualistisch-economische ordening

---

1) Het Democratisch „platform" luidde gedeeltelijk als volgt:
"We advocate:
1) An immediate and drastic *reduction of governmental expenditures* by abolishing useless commissions and offices, consolidating departments and bureaux and eliminating extravagance, to accomplish a saving of not less than 25% in the cost of Federal Government, and we call upon the Democratic Party in the States to make a zealous effort to achieve a proportionate result.
2) Maintenance of the National credit by a *Federal budget annually balanced* on the basis of accurate executive estimates within revenues, raised by a system of taxation, levied on the principle of ability to pay.
3) A *sound currency* to be preserved at all hazards, and an international monetary conference called on the invitation of our Government to consider the rehabilitation of silver and related questions.
4) A competitive *tariff for revenue*, with a fact-finding tariff commission free from executive interference, reciprocal tariff agreements with other nations, and an international economic conference designed to restore international trade and facilitate exchange.
5) Extension of Federal credit to the States to provide *unemployment relief* whenever the dimishing resources of the States make it impossible for them to provide for the needy: expansion of the Federal program of necessary and useful construction effected with a public interest, such as flood control and waterways, including the St. Lawrence, Great Lakes deep waterways; the spread of employment by a substantial reduction in the hours of labor, the encouragement of the shorter week by applying that principle in Government service; advance planning of public works.
6) Unemployment and old-age insurance, under State laws.
7) For the *restoration of agriculture*, the nation's basic industry, better financing of farm mortgages, through reorganized farm bank agencies at low rates of interest, on a amortization plan, giving preference to credits for the redemption of farms and homes sold under foreclosure; extension and development of the farm co-operative movement and effective control of crop surpluses so that our farmers may have the full benefit of the domestic market.
Enactment of every constitutional measure that will aid the farmer to receive for basic farm commodities prices in excess of cost of production".

en anti-trust wetgeving — overboord zette, in het tijdsverloop van één enkel jaar heeft weten door te zetten.

Het onderhavig opstel heeft de bedoeling eene inleiding te vormen tot eene nadere beschouwing van de — helaas ook voor de buitenwereld in hare consequenties zoo belangrijke — economische experimenten van President ROOSEVELT resp. zijne adviseurs, welke echter slechts in het juiste licht kunnen worden bezien, indien men zich daarbij steeds een aantal hoofdfeiten uit de na-oorlogsche economische ontwikkeling in de Vereenigde Staten voor oogen houdt. Omtrent die hoofdfeiten daarom hier eene korte historische samenvatting.

Ofschoon het voor de hand ligt, dat, al naar gelang van de economische georiënteerdheid van den beoordeelaar, de *appreciatie* van de zich in het economisch ontwikkelingsproces van een bepaald land manifesteerende feiten, met name de hun toe te schrijven beteekenis en het hun toe te kennen karakter van oorzaak dan wel gevolg in de keten der causaliteit, sterk wisselen kunnen, impliceert dit niet, dat omtrent die *feiten zelve* geen eenheid van gevoelen zou kunnen bestaan. Ten aanzien van een aantal hoofdfeiten uit de na-oorlogsche economische ontwikkeling in de Vereenigde Staten kon zich dan ook in een breeden kring van Amerikanen, die zich zoowel in theorie als — door hun contact met het bedrijfsleven — in de praktijk met economische vraagstukken hadden bezig te houden en die — wat vooral belangrijk is — zich in hunne beschouwing niet tot den korten termijn beperkten doch deze tot een iets verder gelegen toekomst uitstrekten, tot op groote hoogte eene communis opinio ontwikkelen, als welker vertolker vooral de Economist van de Chase National Bank, BENJAMIN M. ANDERSON Jr., in eene over eene reeks van jaren verdeelde serie van publicaties op den voorgrond trad.

De hieronder volgende korte inleiding steunt dan ook voornamelijk op de feiten, welke ANDERSON tal van malen, zij het in verschillend verband, naar voren heeft gebracht en die — het moge hier aanstonds worden vastgelegd — voor wat betreft de daaraan vastgeknoopte verwachtingen door de praktijk op niet te misduiden wijze zijn bevestigd.

Uitgangspunt dezer inleiding dan dient te zijn het welbekende

feit, dat de positie van de Vereenigde Staten door den wereldoorlog zeer belangrijk gewijzigd was. In plaats van debiteur-staat waren de Vereenigde Staten 's werelds grootste crediteurstaat geworden, met een productie-apparaat, vooral ook op landbouwgebied, hetwelk voor een belangrijk deel op de voorziening van het buitenland, dus op export, was ingesteld. Desondanks echter leidden de onderlinge strubbelingen in Europa al spoedig na het einde van den oorlog tot de bekende Amerikaansche afzonderingspolitiek, welke zich van den gang van zaken in Europa afzijdig wilde houden en zich binnen eigen grenzen terugtrok. Oorspronkelijk tot zuiver politiek terrein beperkt blijvende, breidde deze beweging zich weldra tot het economische uit. Toen n.l. de crisis van 1920 ook in Amerika offers ging eischen, kwam in 1922 een nieuw en in hooge mate protectionistisch tarief tot stand (het Fordney-Mc. Cumber tarief), dat den invoer van goederen in Amerika in sterke mate belemmerde. De American Banker's Association waarschuwde in 1923 uitdrukkelijk tegen de gevolgen, welke deze tariefpolitiek zou hebben, doch gebruikelijkerwijze zonder resultaat. Integendeel meenden de politici, dat de door den oorlog geschapen groote welvaart nog kon worden gestimuleerd door flinke uitbreiding van het crediet. Naar de tijdelijke uiterlijke verschijnselen te beoordeelen, schenen deze lieden inderdaad gelijk te krijgen. Amerika kwam de crisis van 1922 snel te boven en kon daarna geruimen tijd eene periode van schijnbaar zeer groote „prosperity" doormaken, welke schril afstak tegen de sleepende depressie in de voornaamste Europeesche landen. Daardoor ontstond geleidelijk in de rest van de wereld eene soort mythe omtrent den fabelachtigen rijkdom in de Vereenigde Staten en den zeer hoogen levensstandaard, welke de Amerikaansche burger in vergelijking tot zijn minder begenadigde collega's in andere landen genoot. Europeesche onderzoekers togen op kondschap uit, werden getroffen door het toenmaals inderdaad zeer aanzienlijke verschil tusschen de feitelijke omstandigheden in Amerika en die in het eigen land, schreven boeken over „The secret of high wages" (1926), en gaven daardoor aan het bedoelde sprookje verder voedsel.

Ook in de Vereenigde Staten zelve ontstond geleidelijk het dwaalbegrip, dat men daar practisch geheel onafhankelijk van den

gang van zaken in de buitenwereld 's lands welvaart kon reguleeren en tot verre boven het wereldpeil kon opvoeren, al werd reeds toen door critische Amerikaansche beoordeelaars bij voortduring gewezen op de gedeeltelijk vooze basis, waarop die welvaart was opgebouwd en die aan het licht zou komen, zoo spoedig de „prosperity"-psychose onder den dwang der gebeurtenissen aan het wankelen zou worden gebracht.

Zij werden echter eerst geruimen tijd ná den 24sten October 1929 verstaan en..... schijnen thans reeds weder te zijn vergeten.

Dat het Amerikaansche welvaartspeil normaliter belangrijk boven dat van Europeesche landen kon uitgaan, kon steeds zijne gereede verklaring vinden in het feit, dat in dit zeer groote en klimatologisch gedifferentieerde, daarbij tevens door rijke natuurlijke hulpbronnen gezegende gebied de grondpraemissen voor economische welvaart zonder twijfel aanzienlijk gunstiger waren en zijn dan in de verbrokkelde buitenwereld. Behalve op deze natuurlijke praemissen was echter het welvaartspeil in de Vereenigde Staten in de besproken periode óók gebouwd op een aantal minder deugdelijke kunstmatige factoren, welke de feitelijke situatie geruimen tijd flatteerden en het voortbouwen aan den toren van BABEL mogelijk maakten, tot tenslotte ook voor de Vereenigde Staten met de crisis van 1929 het tijdstip van afrekenen aanbrak.

Als ontstaansvoorwaarde en voedingsbodem voor die kunstmatige factoren verdient vóór al de enorme uitbreiding van het bankcrediet in de besproken periode nadere beschouwing. Niet slechts om de resultaten van die expansie zelve — welke uiteraard zoowel voor de diagnose als de therapie van de ontstane crisissituatie van groot belang zijn —, doch evenzeer vanwege de omstandigheid, dat derzelver samenvatting in onderling verband ons onmiddellijk brengt tot de kern van het ook in de tegenwoordige politiek weder eene zoo overwegende rol spelende vraagstuk: het verband tusschen monetaire en credietpolitiek eenerzijds en economische ontwikkeling anderzijds.

Nadat de crisis van 1920 ook in de Vereenigde Staten tot eene belangrijke liquidatie van bankcrediet had geleid, trad reeds in 1922 een ommekeer in en heeft sedertdien daar te lande eene expansie plaats gevonden, welker omvang en tempo de noodfinanciering tijdens den wereldoorlog in belangrijke mate overtrof en

die voorts in scherpe tegenstelling stond tot het verloop van het bankcrediet in landen als Engeland en Nederland, waar, evenals in de Vereenigde Staten, eene practisch stabiele valuta bewaard bleef en het economisch leven zich normaal aan den na-oorlogstoestand aanpaste.

Onderstaande vergelijkende tabel doet de divergeerende ontwikkeling onderkennen:

Ontwikkeling van het bankcrediet in de Vereenigde Staten in vergelijking met het Vereenigd Koninkrijk en Nederland.

Vereenigde Staten (m/m $) [1]				United Kingdom [2] (m/m £)		Nederland [3] (m/m glds)	
Leden F. R. S.	Niet-leden	Totaal					
Ult. '16 10315	14.271	24.586 [3]	+29.4%	1381.2		1280.4	
„ '18 18507	13.306	31.813 [3]	+25.7%	1911.2	+38.4%	1726.5	+34.8%
„ '21 24121	15.880	40.001 [3]	+26.5%	1702.–	—10.9%	1529.6	—11.4%
„ '25 30884	19.720	50.603	+15.4%	1773.7	+ 4.2%	1619.2	+ 5.9%
„ '29 35934	22.483	58.417					
„ '32 27469	17.476	44.946					
(61.1%)	(38.9%)	(100%)					

1) Jaarverslagen Federal Reserve Board.
2) Cijfers ontleend aan de publicatie „Commercial Banks 1913—1929" van den Volkenbond.
3) Cijfers van 30 Juni.

Alvorens na te gaan, in welke kanalen de enorme expansie van het Amerikaansche bankcrediet afvloeide, m.a.w. voor welke doeleinden al dit nieuw gecreëerde geld werd aangewend, zal het noodzakelijk zijn eerst in het kort aan te geven, op welke wijze de expansie zelve in de wereld kwam. Het is immers duidelijk, dat de vraag, of het bankcrediet de reëele credietbehoeften van het economisch leven *volgde*, m.a.w. *passief* was, dan wel overeenkomstig de bekende theorie als *actieve* stimulans voor de ontwikkeling van dat economisch leven werd gemanipuleerd, van overwegend belang is voor de beoordeeling der daardoor ontstane situatie.

In dit verband dan dient in de eerste plaats voor oogen te worden gehouden, dat in de Vereenigde Staten kwantiteits-theoretische inzichten met betrekking tot het geld- en crediet-probleem immer eene zeer belangrijke rol hebben gespeeld. Amerika is nu eenmaal het land van de „compensated Dollar" van IRVING FISHER en de conceptie, dat „koopkracht" de allesbeheerschende drijfkracht voor economische ontwikkeling vormt, vond in het verleden en vindt ook thans nog, zoowel onder de beoefenaren der economische theorie als onder de politici, grooten aanhang. Het was dan ook niet te verwonderen, dat men, toen de crisis van 1920 het land uit de door den oorlog ontstane „boom"-stemming wakker schudde, al dadelijk ging denken aan het scheppen van grootere crediet-mogelijkheden als middel tot stimuleering der economische bedrijvigheid. Dit leidde onder meer tot het scheppen van een nieuw systeem van hypotheekbanken en coöperatieve verkoopvereenigingen voor den landbouw en tot eene actieve, zoogenaamde „cheap money" politiek van het Federal Reserve System, welke zich ten doel stelde om door het laag houden van de rente eene gezonde credietvraag voor uitbouw van het bedrijfsleven aan te wakkeren. Teneinde dit doel te bereiken paste men tweeërlei soort middelen toe:

In de eerste plaats stelde men, in tegenstelling met het door jarenlange ervaring als juist bewezen gebruik bij continentale circulatiebanken, de herdisconto-rente beneden het geldende peil in de open geldmarkt met de bedoeling de particuliere banken aan te zetten tot herdisconto van een deel harer uitzettingen bij de Federal Reserve Banks, waardoor zij weder kasmiddelen zouden vrijkrijgen en daarmede nieuwe credieten zouden kunnen verleenen. Als actieve factor beschouwd, had dit middel nochtans door het conservatieve standpunt van de meeste banken ten aanzien van herdisconto bij de Federal Reserve Banks weinig effect.

In de tweede plaats echter dreven de Federal Reserve Banks — met eene tijdelijke onderbreking in 1923 — eene zoogenaamde actieve open-markt-politiek, ten doel hebbende, door aankoop van bankaccepten en Staatsobligaties in de open markt de kasmiddelen van de particuliere banken te verruimen, teneinde deze daarmede, via rentabiliteitsoverwegingen, tot vergrooting harer uitzettingen te stimuleeren, waarbij men uiteraard ook weder voornamelijk op

vergrooting van de credietverstrekking aan het bedrijfsleven en den goederenhandel het oog had.

Het is hier de plaats erop te wijzen, dat een der belangrijkste factoren in de Amerikaansche geldmarkt gevormd wordt door de surplus-liquiditeit van de particuliere banken. Naar bekend moeten de bij het Federal Reserve stelsel aangesloten banken bepaalde, door de wet vastgestelde percentages van hare deposito's als minimumdekking aanhouden in den vorm van een saldo bij de Federal Reserve Bank van haar district. Nemen nu op een gegeven oogenblik de kasmiddelen van de particuliere Banken zoodanig toe, dat zij de wettelijke minimum-dekking belangrijk overschrijden, krijgen zij derhalve de beschikking over grootere saldi bij de Federal Reservebanks dan voor de wettelijke dekking harer deposito's benoodigd zijn, dan heeft dit begrijpelijkerwijze de tendenz de credietverleening dier banken uit te zetten, omdat het aanhouden van meer rentelooze middelen dan voor de bedrijfsvoering noodzakelijk zijn, schadelijk is voor hare rentabiliteit. De open-markt-politiek van het Federal Reserve stelsel nu is erop ingesteld in de middelen der particuliere banken een surplus boven de noodzakelijke minimumdekking te doen ontstaan en daardoor deze banken te nopen hare credietverleening uit te breiden. Men vindt deze surplusmiddelen in de Amerikaansche bankliteratuur aangeduid met den term: „Excess reserves of member banks" en het is dit cijfer, dat feitelijk voor de verhoudingen in de Amerikaansche geldmarkt, in de eerste plaats voor den rentestand, van beslissenden invloed is. Zooals ANDERSON dit eens uitdrukte:

> „It is only when reserves are excessive that bank expansion
> „can move easily and the real play of the money market is
> „in the narrow range of perhaps 50.000.000.— plus or minus,
> „around the required reserves".

Voor de belangrijke bank-expansie in de Vereenigde Staten in de periode 1922/1929 vallen nu duidelijk twee oorzaken aan te wijzen:

1e. de open-markt- en rente-politiek van het Federal Reserve System.

2e. de groote toevloed van goud, veroorzaakt door het feit, dat de Vereenigde Staten groot-crediteur van de overige wereld

waren geworden, doch hare rente niet in goederen wenschten te ontvangen.

Wat betreft het eerste punt is de invloed van de open-markt-politiek van het Federal Reserve Stelsel zeer duidelijk aan te wijzen geweest, ook al is er geen sprake — en kan er ook geen sprake zijn — van eene strikte parallelliteit tusschen het verloop van het door de Federal Reserve Banks door open-markt-transacties aan de geldmarkt toegevoerde crediet en de expansie van het bankcrediet in het algemeen.

Men moet zich het verband tusschen deze beide grootheden n.l. zoo voorstellen, dat, wanneer het Federal Reserve Stelsel tijdelijk het particuliere bankwezen nieuwe middelen toevoert en dit diensvolgens aanzet tot credietexpansie, eene latere vermindering van het open-markt-crediet door het Federal Reserve Stelsel geenszins eene overeenkomstige credietcontractie bij de particuliere banken tengevolge behoeft te hebben. De nieuwe credietverleening toch heeft zich dan inmiddels reeds geconsolideerd, doordat de door banken A., B. en C. verstrekte credieten aanvankelijk hebben geleid tot eene toename van deposito's bij banken D., E. en F. en daarná, na eenige wisselwerking, tot eene min of meer gelijkmatig verdeelde toename van deposito's en credieten bij *alle* banken. Wordt nu, nadat deze credietuitbreiding heeft plaats gevonden, het open-markt-crediet van het Federal Reserve Stelsel verminderd, dan heeft dit voornamelijk slechts invloed op de liquide positie der banken, die dit veelal kunnen herstellen door van elkander te leenen zonder dadelijk tot opzegging van eigen credieten op groote schaal over te gaan. Dit neemt intusschen niet weg, dat toch uit het verloop van het open-markt-crediet van de Federal Reserve Banks en de credietverleening van de zoogenaamde „Reporting Member Banks" (zijnde de ± 700 grootste banken met ± 40% van de totale credietverleening) de invloed van de politiek van het Federal Reserve Stelsel wel degelijk te bespeuren valt in den vorm eener meer of minder snelle uitzetting, resp. remming der credietverleening.

Onderstaande tabel geeft de cijfers:

Bankexpansie en Federal Reservepolitiek.

in m/m $	Openmarktcrediet Federal Reserve Banks	Mutatie	Uitzettingen [1]) Reporting Memberbanks	Mutatie
7 Jan. 1921	523		16.561	
4 „ 1922	358	— 165	14.771	— 1.790
3 „ 1923	712	+ 354	16.353	+ 1.582
2 „ 1924	474	— 238	16.622	+ 269
7 „ 1925	840	+ 366	18.661	+ 2.039
6 „ 1926	717	— 123	19.625	+ 964
5 „ 1927	703	— 14	19.865	+ 240
4 „ 1928	1.014	+ 391	21.629	+ 1.764
2 „ 1929	728	— 286	22.735	+ 1.106
8 „ 1930	804	+ 76	22.600	— 135

1) Total Loans, Discounts & Investments.

Zij doet zien, dat, toen na het liquidatiejaar 1921 het Federal Reserve System in 1922 aanving met eene actieve open-markt-politiek en hare portefeuille met 354 m/m $ uitbreidde, er oogenblikkelijk eene belangrijke expansie bij de Reporting Member Banks plaats vond. Toen echter in 1923 de Federal Reserve Banks, klaarblijkelijk eenigszins verontrust over de snelheid, waarmede de markt reageerde, hare portefeuille weder met 238 m/m $ inkrompen, kwam de expansie practisch tot stilstand. Daarop volgde in 1924 andermaal eene uitzetting van de Federal Reserve-aankoopen met 366 m/m $, beantwoord door eene expansie bij de Reporting Member Banks met niet minder dan 2 milliard. Twee jaren, 1925 en 1926, van min of meer remmende open-markt-politiek waren noodig om de expansie weder tot stilstand te brengen. Intusschen was echter in de Vereenigde Staten geleidelijk eene hausse stemming ontstaan, mede veroorzaakt door de hieronder nog nader aan te duiden nevenwerkingen van de intusschen reeds vergevorderde bankexpansie: met name den lagen rentestand, de steeds verder aantrekkende effectenkoersen, de groote activiteit in het bouw- en constructievak en de speculatie in landelijke eigendommen. Toen dan ook het Federal Reserve Stelsel in 1927 — met het kennelijk doel van steunverleening aan Engeland in verband met eene door Frankrijk op Londen uitgeoefende pressie — opnieuw eene

actieve „cheap money" politiek inzette en in dat jaar hare open-markt-uitzettingen met 391 m/m $ uitbreidde, gaf de daaruit resulteerende bankexpansie aan de reeds geruimen tijd gegroeide speculatiewoede een dusdanigen stimulans, dat de situatie niet langer meer te controleeren viel: zij geraakte volkomen uit den band. Weliswaar trachtten de Federal Reserve Banks in 1928 door renteverhooging en verkrapping van de geldmarkt den toestand opnieuw meester te worden, doch het was daarvoor te laat geworden. De rente had opgehouden een bepalenden factor voor geldvraag te zijn; geld was, indien men maar genoeg betaalde, altijd wel te krijgen; en groote bedragen aan buitenlandsch vlottend kapitaal vloeiden ten detrimente van de eigen geldmarkten naar de beurs van New-York. De cheap money politiek had haar eigen graf gegraven en had de Federal Reserve Banks hare contrôle over de geldmarkt doen verliezen.

Een tweede belangrijke factor voor de bankexpansie is geweest de groote toevloeiïng van goud naar de Vereenigde Staten tengevolge van het feit, dat het buitenland zijne schulden slechts kon voldoen met goud of hoogstens — naar straks blijken zal — met *geleende* dollars, doch in ieder geval *niet* met het normale betaalmiddel: goederen.

Weliswaar is het verband tusschen de bank-expansie en het in Amerika binnenvloeiende goud — in kort tijdsverband beschouwd — belangrijk minder opvallend dan het tevoren besproken verband tusschen die expansie en de open-markt-politiek van het Federal Reserve Stelsel, doch er schijnt niettemin op basis der cijfers geen aanleiding te bestaan voor het in meerdere Europeesche commentaren op de Federal Reserve politiek verwerkte verwijt, dat men in Amerika het goud „steriliseerde" [1]) en daardoor de goudbeweging van haar normaal effect op het Amerikaansche prijsniveau beroofde. Uit onderstaande tabel toch blijkt, dat in den loop der expansie-jaren de goudvoorraad in de Vereenigde Staten een steeds geringer percentage van het totaal aan z.g. „bankgeld" in den vorm van deposito's ging uitmaken.

---

1) Steriliseeren hier in de beteekenis van het voorkomen eener op het goud gebaseerde credietuitbreiding overeenkomstig de *practische* normen, welke terzake in het land in quaestie bestaan.

Bankexpansie en Goudvoorraad (in m/m $).

Datum	Alle banken in de V. S.		Monetaire goudvoorraad der V. S.		In % van Deposito's
	Credieten [1]	Deposito's [2]			
30 Juni 1921	40.001	35.742	3.275		9.16%
				+ 510	
„ „ 1922	39.956	37.615	3.785		10.06%
				+ 265	
„ „ 1923	43.737	40.688	4.050		9.95%
				+ 438	
„ „ 1924	45.180	43.405	4.488		10.34%
				— 128	
„ „ 1925	48.830	47.612	4.360		9.16%
				+ 87	
„ „ 1926	51.562	49.733	4.447		8.94%
				+ 140	
„ „ 1927	53.750	51.662	4.587		8.88%
				— 478	
„ „ 1928	57.265	53.398	4.109		7.70%
				+ 215	
„ „ 1929	58.474	53.852	4.324		8.03%
				+ 211	
„ „ 1930	58.109	54.954	4.535		8.25%

1) Total Loans & Investments of Member & Non-member Banks.
2) Exclusief interbankdeposito's.

Weliswaar valt eene duidelijke parallelliteit tusschen de goudmutaties en den stand van het bankgeld niet waar te nemen, doch de conclusie mag niettemin luiden, dat in een wat ruimer tijdsverband beschouwd, van goudsterilisatie geen sprake is geweest.

Werd in het bovenstaande gewezen op den enormen omvang en de grondslagen voor de Amerikaansche bankexpansie van 1922/29, zoo resteert thans de vraag, voor welke doeleinden de daaruit voortgesproten koopkracht werd aangewend. Begrijpelijkerwijze toch is het gebruik, dat aan de door deze kunstmatig beïnvloede expansie gecreëerde gelden gegeven werd, van uitermate groot belang voor de beantwoording van de aan alle monetaire discussies van den tegenwoordigen tijd ten grondslag liggende kernvraag: of het in de economische *praktijk* al of niet mogelijk moet worden geacht om alléén of zelfs maar voornamelijk door manipulatie van geld en crediet een bepalenden invloed in opwaartsche of neergaande richting op eene gezonde ontwikkeling van het economisch

leven te doen uitoefenen. Naar bekend wordt deze vraag door meerdere theoretische economen in bevestigenden, daarentegen door meerdere hunner collegae en — men houde dit belangrijke feit vooral in gedachte — door tal van practische bankiers en leiders van circulatiebanken, in ontkennenden zin beantwoord. Laatstgenoemden erkennen weliswaar ten volle, dat eene verstandig geleide bankpolitiek voor eene gezonde ontwikkeling van het economisch bestel van uitermate groot belang is, doch zij kennen tevens de aan hare macht gestelde grenzen en wenschen te voorkomen, dat door overschrijding dier grenzen het bereikbare — en nog veel méér — aan het utopische zou worden opgeofferd.

Wanneer wij ons thans realiseeren, in welke richtingen de enorme bankexpansie van 1922/29 in de Vereenigde Staten hare uitwerking heeft doen gevoelen, dan kan niet anders dan zonder aarzelen worden geconstateerd, dat die resultaten den aanhangers van de „actieve geld- en credietpolitiek" eene groote verzwaring van bewijslast ten aanzien van de juistheid van hun streven hebben opgedrongen.

Ofschoon eene classificatie van de door het Amerikaansche bankwezen verleende credieten naar den aard van hare aanwending natuurlijk slechts onvolledig kan zijn, wijzen de beschikbare cijfers niettemin zóó uitgesproken duidelijke tendenzen aan, dat het trekken van bepaalde conclusies zeker gerechtvaardigd is.

Voor *alle* bij het Federal Reserve Stelsel aangesloten banken is eerst vanaf ult. 1929 eene classificatie der uitzettingen beschikbaar.

Classificatie uitzettingen van alle Memberbanks (in m/m $).

	1929		1930		1931		1932	
Interbankleeningen	716	2.0%	631	1.8%	790	2.6%	444	1.6%
Leeningen aan Clienten en N.Y. Brokers:								
op effectenonderpand	10.148	28.3%	9.439	27.1%	6.865	22.5%	5.206	19.0%
op hypotheek	3.191	8.9%	3.234	9.3%	3.037	9.9%	2.861	10.4%
commercieele credieten	11.515	32.0%	9.832	28.2%	8.243	27.0%	6.195	22.6%
Gekochte Disconto's (accepten en wissels)	583	1.6%	736	2.1%	327	1.1%	498	1.8%
Eigen effectenportefeuille	9.784	**27.2%**	10.989	**31.5%**	11.314	**37.0%**	12.266	**44.7%**
		100%		100%		100%		100%
Totaal belang bij effecten	19.932	55.5%	20.428	58.6%	18.179	59.5%	17.472	63.7%
Totaal uitzettingen van Memberbanks	35.934	61.5%	34.860	62.0%	30.575	61.5%	27.469	61.1%
Uitzettingen nietleden van het Fed. Res. stelsel	22.483	38.5%	21.349	38.0%	19.129	38.5%	17.476	38.9%
Totaal bankuitzettingen in de Vereenigde Staten...	58.417	100%	56.209	100%	49.704	100%	44.946	100%

Hieruit blijkt vooreerst het enorme belang van de leden van het Federal Reserve Stelsel bij de effectenmarkt. Niet minder dan 55 — 60% van hare uitzettingen bestond uit leeningen op effecten òf eigen portefeuilles. Daarnaast spelen ook onroerende goederen tot circa 10% eene rol, zoodat voor de accommodatie van het bedrijfsleven in den engeren zin van dit begrip slechts 35 — 30% overblijft. Vergelijkt men deze cijfers met de classificatie van het bankcrediet in landen als Engeland en Nederland, dan valt het verschil wel zeer sterk op. Het bovenstaande geeft echter de positie weer nà de expansie en tijdens de ontwikkeling van de crisis, terwijl voor de thans aan de orde zijnde vraag meer speciaal de ontwikkeling gedurende de jaren 1922 — 1929 van belang is. Zooals gezegd, zijn gespecificeerde cijfers als de bovenstaande voor *alle* leden van het Federal Reserve Stelsel slechts beschikbaar voor de jaren na 1929. Er zijn echter voor de ± 700 grootste

Amerikaansche banken met circa 40% van de totale credieten, de zgn. Reporting Memberbanks, over vele jaren loopende cijfers bekend, welke de uitzettingen weliswaar niet zoo gedetailleerd aangeven, doch niettemin de ontwikkelingstendenz duidelijk doen onderkennen.

Classificatie van het crediet der Reporting Memberbanks (in m/m $).

Maandgemiddelde der weekcijfers	Leeningen op Effecten		Andere leeningen		Eigen Effecten portefeuille		Totaal	
December 1921	3.765	25.4%	7.655	51.6%	3.421	23.0%	14.842	100%
„ 1922	4.123	25.8%	7.322	45.7%	4.561	28.5%	16.006	„
„ 1923	4.142	25.4%	7.843	48.1%	4.333	26.5%	16.318	„
„ 1924	4.917	26.6%	8.170	44.3%	5.378	29.1%	18.465	„
„ 1925	5.843	30.1%	8.405	43.3%	5.165	26.6%	19.413	„
„ 1926	5.771	29.2%	8.807	44.6%	5.165	26.2%	19.742	„
„ 1927	6.676	31.3%	8.720	40.9%	5.932	27.8%	21.328	„
„ 1928	7.198	32.4%	9.055	40.8%	5.936	26.8%	22.189	„
„ 1929	7.968	34.6%	9.476	41.2%	5.567	24.2%	23.012	„

Uit het verloop der cijfers bij deze groote banken blijkt duidelijk, dat hare expansie zich practisch geheel heeft gericht op de effectenmarkt. In 1922 — 1929 nam het belang bij effecten met $ 6.349 m/m toe, terwijl de z.g. „All other loans" slechts met $ 1.821 m/m vermeerderden, bij de beoordeeling van welk laatste cijfer bovendien nog valt rekening te houden met het feit, dat deze groep behalve de gewone handelscredieten ook de hypotheken en het accommodatiepapier voor de financiering van het gedurende de periode 1922 — 1928 zoo op den voorgrond gekomen systeem van verkoop op afbetaling omvat. Waar het vaststaat, dat beide crediet-verleeningen in de besproken periode belangrijk zijn toegenomen, kan dus slechts worden geconstateerd, dat het gewone handelscrediet, de in feite meest gezonde categorie der bankuitzettingen, in de besproken periode niet onbelangrijk is gedaald. Dit werd mede veroorzaakt door de omstandigheid, dat tal van zaken, welke voorheen met bankcrediet werkten, van de groote ruimte ter z.g. kapitaalmarkt gebruik maakten om zich door het opnemen van eigen middelen op langen termijn in financieel opzicht onafhankelijk te maken.

Wanneer nu, in verband met het tevoren gereleveerde, nog wordt bedacht:

1. dat de niet bij het Federal Reserve Stelsel aangesloten banken [1]) vrijwel allemaal plattelands- of klein-stedelijke banken van geringen omvang zijn, welker credietexpansie ten bedrage van ± 5 milliard:

Expansie Uitzettingen non-Memberbanks
(cijfers van 30 Juni in m/m $)

1921	10.870	1926	14.114
1922	10.587	1927	14.440
1923	11.647	1928	15.180
1924	12.337	1929	15.873
1925	13.227		

voor een zeer overwegend gedeelte voor de financiering van landelijke en klein-stedelijke vaste eigendommen is aangewend geworden.

2. dat de expansie bij de niet-reporting Memberbanks ten bedrage van $ 4.723 millioen:

Expansie Uitzettingen niet-reporting Memberbanks
(cijfers van 30 Juni in m/m $)

1921	8.757	1926	11.588
1922	8.940	1927	12.250
1923	10.079	1928	12.998
1924	10.351	1929	13.480
1925	10.877		

1) Aantal banken in de Vereenigde Staten.

		1916	1918	1921	1929	1932
a.	Leden van het Federal Reserve stelsel:					
	National Banks	7.571	7.699	8.150	7.403	6.011
	State Banks.....	34	513	1.595	1.119	805
	Totaal.....	7.605	8.212	9.745	8.522	6.816
b.	Niet-leden:					
	Mutual Saving Banks	632	636	634	609	594
	Other non-member Banks.....	18.804	19.486	20.181	15.499	10.980
	Totaal.....	19.436	20.122	20.815	16.108	11.574
	Totaal aantal banken in de V. S.	27.041	28.334	30.560	24.630	18.390

ten aanzien van hare classificatie het midden zal houden tusschen die bij de Reporting Memberbanks en die bij de hierboven genoemde categorie sub 1, m.a.w. eveneens zal zijn aangewend voor de financiering van onroerend goed (vooral „urban developments") en van effecten,

dan ligt conclusie voor de hand, dat de enorme bankexpansie in de Vereenigde Staten in het tijdvak 1922 — 1929 in geenerlei opzicht eene *gezonde* ontwikkeling mocht worden genoemd. Integendeel is zij zelfs zeer ongezond gweest en vinden meerdere van de thans in de Vereenigde Staten ondervonden moeilijkheden zeer speciaal dáárin haar oorsprong.

Alvorens echter hierop nog iets nader in te gaan, moge eerst worden onderzocht in hoeverre de zoo juist beschreven ontwikkeling eene bevestiging heeft gebracht van de in het bijzonder in de Vereenigde Staten zoo sterk aangehangen zgn. „quantiteitstheorie" van het geld, welke naar bekend uitgaat van de equatie:

Hoeveelheid geld in circulatie incl. „bank" geld (a) × omloopsnelheid van dat geld (b) = aantal ruiltransacties (c) × gemiddeld prijsniveau (d)

en dan stelt, dat „dus" door verhooging van de hoeveelheid circuleerend geld, ceteris paribus, het gemiddeld prijsniveau moet rijzen. De onjuistheid van deze theorie zit niet in de aangenomen equatie — welke in wezen niet meer dan eene tautologie en derhalve onbestrijdbaar is — doch in de daaruit getrokken conclusie, dat door manipulatie der geldhoeveelheid eene deugdelijke beinvloeding resp. contrôle van het prijsniveau zou kunnen plaats vinden. Het feit immers, dat de bovenomschreven gelijkheid inderdaad bestaat, zegt geenszins, dat de daarin verwerkte 4 grootheden in economischen zin in een *oorzakelijk* verband tot elkander staan en nog minder, dat aan één hunner in dit opzicht eene uitzonderlijke beteekenis toekomt. De formule toch doet niet anders dan het *feit* constateeren, dat op ieder oogenblik $d = \frac{a \times b}{c}$. Zij zegt echter nooit, waaròm, indien op een gegeven oogenblik d en dus ook $\frac{a \times b}{c}$ gelijk zijn aan 100, deze grootheden op een later tijdstip gelijk zijn aan b.v. 91 en op een nog later tijdstip aan b.v. 125. *Die* waarden worden bepaald door een complex oorzaken, dat van buiten af op *alle* of *meerdere* van de vier genoemde groot-

heden *tegelijkertijd* inwerkt en dat daarom elke poging, om één der vier genoemde grootheden, met name de geldhoeveelheid, als uitsluitende beïnvloedings-factor van het prijsniveau te hanteeren, bij voorbaat ijdel doet zijn. Wanneer in een tijd van volkomen gebrek aan vertrouwen getracht wordt door het zooveel mogelijk drukken van de rente geld en crediet in de circulatie te pompen, leidt dit, blijkens de ervaring der laatste jaren, tot geen resultaat, omdat particuliere *vraag* naar geld bij gebrek aan aannemelijke kansen voor economisch initiatief afwezig blijft. Spant de *Staat* zich ervoor door *zelf* op groote schaal geld te gaan uitgeven (de eenige manier om onder dergelijke omstandigheden althans tot éénig resultaat te komen), dan zal wellicht inderdaad eene uitzetting van de circuleerende geldhoeveelheid plaats vinden, doch tevens zal de zoogenaamde omloopsnelheid van dat geld uiterst laag zijn. Gebrek aan vertrouwen, vertrouwenspanieken, leiden naar bekend eveneens tot eene uitzetting der geldcirculatie, gepaard gaande met eene bijna tot nul naderende omloopsnelheid van het gepotte geld. Omgekeerd zullen in tijden van gezonden uitbouw van het economisch leven aan de eene zijde zoowel de geld- en de crediethoeveelheid als de omloopsnelheid tegelijkertijd toenemen, terwijl aan de andere zijde het aantal omzetten belangrijk vermeerdert en de prijzen stijgen. De gelijkheid blijft steeds gehandhaafd, doch het niveau, waarop zij zich beweegt, is afhankelijk van tal van niet in de formule verwerkte factoren, die den gang van het economisch leven in het algemeen beheerschen en die ook op de vier grootheden der quantiteitsequatie, doch op elk hunner in verschillenden graad en in verschillend tempo, inwerken. Der quantiteitstheorie moet dan ook als denkfout worden aangewreven, dat zij eene *feitelijke verhouding* aanziet voor een *causaal verband* en daarmede de economische politiek wegvoert van de eigenlijke oorzaken naar wat niet meer dan symptomen zijn.

Intusschen is met betrekking tot de hierboven weergegeven quantiteitsleer niet alleen de theorie, doch is ook en vooral — althans indien zij als eene beleden economische politiek toepassing zou moeten vinden — de *praktijk* van belang. De vraag toch rijst of de statistische waarneming van het economisch leven heden ten dage reeds op een zoodanig betrouwbaar peil is aangeland,

dat de quantiteitstheorie — gesteld zij ware theoretisch juist — op basis van betrouwbare cijfers door de monetaire autoriteiten zou kunnen worden toegepast. Dit nu moet stellig worden ontkend.

ANDERSON heeft voor de Vereenigde Staten op basis van de — naar bekend aldaar zeer uitgebreide — statistische waarnemingscijfers eene berekening opgesteld om na te gaan of, uitgaande van de beschikbare indexen, de equatie der quantiteitstheorie in de vóór-crisisjaren in de Vereenigde Staten al dan niet te constateeren is geweest. Hij kwam daarbij tot de volgende cijfers: *)

Jaar	1 [1] Hoeveelheid gew. geld in circ. a	2 [2] Omloopsnelheid daarvan b	3 [3] Hoeveelheid bankgeld in circulatie a_1	4 [4] Omloopsnelheid daarvan b_1	5 [5] Eene helft der equatie $a \times b + a_1 \times b_1$	6 [6] Prijsniveau	7 [7] Volume goederen omzet	8 Tweede helft der equatie
1919	100.0	100.0	100.0	100.0	*100.0*	100.0(100.0) [8]	100.0	*100.0*
1920	112.1	100.0	113.4	96.9	*109.6*	113.3(104.7)	104.7	*116.5*
1921	100.6	100.0	107.5	79.8	*87.1*	70.4(97.9)	88.9	*62.6*
1922	91.5	100.0	110.6	88.4	*97.2*	69.7(96.4)	100.8	*70.2*
1923	98.8	100.0	118.0	93.4	*1 1 .9*	72.5(85.8)	116.3	*84.3*
1924	99.4	100.0	127.4	94.4	*7.9*	70.7(104.8)	112.4	*79.4*
1925	98.7	100.0	138.9	98.4	*133.1*	74.6(112.7)	118.0	*88.0*
1926	100.1	100.0	145.1	97.9	*137.4*	72.1(111.3)	123.4	*89.0*
1927	99.4	100.0	149.9	98.9	*143.3*	68.8(117.8)	121.6	*83.6*
1928	98.3	100.0	155.9	107.5	*160.1*	70.4(128.5)	124.5	*87.6*

1) Cijfers Comptroller of the Currency aan het einde van het fiscale jaar.
2) Betalingen met gewoon geld beslaan minder dan 1/10 gedeelte van alle betalingen in de Vereenigde Staten, waarom ANDERSON het niet noodig oordeelde den omloopsnelheidfactor te schatten.
3) Totale deposito's van alle handelsbanken per 30 Juni.
4) Totaal der bankclearings + Federal Reserve clearings / deposito's
5) $a \times b$ is met 1, $a_1 \times b_1$ met 9 gewogen, omdat circa 90% van alle betalingen in de Vereenigde Staten per cheque plegen te geschieden.
6) Bureau of Labor Statistics Index number, herleid tot 1919.
7) Arithmetic mean van een productieindex en een transportindex. De productieindex is een gewogen gemiddelde van 40 agrarische, 7 mijn- en 53 industrieele indices, ontleend aan het Federal Reserve Bulletin. De transportindex is zelf een gemiddelde van de indices voor tonnage van betalende vracht op 1ste kl. spoorwegen, ton mijlen voor betalende en niet betalende vracht en wagonladingen betalende vracht, gebaseerd op data van de I. C. C. en het Bureau of Railway Economics.
8) Deze cijfers geven aan den index van het prijsniveau, zooals deze had moeten geweest zijn om de equatie te doen uitkomen.

*) Voor nadere toelichtingen dan bij onderstaande tabel gegeven, worde verwezen naar The Chase Economic Bulletin Vol. IX No. 3 van 8 Mei 1929.

Er blijkt uit deze berekening een volkomen gebrek aan overeenstemming tusschen de beide helften der equatie (kolommen 5 en 8) en dit laat naar het voorkomt slechts 2 conclusies toe: òf de equatie zelve bestaat niet, òf de bestaande indexen zijn door onvolledigheid ondeugdelijk om de werkelijkheid in practisch bruikbare mate te omspannen. Waar echter de bewuste equatie, naar wij zagen, niet meer is dan eene tautologie, moet dus het laatste alternatief de positie weergeven, doch dan is daarmede tevens eene toepassing van de — theoretisch een oogenblik als juist aangenomen — quantiteitsleer voor de praktijk volkomen veroordeeld.

Afgezien hiervan schijnt echter de ervaring in de Vereenigde Staten toch wel duidelijk te hebben aangetoond — althans voor wien op dit gebied overtuigd kan worden — dat er aan de quantiteitstheorie zelve hier of daar eene grove fout moet kleven. Bedoelde ervaring immers wees uit, *dat eene enorme bankexpansie practisch in het prijsniveau geen wijziging bracht en slechts dienstig was om — via eenige nader te noemen nevenwerkingen dier expansie — eene daling van dat prijsniveau tegen te gaan* (vergelijk de kolommen 3 en 6 in bovenstaande tabel).

Medio 1919 kon men de Amerikaansche quantiteits-theoretici hooren verklaren, dat, als gevolg van de bankexpansie tijdens en na den oorlog, het prijspeil in de Vereenigde Staten op een *permanent* hooger niveau was gekomen, dat het, al naar gelang van de ontwikkeling der conjunctuur, misschien 5 of 6% beneden of boven het geldende peil zou kunnen dalen of stijgen(!), doch dat afgezien daarvan de ongeveere handhaving van het bestaande niveau verzekerd kon worden geacht.

Wat toonde de praktijk?

In 1½ jaar tijds, tot einde 1920, steeg het prijsniveau eerst snel met ± 15%, om daarna in een nog sneller tempo met circa 49% te dalen ondanks het feit, dat het bankcrediet bij het einde van de daling nog hooger was dan bij den aanvang der stijging.

Toen de crisis was uitgewerkt, voorspelden de quantiteitstheoretici eene hernieuwde belangrijke stijging van het prijsniveau tengevolge van de groote hoeveelheden goud, welke de Vereenigde Staten binnenkwamen.

Wat toonde de praktijk?

Het goud kwam inderdaad en werd, naar wij zagen, niet ge-

steriliseerd, doch de voorspelde prijsstijging bleef uit. De index bewoog zich gedurende 1921/28 slechts tusschen 68.8 (1927) en 74.6 (1925) als uiterste grenzen en hij stond in 1928 juist op hetzelfde cijfer als in 1921.

Terecht heeft JAMES WARBURG eind November 1933 in eene poging, om het in de Vereenigde Staten momenteel zoo verfoeide gilde der zgn. „internationale bankiers" althans eenigszins van blaam te zuiveren, gewezen op de noodzakelijkheid voor de quantiteitstheoretici om zich in hunne voorspellingen wat meer bescheidenheid op te leggen. Hij wees er n.l. op, dat reeds in Maart 1929 zijn eigen vader, de bekende Amerikaansche bankier PAUL WARBURG, publiekelijk gewaarschuwd had tegen de toen in vollen gang zijnde speculatie, doch dat op 5 September d.a.v. door Prof. IRVING FISHER was verklaard, dat de aandeelenkoersen niet hoog waren en „Wallstreet would not experience anything in the nature of a crash". Op 15 October gaf Prof. FISHER vervolgens in eene openbare redevoering als zijne meening te kennen, dat de aandeelenkoersen een peil hadden bereikt: „what looks like a *permanently* [1]) high plateau", terwijl hij daaraan op 21 October toevoegde, dat de koersen z.i. zelfs nog beneden de werkelijke waarde der fondsen bleven. Volgens hem was de markt namelijk niet „inflated", doch slechts ingesteld op de dalende waarde van den dollar en het toenemende tempo van handel en industrie. „In my opinion" — aldus Professor FISHER — „current predictions of heavy reactions affecting the general level of securities find little if any foundation in fact". Zelfs op den 23sten October, den dag, voorafgaande aan de beurskrach, gaf deze quantiteitstheoreticus nog als zijne opinie, dat „Fears that the price level of stocks might go down to where it was in 1923 or earlier, engendered by recent breaks in the market value of securities, are not justified by present economic conditions".

JAMES WARBURG voegde aan het oprakelen van deze feiten de volgende, in den tegenwoordigen tijd zeker gerechtvaardigde zinsnede toe: „I apologize to Professor FISHER if digging up the past seems like hitting below the belt, but I think it is about time that someone showed that the bankers are not always wrong and the Professors not always right".

1) Cursiveering van mij.

Indien wij na deze afdwaling weder terugkeeren tot het ons bezig houdende onderwerp, dient thans de vraag te worden gesteld, wáár de enorme bankexpansie gedurende de periode 1921/29 gebleven is en welke werkingen zij dan wèl gehad heeft, indien zij — gelijk wij zagen — niet *rechtstreeks* op het algemeene prijsniveau heeft ingewerkt. Het antwoord op deze vraag is niet moeilijk te geven. De bankexpansie werkte vooral in 3 richtingen:

1. Zij maakte door de financiering op groote schaal van onroerende goederen — landimprovement, urban-development, wegenaanleg via Staats- en Gemeenteleeningen — eene hausse in vaste goederenprijzen mogelijk en gaf een krachtigen stimulans aan het bouw- en constructiebedrijf.

De dalende rentevoet leidde tot stijgende prijzen voor vaste eigendommen en tot speculatie op groote schaal, welke als gebruikelijk gepaard ging met stimuleering der consumptie en toenemende — doch tijdens de ontwikkeling in opwaartsche richting nog weinig gevoelde — „verschuldung". „Land-values became inflated", zooals de Amerikaan het uitdrukte, en de speculatie in onroerende goederen breidde zich tot over geheele staten uit, gelijk in het geval van Florida. Nauwkeurige cijfers over den omvang, waartoe in deze periode het onroerend bezit werd verhypothekeerd, zijn niet voorhanden, doch een denkbeeld daarvan kan niettemin worden verkregen uit de door Secretary of Agriculture Wallace bij eene uiteenzetting van de doeleinden der „Emergency Farm Mortgage Act of 1933" gedane mededeeling, dat alleen reeds de „Farm indebtedness" op langen termijn (dus de hypotheekschuld van het landbouwbedrijf) van 1910 tot 1928 was toegenomen van $ 3.320 millioen tot $ 9.468 millioen. Ook de cijfers voor de emissies van effecten voor de financiering van onroerend goed wijzen duidelijk in dezelfde richting:

Emissies voor financiering van onroerend goed (in m/m $) [1].

	Corporations		Federal Farm loan bonds		Totaal
	Nieuw kapitaal Obligaties + aandeelen	Conversies	Nieuw kapitaal	Conversies	
1921	53.2	1.3	121.9	—	176.4
1922	161.8	16.6	344.4	42.—	564.8
1923	250.8	1.3	337.5	55.—	644.6
1924	333.4	2.1	179.1	—	514.6
1925	715.5	37.2	168.7	19.5	940.9
1926	709.4	26.7	91.1	40.2	867.4
1927	630.4	38.3	86.8	92.8	848.3
1928	716.3	93.1	63.9	—	873.3
1929	520.4	6.7	—	—	527.1
1930	244.5	0.9	86.5	—	331.9
1931	129.1	3.5	74.6	51.—	258.2
1932	8.1	0.1	77.1	92.5	177.8
1933	0.9	—	63.9	26.3	91.1

Het lijdt geen twijfel, dat de gedurende het tijdvak 1921-29 plaatsgevonden zeer belangrijke uitbreiding van het crediet tegen onroerende goederen oorzaak is geworden van meerdere speciale moeilijkheden, welke de crisis in de Vereenigde Staten hebben verscherpt. Zij bracht niet alleen de geldnemers: boeren en huiseigenaren, in moeilijkheden, doch óók de geldgevers: de banken, en onder hen in het bijzonder de zgn. „Country-banks", niet-leden van het Federal Reserve Systeem, welke bij de vaste goederenmarkt zoo overwegende belangen hadden verkregen. Beide defecten hebben in 1933 speciale behandeling moeten vinden, waarop in het tweede deel van dit opstel nog nader wordt teruggekomen.

2. De tweede groote afnemer van het bankcrediet is de effectenmarkt geweest. Eene met alle begrip van rentabiliteitsmogelijkheden spottende koersstijging vond plaats naar gelang meer en meer bankcrediet voor de financiering van effectenposities ter beschikking werd gesteld.

Onderstaand aan de hand van de opgaven van het Federal Reserve Bulletin betreffende de uitzettingen van de Reporting Member Banks op Effecten en de gemiddelde koersen van aanvankelijk 228 en naderhand 421 aandeelen opgesteld diagram doet dit verband duidelijk uitkomen:

1) Cijfers van de Commercial and Financial Chronicle.

Leeningen op Effecten en Effectenkoersen.

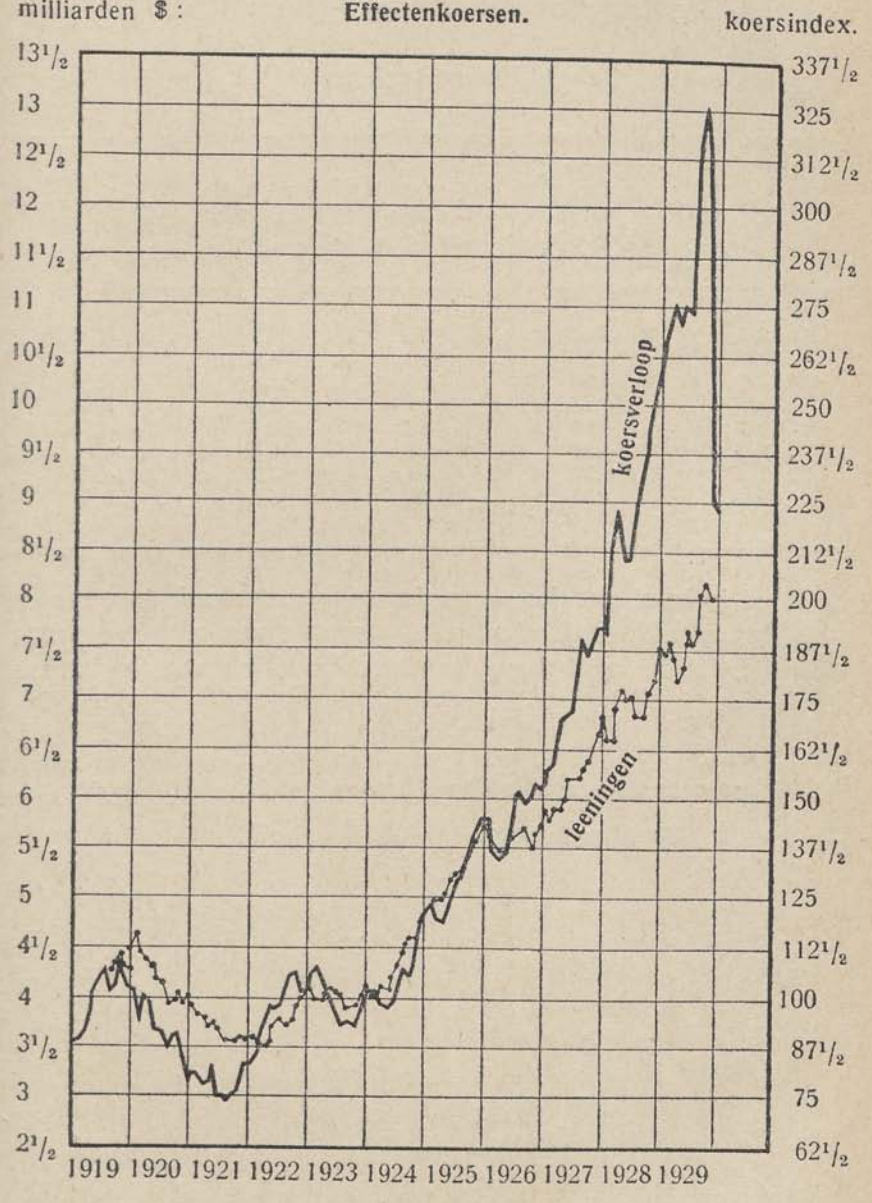

In overeenstemming met de lage rentekoersen trokken voorts ook de obligatiekoersen niet onbelangrijk aan:

Ontwikkeling rentestand [1]).

	Gemiddeld rendement van 15 spoorw. obligaties[2])	4-6 maands handels-papier	60-90 dagen Time Loans N.Y. Beurs:	Call-geld N.Y. Beurs
1921	5.57	6.53	6.14	5.95
1922	4.85	4.43	4.55	4.34
1923	4.98	4.98	5.09	4.91
1924	4.78	3.91	3.58	3.08
1925	4.67	4.03	4.18	4.18
1926	4.51	4.24	4.56	4.51
1927	4.31	4.01	4.27	4.05
1928	4.34	4.84	5.84	6.09

Hand in hand met deze beweging ging eene steeds toenemende emissie van nieuwe effecten, resp. conversie van reeds bestaande fondsen, zoowel ten behoeve van het binnen- als van het buitenland.

1) Cijfers ontleend aan The Chase Economic Bulletin d.d. 11 Februari 1929.
2) Standard Statistics Average.

Emissies in de V. S. gedurende 1921 — 1933 (in m/m $) [3]).

Jaar	Ten behoeve van onr. goederen financiering		Ten behoeve van Amerikaansche ondernemingen		Ten behoeve v. Amerikaansche Staten, Gemeenten, etc.		Ten behoeve van Buitenlandsche ondgen en Pub. recht. lichamen		Totaal	
	Nieuw	Conversie	Nieuw	Conversie	Nieuw	Conversie	Nieuw	Conversie	Nieuw	Conversie
1921	175.1	1.3	1648.5	566.6	1226.5	9.2	526.6	50.—	3576.7	627.1
1922	506.2	58.6	2052.9	717.8	1117.9	29.8	636.2	125.2	4313.2	931.4
1923	588.3	56.3	2397.9	529.—	1051.3	20.0	266.9	79.9	4304.4	685.2
1924	512.5	2.1	2694.4	489.7	1362.5	17.4	1000.3	248.2	5569.7	757.4
1925	884.2	56.7	2889.—	580.4	1360.8	47.5	1086.1	221.2	6220.1	905.8
1926	800.5	66.9	3044.5	793.—	1353.9	21.5	1145.1	204.8	6344.—	1086.2
1927	717.2	131.1	4011.5	1811.8	1486.4	36.1	1561.1	163.6	7776.2	2142.1
1928	780.2	93.1	4564.9	1491.1	1386.1	35.6	1319.2	257.6	8050.4	1877.4
1929	520.4	6.7	7481.7	1367.8	1422.8	12.9	757.8	22.—	10182.7	1409.4
				intrede crisis						
1930	331.0	0.9	4238.6	473.1	1459.8	37.1	1009.2	126.7	7038.6	637.8
1931	203.7	54.5	1421.5	817.—	1236.5	21.4	253.7	14.5	3115.4	907.4
1932	85.2	92.6	317.3	318.4	763.8	87.0	26.—	40.—	1192.3	538.—
1933	64.8	26.3	159.7	219.3	491.—	30.5	0.1	61.6	715.6	337.7

3) Cijfers van de Commercial and Financial Chronicle.

De groote opbloei van het Amerikaansche emissiebedrijf in de periode 1921 — 1929 moet zonder twijfel voor een zeer belangrijk deel aan de bankexpansie worden toegeschreven, omdat reëele kapitaalvorming alléén onmogelijk tot deze steeds aanzwellende cijfers kan hebben geleid. Dat zulks het geval moet zijn geweest wordt trouwens ook begrijpelijk, indien men zich de wijze voor oogen stelt, waarop een dergelijk proces zich afspeelt. Indien een willekeurig kapitalist eene landbouwhypotheek krijgt afgelost, omdat eene op basis der Federale wet van 1922 opgerichte Joint Stock Land-Bank in New-York geld heeft opgenomen ten einde dit aan een zijner boeren-leden uit te leenen en deze daardoor in staat te stellen zijne hypotheek af te betalen, ontvangt die kapitalist vrij geld in handen, hetwelk hij ter kapitaalmarkt zal trachten te herbeleggen. Het alsdan optredende kapitaalaanbod spruit echter niet voort uit besparingen, doch uit kapitaalomzetting. Wanneer vervolgens een eigenaar van onroerend goed zijn bezit, dat hij 7 jaren geleden voor $ 25.000.— kocht, voor $ 50.000.— van de hand doet en daarmede de door de goedkoop-geld-politiek veroorzaakte kapitaalwaarde-toename incasseert, heeft hij weliswaar vrij geld te beleggen, doch evenmin als in het voorgaande geval bestaat dit geld uit eigenlijk gezegde spaargelden. Voor de ééne helft is het weder kapitaalomzetting, voor de andere helft is het kapitaalwinst, welke gerealiseerd kon worden doordat een ander kapitalist bereid bleek een zooveel grooter bedrag in het geruilde object vast te leggen. Practisch hetzelfde doet zich tenslotte voor bij de omzetting van effecten bij steeds stijgende koersen. In al deze gevallen is het naar de beleggingsmarkt toevloeiende „vrije" geld voortgesproten uit eene voorafgaande bankexpansie, welke zoowel de kapitaalomzetting op zichzelve als het daarbij realiseeren van zeer groote kapitaalwinsten mogelijk maakte.

3. Een derde afnemer van bankcrediet is tenslotte geweest het in de besproken periode in de Vereenigde Staten in zoo sterke mate in zwang gekomen systeem van verkoop op afbetaling. Dit systeem legde bij voorbaat beslag op toekomstige kapitaalvorming, werkte er aldus toe mede om de productie boven de oogenblikkelijke consumptiekracht te stimuleeren, doch droeg juist daardoor van den aanvang af groote gevaren in zich.

Zijn met het bovenstaande de drie voornaamste „gebeneficieerden" van de bankexpansie aangewezen, zoo leidt dit tevens tot de conclusie, dat de invloed, welke de bankexpansie op het prijsniveau heeft uitgeoefend, slechts indirect langs genoemde 3 wegen tot uiting kan zijn gekomen en dat haar gecombineerd resultaat slechts heeft gereikt tot het neutraliseeren van invloeden, welke anders het prijsniveau zouden hebben doen dalen. Zoowel het systeem van verkoop op afbetaling, als de stimuleering van het bouw- en constructiebedrijf, als de speculatiewinsten uit onroerende goederen en effecten moeten de consumptieve vraag belangrijk hebben gestimuleerd. Weliswaar is van meerdere zijden — o.a. door Prof. CASSEL — bestreden, dat speculatiewinsten uit effecten de consumptie zouden aanwakkeren en zulks op grond van de redeneering, dat wat door den een ontvangen door den ander betaald moet worden, zoodat de bij den een vrijgekomen „koopkracht" steeds nauwkeurig overeenstemt met de „koopkracht", welke door den ander werd vastgelegd, doch deze stelling wordt zoowel door de praktijk als — bij nader beschouwing — door de theorie gelogenstraft. Inderdaad bestaat er bij aan- en verkoop van effecten steeds equatie tusschen „vrijgekomen" en „vastgelegde" koopkracht, doch dit feit op zichzelf bewijst weder geenszins, dat er bij eene voortdurend rijzende aandeelenmarkt niet méér consumptieve uitgaven zullen worden gedaan *dan zonder die rijzing zouden hebben plaatsgevonden*. Wanneer 2 menschen ieder een inkomen hebben van ƒ 10.000.—, waarvan ƒ 8.000.— uit arbeid en ƒ 2.000.— uit rente van een effectenbezit, dat — normaal op basis van 5% gekapitaliseerd — eene beurswaarde van ƒ 40.000.— vertegenwoordigt, dan zullen deze menschen wellicht hunne consumptie tot ƒ 8.000.— beperken en de rest sparen. Zij schatten hun vermogen op ƒ 40.000.—, wenschen dit te vermeerderen en regelen daarnaar hunne verteringen. Wanneer nu echter, zonder dat in de werkelijke rente-opbrengst van de betreffende fondsen (ƒ 2.000.— 's jaars) wijziging komt, eene beurshausse intreedt, welke de beurswaarde der kapitalen tot ƒ 100.000.— opvoert (derhalve het werkelijk rendement tot 2% terugbrengt), dan worden deze personen plotseling „tonnairs" en zij zullen er al zeer licht toe komen, hunne consumptieve bestedingen te verhoogen, vooral indien zij de zgn. „kapitaalwinst" inderdaad hebben gerealiseerd.

Dit laatste speelt zich — in bovenstaand voorbeeld van slechts 2 personen — zóó af, dat A. zijn fondsen aan B. verkoopt, daardoor ƒ 60.000.— „kapitaalwinst" realiseert, en zijn vrijgekomen geld herbelegt in de effectenportefeuille van B., die daardoor eveneens zijn ƒ 60.000.— „kapitaalwinst" realiseert. Bij beide transacties heeft de verkooper ƒ 100.000.— vrij gekregen en de kooper ƒ 100.000.— vastgelegd, zoodat uit deze transacties op zichzelve inderdaad geene vermeerdering van koopkracht voortvloeit, doch beide personen zullen zich thans op een „vermogen" van ƒ 100.000.— instellen en er zeer gemakkelijk toe komen, hetzij de voorheen op het reëele inkomen bespaarde ƒ 2000.— eraan te geven, hetzij nog verder te gaan en eventueele boven hunne contante ontvangsten uitreikende consumptie-uitgaven door het opnemen van geld tegen hunne effecten te dekken.

De bovenaangehaalde bewering is dus slechts juist — evenals in het geval van de quantiteitstheorie — voor zooverre zij het *feit* eener equatie tusschen vrijgekomen en vastgelegde koopkracht constateert; onjuist is zij echter in de suppositie, dat met het constateeren dier equatie nu ook het laatste woord gezegd is en eene beurshausse „dus" geen uitzetting van consumptieve uitgaven met zich medebrengt. Integendeel, die beurshaussee gaat *steeds* gepaard met een aantal nevenverschijnselen, welke zoowel het initiatief tot consumptieve besteding (schijnvermogens, beneveling van het economisch onderscheidingsvermogen) als de mogelijkheid daaraan te voldoen (credietuitbreiding) een vruchtbaren bodem bereiden en het baart dan ook geen verwondering dat de beurshausse in de Vereenigde Staten metterdaad en op groote schaal *heeft* geleid tot den aanschaf van luxe voorwerpen als automobielen e.d. en het ondernemen van plezierreizen naar het buitenland, welke handelingen zeker achterwege zouden zijn gebleven indien eene normale beurssituatie hadde bestaan.

De Amerikaansche schatkist annonceerde in 1928, dat bijna 11% van het aangegeven inkomen in dat jaar bestond uit winsten op aandeelen, obligaties en onroerende goederen, dan wel nettokapitaalwinsten op bezittingen, welke zich meer dan 2 jaar in het bezit van den aangever hadden bevonden. Dit percentage vertegenwoordigde uitsluitend de reeds *gerealiseerde*, m.a.w. de door verkoop in dollars omgezette winsten, en omvatte derhalve niet

de groote *papieren* winsten op de aangehouden onroerende goederen en effecten, welke door gedeeltelijke beleening eveneens tot consumptieve koopkracht *konden* worden — en *werden* — getransformeerd.

Het lijdt dan ook geen twijfel, dat de door de bankexpansie te voorschijn geroepen verschijnselen de consumptie in de Vereenigde Staten wezenlijk hebben gestimuleerd. Tevens echter — en hiermede komen wij tot het laatste onderwerp, dat in deze inleiding bespreking behoeft — hebben zij ertoe medegewerkt in de Vereenigde Staten langen tijd eene situatie te handhaven, welke in economisch opzicht als eene anomalie te karakteriseeren viel. Als zoodanig toch moest het feit worden aangemerkt, dat de Vereenigde Staten — ondanks haren overgang sedert den wereldoorlog van de positie van debiteur naar die van crediteur — zelfs van grootcrediteur — der overige wereld, welke positiewijziging zich normaliter had moeten uitspreken in een omslag van hare handelsbalans van den actieven naar den passieven kant — niettemin gedurende de geheele na-oorlogsperiode groote *uitvoersaldi* konden handhaven. Voor deze situatie was slechts ééne verklaring: De Vereenigde Staten leenden op groote schaal aan de buitenwereld het geld om zijne renteverplichtingen te voldoen en goederen in de Vereenigde Staten te koopen, aldus de door hare positiewijziging noodzakelijk geworden binnenlandsche aanpassing voorloopig uitstellende, doch daarmede tevens dit toekomstig proces aanzienlijk verzwarende.

Onderstaand overzicht van de betalingsbalansen der Vereenigde Staten gedurende 1921 — 1932 is ontleend aan de publicatie „Balances of Payments 1931 and 1932" van den Volkenbond en is gebaseerd op de desbetreffende compilaties van het United States Department of Commerce in het „Trade Information Bulletin". Gelijk alle betalingsbalansen zijn ook deze compilaties aan belangrijke fouten onderhevig, naar uit de onverklaarde saldi in kolom 9 (zie 1927 en 1930) blijken kan, doch zij doen niettemin de *hoofd*lijnen duidelijk te voorschijn treden.

STAAT

Betalingsbalansen van de V. S. [1])
(in m/m $).

	Goederen, diensten en rente				Kapitaalbeweging			Goud	Onverklaarde resten
	Goederen	Interest Dividend	Andere diensten	Saldo	Langen termijn	Korte termijn	Saldo		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1921	+1.908	+ 119	— 628	+ 1.399	— 860	— 122	— 982	— 664	— 247
1922	+ 663	+ 351	— 546	+ 468	— 687	+ 378	— 309	— 238	— 79
1923	+ 313	+ 417	— 628	+ 112	+ 83	+ 52	+ 135	— 294	— 57
1924	+ 939	+ 464	— 662	+ 741	— 574	+ 208	— 366	— 258	+ 117
1925	+ 619	+ 515	— 719	+ 415	— 488	— 153	— 641	+ 134	— 92
1926	+ 139	+ 627	— 564	+ 202	— 651	+ 336	— 315	— 98	— 211
1927	+ 417	+ 679	— 572	+ 524	— 722	+1005	+ 283	— 6	+ 801[2])
1928	+ 738	+ 680	— 684	+ 734	— 684	— 348	—1032	+ 392	+ 94
1929	+ 382	+ 699	— 681	+ 400	— 94	— 40	— 134	— 175	+ 91
1930	+ 386	+ 769	— 580	+ 575	— 224	— 463	— 687	— 280	— 392[2])
1931	+ 17	+ 621	— 493	+ 145	+ 233	— 398	— 165	— 145	— 165
1932	+ 150	+ 455	— 504	+ 101	+ 247	— 908	— 661	+ 446	— 114

Kolom 1 bevat het saldo op de zuivere goederen handelsbalans, hetwelk door het in aanmerking nemen van vrachten herleid is tot eene cif-basis voor den invoer en een fob-basis voor den uitvoer.

Kolom 2 bevat het saldo van de ontvangen interest op intergouvernementeele schulden, langen-termijn kapitaalbeleggingen van de Vereenigde Staten in het buitenland en van het buitenland in de Vereenigde Staten en korten-termijn beleggingen (grootendeels bankdeposito's over en weer).

Kolom 3 bevat de door Amerikaansche schepen verdiende vrachten, de assuranties, de kapitaalmarktverdiensten (uitgifte provisies, etc.), de emigranten en immigrantenremises, de uitgaven en ontvangsten uit hoofde van toerisme, e.a.

Deze 3 categorieën vormen tezamen als het ware de normale balans van de loopende ontvangsten en uitgaven en deze balans bleek gedurende de geheele periode belangrijke positieve saldi aan te wijzen, die eerst na 1930 snel gingen verminderen. Die positieve saldi op de rekening der loopende ontvangsten en uitgaven nu

1) + = door de V. S. van het buitenland te ontvangen
— = „ „ „ aan „ „ „ betalen
2) deze groote verschillen worden toegeschreven aan foutieve ramingen van de kapitaalbeweging.

werden opgewogen door een grooten kapitaalexport van de Vereenigde Staten naar het buitenland.

Kolom 5 geeft aan de ontvangen en betaalde aflossingen, de aan- en verkoopen door de Vereenigde Staten aan het buitenland van effecten (zoowel binnen- als buitenlandsche), de nieuw gedane kapitaalbeleggingen in het buitenland e.d.

Kolom 6 geeft aan de wijzigingen in het in de Vereenigde Staten voor buitenlandsche rekening geëarmarkte goud en de wijzigingen in de internationale bankrekeningen.

Klaarblijkelijk zijn de schattingen in deze beide laatste kolommen slechts weinig betrouwbaar, aangezien in het bijzonder voor de jaren 1927 en 1930 de onverklaarde resten van kolom 9 veel te groot zijn. Voor 1927 werd een kapitaal*import* op korten termijn van $ 900 m/m aangenomen en het is niet onwaarschijnlijk, dat hetzij hierin hetzij in eene te lage schatting van den kapitaalexport op langen termijn (volgens de Financial & Commercial Chronicle bedroegen de emissies van buitenlandsche effecten in de Vereenigde Staten in 1927 $ 1.561 m/m) de verklaring ligt voor het feit, dat de balans voor het jaar 1927 een onverklaard verschil van niet minder dan $ 800 m/m aanwijst.

Intusschen komt voor ons doel uit bovenstaande cijfers voldoende duidelijk naar voren, dat de Vereenigde Staten het uit hare normale contante handelstransacties voortvloeiende inkomstensaldo moesten incasseeren in den vorm van schuldbrieven op langen termijn van het buitenland en voor het restant in goud, anders gezegd: het buitenland verkreeg zijn voor de betaling van zijn gekochte goederen en zijn verschuldigde rente aan de Vereenigde Staten benoodigde dollars door het aangaan van leeningen in New-York. Het is duidelijk, dat dit proces op den lagen duur geen voortgang zal kunnen vinden, in de eerste plaats niet, omdat de steeds toenemende leeningen aan het buitenland een overeenkomstig aanzwellen van den jaarlijks aan de Vereenigde Staten te betalen rentelast medebrengen, in de tweede plaats niet, omdat de mogelijkheid tot het verstrekken dier leeningen gedurende de periode 1921 — 1929 voor een belangrijk deel op den kunstmatigen factor der bankexpansie heeft gesteund. Wij zien dan ook na 1930 eene plotselinge inschrompeling van het saldo der zuivere handelsbalans, een verkoop van effecten door de Vereenigde Staten aan het

buitenland, een wegvloeien van geld op korten termijn en eene saldovereffening in goud.

Wanneer thans in aanmerking wordt genomen, dat volgens de laatste raming van het Department of Commerce de Amerikaansche particuliere beleggingen op langen termijn in het buitenland (dus exclusief de intergouvernementeele schulden) bedroegen:

	$ (000,000's) at the end of 1932		
	Direct	Portfolio	Total
Europe	1.553	2.859	4.412
Afrika	127	2	129
Asia	423	579	1.002
Oceania	168	260	428
Canada and Newfoundland	2.073	1.926	3.999
Latin America.			
Mexico, Other Central America	933	33	966
Cuba, Other West Indies	1.075	134	1.209
South America	1.645	1.337	2.982
Total	7.997	7.130	15.127
Adjustments:			
(a) deduct for foreign securities repatriated to foreign countries		1.300	1.300
(b) add for insurance company and bank capital			125
Adjusted totals			13.952

en dat de mogelijkheid van eene hervatting van het gedurende de periode 1922 — 1929 gevolgde proces nà de crisis van thans practisch uitgesloten mag worden geacht, dan zullen de Vereenigde Staten, indien zij in overeenstemming met hare tot dusverre ten aanzien van het oorlogsschuldenvraagstuk aangenomen houding ook de rente op hare hierboven gememoreerde zéér omvangrijke particuliere kapitaalbeleggingen werkelijk willen blijven ontvangen, aan eene wijziging van hare handelspolitiek in de richting van het gereeder accepteeren van buitenlandsche goederen niet kunnen ontkomen.

Het Amerikaansche Negervraagstuk als rassen- en cultuurvraagstuk

door

D. M. G. Koch.

Het Negervraagstuk in de Vereenigde Staten van Noord-Amerika en de oplossing ervan zijn van enorme beteekenis voor alle landen, waar de maatschappelijke werkzaamheden over vertegenwoordigers van twee of meer verschillende rassen verdeeld en deze dientengevolge in het sociaal verkeer op elkaar aangewezen zijn. Het is het vraagstuk van de verhouding tusschen maatschappelijke groepen, die elk uit representanten van een ras bestaan; het vraagstuk der economische, politieke en sociale overheersching van de eene rasgroep door de andere, en van de subjectieve rechtvaardiging dier overheersching: het rasbewustzijn, de rastrots, de rassenwaan. En het is het vraagstuk van de mogelijkheid van overbrugging van verschillen in cultureele ontwikkeling, van de vatbaarheid der vertegenwoordigers van het eene ras tot aanvaarding van de „hoogere" beschaving van die van het andere. In beide opzichten is het probleem ook voor ons belangrijk; want gelukt het, de feiten zoodanig te interpreteeren, dat daarmee de hand wordt gelegd op een algemeene methode ter verklaring van de rasverschijnselen in Noord-Amerika en algemeene wetten worden gevonden, door welke de omgang tusschen de rasgroepen ginds wordt beheerscht, dan moeten deze *mutatis mutandis* ook elders gelden, waar vertegenwoordigers van verschillende rassen in het maatschappelijk arbeidsproces met elkaar samenwerken.

Het vraagstuk is van te meer belang, doordat wat in Noord-Amerika als het Amerikaansche Negerras wordt aangeduid, grootendeels een tusschenras is: de meerderheid der Amerikaansche Negers heeft blank bloed, velen hebben zelfs meer blank dan

Afrikaansch bloed [1]). In andere landen, o.a. in Nederlandsch-Indië, zijn de vertegenwoordigers van een dergelijk tusschenras politiek en sociaal met die van het blanke ras gelijkgesteld. In Noord-Amerika is dit niet het geval; daar heet ieder die Negerbloed heeft, „Negro" of „nigger" en hij wordt er beschouwd en behandeld als bepaaldelijk te behooren tot een andere rasgroep. De uitingen van rassenwaan van de zijde der blanke Amerikanen, de sociale en politieke discriminatie treffen daar vooral individuën van gemengden bloede, terwijl dergelijke gemengd-bloedige individuën elders, o.a. hier te lande, in de blanke samenleving als volkomen gelijkwaardigen opgenomen zijn.

Dit verschijnsel brengt aan het twijfelen, of de diepere oorsprong van gevoelens van rassenweerzin en rassenwaan wel iets hebben uit te staan met de *biologische* rasverschillen. De veronderstelling, dat dit niet het geval is, wint aan redelijkheid, als men let op het verschil in behandeling van halfbloeds door de Engelschen in Britsch-Indië en op Jamaïca. In Britsch-Indië worden de kinderen van blanke vaders en Indische moeders naar de Inheemsche maatschappij terug-gestooten. Maar op Jamaïca hebben zij de burgerrechten der blanken en zijn ze ook sociaal met dezen gelijkgesteld.

There is, schrijft Lord OLIVIER, no „colour bar" in Jamaica, no legal or customary discrimination preventing any Jamaican or African or mixed race from occupying any position for which he or she is qualified by

1) Prof. MELVILLE J. HERSKOVITZ, hoogleeraar in de anthropologie aan de Northwestern University, kwam in 1930 na een nauwkeurig onderzoek tot de conclusie, dat slechts 22% der Negers in de V. St. van ongemengden bloede zijn. Indiaansch bloed hebben 27,3%. terwijl 71,7% blank bloed bezitten. „We speak of Negroes in this country, but plainly this is nonsense if we are employing the word „Negro" in its biological sense. The American Negro is an amalgam, and the application of the term „Negro" to him is purely sociological" *(The American Negro. A Study in racial crossing.* New York, 1930, blz. 17).

Amerika heeft een eigen Neger-type ontwikkeld, dat physiek groote verschillen met de blanken en de Indianen vertoont, maar met een zeer geringe variabiliteit. „From this mixture there is being welded, and is already discernible, a definite physical type which may be called the American Negro. It is not like any type from which it has come; it is not White; it is not Negro; it is not Mongoloid. It is all of them, and none of them" (blz. 18).

De physieke verschillen tusschen blanken en Indianen zijn onbeteekenend. Dit klopt met de opmerking van graaf KEYSERLING *(America set free)*: dat de blanke Amerikaan, wiens voorouders geslachten geleden immigreerden, de „honderd-procent-Amerikaan" derhalve, uiterlijk op den Indiaan begint te gelijken.

intelligence and education in any vocation, including the public service. All places of public resort, public vehicles, and places of amusement are freely open to all without distinction of race or colour. Many coloured and some black men are magistrate of Petty Sessions, coloured men hold or have held office as Custos — that is to say, as chief magistrate of a parish — the parish in Jamaica being equivalent to a rural district in England [1]).

Wel openbaren zich ook op Jamaïca van de zijde der blanken rasvooroordeelen, maar:

Such prejudices, however, do not appear on the surface, and so much as there is is unquestionably diminishing. It is weaker probably in Jamaica than in any other West Indian community [2]).

En deze vooroordeelen openbaren zich sterker ten aanzien van de halfbloeds, dan ten opzichte van de inheemsche Negers:

A significant light is thrown on the psychology of colour prejudice in mixed communities by the fact that in the West Indies, in the whites, it is generally stronger against the coloured than against the black [3]).

Lord OLIVIER schrijft dit daaraan toe, dat de halfbloeds economisch ernstiger bedreiging vormen, en de Negers van ongemengden bloede in dit opzicht veel minder gevaarlijk zijn. Zou de rassenafkeer een natuurlijk, biologisch verschijnsel zijn, dan moest het omgekeerd wezen.

Deze en dergelijke verschijnselen wettigen de veronderstelling, dat achter de uitingen van rassenwaan andere gevoelens schuil gaan, waarin zij haar dieperen oorsprong vinden; dat rasvooroordeel en rassenwaan niets zijn dan de *vormen*, waarin die gevoelens zich openbaren; d.w.z. dat wij in wezen niet met *rassen*verhoudingen, maar met ..... àndere verhoudingen te maken hebben en slachtoffers zijn van een reusachtig optisch bedrog, dat ons die andere verhoudingen als verhoudingen tusschen de rassen doet zien.

Dit is het probleem. De oplossing is overal te vinden, waar het maatschappelijk organisme is opgebouwd uit elementen, welke geheel of grootendeels uit verschillende rasgroepen bestaan. Maar in Noord-Amerika is het vraagstuk wellicht het meest doorzichtig

1) Lord OLIVIER: *White Capital and coloured Lobour*, 1929, blz. 63.
2) id. blz. 64.
3) id. blz. 66.

en voert een analyse van de verschijnselen duidelijker dan elders tot het antwoord op de vraag, wat de bepalende factor is in de rassenverhoudingen. Hierdoor is het Amerikaansche Negervraagstuk van buitengewoon groot belang voor ieder, die, levende in een kolonie, zich inzicht in het wezen dier verhoudingen wil trachten te verschaffen.

*

De oorsprong van het Negervraagstuk in de Vereenigde Staten van Noord-Amerika dateert van de laatste dagen van Augustus 1619, toen een brik onder Hollandsche vlag de St.-James River in Virginië opvoer met twintig Negers aan boord, die onmiddellijk als contract-arbeiders aan plantages geleverd werden. In 1640 werd een Neger, die weggeloopen en weer gevat was, veroordeeld tot contract-arbeid gedurende geheel het verdere leven, waardoor hij feitelijk slaaf werd. Tien jaren later was de slavernij een gevestigd instituut.

Zij is dit, ondanks perioden, waarin de abolitionisten op de verdedigers van het stelsel terrein wonnen — dat later weer verloren ging — tot de jaren van den Burgeroorlog gebleven. Een *vraagstuk* in verband met de Neger-bevolking van Noord-Amerika ontstond eerst na de emancipatie, in 1863. Eerst sinds dat jaar werd dit probleem als rassen-vraagstuk, als het probleem vooral van de sociale verhoudingen tusschen twee rasgroepen, die in het maatschappelijk verkeer op elkaar aangewezen zijn, voor ons belangrijk.

Zelfs LINCOLN had aanvankelijk niet de bedoeling, verder te gaan dan beperking van het stelsel tot de staten waar het bestond. Het uitbreken van den Burgeroorlog, in 1861, had met het vraagstuk der afschaffing of handhaving van de slavernij maar weinig te maken. Een der voornaamste oorzaken was de strijd over beschermende rechten, die door de noordelijke staten, met hun toen reeds sterk ontwikkelde industrie, gewenscht en doorgedreven werden, terwijl het zuiden belang had bij vrijhandel. Er was een belangentegenstelling ontstaan tusschen de kapitaalsmachten van het noorden en de planters van het zuiden. In overeenstemming daarmee wenschten de noordelijken een sterk gecentraliseerd gezag, een hechte staatseenheid — het streven der Republikeinen — en de zuidelijke staten, die in de Democraten hun politieke woord-

voerders hadden, groote zelfstandigheid voor elken staat afzonderlijk. „Mijn hoofddoel in deze worsteling", schreef LINCOLN medio 1862, „is het behoud van de Unie, en niet het behoud of de vernietiging van de slavernij. Zoo ik de Unie kan behouden zonder één slaaf te bevrijden, ik zal het doen; en zoo ik haar kan behouden door alle slaven te bevrijden, zal ik het doen".

De emancipatie was een oorlogsmaatregel. Van het oogenblik af waarop de legers der noordelijken naar het zuiden trokken, stroomden honderden, al spoedig duizenden slaven toe, die hoopten, dat deze oorlog voor hen de bevrijding zou brengen. Toen werd duidelijk, hoezeer de staten der Confederatie economisch getroffen zouden worden, indien de beschikking over deze Negerarbeidskrachten hun zou worden ontnomen. Een groot aantal Negers vocht in de legers der noordelijken mee. En aan die hulp bestond groote behoefte; de tegenstand der zuidelijken bleek veel sterker te zijn dan verwacht was. „There are now", zeide LINCOLN, „in the service of the United States near two hundred thousand able-bodied colored men, most of them under arms, defending and acquiring Union territory. Abandon all the post now garrisoned by black men; take two hundred thousand men from our side and put them in the battlefield or cornfield against us, and we would be compelled to abandon the war in three weeks" [1]). Generaal BEN BUTLER verklaarde de slaven voor contrabande. Om van de Neger-troepen zeker te zijn en het zuiden economisch te breken, werd op 22 September 1862 de voorloopige Emancipatie-proclamatie uitgevaardigd, waarbij de slaven met ingang van den eersten Januari 1863 vrij verklaard werden.

*

De Emancipatie gaf plotseling, onvoorbereid, aan vier millioen Negerslaven de vrijheid. Zij waren opgegroeid onder een eeuwenoud stelsel van volkomen onderworpenheid en rechteloosheid; de vrijheid, die hun onverwacht als een nieuw geboorterecht geschonken werd, was hun zoo vreemd, dat hun nog moest worden geleerd, haar te gebruiken. Na een reeks van incidenteele maatregelen te hunnen behoeve stichtte de Unie-regeering bij een wet van 28 Februari 1865 het „Bureau for Refugees, Freedmen and Abandoned Land", het beroemde Freedmen's Bureau, dat de

1) Aangehaald door W. E. BURGHARDT DUBOIS: *The Negro*, 1915 blz. 204.

„supervisie en het beheer over alle verlaten gronden en het toezicht op alle zaken, betrekking hebbende op refugé's en bevrijden" kreeg. Het heeft onder leiding van generaal OLIVER O. HOWARD prachtig werk gedaan, vooral op het gebied van het onderwijs. Duizenden lagere en vakscholen werden gesticht. Uit die jaren — de periode van het z.g. Reconstructie-bewind — dateeren de voornaamste Neger-universiteiten en -colleges: het Hampton Institute te Hampton, de Fisk University en de Meharry Medical School, beide te Nashville in Tennessee, kort daarna het Tennessee Agricultural and Industrial Institute; de Howard University te Washington, de universiteit te Atlanta, de Dillard University te New Orleans. In 1881 werd te Tuskegee in Alabama het bekende Tuskegee Institute van Booker T. Washington gesticht, een leider van het Amerikaansche Negerras, wiens streven straks uitvoeriger zal worden besproken. Vooral na 1900 is het aantal Neger-studenten enorm toegenomen: in 1900 studeerden aan de verschillende universiteiten en colleges 1000 Negers, in 1930 ongeveer 19.000. Het aantal bachelors of art onder de Negers neemt jaarlijks met ongeveer 2000 toe. Er zijn 56.000 Neger-leerkrachten, onder wie 1500 hoogleeraren en docenten aan colleges. Het aantal Neger-doktoren, -advocaten, -ingenieurs e.d. loopt in de duizenden.

Ondanks zeer ernstige tegenwerking zijn de resultaten van het onderwijs aan Negers boven verwachting. „The reduction of the illiteracy", schreef Embree:

> The reduction of the illiteracy of the Negro, from 95% in 1865 to less than 20% in 1930, indicates that the various educational agencies at work have wrought miracles in two brief generations. The public schools have served an invaluable purpose in elevating the general intelligence of the Negro and have won a continually larger portion of public esteem and support. The past has been rife with cunfusion of policy, with discriminations, inefficiency, and active opposition. The achievements even of such a period indicate what may be done as intelligence and concerted effort direct the course of public schools for all the people [1]).

Ook op ander gebied bereikte de Neger door eigen kracht resultaten, welke maar weinigen mogelijk hadden geacht. In 1930 waren er in het zuiden 232.000 zelfstandige Neger-farmers, die tezamen 22 millioen acres bezaten en wier eigendommen op een

1) EDWIN R. EMBREE: *Brown America. The story of a new Race*, 1931, blz. 133.

waarde van 700 millioen dollar geschat werden. Bovendien werkten 650.000 Negers als pachters of beheerders, terwijl 1½ millioen Negers als loonarbeiders of in een stelsel van deelbouw werkzaam zijn. Volgens de beroepstelling van 1930 waren 4½ millioen Negers „gainfully employed", van wie 2 millioen op farms een bestaan vonden.

De veranderende verhoudingen in het zuiden maken evenwel het leven vooral voor de landbouwende Neger-bevolking zwaar. Door opkoop van farms door kapitaalbezitters uit het noorden en in de steden van het zuiden, waar de industrie zich ontwikkelt, ontstaan groote kapitalistisch gedreven landbouw-ondernemingen, waartegen de zelfstandige boeren niet kunnen concurreeren. Het aantal kleine en middel-groote farms neemt jaar op jaar af; de blanke landbouwbevolking nam van 1900 tot 1920 af met ruim 1 millioen zielen, de Neger-bevolking met ongeveer 800.000 zielen.

De verhoudingen zijn vooral voor de Neger-pachters en -deelbouwers weinig beter dan die der slavernij. Vexaties en bedriegerijen, waaraan zij van de zijde der blanke landeigenaren bloot staan, zijn aan de orde van den dag. De eigenaar beschikt, in samenwerking met zijn blanke rasgenooten, over de middelen om zijn pachters en deelbouwers hun leven lang in de schuld te houden; en in enkele zuidelijke staten verbiedt de wet, elders de usance den boer, de farm te verlaten zoolang hij zijn schuld niet aangezuiverd heeft. In deze omstandigheden leven honderdduizenden Negers en ook zeer vele blanken. Zij moeten hun vrouwen en kinderen mee laten werken om genoeg te verdienen om tenminste te kunnen leven. Zoo slaagt men er in, „to keep the Nigger in his place".

Toch is, ondanks alles, de positie van den Neger in de Vereenigde Staten sinds de Emancipatie aanmerkelijk vooruitgegaan. De Negers hebben thans hun ondernemingen, hun banken, hun verzekeringsmaatschappijen, hun theaters, enz. Velen hunner hebben het tot millionnair gebracht.

Niettemin blijven zij, althans in de zuidelijke staten, op het punt van politieke rechten en sociaal achtergesteld.

In 1872 werd aan de blanken in het zuiden amnestie verleend, waardoor ze hun volledige burgerrechten terug kregen. Het Freedmen's Bureau werd opgeheven; de Negers verloren hun

eenige bescherming. Aanvankelijk werd het hun toen door intimidatie onmogelijk gemaakt, van hun burgerrechten gebruik te maken; met knuppels werden ze van de stembus verdreven. Mississipi was de eerste staat, die de wettelijke voorschriften in overeenstemming bracht met de practijk en zonder schending van de grondwet aan zoovele Negers het stemrecht ontnam, dat een Neger mèt stemrecht hooge uitzondering werd. Dat was in 1890. Andere staten volgden dit voorbeeld: Zuid-Carolina in 1895, Louisiana in 1898, Noord-Carolina in 1900, Alabama in 1901, Virginia in 1902, Georgia in 1908, Oklahoma in 1910.

Van tal van ambachten is de Neger practisch buitengesloten. In twee staten wisten de blanken wetten door te drijven, welke aan Neger-barbiers verbieden, blanken te bedienen.

De houding der vakvereenigingen in het zuiden ten aanzien van den Neger-arbeider wordt nog haast geheel beheerscht door het hem vijandige sentiment. Als regel wordt hij van de organisaties uitgesloten. Het gevolg is, dat de werkgever gelegenheid heeft, de eene groep tegen de andere uit te spelen; de loonen, ook die der blanke arbeiders, zijn in het zuiden laag en de bestaanszekerheid is er gering.

Zoolang de Negers als slaven handelswaarde hadden bezeten, werd aan hun gezondheid eenige zorg besteed. Maar na de Emancipatie liet deze alles te wenschen. Het sterftecijfer steeg tot 35 à 40 per 1000. In 1840 was het aantal sterfgevallen door tuberculose 266 per 100.000, zelfs minder dan dat onder de blanken; maar eenige jaren na den Burgeroorlog was het gestegen tot 411, twintig jaar later zelfs tot 600 per 100.000.

Omstreeks 1890 werden in de meeste zuidelijke staten speciale spoorwagens voor Negers ingevoerd, de z.g. Jim Crow-cars, niet beter dan derde-klasse-wagons, waarvoor evenwel de kosten van een reis per eerste klasse moeten worden betaald. Met de bekende Pullmann-slaapwagens mag de Neger in het zuiden niet reizen; dit is in eenige staten zelfs wettelijk verboden.

De afstammelingen van de „arme blanken" in het zuiden zijn de ergste vijanden van den Neger. Tijdens de slavernij werden ook deze „arme blanken" door de plantagebezitters, die het sociale en politieke leven beheerschten, onderdrukt. Zij hadden geen stemrecht, konden hun kinderen geen onderwijs doen geven,

mochten eerst in de kerk komen als de slavenbezitters waren binnen-gegaan, enz. Toen zij, na den Burgeroorlog, met de vroegere meesters gelijk-gesteld werden en door de amnestie politieke rechten kregen, waren zij er op uit, deze geheel voor zich te reserveeren. In hun haat tegen den Neger en hun vrees voor diens maatschappelijke verheffing waren alle blanken vereenigd.

De hernieuwde onderdrukking van de Negers in het zuiden deed in 1878 en 1879 een migratie-beweging ontstaan. Meer dan honderdduizend Negers uit Louisiana en Tennessee trokken naar het noorden, naar Kansas. Het blanke zuiden geraakte in opwinding; zijn arbeidskrachten dreigden verloren te gaan. Meetings werden gehouden om de beweging te veroordeelen. Neger-predikanten werden in den arm genomen om haar te keeren. Vervoer per trein werd den Negers verboden, en agitators werden in de gevangenis geworpen. Toch gelukte het ongeveer 30.000 Negers, in Kansas te komen, waar zij kolonies vormden.

Dit verschijnsel herhaalde zich tijdens en na den Wereldoorlog. Van 1916 af had een migratie van Negers uit de landbouwende streken in de zuidelijke staten naar het noorden en naar de steden plaats, die een enormen omvang kreeg. De immigratie in de Vereenigde Staten was door de regeering sterk beperkt, en industriearbeiders waren opgeroepen om in het leger te dienen. De wapen- en munitie-fabrieken en ook andere industrieën eischten veel arbeiders en er werden hooge loonen betaald. Vooral in 1918 en 1919 trokken honderdduizenden Negers uit het zuiden naar Philadelphia, New York, Pittsburg, Cleveland, Chicago, St.-Louis en East St.-Louis. Door intimidatie en geweld trachtten de blanken het vertrek van Negers te beletten, maar tegelijk werd een congres gehouden ter bespreking van de maatregelen, die noodig zouden zijn om den stroom af te dammen. Toen bleek, dat men drommels goed wist, waar de schoen wrong. Men was het er over eens, dat noodig waren: een algemeene, belangrijke verhooging van de loonen, eerlijker behandeling van de Negers, vooral van de pachters en de deelbouwers, o.a. nauwgezette uitbetaling van het hun toekomende aandeel in de opbrengst van den oogst, herstel van begane onbillijkheden in dit opzicht, beter woningen, beter onderwijs-voorziening, bevordering van het contact tusschen beide

rassen door het houden van gemeenschappelijke bijeenkomsten ter bespreking van de vraagstukken, welke uit de rassenrelaties ontstonden, enz. Deze schoone voornemens hebben het vertrek van Negers zelfs niet tijdelijk kunnen stuiten; in het geheel zijn in die jaren naar schatting ruim 1½ millioen Negers naar de groote industriecentra vertrokken. In 1890 leefden 19,4% der Negers in de steden, in 1920: 34%, en sindsdien is dit percentage nog belangrijk toegenomen. Zij beginnen in de industrie als ongeschoolde arbeiders, maar velen werken zich geleidelijk boven dit peil uit. De stedelijke Neger-bevolking is gestegen van 1½ millioen in 1890 tot 2 millioen in 1900 en 4 millioen in 1930.

De reactie der blanken op dezen trek van Negers naar elders was merkwaardig, als bewijs voor hetgeen zij in den grond van hun hart eigenlijk bedoelden. Per saldo willen zij niets liever, dan de Negers in hun onmiddellijke nabijheid houden, maar: als goedkoope werkkrachten, die nooit moeite mogen doen om zich een beter positie te veroveren; de Negers zullen zich, naar de opvatting der blanken, tevreden moeten blijven stellen met hun plaats op den bodem van het economisch stelsel. Dit verklaart ook de sympathie, die de arbeid van Booker Washington bij vele blanken in het zuiden vond; hij was de eenige Neger, die in gezelschap van blanken werd getolereerd. Want hij was de man die zijn rasgenooten voor-hield, dat zij met een zeer bescheiden plaats in het sociaal-economisch bestel genoegen moesten nemen. Van de zijde dergenen die zijn prediking aanvaardden, zou geen ernstige concurrentie behoeven te worden geducht.

De Neger was en is, zoo goed als de blanke, een kind van het Amerikaansche land. Maar de Negers vormen maatschappelijk een groep, aan welke de blanken na als vóór de Emancipatie een bepaalde lage plaats hadden toegedacht, — niet omdat zij Negers waren, maar omdat zij eeuwenlang op de laagste plaats hadden gestaan, tot voordeel van de blanken; en omdat een wijziging van de maatschappelijke orde den blanke de mogelijkheid zou doen vreezen, dat de Negers een àndere plaats zouden vinden. Daardoor hechtte de gedachte, dat maatschappelijke stijging hun moest worden belet, zich aan het uiterlijke kenmerk, dat hen van blanken onderscheidt: aan hun huidskleur, hun Neger-zijn. Om de pogingen tot onderdrukking van den Neger voor het eigen ge-

weten te rechtvaardigen, ontdekte men — niet bewust en objectief, maar volkomen subjectief en als regel te goeder trouw — in den Neger eigenschappen, welke hem heetten te stempelen tot een minderwaardig ras. Zoo ontstonden de rasvooroordeelen, die alleen gelden ten aanzien van de Negers — niet, althans in veel geringer mate, ten aanzien van b.v. Hindoes of Marokkanen of andere gekleurde rassen. Zij gelden ten aanzien van den Neger, doordat de Neger in het sociaal-economisch bestel een element vormt, dat men niet missen kan, terwijl men hoopt, hem voor goed te kunnen neer-drukken naar de lage plaats, die men zelf niet wil innemen. Geheime organisaties, als de Ku Klux Klan, de Knights of the White Camelia, de Pale Faces, de White Brotherhood, stellen zich ten doel, „to put the Nigger in his place", waarbij de overtuiging, dat de Neger minderwaardig is, geboren werd uit de behoefte aan rechtvaardiging van een houding, die moreel niet kan worden verdedigd.

Deze gevoelens ten opzichte van den Neger verklaren de lynchpartijen.

Lynchpartijen kwamen ook vóór de bevrijding van de slaven herhaaldelijk voor. Maar toen werden meer blanken dan Negers gelyncht; Negerslaven hadden marktwaarde, en de eigenaar van een vermoorden slaaf eischte schadevergoeding. Na de Emancipatie nam het aantal lynchgevallen snel toe, en toen bestond het overgroote meerendeel der slachtoffers uit Negers. De juiste cijfers zijn niet bekend; een opgave zegt, dat van 1882 tot 1927: 4951 personen door gepeupel vermoord werden, waarvan 1438 blanken en 3513 Negers. Onder de slachtoffers waren 16 blanke en 76 Neger-vrouwen. Van 1890 — 1900 kwamen gemiddeld per jaar 166 lynchgevallen voor, van 1900 — 1910: 92, van 1910 — 1920: 84 en van 1920 — 1927: 38.

Het is onmogelijk, de beestachtige wreedheden te beschrijven, die bij elke lynchpartij bedreven worden. Een Neger van gemengden bloede, wiens afstamming niet opvalt, WALTER WHITE, die persoonlijk een veertigtal lynchgevallen heeft bijgewoond, heeft er een boek over geschreven, *Rope and Faggot* [1]), dat haast onleesbaar is van de vreeselijke details, welke hij mededeelt. De perverse martelingen verraden een massale hysterie, die zich met

1) WALTER WHITE: *Rope and Faggot. A. Biography of Judge Lynch.* 1929.

het dooden van het slachtoffer niet tevreden stelt. De psychologische verklaringen van het verschijnsel voldoen geen van alle. Het wordt verklaard uit de geringe ontwikkeling der blanke bevolking van het zuiden; uit het gemis van normale ontspanning, als de „merry-go-round" of de bioscoop of het tooneel; uit onderdrukte sekse-gevoelens; uit een bekrompen geloof. Zonder twijfel zijn dit factoren, die ertoe medewerken om deze moordpartijen een zoo gruwelijk karakter te geven; maar de diepere oorzaak is: de haat tegen den Neger, die geboren wordt uit vrees voor zijn concurrentie. In een betrekkelijk kleine omgeving, waar men met altijd dezelfde gedachten en gevoelens steeds op elkaar aangewezen is, ontstaat licht een psychose, het gevoel dat er iets gedaan moet worden om uiting te geven aan de gemeenschappelijke stemming. De spanning kan dan stijgen tot zoodanigen graad, dat alle besef voor hetgeen moreel geoorloofd is, verloren gaat. Een massa, waarvan zoo'n stemming zich meester heeft gemaakt, windt zichzelve automatisch op en dan komt tenslotte de uitbarsting. Niemand in de massa ontkomt aan de suggestie; op foto's van lynchpartijen ziet men vrouwen en kinderen. Vrouwen nemen aan de martelingen deel, b.v. door het slachtoffer vingers en teenen af te snijden.

Het is voorgekomen, dat „nigger-hunts" werden georganiseerd, jachtpartijen op Negers als op wilde beesten. Na enkele ervan werden meer dan 200 lijken van Negers gevonden. In Alabama werden in 1868 in enkele maanden meer dan 2000 Negers in de bosschen gedreven en vermoord. Het is voorgekomen, dat couranten aankondigden, dat den volgenden dag daar en daar een Neger zou worden gelyncht, dat zij er verslaggevers konden heen-zenden, en dat extra-treinen liepen ten behoeve van belangstellenden, die de moordpartij zouden willen bijwonen. Negers zijn gelyncht onder de nietigste voorwendsels, als: een blanke te hebben tegengesproken; het afleggen van getuigenis tegen een blanke; het opjagen, door den hond van een Neger, van schapen van een blanke; barsch optreden tegen een blank meisje; impopulariteit; te groote welstand voor een Neger, enz. enz. In 1921 werd in Arkansas een Negerin gelyncht, omdat zij gedreigd had, de moordenaars van haar man, die kort tevoren gelyncht was, te zullen aanklagen. In Zuid-Carolina werd een Neger gelyncht, omdat hij het ambt

van chef van een klein postkantoor op zich genomen had. Een ander werd door het gepeupel vermoord, na de beschuldiging, dat hij den bediende van een blanke den raad gegeven had, diens dienst te verlaten.

In het meerendeel der gevallen genoten de bedrijvers van deze gruweldaden de bescherming der overheid. Als achteraf een onderzoek gelast werd, dan heette het, dat de daders onbekend waren. Een dergelijke straffeloosheid werkt als een stille aanmoediging, en bij het publiek wordt de indruk gevestigd, dat het vermoorden van een Neger eigenlijk niet zoo'n ernstig vergrijp is.

Algemeen verbreid is de meening, dat lynchpartijen wraaknemingen zijn voor aanrandingen van blanke vrouwen door Negers. De gegevens wijzen er op, dat deze meening onjuist is. In geen vijfde deel van het aantal lynchgevallen werd het slachtoffer ook maar beschuldigd van aanranding van een blanke vrouw; en in tal van gevallen, waarin die beschuldiging wèl werd gehoord, gelukte het naderhand, aan te toonen dat ze valsch was geweest. Vóór de bevrijding van de slaven werd trouwens van sekse-misdaden van Negers hoogst zelden vernomen. Toch leeft de blanke man in het zuiden in de voortdurende vrees, dat zijn vrouw geweld zal worden aangedaan door een Neger. Dit moet, geloof ik, verklaard worden uit de houding van den blanken man zelf tegenover de Neger-vrouw; over het algemeen is geen Negervrouw voor een blanken man veilig. In dit opzicht is door de blanken steeds een dubbele moraal gehuldigd; zij aanvaarden een dubbelen standaard voor wat zedelijk geoorloofd is, als iets vanzelfsprekends. Dat moest zich wreken, ook, en vooral, in de eigen gedachtenwereld. De Neger is niet de wellusteling, waarvoor hij in het blanke zuiden doorgaat. De Neger-gezinnen zijn niet minder hecht dan de gezinnen der blanken. Maar de blanken hebben zich, onder invloed van hun gebrek aan respect voor de Neger-vrouw, als correlaat een spookbeeld geschapen, waardoor zij zich vrees laten aanjagen en dat hun haat tegen den Neger nog vergroot. Toen de maharadja van een Britsch-Indischen zelfstandigen staat eenige jareń geleden een blank Amerikaansch meisje huwde, gingen daar geen stemmen tegen op, ofschoon ieder wist, dat zij niet zijn eenige vrouw zou zijn. Maar huwelijken van Negers, hoe welgesteld en beschaafd en hoe goede staatsburgers zij ook mogen

zijn, met blanke vrouwen zijn in 29 van de 48 staten der Unie, waaronder alle zuidelijke staten, wettelijk verboden. Huwelijken van Japanners, Chineezen, Hindoes met blanke Amerikaansche vrouwen zijn geoorloofd. Maar die vertegenwoordigers van niet-blanke rassen vormen in Amerika geen bevolkingsgroep van beteekenis, zijn geen element in het Amerikaansche productie- en distributie-organisme — zooals de Neger-groep — en behoeven niet als concurreerende klasse te worden geducht.

De gevoelens der blanke Amerikanen ten opzichte van de Negers zijn gevoelens van vijandschap, veeleer dan van minachting. Onder invloed daarvan is een sociale ritus ontstaan, die volmaakt onlogisch is, maar waaraan streng de hand gehouden wordt. Juist het gemis van een logischen gedachtengang erin wijst er op, dat deze ongeschreven wet niets te maken heeft met bij den Neger veronderstelde ras-eigenschappen, doch met de zucht, hem maatschappelijk uit te sluiten, zonder meer.

Conducteur van een stadstram mag de Neger niet zijn, omdat, naar het heet, het blanke publiek er bezwaar tegen heeft, met hem in aanraking te komen. Maar kaartjesverkooper mag hij wèl zijn, hoewel het publiek daardoor zeker niet minder met hem in contact komt. In een winkel mag hij geen goederen over den toonbank verkoopen, maar hij mag ze wel aanreiken als ze gekocht zijn. Geldwisselaar in een station mag hij niet worden, omdat daarvoor eerlijkheid vereischt wordt; maar men vertrouwt hem als banklooper bedragen van duizenden dollar toe. Hij mag politieman worden, maar brandweerman niet. Een Negerin wordt als nurse in een Pullmann-wagen getolereerd, als zij een blank kind op den arm heeft, maar met haar eigen kind zou zij er niet in toegelaten worden.

In het zuiden wordt een Neger nooit met „Mr." aangesproken. Ten aanzien van Booker Washington, dien men niet wilde kwetsen, ontging men de moeilijkheid, door hem „professor", „doctor", „president", „principal", soms zelfs „major" te noemen, maar het „Mr." kwam niet over de lippen van een blanke [1]).

1) Embree vertelt in zijn *Brown America* het volgende teekenende geval. Twee Negers verschenen een paar jaar geleden te Delaware voor den rechter, de een als eischer, de ander als gedaagde. Zij noemden elkaar „Mr". De rechter verbood dit. Zij bleven elkaar aldus betitelen. Toen werden beiden beboet wegens „contempt of court"!

Toen, in den Wereldoorlog, de Amerikaansche troepen naar het front gingen, zond het Fransche legerbestuur op verzoek van het Amerikaansche een geheime circulaire aan de Fransche officieren, waarin wenken gegeven werden omtrent den omgang met Amerikaansche Neger-officieren. Zij zouden met dezen niet amicaal moeten omgaan, niet gezamenlijk met hen moeten eten, hun niet de hand moeten schudden, de Neger-troepen niet te uitbundig prijzen, enz. Want de gevoelens der blanke Amerikaansche officieren moesten worden ontzien!

Het aantal voorbeelden van dezen aard is legio.

*

Hoe reageeren nu de Negers op de economische, politieke en sociale onderdrukking, waarvan zij het slachtoffer zijn?

In de eerste tientallen van jaren na de Emancipatie werd de mentaliteit der gewezen slaven gekenmerkt door een element van medelijden met zichzelf, dat deed uitzien naar steun van sterker blanken. Er waren blanken, bereid om hulp te verleenen; vooral in het noorden waren er velen die, geroerd door de verhalen in boeken als dat van Mevrouw BEECHER-STOWE, innig medelijden hadden met den armen, ongelukkigen Neger, wiens lot zoo hard was en die zoo droevig zingen kon, en voor wien, naar zij vonden, wat moest worden gedaan. En in het zuiden vond men de afstammelingen der oude plantage-aristocratie, in wier geslachten de gedachte, dat de Neger was als een kind, dat vriendelijk behandeld moest worden en een welwillende voogdij noodig had, erfelijk was. Zij zagen zijn pogingen om maatschappelijk vooruit te komen met een half-geamuseerd lachje — dat veel minachting verborg — aan, in de overtuiging, dat hij in het beste geval als geschoold handwerks- en ambachtsman zijn plaats zou vinden, maar dat méér niet van hem moest worden verwacht. Zij wilden hem wel helpen om die plaats te bereiken.

Geheel in overeenstemming met deze stemming en deze opvattingen was het optreden van BOOKER T. WASHINGTON, leider van het Tuskegee Institute, dat wereldvermaardheid kreeg. Deze onderwijs-inrichting bepaalde zich tot de opleiding van geschoolde handwerkslieden en technici. Voor de naaste toekomst achtte WASHINGTON dit voor de Negers van zoo overwegend belang,

dat hij meende, zich hiertoe te moeten beperken. Voor den Neger hing, naar zijn opvatting, alles ervan af, of hij er door bekwaamheid, intelligentie en karakter in zou slagen, zich voor zijn omgeving nuttig te maken. Van al het andere zou hij voorloopig moeten afzien; hij zou zich tevreden moeten stellen met een ondergeschikte plaats in het sociaal bestel.

„As we have proved our loyalty to you in the past", zeide hij in zijn bekend geworden rede bij de opening van een nijverheidstentoonstelling te Atlanta, op 18 September 1895, voor een nagenoeg geheel uit blanken bestaand auditorium:

As we have proved our loyalty to you in the past, in nursing your children, watching by the sick-bed of your mothers and fathers, and often following them with teardimmed eyes to their graves, so in the future in our humble way, we shall stand by you with a devotion that no foreigner can approach, ready to lay down our lives, if need be, in defence of yours, interlacing our industrial, commercial, civil, and religious life with yours in a way that shall make the interest of both races one. In all things that are purely social we can be separate as the fingers, yet one as the hand in all things essential to mutual progress.

...The wisest among my race understand that the agitation of questions of social equality is the extremest folly, and that progress in the enjoyment of all the privileges that will come to us must be the result of severe and constant struggle rather than of artificial forcing. No race that has anything to contribute to the markets of the world is long in any degree ostracized. It is important and right that all privileges of the law be ours, but it is vastly more important that we be prepared for the exercises of these privileges.

De indruk van deze rede was overweldigend. De blanken in het zuiden begrepen er uit, dat de Negers geen aanspraak maakten op sociale en politieke gelijkstelling en tevreden zouden zijn met een plaats als geschoold handwerks- en ambachtsman. Filantropen in het noorden gevoelden hun geweten ontlast na schenking van meer of minder groote sommen. En voor het gros der Negers, verward en zoekend, werd BOOKER WASHINGTON de groote leider, die hun een weg wees naar een toekomst, waarin zij, al zou het dan zijn op lager plan, erkenning zouden kunnen vinden.

Zijn invloed is langen tijd buitengewoon groot geweest. Maar de meest verbitterden en de meest militanten onder zijn rasgenooten zagen in zijn prediking een groot gevaar. Toen, in de

eerste jaren der twintigste eeuw, de beweging voor algeheele gelijkstelling opkwam, begon zij met een afrekening met de opvattingen van BOOKER WASHINGTON.

BOOKER WASHINGTON stierf in 1916.

In de eerste tientallen van jaren na de Emancipatie gevoelden de Negers zich, als bedelaars aan de poort der natie, wien eenige kruimels van den disch der Amerikaansche beschaving toegeworpen werden, zooals JAMES WELDON JOHNSON het uitdrukt, — zich geheel afhankelijk van steun van welmeenende blanken. Zij legden zich wel niet langer, als in den slaventijd, neer bij een positie op den bodem van het economisch stelsel, en worstelden om zich een beter plaats te veroveren. Maar van de hardheid van hun lot waren ze innig overtuigd; en de resultaten van hun zwoegen waren aanvankelijk nog te gering om het zelfvertrouwen te stimuleeren. Zij ondergingen de teleurstellingen, waarmee het leven hen vertrouwd maakte, als een onafwendbaar noodlot. Zij verloren zich in zelfbeklag en zelfmedelijden; en hun dankbaarheid voor de hulp van blanke vrienden was uitbundig. Er was van beide zijden veel sentimentaliteit in de verhoudingen.

In die stemming, met dat gemis van zelfvertrouwen, ondergingen de Negers de blijken van vijandschap van de zijde der klasse van „arme blanken" niet als aanslagen op hun groep, maar als gevaren voor ieder hunner individueel. Daardoor was er geen sprake van gemeenschappelijk verzet. De prediking van BOOKER WASHINGTON was niet geschikt om naar het wapen van georganiseerd verzet te doen grijpen. Er bestond een maar zwak en versplinterd rasbewustzijn, en er was geen rastrots.

Een in 1889 door zekeren T. THOMAS FORTUNE ondernomen poging om een nationale organisatie te stichten, teneinde te protesteeren tegen de toenemende krenkingen en onbillijkheden, mislukte. Maar een ernstige gebeurtenis te New York, waar een vechtpartij van een Neger, die zijn vrouw beschermde tegen een blanken politieman in burgerkleeding, welke laatste gedood werd, aanleiding gaf tot aanvallen van blanken op Negers, die den omvang aannamen van een moordpartij — op 15 Augustus 1900 — bracht de Negers in die stad tot besef voor de gevaren die dreigden. Een massa-meeting van Negers had plaats, en een aan-

klacht werd ingediend tegen tal van politie-ambtenaren, die uiterst partijdig waren opgetreden.

Er openbaarde zich een militante geest onder de Negers, een geest van radicalisme. Deze strooming kreeg in 1903 haar woordvoerder in WILLIAM E. BURGHARDT DUBOIS, een Neger met, naar hijzelf schreef, „een stroom van Negerbloed, een tikje Fransch en een beetje Hollandsch, maar Goddank geen Angelsaksisch bloed" [1]), die in dat jaar een bundel opstellen over het Negervraagstuk publiceerde onder den titel *The Souls of Black Folk*. Het tweede dezer opstellen, onder het opschrift „Of Mr. WASHINGTON and Others" gaf een vlijmscherpe critiek op de prediking van den leider van het Tuskegee Institute.

W. E. BURGHARDT DUBOIS werd in 1867 geboren te Great Barrington in Massachusetts. Hij kreeg zijn opleiding aan de Fisk University, vervolgens te Harvard en tenslotte aan de universiteit te Berlijn. Toen hij in Amerika teruggekeerd was, werd hij docent aan het Wilberforce College, daarna hoogleeraar in de sociologie en de geschiedenis aan de universiteit te Atlanta, waar hij bleef tot 1910, toen hij zich verder geheel aan de zaak der Negers ging wijden.

Naar zijn uiterlijk en naar zijn stijl zou men BURGHARDT DUBOIS voor een Franschman kunnen houden. Zijn geest is Fransch. Ook zijn sentiment; hij is de ridder zonder vrees of blaam der Amerikaansche Neger-beweging. Ofschoon kunstenaar tot in de toppen zijner vingers, legt hij in zijn geschriften nadruk op objectiviteit en documentatie. Als professor te Atlanta trok hij er vaak maandenlang op uit om het zuiden te doorkruisen en de toestanden persoonlijk te onderzoeken, te paard langs moeilijk begaanbare wegen of te voet. Hij overnachtte bij Negers in hun hutten; en wie het relaas van zijn ervaringen leest, wordt getroffen door den warmen toon van zuiver-menschelijke belangstelling voor het lot van elk individu afzonderlijk, zijn oprecht medeleven met die menschen. In hem brandt een laaiend vuur van opstandigen toorn; hij kan zinnen schrijven, die in het geheugen blijven schroeien.

---

1) W. E. BURGHARDT DUBOIS: *Darkwater*, blz. 9.

Scherp is hij in zijn critiek en fel in zijn bitterheid. Toch altijd de man van beschaving en goeden smaak.

Van zijn werken zijn, behalve *The Souls of Black Folk,* het meest bekend *John Brown. A Biography* (1909), *The Negro* (1915), *Darkwater* (1922) en twee romans, *The Quest of the Silver Fleece* (1911) en *The Black Princess* (1928).

Darkwater is een merkwaardige versmelting van het wetenschappelijk objectief betoog met daarop steunende ontboezemingen van den kunstenaar, die het leed dat hij beschrijft en dat hem tot in het diepst van de ziel roert, artistiek verwerkt. Het boek laat een geweldigen indruk achter. Voor den literairen fijnproever is het een genot; hij schrijft een soepel en toch krachtig Engelsch, waarvoor, naar de uitspraak van een Engelschen schrijver, „menig Engelsch publicist zijn linkerhand zou willen geven".

Na de verschijning van *The Souls of Black Folk* met de critiek op BOOKER WASHINGTON groepeerden de meest radicale elementen onder de Negers zich om hem.

In die critiek zeide hij het volgende.

BOOKER WASHINGTON wenscht, dat de Negers, althans voorloopig, van drie zaken zullen afzien, n.l. van politieke macht, van burgerrechten en van hooger onderwijs, en dat zij al hun krachten zullen wijden aan opleiding voor ambachten, het verkrijgen van een beperkten welstand en verzoening van het zuiden. En wat is het gevolg geweest van deze propaganda? Het gevolg is geweest bespoediging van: ontneming van het kiesrecht aan den Neger, vaststelling bij de wet van een status van burgerlijke minderwaardigheid van den Neger, en het terugtrekken en onthouden van steun aan inrichtingen voor hoogere opleiding van den Neger.

De indruk, door de propaganda van BOOKER WASHINGTON gemaakt, was: 1e. dat het zuiden tot groote hoogte gelijk heeft met de wijze, waarop het den Neger behandelt; 2e. dat de Neger maatschappelijk niet snel zal kunnen stijgen, tengevolge van het vroegere geringe en slechte onderwijs; en 3e. dat zijn toekomst voornamelijk van zijn eigen pogingen afhangt. Elke van deze stellingen is een gevaarlijke halve waarheid; de andere helft dier waarheid mag nooit uit het oog verloren worden, n.l.: 1e. dat de positie van den Neger te wijten is aan de slavernij en de rasvooroordeelen; 2e. dat beter onderwijs niet mogelijk was, bij

gemis van inrichtingen tot opleiding van onderwijzers; en 3e. dat, ofschoon de Neger zelf alle krachten zal moeten inspannen om maatschappelijk vooruit te komen, het succes niet groot zal kunnen zijn, tenzij dit streven wordt aangemoedigd en gesteund door de rijke en meer ontwikkelde bevolkingsgroep.

Is het, vraagt BURGHARDT DUBOIS, mogelijk of ook maar waarschijnlijk, dat 9 millioen menschen — hij schreef die in 1903; thans zijn er circa 12 millioen Negers — economisch in bevredigende mate kunnen vooruitgaan, indien zij beroofd zijn van politieke rechten, tot absolute dienstbaarheid worden neergedrukt en hun meer intelligente individuën zoogoed als geen gelegenheid hebben tot hoogere vorming? BOOKER WASHINGTON wil van de Negers kleine ambachtslieden en kleine grondbezitters maken, maar het is in de huidige maatschappij voor ambachtslieden en bezitters onmogelijk, hun rechten en hun bestaan te verdedigen zonder stemrecht. In de moderne wereld is een klasse, die geen stemrecht heeft, hulpeloos. Hij legt nadruk op vlijt en zelfrespect, maar dringt tegelijk aan op zwijgende aanvaarding van een status van sociale minderwaardigheid, zoodanig, dat elk ras er op den duur zijn zelfbewustzijn en zijn krachten bij verliezen moet. Hij propageert bevordering van lager en ambachtsonderwijs, maar de lagere en de ambachtsscholen zouden gesloten moeten worden, als geen hoogere opleiding voor onderwijzer en leeraar bestond.

De rasvooroordeelen zijn veeleer oorzaak dan gevolg van de inferieure positie, waarin de Neger gehouden wordt. Geen volk krijgt zijn meest redelijke rechten, als het verklaart, daarop geen prijs te stellen. Met alle waardeering voor de nobele bedoelingen van BOOKER WASHINGTON, en, tot zekere hoogte, ook voor diens arbeid, veroordeelt BURGHARDT DUBOIS toch de eenzijdigheid daarvan, die hij voor den Neger minstens even gevaarlijk acht als het streven der blanken om dezen maatschappelijk naar beneden te duwen.

Deze critiek lokte een felle polemiek uit; BURGHARDT DUBOIS vond veel bijval, maar ook veel verguizing. Hij besloot, zijn geestverwanten samen te brengen. Op zijn initiatief had in Juli 1905 te Buffalo in den staat New York een conferentie plaats, waar de Negers van dertien staten vertegenwoordigd waren. Een nationale organisatie werd gesticht, die den naam kreeg van „The

Niagara Movement". Het doel werd als volgt omschreven: vrijheid van woord en critiek; een onafhankelijke en niet gesubsidieerde pers; kiesrecht voor mannen; afschaffing van wettelijke onderscheidingen, gebaseerd op ras en kleur; erkenning van de noodzaak van verwezenlijking van de gedachte der broederschap van alle menschen; de erkenning, dat het beste en hoogste onderwijs niet het voorrecht mag zijn van één ras; geloof in de waardigheid van den arbeid.

In 1906 had een tweede congres plaats te Harper's Ferry, van waar de organisatie zich met een schitterend geredigeerd adres tot geheel de bevolking der Vereenigde Staten richtte. De beweging groeide snel; ook tal van blanken namen er deel aan.

Uit de Niagara Movement groeide toen de National Association for the Advancement of Coloured People, die in Mei 1910 te New York werd opgericht. BURGHARDT DUBOIS kreeg als directeur voor onderzoek en publiciteit de leiding in handen en legde zijn professoraat te Atlanta neer. Hij werd redacteur van *The Crisis*, het orgaan der Association.

Deze Association doet prachtig werk. In de eerste plaats door haar onderzoekingen omtrent plaatselijke toestanden en gebeurtenissen. Elk geval van lynchen wordt nauwkeurig onderzocht en getracht wordt, de schuldigen voor den rechter te brengen. Negers, die aangeklaagd worden, krijgen op kosten van de Association, waaraan vele knappe advocaten verbonden zijn, rechtskundigen bijstand. Zij krijgen juridische hulp bij civiele vorderingen, b.v. als een Neger-farmer zijn grond is ontstolen, of als bij een Negerdokter of -tandarts of -advocaat, wiens practijk den blanken een doorn in het oog is, door het gepeupel alles kort en klein geslagen werd. Menige Neger is door de Association van den electrischen stoel gered, en aan velen die gearresteerd werden, bezorgde zij de vrijheid. Tal van zaken worden met groote hardnekkigheid uitgevochten, tot voor het hooggerechtshof toe. De Association slaagde er in 1915 in, van het hooggerechtshof de uitspraak te verkrijgen, dat de z.g. grootvadersclausules [1]) in de kieswetten van zuidelijke staten, strijdig waren met de grondwet.

1) De bepaling, dat het kiesrecht beperkt bleef tot hen, wier grootvaders kiezers waren geweest, waardoor de afstammelingen van slaven van het stemrecht uitgesloten werden.

De Association ageert voor opheffing van het rascriterium in wetgeving en rechtspraak. Zij verstrekt studiebeurzen, en doet in het algemeen wat de hand te doen vindt, — en dat is voorloopig nog zeer veel!

Een andere belangrijke organisatie, die kort na de National Association for the Advancement of Coloured People werd opgericht, is de National League on Urban Conditions among Negroes, die eveneens haar hoofdbestuur te New York heeft. Zij stelt zich in hoofdzaak ten doel, de economische, sociale en hygiënische toestanden voor de Negers te verbeteren, vooral voor hen die in de steden wonen. Zij heeft op deze gebieden uitgebreide onderzoekingen gedaan en een schat van materiaal verzameld. Ook deze organisatie is snel gegroeid en heeft afdeelingen in alle steden van eenige beteekenis. Ook in de Urban League werken Negers en blanken samen. Haar orgaan is *Opportunity*, een maandblad.

*

Nadat de Vereenigde Staten besloten hadden, aan den Wereldoorlog deel te nemen, hadden enkele gebeurtenissen plaats, waardoor de stemming onder de Negers slechter werd dan zij ooit was geweest.

Er werden Neger-regimenten opgericht; de Negers gevoelden zich even goede patriotten als de blanken, en hun enthousiasme was groot. Maar er kwamen uitingen van rassenwaan van de zijde van blanke soldaten voor, welke de Negers, in hun besef, te gaan vechten voor het gemeenschappelijke vaderland, toen juist minder dan ooit konden verdragen.

Toen kwam, als een bom, het bericht van moordpartijen te Waco, Memphis en East St. Louis; in laatstgenoemde stad op 2 Juli 1917. Honderden Negers werden er vermoord, velen hunner in hun woningen levend verbrand, en bijna zesduizend werden uit hun huizen verjaagd. Het bericht ging als een schok door de wereld der Negers. Te New York had op 28 Juli 1917 een indrukwekkende betooging plaats, de Silent Protest Parade, een processie van tienduizend zwijgende Negers, voorafgegaan door kinderen en vrouwen. Maar nauwelijks was zij ontbonden, of uit Texas kwam bericht van nieuwe gruwelen. Te Houston had een

vuurgevecht tusschen blanken en Neger-soldaten plaats, waarin velen werden gedood. Bijna dertig Neger-soldaten werden naar de galg verwezen, na een oppervlakkig onderzoek, en vijftig anderen tot levenslange gevangenisstraf veroordeeld. De National Association nam het voor de veroordeelden op en slaagde erin, verzachting te verkrijgen van enkele vonnissen.

Allerwege werden Neger-soldaten beleedigd en mishandeld. In den zomer van 1919 hadden moordpartijen plaats te Chicago, waar uit den oorlog teruggekeerde arbeiders hun plaatsen door Negers ingenomen vonden, te Longview in Texas, te Omaha en in Phillips County in Arkansas. Te Washington werd drie dagen lang een slachting onder de Negers aangericht; honderden werden gedood. Een stemming van wilde en cynische verbittering maakte zich van de Negers meester. Harlem was het centrale punt, waar zij vooral tot uiting kwam. De radicale strooming won snel terrein; er ontstond een revolutionnaire pers: *The Messenger,* die socialisme en sociale omwenteling predikte, *The Challenge,* die regelrecht op opstand aanstuurde, *The Voice, The Crusader, The Emancipator* en andere. De toon was buitengewoon fel; de vlammen van ziedende verontwaardiging sloegen uit elke kolom op.

Maar de uiterst-radicalen onder de Negers slaagden er niet in, de strooming die ze verwekt hadden, te kanaliseeren en de opgeroepen krachten voor practischen, organisatorischen arbeid te benutten. De beweging ebde en stierf langzamerhand weg. Het eenige resultaat was, dat de bodem was voorbereid voor het optreden van MARCUS GARVEY.

MARCUS GARVEY vatte een oud denkbeeld op, dat reeds in 1811 door THOMAS JEFFERSON gepropageerd was: het denkbeeld van kolonisatie van Negers in Afrika. Eenige Quakers hadden voor hun vrij-gelaten slaven een stuk grond gekocht en hen een eigen maatschappijtje laten vormen. Daaruit ontstond het denkbeeld van reserveering van een terrein in West-Indië en Afrika. Een vrije Neger, scheepseigenaar, bracht eenige gezinnen naar de Westkust van Afrika. Een vereeniging werd opgericht onder voorzitterschap van HENRY CLAY, die de Negers voor minderwaardig hield en Amerika wel gaarne van hen gezuiverd zou hebben gezien. Het Congress stond in 1819 een bedrag van $ 100.000 toe, en de kolonie Liberia werd gesticht. Zij werd in 1847 een onafhankelijke republiek.

Deze beweging strandde evenwel op de tegenwerking der abolitionisten, die afschaffing van de slavenij wenschten, maar erkenning van de Negers als gelijkwaardige Amerikaansche burgers. De propaganda der kolonisatie-vereeniging legde den nadruk op de hopeloosheid van de positie van den Neger, voor wien in Amerika geen uitkomst te vinden zou zijn, voor wien Amerika niet het land der toekomst was, die er niet thuis hoorde. Daartegen verzetten de abolitionisten zich; zij zagen in geheel die kolonisatie-beweging een erkenning van de minderwaardigheid van den Neger. De eerste nationale conventie van Negers in de Vereenigde Staten, die in 1831 te Philadelphia gehouden werd, verwierp het kolonisatie-denkbeeld met kracht en veroordeelde de actie, die er enkel toe zou kunnen strekken, „to strengthen their enemies and retard their (the free Negroes') advancement in morals, literature and science; in short to extinguish the last glimmer of hope and throw an impenetrable gloom over their former and more reasonable prospects".

In den loop der jaren werden eenige duizenden Negers naar Afrika overgebracht, maar na 1860 werd van de vereeniging niets meer gehoord.

MARCUS GARVEY vatte het denkbeeld weer op.

GARVEY was een Neger van zuiver-Afrikaansche origine, op Jamaïca in armoede geboren. Hij had kans gezien, Zuid-Amerika te bereizen en was eenige jaren in Engeland geweest. De felle vijandschap tusschen de rassen, die in Amerika waargenomen wordt, openbaart zich op Jamaïca niet. Dit verklaart, dat Negers en Mulatten van Jamaïca, die in de Vereenigde Staten komen, zich diep gekrenkt gevoelen door de beleedigingen, waaraan ze daar blootstaan, en er heftig tegen in opstand komen [1]).

MARCUS GARVEY is een man met buitengewone capaciteiten en

1) Een der jongere Neger-dichters is CLAUDE MCKAY, die op Jamaica geboren werd en op twintigjarigen leeftijd in de Vereenigde Staten kwam. Een zijner meest bekende gedichten is een wild-opstandig sonnet, waarvan de laatste regels als volgt luiden:

Oh, KINSMEN! We must meet the common foe;
Though far outnumbered, let us show us brave,
And for their thousand blows deal one death-blow!

What though before us lies the open grave?
Like men we'll face the murderous, cowardly pack,
Pressed to the wall, dying, but fighting back!

wordt beschreven als een magnetische persoonlijkheid, welsprekend, maar een geboren demagoog. Hij kwam in Maart 1916 te Harlem en richtte anderhalf jaar later de Universal Negro Improvement Association in the United States op, die haar eerste conventie hield in 1919, in het gebouw der vereeniging, Liberty Hall, te New York. Hij stichtte een orgaan, de *Negro World,* en deed een beroep om steun op het Neger-element in Amerika en de West-Indische eilanden.

Het doel der vereeniging omschreef hij in een rede als volgt:

> We are striking homeward toward Africa to make her the black republic. And in the making of Africa the big black republic, what is the barrier? The barrier is the white man. And we say to the white man who dominates Africa that it is to his interest to clear out now, because we are coming, not as in the time of Father ABRAHAM, 200.000 strong, but we are coming 400.000.000 strong, and we mean to retake every square inch of the 12.000.000 square miles of African territory belonging to us by right Divine.

Dat waren geheel de toon en de stijl van den demagoog. GARVEY had succes; er kwam veel geld binnen, ten deele, teekenend genoeg, van blanken. Er werd een stoomvaartmaatschappij opgericht, de Black Star Line, en er werden drie schepen gekocht. Maar het succes steeg den man naar het hoofd. GARVEY noemde zich High Potentate en Provincial President of Africa. Hij schiep zich een complete hofhouding, met hertogen en hertoginnen, knight commanders van de Distinguished Order of Ethiopia en knight commanders van de Sublime Order of the Nile. Er waren uniformen, regalia, decoraties en insignes en een strenge hofetiquette werd ingevoerd. Opgericht werd het African Legion, met officieren en een staf, een Black Cross, waarvoor verpleegsters werden aangeworven; GARVEY werd opperbevelhebber. Meetings in Liberty Hall gingen vergezeld van een ingewikkelde liturgie en bijzondere plechtigheden bij het binnenkomen van den president.

Het aantal leden der vereeniging groeide sterk. Een missie werd naar Liberia gezonden om grond te krijgen voor het vestigen van een kolonie.

De zaak eindigde als een drama. De schepen voeren rond, maar kregen geen vracht, en de exploitatie, waarvan niemand verstand had, verslond schatten. De Black Star Line werd failliet verklaard en GARVEY werd beschuldigd van fraude en in 1925 tot vijf jaren

gevangenisstraf veroordeeld. Nadat hij twee jaren in de gevangenis te Atlanta opgesloten was geweest, werd hij uitgewezen en naar Jamaïca overgebracht.

Ondanks al deze tegenslagen zette hij zijn propaganda voort. Hij bleef, ook in de gevangenis, zijn orgaan *The Negro World* redigeeren, en publiceert daarin wekelijks een boodschap aan de leden der vereeniging, die eveneens is blijven bestaan.

Inmiddels wijzigde hij zijn program; de strekking ervan is de verheffing van het Negerras overal ter wereld, maar het denkbeeld van terugkeer naar Afrika is er uit vervallen. Overigens is het nog veel te fantastisch om aannemelijk te zijn voor organisaties als de National Association en de Urban League, de Commission for Interracial Cooperation en dergelijke — er zijn tientallen vereenigingen als deze —, die zich niet verliezen in leuzen en exclamaties, maar serieus en waardevol werk doen, — en succes hebben.

*

Het succes van den Neger in zijn strijd om sociale erkenning en gelijkstelling is allereerst zichtbaar in zijn doordringen in beroepen en in kringen, die tot voor weinige jaren nog voor hem gesloten waren. Maar dit is m.i. niet het voornaamste verschijnsel. Of het aantal Neger-doktoren, Neger-advocaten, Neger-ondernemers, Neger-handelslieden enz. jaarlijks met eenige tientallen meer of minder toeneemt, en of hun aandeel in het nationaal vermogen al dan niet stijgt, is de hoofdzaak niet. De hoofdzaak is: de veranderde geesteshouding, het groeiende zelfvertrouwen, het toenemende zelfbewustzijn. Want dit wijst op de verovering van een nieuwen socialen status, nadat de vroegere door de Emancipatie vernietigd werd.

Waar kasten en klassen deel uitmaken van een in zichzelve complete maatschappelijke orde, daar leven de individuën van elk dier kasten en klassen binnen de grenzen van hun eigen wereld en aanvaarden ze de plaats die ze innemen als hun toegewezen. In zulke verhoudingen handhaaft elke kaste en elke klasse haar ethischen en moreelen standaard. Daar heerscht rust in de verhoudingen; men beschouwt ze als van hoogerhand opgelegd en legt zich erbij neer.

Zoo was de verhouding tusschen de meesters en de slaven in de zuidelijke staten vóór de Emancipatie. De zwarte slaaf was er inheemsch geworden, vormde een vast en onmisbaar element in den opbouw van het economisch stelsel; hij had de wortelen van zijn bestaan geslagen in den bodem der daar heerschende sociale orde, had zijn vaste plaats in de sociale organisatie en het cultureele leven van het zuiden. Zóó weinig dacht hij zelf aan de mogelijkheid van verandering van plaats, dat de plantagebezitters, die tegen de troepen der noordelijken gingen vechten voor het behoud van het stelsel der slavernij, hun bezittingen en hun vrouwen en kinderen achterlieten onder de hoede van de Negerslaven. Er is geen enkel geval bekend, dat daarvan misbruik werd gemaakt. De Neger was trouwhartig, eerlijk en onomkoopbaar, en van een waardige nederigheid. Veel dat hij thans als een beleediging voelt, was toen geen beleediging.

Maar door de Emancipatie geraakten de maatschappelijke verhoudingen in het zuiden op drift. De Neger had zijn plaats in de sociale orde verloren, doordat die sociale orde met één slag vernietigd was. Alle groepen worstelden om een nieuwe orde. De blanken, die leefden in de herinnering aan de gevestigde orde van den slaventijd, verlangden daarnaar terug. De verzekering: er is met den Neger best op te schieten, en wij gevoelen zelfs wel sympathie voor hem, als hij maar toont te weten waar zijn plaats is — lag hun in den mond bestorven. Maar de Neger had zijn plaats verloren, en tientallen van jaren heeft hij moeten zoeken alvorens hij een nieuwe plaats vond. Dit was de periode, waarin welmeenende blanken, vooral in de noordelijke staten, die ver buiten de sfeer der rassenverhoudingen in het zuiden leefden, meewarig over hem spraken en schreven als over een ongelukkig schepsel, dat — nu ja! — mensch met een ziel was, maar dan toch mensch op lager plan. Er werd veel medelijden en veel sentimentaliteit aan hem verspild; hij was de „zieke man" der Amerikaansche democratie. En de Neger-zelf zwom in zelfmedelijden, zonder rasbewustzijn en zonder rastrots. Want rasbewustzijn is de subjectieve rechtvaardiging van een streven naar behoud van een nieuwe plaats in de sociale orde, van een nieuwen maatschappelijken status. Die nieuwe plaats moest nog veroverd worden, en daarbij bleken enorme moeilijkheden te moeten worden over-

wonnen. De Neger van de eerste tientallen van jaren na de Emancipatie, tot omstreeks 1900, beschouwde het als zijn goed recht, dat ànderen voor zijn belangen opkwamen. Hij won in den strijd om het bestaan terrein, maar aanvankelijk nog te weinig om te beseffen, dat hij als ras, dat is: als gekleurde *klasse,* recht had op een status als die der blanken. De daadwerkelijke bijval, dien de publicaties van BURGHARDT DUBOIS vonden, zou vóór 1900 ondenkbaar zijn geweest.

In die periode onderging hij de uitingen van vijandschap van de zijde der blanke concurrenten nog zonder het besef, dat ook hij deel uitmaakte van een klasse, aan welke door een andere klasse een verbitterde strijd was aangedaan. De strijd tusschen maatschappelijke klassen is, als de omstandigheden er niet toe medewerken om een ieder een betrekkelijk ruim bestaan te verschaffen, fel en onmeedoogend. In dien strijd tusschen klassen is elk begrip van fair play afwezig. Fair play is goed in een strijd tusschen individuën en geeft dan uitdrukking aan het besef, dat bij de keuze van de middelen zekere restricties in acht genomen behooren te worden, die bepaald worden door standaards van ethiek en fatsoen. Een klasse die om haar bestaan vecht, stelt zèlve normen van toelaatbaarheid van bepaalde handelingen aan haar leden, die zich daaraan hebben te houden, op straffe van veroordeeling door de klasse-opinie als slechte leden dier klasse. Maar een klasse, die meent, een strijd op leven en dood met een andere klasse te moeten voeren, ontkent de geldigheid van die normen ten aanzien van leden dier andere klasse; erkende zij de geldigheid van die normen ten opzichte van de leden der andere klasse wèl, dan zou dit haar aanvalskracht verzwakken. Dit klassebewustzijn — of liever: deze in het onderbewustzijn der klasse levende overtuiging — openbaart zich dan in de individuën als een onberedeneerde haat tegen de leden der andere klasse, die zich, als een aanleiding zich schijnt voor te doen, volkomen onbeheerscht uit.

Voor den „armen blanke" in de zuidelijke staten is de Neger nog altijd vertegenwoordiger van een andere klasse; diens huidskleur is het merkteeken van den slaaf. Waar de Neger zich op het arbeidsveld van de klasse der „arme blanken" begeeft, wordt hij beschouwd als iemand uit een andere maatschappelijke sfeer,

die daar niet behoort. De blanken gevoelen hun klasse als een afgesloten geheel, en van hun zijde woedt een klassestrijd tegen den Neger. Hun klasse kent geen fair play en geeft geen pardon. En doordat de klasse der „arme blanken" uit onontwikkelde individuën bestaat, die een bekrompen geloof belijden, zeer suggestiebel zijn en zelf een harden strijd om het bestaan hebben te voeren, openbaart de haat hunner klasse tegen de Neger-klasse, die zich maatschappelijk omhoog-werkt, zich in daden van de gruwelijkste wreedheid. In de lynchpartijen openbaart zich de invloed, dien de geesteshouding van den individueelen blanke van de vijandschap zijner klasse tegen die der Negers ondergaat. Hij ondergaat een suggestie, die emaneert van de houding der massa waartoe hij behoort. En hij wordt in dezen zin het orgaan dier massa, het orgaan van zijn klasse, die een meedoogenloozen strijd voert om zelfhandhaving.

Dit is de oorsprong der rasvooroordeelen. Want het individu, dat de vijandschap zijner klasse in daden van ongehoorde wreedheid openbaart, heeft voor zijn geweten een rechtvaardiging van die daden noodig. Men moet zich niet voorstellen, dat de lyncher een buitengewoon wreed en bloeddorstig mensch is; ANDRÉ SIEGFRIED maakt in zijn boek over Amerika de opmerking, dat men in het zuiden menschen kan ontmoeten, die de hupsche beminnelijkheid zelf zijn en een ongeveinsde hartelijkheid en onbaatzuchtige hulpvaardigheid toonen, en van wie men toch nooit met zekerheid kan zeggen dat zij den nacht tevoren niet deelnamen aan een moord op een Neger. Hun groote vatbaarheid voor de suggestie, die van den haat hunner klasse uitgaat, maakt hun deelname aan een dergelijke moordpartij mogelijk, zonder dat zij zich ervan bewust zijn, dat zij zich aan moreel en ethisch volstrekt onverdedigbare daden overgeven. Hun klasse haat de klasse der Negers, en hun klasse zegt, dat een moord op een Neger een vergeeflijk middel is om te ontkomen aan een concurrentie, die zij vreest. Lynchpartijen zijn openbaringen van een massa-suggestie, aan welker invloed slechts ontkomt wie zich er verstandelijk aan weet te ontworstelen. Maar de verstandelijke ontwikkeling van den „armen blanke" is daarvoor over het geheel nog ontoereikend.

Die klassehaat van de zijde der blanken zal zich blijven uiten, zoolang de Neger niet wordt erkend als behoorende tot dezelfde

klasse. Het feit, dat het aantal lynchpartijen jaar op jaar afneemt, is, behalve uit andere oorzaken, mede te verklaren uit den groei van de erkenning, dat men de mededinging van den Neger heeft te aanvaarden als een feit, waaraan niet te ontkomen valt. De Neger heeft een nieuwen maatschappelijken status gevonden, en de blanken beginnen dit te beseffen en zich erbij neer te leggen.

Het aantal der blanke Amerikanen, bij wie de rasvooroordeelen beginnen te verdwijnen, wordt voortdurend grooter. Want vooroordeelen ten opzichte van een *ras* vinden hun oorsprong in vooroordeelen ten aanzien van een *klasse*. De vooroordeelen tegen den Neger zijn subjectieve opvattingen in het belang van een sociale orde, die tot het verleden behoort; die bestond, toen de Negers nog ten bate van alle blanken een bepaalde, scherp omgrensde klasse vormden. Vóór de afschaffing van de slavernij bestonden van de zijde der planters-aristocratie grootendeels dezelfde vooroordeelen ten aanzien van de „arme blanken" als ten opzichte van de Negers; al wat thans nog over de moraal en de intelligentie en den godsdienst der Negers gezegd wordt, is ook gezegd van de moraal en de intelligentie en den godsdienst der „arme blanken". De immigrant uit een der zuidelijke of oostelijke landen van Europa wordt in Amerika beschouwd als iemand van lager ras; ROOSEVELT sprak indertijd van den „rassen-zelfmoord" door ongebreidelde toelating van immigranten. Dit oordeel laat zich daaruit verklaren, dat de immigrant de laagste werkzaamheden aanvaardt. Heeft hij zich boven dat niveau uitgewerkt, dan ontsnapt hij aan de lage schatting van den immigrant.

Met de subjectieve beoordeeling van de leden van een andere klasse is het als met de beoordeeling van een sigaret: als men het merk niet kent, dan is het, behalve voor fijnproevers, vaak moeilijk, de kwaliteit van de tabak te bepalen; men kan iemand geblinddoekt een slechte sigaret laten rooken, en hem doen gelooven, dat ze superieure tabak bevat. Zoo zal de eene blanke in het algemeen geblinddoekt zijn ten aanzien van de klasse waartoe een andere blanke behoort. Maar ten aanzien van den Negerslaaf was men dit nooit; het merk van diens klasse was zijn huidskleur, en ten opzichte daarvan was vergissing uitgesloten. Zoo is nog in onze dagen geen vergissing mogelijk ten aanzien van de leden der klasse, van welke de klasse der „arme blanken" een

scherpe concurrentie ondervindt. Daardoor hechten de klasse-vooroordeelen zich aan de uiterlijke kenmerken van het ras, en openbaren zij zich als *ras*-vooroordeelen. In wezen is het niet het Neger-*ras*, waartegen de klasse der „arme blanken" vecht, maar de omhoog strevende *klasse*, die uit vertegenwoordigers van dat ras bestaat.

De Neger heeft zijn nieuwen maatschappelijken status gevonden, en nu ontwikkelden zich zijn zelfvertrouwen, zijn zelfbewustzijn en zijn zelfrespect. Zij openbaren zich, thans nog, vooral als rasbewustzijn en rastrots. Dit komt tot uiting in het werk der jongere dichters onder de Negers, dat voor minstens de helft tendenz-werk is. Het zou de moeite waard zijn en het is verleidelijk, te doen zien, hoe in de Amerikaansche Neger-poëzie de groei van het ras- en het zelfbewustzijn spreekt — maar dit tijdschrift leent zich daarvoor niet. Uit de Neger-poëzie der laatste tien à vijftien jaren vooral blijkt, hoe definitief de tijd van de „aunties" en de „uncle's" en de „mammies", van TOM en majoor SHELBY en SAMBO voorbij is.

De Neger heeft een nieuwen status gevonden en zich een plaats veroverd. En nu komt het andere, niet vanzelf, maar het komt toch: in de eerste plaats de erkenning van de zijde van blanken van zijn intellectueele en cultureele gelijkwaardigheid, waardoor tusschen de besten der blanken en de besten der Negers hartelijke betrekkingen ontstaan, die op wederzijdsche waardeering berusten. Het Neger-element heeft zijn geleerden, zijn schrijvers, zijn beeldende kunstenaars, zijn dichters, zijn componisten, zijn musici, zijn zangers, zijn acteurs. Het neemt een aandeel, en een zeer belangrijk aandeel, in den arbeid van opbouw van de Amerikaansche cultuur. GRAAF KEYSERLING, die Amerika ziet als een land zonder cultuur, gaat zelfs zoo ver, te voorspellen, dat de komende emotioneele cultuur de schepping zal zijn van de Negers.

De Amerikaansche Neger is en gevoelt zich: Amerikaan. „I, too, sing America", zingt LANGSTON HUGHES, een der jongere Negerdichters:

I, too, sing America.
I am the darker brother.
They send me to eat in the kitchen
When company comes.

But I laugh,
And eat well,
And grow strong.
Tomorrow
I'll sit at the table
When company comes.
Nobody 'll dare
Say to me,
„Eat in the kitchen"
Then.
Besides, they 'll see how beautiful I am
And be ashamed, —
I, too, am America.

Hij twijfelt er niet aan, dat de toekomst beter zal zijn:

We have tomorrow
bright before us
like a flame.
Yesterday, a night-gone thing,
A sun-down name.
And dawn today
Broad arch above the road we came,
We march!

De besten der blanke Amerikanen erkennen, dat het denkbeeld van de aangeboren sociale en cultureele minderwaardigheid van den Neger een waan is; er bestaan geen van aanleg minderwaardige rassen — van meer- en minderwaardigheid van bepaalde rassen kan in het geheel niet gesproken worden. Al wat den Neger nu nog aan waardeering en erkenning en aan rechten onthouden wordt, zal hem gegeven moeten worden, op straffe van verminking van geheel de Amerikaansche beschaving der naaste toekomst. Bij een huiszoeking bij BURGHARDT DUBOIS werd hem gevraagd, waar hij voor streed. Hij antwoordde: Wij strijden voor de Amerikaansche instellingen en de Amerikaansche beschaving. Dat was treffend juist. Wat den Neger te kort wordt gedaan, wordt Amerika te kort gedaan.

Den besten der blanken de overtuiging te hebben bijgebracht, dat in geen land ter wereld een tiende deel der bevolking stelselmatig buiten de sociale gemeenschap en de gemeenschap des

geestes kan worden gehouden, zonder dat aan de belangen van geheel de bevolking onherstelbare schade wordt toegebracht — dat is het, wat de Amerikaansche Neger in de zeventig jaren sinds de afschaffing van de slavernij heeft weten te bereiken.

En dat is waarlijk zeer veel!

Boekbespreking.

F. A. Zeilinger. Kapitaal en Kapitaalvorming in de Inheemsche maatschappij van Nederlandsch-Indië. Proefschrift Nederlandsche Handelshoogeschool te Rotterdam 1933.

De schrijver van dit proefschrift heeft zich de zeker niet gemakkelijke taak gesteld het kapitaal en de kapitaalvorming in de inheemsche maatschappij van Nederlandsch-Indië na te gaan. Hij beperkt zijn onderzoek tot de grootere groepen en volken van Nederlandsch-Indië. Terecht begint de schrijver uiteen te zetten, wat hij bij zijn onderzoek onder kapitaal in de inheemsche maatschappij wil verstaan. Zich aansluitend bij de definities van IRVING FISHER en WALRAS, maar deze iets beperkend, wil schrijver onder kapitaal in de inheemsche maatschappij verstaan, „alle economische goederen, die als regel na één jaar nog niet zijn verbruikt". Het komt mij voor dat dit zeer ruime kapitaalsbegrip, weinig verhelderend werkt, omdat het zoowel verbruiksgoederen omvat, zooals huisraad, kleeding en sieraden als productiemiddelen, zooals den grond, den veestapel, transportmiddelen landbouwwerktuigen, jacht- en vischtuig, prauwen en schepen. Het is m.i. van veel meer belang te onderzoeken, hoe het met de productiemiddelen gesteld is, dan met de kapitaalvorming in ruimeren zin, zooals schrijver die opvat.

Heeft het ruime kapitaalbegrip tengevolge, dat schrijvers onderzoek in de breedte uitdijt, bovendien gaat hij vrijwel uitsluitend de vorming van kapitaal in sociaal-economischen zin na en komt de kapitaalvorming in privaat-economischen zin slechts in een geheel onvoldoende bewerkt slothoofdstuk ter sprake.

De hoofdschotel van dit proefschrift wordt dan ook gevormd door een opsomming van het kapitaal, zooals dat door schrijver wordt opgevat. Dat hij daarbij er niet in slaagt op de niet eens gestelde vraag, in welke mate kapitaalvorming heeft plaats gehad een bevredigend antwoord te geven is hem niet geheel kwalijk te nemen, omdat hiertoe de beschikbare statistische gegevens uiteraard in een land als Nederlandsch-Indië onvoldoende zijn.

Toch kan niet gezegd worden, dat hij alle beschikbare bronnen voor een dergelijk onderzoek gebruikt heeft. Daarvoor vertoont zijn beschrijving nog te veel zonderlinge omissies. Zoo wordt er bv. met geen woord gerept over de Inlandsche nijverheid, de bevolkingstheecultuur, nòch over de kapok- en klappercultuur van Java en Madoera. Bij de behandeling van de rubberresidentie Djambi wordt zelfs geen poging gedaan te onderzoeken, waar de vele millioenen van de „rubberboom" van 1925 zijn gebleven; bij

Borneo worden de Dajakkers en de bewoners van Oeloe Soengei te zamen behandeld.

Behandelt dit geschrift dus feitelijk in hoofdzaak slechts de mate, waarin kapitaalvorming plaats had, het laat de belangrijke vragen hoe de kapitaalvorming plaats heeft; welke klassen der inheemsche maatschappij bijv. adellijken, hadji's, vorsten dit kapitaal vormden en vooral ook, welke de sociale en economische beteekenis van het kapitaal is volgens inheemsche opvattingen, buiten beschouwing. Indien de schrijver zich beperkt had tot een gedeelte van Nederlandsch-Indië bijv. Bali en Lombok, of de Preanger, dan had hij zijn onderzoek kunnen verdiepen en had dit van meer waarde kunnen zijn. Hij had dan kunnen aansluiten bij BOEKE's proefschrift en kunnen nagaan, in hoeverre het vermogen van de inheemsche bevolking vooral dienen moet om zijn bezitters sociaal aanzien te doen verwerven dan wel of zij het kapitaal als bron van inkomsten beschouwen.

Blijkens het door schrijver medegedeelde omtrent het huizenbezit van Minangkabauers in Padang overweegt daar de eerste opvatting.
Bijzonder belangwekkend had ook een vergelijking kunnen zijn met de toestanden in het stadium van „Vorkapitalismus", zooals die door SOMBART voor Europa worden uiteengezet.

A. M. P. A. SCHELTEMA.

Verbeterd. Balans per 31 December 1932.

		Activa	Passiva
Inventaris			
Per 1 Januari 1932	f 100.—		
Afschrijving	„ 50.—		
		f 50.—	
Kapitaal		p.m.	
Diverse Debiteuren			
Achterstallige contributies 1932	f 114.—		
idem Advertenties id.	„ 25.—		
idem Losse afl. id.	„ 2.62⁵		
idem publ. Vreede id.	„ 6.—		
idem Abonnementen id.	„ 650.—		
		f 797.62⁵	
Diverse Crediteuren			
Honoraria Dec. afl. 1932	f 51.56		
Verzendingskosten id. id.	„ 75.15		
Vooruitbetaalde Contr. 1933	„ 4.50		
Idem Abonn. 1933	„ 18.—		
			f 149.21
Kas & Kassiers			
N. I. Escompto Mij.	f 15.71		
Buitenzorgsche Afd. Bank.	„ 4.90		
Administrateur	„ 24.64		
Saldo g. t. g. r.	„ 161.—		
		„ 206.25	
Voordeelig exploitatie-overschot Ultimo 1932			„ 904.66⁵
		f 1053.87⁵	f 1053.87⁵

Het Bestuur:

w. g. J. W. Meijer Ranneft, *Voorzitter.*
w. g. E. P. Wellenstein, *Secretaris.*
w. g. C. van den Bussche *Penningmeester.*

Verbeterd. Staat van Baten en Lasten over het jaar 1932.

			Baten	Lasten
Exploitatie-overschot per 1 Januari 1932			f 711.77	
Contributie 1932	f 3.359.60			
Bijdragen 1932	,, 1.035.37⁵			
Abonnementen 1932	,, 4.126.82			
Losse afleveringen	,, 259.19⁵			
Advertenties	,, 225.—			
Rente girorekening	,, 36.96			
Publicatie Arbeids-overeenk.	,, 37.—			
		f 9.079.95		
Drukkosten 1932	f 3.879.88			
Honoraria 1932	,, 2.035.86			
Vereenigingskosten 1932	,, 2.811.59			
Afschrijving debiteuren	,, 109.72⁵			
Afschrijving inventaris	,, 50.—			
		f 8.887.05⁵		
Exploitatieoverschot over 1932			,, 192.89⁵	
Getotaliseerd expl.-overschot op 31 Dec. 1932			f 904.66⁵	

Balans per 31 December 1933.

		Activa	Passiva
Inventaris.			
Per 1 Januari 1933	f 50.—		
Afschrijving	„ 25.—		
		f 25.—	
Kapitaal.		p.m.	
Diverse debiteuren.			
Achterstallige contributies 1933	f 103.25		
Idem Abonnementen 1933	„ 37.50		
Idem Boekhandel	„ 650.—		
		„ 790.75	
Diverse crediteuren.			
Drukloonen Dec. Afl. 1933	f 601.50		
Honoraria „ „ „	„ 243.74		
Expeditiekosten idem	„ 51.50		
Vooruitbetaald Contributies 1934	„ 15.—		
Idem Abonnement 1934	„ 72.—		
Idem Advertenties 1934	„ 75.—		
			f 1.058.74
Kas en Kassiers.			
N. I. Escompto Mij.	f 733.80		
Buitenzorgsche Afd. Bank	„ 4.90		
Administrateur	„ 234.02		
Gelden g. t. g. r.	„ 161.—		
		„ 1.133.72	
Voordeelig exploitatie-overschot Ult. 1933			„ 890.73
		f 1.949.47	f 1.949.47

Het Bestuur:

w. g. J. W. MEIJER RANNEFT, *Voorzitter.*
w. g. E. P. WELLENSTEIN, *Secretaris.*
w. g. C. VAN DEN BUSSCHE, *Penningmeester.*

Staat van Baten en Lasten over 1933.

			Baten	Lasten
Exploitatie-overschot per 1 Januari 1933			f 904.66⁵	
Contributies 1933	f 2.806.11⁵			
Bijdragen 1933	,, 916.87⁵			
Abonnementen 1933	,, 3.898.66⁵			
Losse afleveringen	,, 138.12⁵			
Publicatie arbeidsovereenk.	,, 93.—			
Advertenties	,, 150.—			
Rente girorekening	,, 32.36			
		f 8.035.14		
Drukkosten	f 3.572.06			
Honoraria	,, 1.735.60			
Vereenigingskosten	,, 2.678.47⁵			
Afschrijving op debiteuren	,, 37.94			
Afschrijving op inventaris	,, 25.—			
		f 8.049.07⁵		
Nadeelig saldo-exploitatie 1933				f 13.93⁵
Voordeelig exploitatie-overschot Ultimo 1933				,, 890.73
			f 904.66⁵	f 904.66⁵

Vereeniging voor Studie van Koloniaal-Maatschappelijke Vraagstukken.

Afleveringen van vorige jaargangen van het tijdschrift „Koloniale Studiën" en de volgende publicaties der vereeniging:

No. 1. De schepenverordeningswet en het belang van de scheepvaart voor den economischen toestand van N.I.
No. 2. Uitverkocht.
No. 3. Uitverkocht.
No. 4. Verslag v/d eerste alg. vergadering in 1917.
No. 5. Nyverheid in Britsch Indië door W. Freundlich.
No. 6. C. Lulofs De voedselvoorziening van N. Indië.
No. 7. M. B. Smits Idem
No. 8. W. Muurling. Hervormingsplannen voor Br.-Indië.
No. 9. Verslag van het congres.
No. 10. Mr. R. Fruin. Het arbeidsvraagstuk in verband met de noodzakelijke ontwikkeling van de Buitengewesten.
No. 11. M. Vierhout. Arbeidsvraagstuk in verband met de noodzakelijke ontwikkeling der Buitengewesten.
No. 12. Verslag van het congres.
No. 13. Beschouwingen naar aanleiding van eene medische studiereis in Oost-Azië, door A. de Waart.
No. 14. Deelneming van de overheid aan het bedrijfsleven, door Prof. Mr. M. W. F. Treub.
No. 15. 's Lands mijnbedrijven, door P. Hövig.
No. 16. Het verloop van 's Lands financiën in de laatste jaren en de verwachtingen daaromtrent voor de naaste toekomst, door C. van den Bussche.
No. 17. De verkeersbedrijven van den staat, door S. A. Reitsma.
No. 18. Uitverkocht.

worden voor zoover nog aanwezig aan belanghebbende leden afgestaan.

a. tegen vergoeding van kosten voor porto en verzending aan personen, die in het jaar, waarover uitgaven aangevraagd worden, als lid waren ingeschreven en als zoodanig hun contributie hebben voldaan;

b. tegen betaling van *f* 0.50 per exemplaar aan leden, die in het jaar, waarover afleveringen worden gevraagd, niet als lid der Vereeniging waren ingeschreven;

De abonnementsprijs voor het tijdschrift der vereeniging is *f* 18.— per jaar.

Niet leden der vereeniging kunnen bovengenoemde publicaties en afleveringen van de jaargangen I—XIII (1916—1930), voor zoover nog voorradig ontvangen tegen den prijs van *f* 1.— per exemplaar.

Afzonderlijke afleveringen van latere jaargangen worden voor niet leden verkrijgbaar gesteld tegen den prijs van *f* 3.50 per exemplaar en de publicaties tegen den prijs als bij het verschijnen telkemale zal worden bekendgemaakt.

Verkrijgbaar tegen de daarachter gestelde gereduceerde prijzen:

I. Publicatie No. 19
1. **Nederlandsch-Indië in de wereldcrisis door Ir. E. P. Wellenstein**
2. **De nawerking van de crisis op 's Lands geldmiddelen door C. van den Bussche**

tegen den prijs van ..... *f* 1.50

II. Mr. A. G. VREEDE
De Indische regeling van de arbeidsovereenkomst tegen den prijs van..... *f* 4.—

III. ECONOMISCHE BESCHRIJVINGEN

No. 1. D. H. Burger. Rapport over de desa Pekalongan in 1868 en 1928 ..... *f* 0.50
No. 2. Dr. L. Adam. Enkele gegevens omtrent den economischen toestand van de kaloerahan Sidoardjo (District Kabonogan, Regentschap Bantoel, afdeeling Jocjakarta) Deel I ..... *f* 1.—
No. 3. Idem Idem Deel II ..... *f* 1.—
No. 4. Uitverkocht.

Tarief van Advertentiën.

6	plaatsingen	1/1	bladzijde	.....	*f*	100.—	2	plaatsingen	½	bladzijde	..... *f* 25.—
	,,	,,	,,	.....	,,	60.—	1	,,	,,	,,	..... ,, 15.—
2	,,	,,	,,	.....	,,	45.—	6	,,	1/4	,,	..... ,, 35.—
1	,,	,,	,,	.....	,,	25.—	3	,,	,,	,,	..... ,, 20.—
6	,,	½	,,	.....	,,	60.—	2	,,	,,	,,	..... ,, 12.50
3	,,	,,	,,	.....	,,	35.—	1	,,	,,	,,	..... ,, 7.50

Aanvragen, bijdragen, berichten omtrent toe- en uittreding, abonnementen, adres-veranderingen, advertenties e.d.m., verzoeken om toezending van losse nummers en geldzendingen, te richten aan den administrateur der vereeniging, den heer R. C. d'Ablaing van Giessenburg Sr., Petodjo Oedik 14, Batavia-Centrum.

VEREENIGING VOOR STUDIE VAN KOLONIAAL-MAATSCHAPPELIJKE VRAAGSTUKKEN

UIT DE STATUTEN:

Artikel 1. De Vereeniging voor Studie van Koloniaal-Maatschappelijke Vraagstukken stelt zich ten doel de bevordering van kennis van en inzicht omtrent maatschappelijke vraagstukken, in het bijzonder die betreffende Nederlandsch-Indië.

Artikel 2. Zij tracht dit doel te bereiken:

a. door het bevorderen of doen instellen van wetenschappelijke onderzoekingen op maatschappelijk gebied;

b. door het uitgeven van geschriften;

c. door alle verdere daarvoor in aanmerking komende wettige middelen.

UIT HET HUISHOUDELIJK REGLEMENT:

Artikel 2. De leden betalen een bijdrage van *f* 1,25 per maand. Zij ontvangen de periodieke uitgaven der Vereeniging kosteloos en andere door de Vereeniging uitgegeven geschriften, hetzij kosteloos, hetzij tegen verminderden prijs.

Artikel 5. De bijdrage van begunstigers bedraagt ten minste *f* 3.— per maand.

Zij ontvangen de publicaties der Vereeniging op gelijken voet als de leden.

Door of namens hen kan in de algemeene vergaderingen een adviseerende stem worden uitgebracht.

Het Bestuur der Vereeniging is samengesteld als volgt:

Dr. J. W. MEIJER RANNEFT, Voorzitter.
Ir. E. P. WELLENSTEIN, Secretaris.
C. VAN DEN BUSSCHE, Penningmeester.
Dr. J. H. BOEKE—Gedelegeerd lid in Nederland (adres: Morsch-Singel 9, Leiden).

BIJDRAGEN, BERICHTEN OMTRENT TOE- EN UITTREDING, ABONNEMENTEN, ADRES-VERANDERINGEN, ADVERTENTIES E. D. M., VERZOEKEN OM TOEZENDING VAN LOSSE NUMMERS EN GELDZENDINGEN TE RICHTEN AAN DEN ADMINISTRATEUR DER VEREENIGING, DEN HEER R. C. D'ABLAING VAN GIESSENBURG, Sr., PETODJO OEDIK 14, BATAVIA-CENTRUM.

Internationaal Koloniaal Instituut

(Institut Colonial International)

Internationale Koloniale Bibliotheek

De publicaties van het Instituut — in het bijzonder het „Annuaire de Documentation comparée" (Jaarboek van vergelijkende koloniale documentatie, in het Fransch en Engelsch) — bevatten het meest belangrijke aan studie's over koloniale onderwerpen en officiëele gegevens over de koloniën.

Onontbeerlijk voor allen, die zich met koloniale vraagstukken bezig houden.

Vraagt Catalogus aan het Algemeen Secretariaat van het Instituut, 72a Boulevard Waterloo, Brussel.